PRAXİS KİTAPLIĞI

SOSYALİZMİN MİLLİYETÇİLİKLE İMTİHANI

HAZIRLAYAN

FERHAN UMRUK

ÖNSÖZ: TANIL BORA

Sosyalizmin Milliyetçilikle İmtihanı

Hazırlayan
Ferhan Umruk

PRAXİS KİTAPLIĞI

Praxis Kitaplığı

Sosyalizmin Milliyetçilikle İmtihanı
Hazırlayan: Ferhan Umruk

Kapak Tasarımı
Bülent Arslan

Sayfa Düzeni
Bülent Arslan

Baskı
Can Matbaacılık
0212 61310 77

ISBN: 978-9944-989-30-5

VERSUS KİTAP Mayıs 2007
● Her hakkı mahfuzdur.

Albay Faik Sözdener Sk.
Benson İş Merkezi No:21/2
Kadıköy / İstanbul 34710
Tel: 0 216 418 27 02 (pbx) Faks: 0 216 414 34 42

www.versuskitap.com
versuskitap@versuskitap.com

İçindekiler

Önsöz

Milliyetçiliğin Tekinsizliğini Unutmamak - Tanıl Bora 1

birinci bölüm

Azınlıklar ve Sosyalizm 11

Ah Ahparik Ne Diyeyim Şimdi Sana - **F. Umruk** 13

'Ermeni Tehciri' ve Günümüzde Politika - **D. Küçükaydın** 17

Azınlık Tartışması Tabuları Sarsıyor - **F. Umruk** 23

ikinci bölüm

Ulusalcılık ve Sosyalizm 33

Sosyalizmin Milliyetçilikle İmtihanı - **F. Umruk** 35

"Yurtseverliğin Derini" ya da
"Milli Gurur" İnsanı Nereye Götürür - **D. Küçükaydın** 39

Türklerin Müslümanlaşması mı?
Müslümanların Türkleşmesi mi? - **D. Küçükaydın** 49

üçüncü bölüm

Anti-Emperyalizm ve Sosyalizm 59

Anti-Emperyalistin Kurtlarla Dansı - **F. Umruk** 61

Zayıf Halka - **F. Umruk** 73

Bereketli Hilalin Medeniyetlerinden
Günümüzün Barbarlığına Geçiş - **F. Umruk** 79

Dünyanın Temel Sorunu: Uluslar - **D. Küçükaydın** 85

Irak'ta ABD'nin Savaş Batağı ve
Kritik Eşikteki Türkiye - **A. Dehri** 107

Hugo Chavez Neden Yanlış Yolda - **Y. Onat** 117

Yeni Bir Devletlerarası Kamplaşmaya Mı Doğru? - **Y. Onat** 121

Irak Savaşı Boer Savaşı - **Y. Onat** 127

Çıkış İçin Küresel Güç Dengelerini Saptamak Şart - **Y. Onat** 131

dördüncü bölüm

Militarizm ve Sosyalizm 139

Kemalizmi Aşmak? - **O. Koçak** 141

Belgeli Siyaseti Aşabilmek - **F. Umruk** 161

Türkiye Sistemik-Tarihsel Haritanın Neresinde? - **Y. Onat** 175

Alarm Zilleri Çalıyor Mu? - **Y. Onat** 179

beşinci bölüm

Kürt Sorunu ve Sosyalizm 183

Şeyh Sait İsyanı Ve Özdeş Toplum Yaratma Çabaları - **Ş. İba** 185

"Musul ve Kerkük" Gerçekte Kürt Sorunudur - **Ş. İba** 201

Kürt Sorununda Liberal Çözümler - **F. Umruk** 217

Bir Rapor, Bir Bidiri ve Milliyetçilik Üzerine - **A. Dehri** 223

altıncı bölüm

Avrupa Birliği ve Sosyalizm 231

AB ve Demokrasi Üzerine Tezler - **D. Küçükaydın** 233

AB, Türkiye ve Sosyalistler - **F. Umruk** 237

AB Karşısında Milliyetçi Kramplar - **F. Umruk** 249

yedinci bölüm

Aydınlar ve Sosyalizm 255

Pamuk'un Ağırlığı - **A. Dehri** 257

Türkiye'de Sosyal Demokrat Aydın
Bugün Neyi İfade Ediyor - **Y. Onat** 263

Sosyalizmin Milliyetçilikle İmtihanı

önsöz

Milliyetçiliğin Tekinsizliğini Unutmamak

Tanıl Bora

Kendi Refleksimizi Hatırlamak

1970'lerde, hatta aşağı yukarı 1980'lerin sonlarına kadar, sosyalistler ve sosyalizmden etkilenen birçok unsur solcu arasında, milliyetçiliğe mesafe koymak, neredeyse 'refleks' idi. Milliyetçilik ayıplanırdı. Milliyetçiliğin bir "burjuva ideolojisi" ve belli başlı "yanlış bilinç" türlerinden birisi olduğu kabul edilirdi. Burjuva devrimleri çağına ebelik yapan milliyetçilik, 19. yüzyıl ortalarında Avrupa'da, bu devrimleri radikal bir içerikle ilerletmeye dönük girişimlerin başarısız olmasının da gösterdiği gibi, artık ilerici misyonunu bitirmiş, gerici bir statüko gücüne dönüşmüştü. Bunun istisnası, sömürge (ve yarı-sömürge) ülkelerdeki anti-emperyalist mücadelede gelişen ulusal bilinç idi; ancak, –en azından kitabî olarak–, bunun da sosyalizme geçişle aşılacak bir ara aşama olduğu söylenirdi.

Üzerinde fazla düşünülmeyen o 'ara aşama'daki 'meşru' milliyetçiliğin fazla canlı renklere bürünmemesini sağlayan temel bir etken, 70'lerin sosyalist ve solcu bilincinde, enternasyonalizme ilişkin bir '*political correctness*'in varlığı idi. O dönemin sosyalistleri, yine çok 'iyi' içselleştirmiş olmayabilirler ama, en azından asgari siyasî nezaket gereği, herhangi bir millî kimliği sıfatsız anmamaya özen gösterirlerdi. Sözgelimi "Fransızlar"dan değil de

"Fransız burjuvazisi/egemenleri"nden. "Fransız işçi sınıfı"ndan, Fransız "halkı"ndan söz edilir, bu ayrımlara dikkat edilirdi. Bu politik özen, -bıktırmak pahasına tekrarlayacağım-, üzerine fazla düşünülmemiş olsa bile, "yurtseverlik" ile milliyetçilik arasındaki ayrıma ve yurtseverlikle enternasyonalizm arasında kurulan bağa da bir samimiyet kazandırırdı.

70'ler solculuğunda, "sınıfsal netlik" denen şablonlar uğruna bariz bir yüzeysellik, kaba indirgemecilik hüküm sürüyordu kuşkusuz. Milliyetçiliğe bakış da bundan nasibini almıştı. Toplumsal çelişkilerin çoğulluğunu ve insanların dünyayı/hayatı/toplumu anlamlandırma süreçlerinin karmaşıklığını dikkate almayan bu indirgemecilik, hiçbir "yanlış bilinci" aydınlatamayacak bir yanlış bilinç üretebiliyordu. Sadece 70'ler Türkiyesi'ndeki solculuğun zaafı değildi bu; genel olarak sosyalist teorinin milliyetçiliği 'küçümsediği', milliyetçi ideolojiden öte milliyetçi zihniyetin bir dip akıntısı gibi işleyen tesirini ihmal ettiği, 1990'lardan itibaren (öz)eleştiri konusu olmuştur. Sosyalistler, milliyetçiliğin 1990'ların başından itibaren gitgide güçlenmesine, ideolojik hegemonya kazanmasına şaşırdılar.

Mesele şu ki, başka yerlerde olduğu gibi –belki başka yerlerden daha da fazla– Türkiye'de de, bu 'inatçı' tesiri tahlil etmekten ve bunu teşhis edememiş olmanın getirdiği zaafları sorgulamaktan ziyade, birçokları için, milliyetçiliğin 'hakkını teslim etme'ye yol açtı bu şaşkınlık. Milliyetçilik, kimileri için solculuğun kimi meselelerinin, 'ilgilerinin' ikamesine dönüştü; birçokları için, kendini artık fazla 'kasmayıp' dünyayla/etrafla barışık hale gelmenin, 'kendi gibi olma' konformunun ana dekoru haline geldi. Solcu –veya öyle addedilen– muhitlerde millî kimlik, zarurî, doğal, 'ilksel' bir kimlik, milliyetçilik de bu kimliğin kaçınılmaz ifadesi olarak algılanır oldu. 'Yeni' indirgemecilik, her konuya millî kimlikleri esas alarak bakılması; milliyetçi şemaların otomatizminin sorgulanmadan benimsenmesidir. Açıkçası, enternasyonalist imana sıkı sıkıya bağlı, her milliyetçilik belirtisine karşı tetik duran, millî kimliklere sarılmayı "yanlış bilinçlilik" olarak gören 'kaba' sosyalist indirgemeciliği, bugün özlüyoruz!

Elinizdeki derlemenin kıymeti, öncelikle, "millî refleks"in temel meşruiyet ölçüsü haline geldiği bir vasatta, milliyetçiliği "tehlikeli" ve "zararlı" gören temel sosyalist 'refleksi' hatırlatmasındadır. Kuşkusuz, demin bahsettiğim kaba indirgemeciliği tarihten geri çağırarak değil. O indirgemeciliğin veya benim bu yazının başından beri 'taktığım', üzerine fazla düşünülmeyen ezberlerin, bugün solcu veya eski-solcuların milliyetçiliğe kapılıverinesini kolaylaştıran bir zayıflık yaratmış olduğu ortada. Orhan Koçak, derlemedeki makalesinde dikkat çekiyor buna.

Kendi Emperyalizm Kavramımızı Hatırlamak

Milliyetçiliğin sosyalistleri nasıl, neyle ayarttığını sorarak devam edelim, sözünü ettiğim zayıflığı araştırmaya. Bu ayartının belki en güçlü kaynağı, *anti-emperyalizm*dir. Türkiye'nin, -artık hangi paradigma içinden konuşuyorsak-, 'çevre', 'semi-periferi', 'azgelişmiş', 'Doğulu' veya 'Güneyli' bir ülke olarak emperyalist merkez(ler)le çelişki içinde veya emperyalizmin tehdidi altında bulunduğu tesbiti ve bu durumdan çıkarılan anti-emperyalist vazife, sosyalistleri ve solcuları kolayca kendine bağlıyor. Anti-emperyalizmle Türk milliyetçiliği arasında da eskiden beri işleyen bir köprü var. Millî Mücadeleyi/Kurtuluş Savaşını anti-emperyalist bir savaş ve 'Türk İnkılâbını' emperyalist sisteme karşı bir muzafferiyet olarak kodlayan resmî milliyetçiliğin inşâ ettiği bir köprü. Bu kodun bilhassa *ulusalcı* zümreler tarafından patetik-hamâsî bir biçimde her güncel meselenin üzerine basılması, köprüdeki trafiği hızlandırdı. AB Uyum Yasaları'nın Türkiye'nin millî tabularını (ordu, "kutsal devlet", Kıbrıs, Kürt meselesi, millî 'kimlik' davaları, Ermeni 'Olayı'...) sarsan etkileri; Soğuk Savaş sonrasının destabilizasyon ortamında Ortadoğu-Kafkasya-Balkanlar üçgenini hararetlendiren uluslararası politika sorunları; kapitalist globalizmin dünyanın her köşesi gibi Türkiye'nin de 'hârim-i ismetine' nüfuz edişi; milliyetçi –bilhassa o ulusalcı– ideoloji tarafından tarihin tekerrürü olarak algılanıyor, 1919 koşullarının tekerrür ettiğini düşünüyor, böyle bir *deja vu* intibaını ajite ediyorlar. Bu ürkütücü ve kaotik durumun yarattığı bütün hoşnutsuzluk ve tedirginliklere önerilen çözüm: 1919'un atıti-

emperyalizmi bağımsızlık savaşı moralinin ihyâsı çağrısı; ana okulundan beri belletilen refleksleri harekete geçiriyor. (Eski) Solcular da, hem böyle gitgide militanlaşan anti-emperyalizm patetizminden etkileniyorlar; hem de içinde bol bol "ABD", "AB", "emperyalizm" geçtiği için itibar edilebilir görünen global ölçekli komplo teorileri, onlara alışık oldukları "dünya ve Türkiye tahlilleri"nin ikamesini sunuyor. "Analiz" ihtiyacı için bir nevi *placebo* etkisi (malüm, ilaç aldım zannıyla rahatlatması için verilen sahte ilaç).

Resmî ideolojinin terkesindeki bu 'kolay' anti-emperyalizmde üst üste binen bir dizi yanılsama var. Millî Mücadele/Kurtuluş Savaşı ve 1923 Cumhuriyeti'nin anti-emperyalizmle kodlanmasıyla başlayalım. Emperyalist sistemin dünya savaşı sonrası nizamında bir tashihi gerçekleştirdiği muhakkak olan Kurtuluş Savaşı ve peşinden kurulan 'Yeni Türkiye', -bolca İslâmî ve Bolşevik esinli- anti-emperyalist motiflere başvurmakla beraber, bunları hiçbir zaman 'abartmadı', anti-emperyalist bir program izlemedi ve Batılı Büyük Güçler'le uzlaşmayı hedefleyerek yönetildi. Kendi kuruluşunu "ilk ulusal kurtuluş savaşı" ruhsatıyla kutlayan rejimin, esas olarak bu misyonu millî gururu okşamak üzere biricikleştirmeyle meşgul olması; izleyen onyıllar boyunca hiçbir sömürgecilik karşıtı mücadeleye, bunun ötesinde tümüyle Batı-dışı dünyaya –kültürel düzey dahil– hiçbir ilgi göstermemesi de, bunun bir işaretidir.

Halihazırdaki Irak işgalini düşünelim. ABD merkezli koalisyonun Irak ve Ortadoğu'daki işgal ve denetim stratejisi karşısında sahih ve salih bir anti-emperyalizm; "etnik kart"larla oynayan jeostratejik ideolojiye karşı, masaya başka bir deste koymayı gerektirir – en azından niyet olarak. Ulusalcı ideolojinin Ortadoğu'daki kaosa bakışını düşünelim: Türk etnik kimliğini esas alan bir "ulusal çıkar" doğrultusunda hesaplar yapmakla, bu arada desteye bir "Türkmen kartı" karıştırmaya çalışarak etnik 'arılık' tutkusuna biraz daha gömülmekle, Ortadoğu'da ailecek meskûn bulunan "mazlum milletler"in "İslâmofaşizm" heyûlasıyla şeytanlaştırılmasından tedirginlik duymamak ve zaten o halkları –şayet "tehdit unsuru" değilseler– aşağılık mahlûklar olarak gör-

mekle, *anti-emperyalist* sıfatının haysiyetine lâyık olunabilir mi?

Sosyalistler açısından asıl önemlisi, hem o gün hem bugün için, emperyalizm kavramının içeriğidir. Lenin, emperyalizmin *kapitalizmin son aşaması* olduğunu göstermişti; kapitalizmin tüm dünya coğrafyasına nüfuz etmesi demekti bu. Sermaye ihracı döngüsü temelinde çözümlenmesi gereken kapitalist-emperyalizm, kendisinden önceki emperyalizmden farklı olarak, yalnızca merkez-metropol ülkelerin sömürge ve yarı-sömürge edinme stratejilerinden ibaret değildi, onunla açıklanamazdı. O, kapitalizmin dünyasallaşması (globalleşmesi) demekti. Emperyalizm, 'dışsal' müdahale boyutlarından çıkmıştı, tüm-dünya ölçeğinde işlemesi itibarıyla her yerde içselleşmişti. Dolayısıyla bu çağda anti-emperyalizmin esası, birincisi *anti-kapitalizme* dayanmak, ikincisi dünya çapında (global!) bir perspektifi benimsemek zorundaydı. Türkiye'de sosyalistlerin unuttuğu veya zamanında da pek üzerinde durmadığı temel nokta, budur. Mahir Çayan'ın *Kesintisiz Devrim* yazılarındaki emperyalizm tahlilleri, gerçi emperyalizmin *içselliğini* vurgulayarak, bu kavrayış yönünde bir kapı aralamış; ancak bu içselleşmeyi komprador-işbirlikçilere atfederek sonunda yine *dışsal* bir emperyalizm algısını pekiştirmişti.

Bugün, milliyetçi-ulusalcı dalgaya kapılan sol muhitlerdeki emperyalizm kavrayışı da, kapitalist niteliğinden soyundurulmuş, en iyi ihtimalle kapitalist ana maddesi epeyce seyreltilmiş bir kavrayıştır. Globalleşme sürecinde seyyâriyeti olağanüstü artarak muazzam sür'atlenen uluslararası sermayenin devinimini "emperyalist merkezler"in operasyonlarıyla açıklayamayız. Ama analitik yanılsamadan daha önemlisi, *emperyalizmin yani global-kapitalizmin* yarattığı tehdidi, terörü ve yol açtığı tahribatı, milli hâkimiyetler ve etno-kültürel kimliklerle ilgili bir mesele olarak algılayan politik yanılsamadır. Oysa günümüzün sömürge davası: Piyasa ilişkilerinin, para-meta mantığının, sağlıktan eğlenceye, tüm yaşam alanlarını, topyekün *yaşamı sömürgeleştirilmesi*dir. Sosyalistler, globalizmi bu yanından almalı; emperyalizmin istilâsına karşı "yerli" bir kimlik inşâsını tasavvur edeceklerse, bunu etnik-millî değil *sosyal*(-sınıfsal) bir temelde tasavvur etmelidirler – Zapatistalar'ın yapmaya çalıştığı veya Manuel Cas-

tells'in savunduğu gibi... Ve bu, "anti"liğin ve "kimlik" savunmasının ötesinde, alternatif bir sosyallik inşâ etme perspektifini içermeli.

Ulus-devletlerin egemenlik haklarındaki erozyon, devletlerin –olduğu kadarıyla– *sosyal devlet* niteliklerinin ve -olduğu kadarıyla– parlamenter-demokratik mekanizmalarının aşınması bakımından bir sorundur, sosyalistler açısından. *Sosyal* ve *demokratik* devlet biçimleri, ulus-devletin tarihsel gelişiminin belirli bir evresiyle bağıntılıdır ama, ulus-devletle kaim değildir. Modernleşme ve Aydınlanma sürecine bağlı sekülerleşme, devletin dinsel kudsiyetten boşanmasını getirmişti. Şimdi kimi düşünürler, ikinci sekülerleşme dalgası olarak, devletin millî kudsiyetten boşanması gerektiğini savunuyorlar. Sosyalistlerin savunacağı ve geliştireceği proje bu olmalıdır.

Sosyalistler nezdinde emperyalizm ve "ulusal bağımsızlık mücadeleleri" konuları ile ilgili bir noktayı daha hatırlatmak istiyorum. Bu da, bu alandaki tahlillerin ve politikaların, "ulus"un homojen bir özne olarak ve *aslî* bir özne olarak kabullenilmesine kapı açmasıdır. 1. Dünya Savaşı sonrasında reel politik bir diplomasi konvansiyonu olarak ortaya atılan ve taze Sovyetler Birliği yönetimince de öyle bakılan "ulusların kendi kaderini tayin hakkı"nın bir ilke, bir *teori* derekesine çıkarılması, "ulus"u "doğal" ve homojen bir özne olarak gören milliyetçi zihniyet kalıbının pekişmesine katkıda bulundu. Ulus içindeki toplumsal-sınıfsal çelişkilerin ikincilleşmesine yol açtığı gibi, millî kimlik inşâsı sürecinde ortaya çıkan etno-kültürel 'uyumsuzluklara', hatta etnik temizliklere kör kalınmasına da zemin hazırladı. "Ezilen ulus" kontenjanına açılan geniş avans, bu sorunu derinleştirmiştir. Bolşevik Devrimi'nin heyecanının taze olduğu dönemde "Doğu Halkları"nın (aralarında, epeydir Türkçülükle solculuğu lehimlemek üzere başvurulan Sultan Galiyef'in de bulunduğu) bazı komünist veya kömünizan millî-devrimcilerince gündeme getirilen, daha sonra Çin Komünist Partisi'nin de itibar edeceği tezleri hatırlayalım: Buna göre emperyalist metropollerin sömürüsü altındaki "ezilen uluslar", aralarındaki sınıfsal çelişkiler paranteze alınarak, topyekün dünyanın proletaryası olarak düşünülmeliydi-

ler. Aslî devrimci çelişki, emperyalist merkez ülkeler ile bu "proleter-uluslar" arasındaydı, dolayısıyla dünya devriminin motoru da ulusal kurtuluş mücadeleleri olacaktı. Bu tezlerin, Batılı işçi sınıfının yozlaşmışlığı ve "satılmışlığı" temaları üzerinden, Batı'ya dair hınç ve fantezileri gıdıklayan milliyetçi mitlerle birleşebildiğini de biliyoruz. (Türkiye'de *Kadro* Dergisi bu tezleri sahiplenmiş, 1960'larda da *Yön* izini sürmüştü. Türkiye solundaki yaygın anti-emperyalizm kavrayışının milliyetçi ideolojiyi yeniden üreten 'yan tesirlerine', Kerem Ünüvar *Birikim* Dergisinin 214. sayısındaki [Şubat 2007] yazısında dikkat çekti.) "Proleter-ulus" şânının meşruiyeti, yine ulus içindeki çelişkilere 'boş ver' dedirttiği gibi, "ezilen ulusun anti-emperyalist bağımsızlık mücadelesi" çerçevesinde şovenist veya basbayağı ırkçı pratiklerin ve milliyetçi zihniyet kalıbına dayanan bir ideolojinin hüküm sürmesinin de mazur görülmesini sağlıyordu. Bu muafiyet, sosyalizmin –iyi ihtimalle!– araçsallaştırılmasını ve neticede ona 'boş ver' denmesini getirmiştir. "Ezilen uluslar"la ilgili, merkez-çevre, Doğu-Batı veya Kuzey-Güney fay hatlarıyla ilgili tezlerde, ciddiye alınması gereken bir muhteva yok değildir. Sosyal mücadelelerin, hak ve *tanınma* talebinin kimlik davalarına ulandığı durumları steril bir tutumla görmezden gelemezsiniz. Egemen ırkçık-ayrımcılık sistemlerinin mağdurlarıyla empati kurmaktan geri kalmamalısınız. Ama sosyalizmi ciddiye alıyorsanız, bu empati, bu dayanışma, millî kimlikleri aslî varoluş kipi olarak yücelten, biricikleştiren, özcü tutumlara muafiyet tanımaya dönüşemez.

Kendi Pathos'umuzu Hatırlamak

Milliyetçilik sosyalistleri, bir meşruiyet güvencesi ve popülerlik menfezi sağlamasıyla beraber "kitle" dinamiğiyle de ayartabiliyor. Bilhassa "kitle" lâfzını şehvetle kullanan, "sokak", "meydanlar" vb. imgeleri mitleştiren sosyalistlerde kendini açığa vuran bir zaaf bu: Politik bilinçli ve reşit olmasına bakmadan, güruhlaşma istidâdı taşıyıp taşımadığını gözetmeden, kitleselliğin gücüne duyulan arzu. Severek kullandığımız "kitle", "yığın" kelimelerinin, nasıl faşizan-milliyetçi tasavvurun ağzına lâyık, insanların/bireylerin içinde eridiği, *homojen*, nicelliğe indirgenmiş bir

topluluk imgesi sunduğunu düşündünüz mü? Çoğalmanın, kolektif güç oluşturmanın, kolektif eylemin dinamiklerini ve imgelerini sorgulamaktan geri kalınamalıyız.

Milliyetçiliğin bir başka ayartısı, kapitalist modernliğin *tekinsizlikleri* karşısındaki tedirginlikten ürüyor. Malûm, kapitalist-modernlik, her yeni dalgasıyla, eskinin/öncenin ilişki ağlarını dağıtıyor, sosyal pratikleri anonimleştirip 'rasyonelleştiriyor', algı ve deneyimi fragmanlaştırıyor... yerel, özel, tikel olanın yerini global ve standart olan alıyor; yerel ve tikel olanı da işleyip kendi döngüsüne katarak... Sonuçta insanların, -dediğim gibi kapitalist modernleşmenin her yeni dalgasında-, onları esirgeyen, kollayan bağlardan yoksun kaldıkları bir süreç. Moda ifadesiyle, herkesin kendi biyografisini kendi yazmasının gerektiği, herkesin 'iyot gibi açığa çıktığı' bir süreç. Salt iktisadî düzlemde değil, sosyal-kültürel düzlemde bir *proleterleşme* süreci! Milliyetçilik, bu süreç karşısındaki muhafazakâr reaksiyonu seferber eder. Kapitalist modernliğin tahribatına, insanları güvensizleştiren akışına karşı, Benedict Anderson'ın mükemmel tanımıyla bir *hayalî cemaat* olarak Millet'in esirgeyen, kollayan sıcaklığını sunar. Özellikle bireyselleşmenin/bireycileşmenin, atomizasyonun mahzunluğuna ve yalnızlaşmanın, yalıtılmanın endişelerine karşı davetkârdır, hayali-cemaatin kucağı. Milliyetçilik, kapitalist modernliğin yabancılaştırıcı, maddî, 'sentetik' evreni karşısında, modern zamanların en örgütlü *Pathos* üreticisi olarak da cazibe kaynağıdır.

Muhafazakârlığın *reaksiyoner* anti-kapitalizminin ayartısıyla baş etmek, 19. yüzyıldan itibaren, sosyalizmin bir meselesiydi. Marx'ın, sosyalizmin kapitalizmi *aşma* hedefini muhafazakâr anti-kapitalist reaksiyonerlikten ayırt etmek için, -Hindistan'daki Britanya emperyalizmiyle ilgili meşhur tartışmadaki gibi-, keskin ayarlar verdiği biliniyor. (Hindistan/Britanya ve Oryantalizm meselesine dair tartışma hakkı saklı, elbette...) Milliyetçi-muhafazakârlığın "uluslararası tekeller"le, "kapitalist sömürü"yle ilgili yakarılarından ve buna karşı organik toplumun korumacı mekanizmalarını ihyâ etmeye dönük "sosyal siyaset"inden, anti-komünist millîci-sosyalizmi derken, sonunda *nasyonal-sosyalizm*

çıkmıştır. Milliyetçiliğin, kapitalist modernlik karşısındaki –illâ anti-kapitalizm olması gerekmez– reaksiyoner-muhafazakâr tedirginliği, sosyalistlerin işini kolaylaştıracak bir sempati avantajı, bir 'sosyalizan' belirti değildir! Kapitalist modernliğin tekinsizliklerine karşı Millet kucağına sığınmak, sosyalistler açısından daha tekinsiz bir şeydir. Sosyalizmin hususiyeti, kapitalist modernliğin tekinsizliklerini *göze alarak*, geleneksel (b)ağların çözülmesinin 'açığa çıkardığı' beşerî potansiyeli ve enerjiyi dönüştürerek yeni bir dünya kurma umududur. Sosyalizmin *Pathos*'unun, coşkusunun, heyecanının, tutkusallığının kaynağı budur – 'aşağısı' değil!

Milliyetçilikle Temas

Sosyalizmin, halihazır tartışmaların, fiilî toplumsal ayrışmaların berisinde, steril koşullarda gelişmek gibi bir 'şansı' yok – zaten buna 'şans' da denmezdi! Sosyalizm, popüler ideolojilerle eklemlenerek, hadisten uyarlarsak: "Herkese idrakine gör hitap ederek" hegemonik olabilir. Eylemin yaratıcılığına, somut sosyal ilişkinin 'yapıcılığına' dayanmak anlamında pragmatik bir tutum izleyebilir. Fakat bu minvaldeki ideolojik eklemlenme 'seçenekleri', o ideolojilerin somut tarihsel bağlamlarını gözetmeden, pozitivist-determinist hesaplarla lâlettayin, nâmütenahî kurgulanamaz. Kâh ona 'sosyalizan' bir karakter atfederek; kâh hegemonya kuramları bağlamında onu bir 'boş gösteren' olarak ele alarak; milliyetçiliğin münasip ideolojik eklemlenmeye göre 'her yola gelebileceğini' savunanlar olduğunu biliyoruz. Sosyalizmle milliyetçiliğin 'meczedilmesine' dair tarihsel tecrübeler de ortadayken, böylesine 'iyimser' olunabilir mi?

Sosyalist ideoloji, milliyetçiliği *değil*, Gramscici literatürdeki tabiriyle millî-popüler mirasın *unsurlarını* (topyekün ideolojik söylemleri değil) eklemleyebilir; ve *sahih ve salih anlamıyla yurtseverliği* eklemleyebilir. Sahih (otantik, has) ve salih (iyi) anlamıyla yurtseverlikle, bugün Türkiye'de yaygınlık ve geçerlilik taşıyan yurtseverlik lâfzından tamamen farklı olarak; rıza, sadakat ve meşruiyet temeli ortak bir 'iyi'/'erdemli' toplum tasarımına dayanan, millî kimlik tanımıysa o ortak kamusal iradenin öznesi

olarak münhasıran vatandaşlığı esas alan Cumhuriyetçi anlayışı kastediyorum. Söylemeye gerek var mı; yine bugün Türkiye'de yaygınlık ve geçerlilik taşıyan cumhuriyetçilikten farklı bir cumhuriyetçiliğe atıfta bulunuyorum. Sosyalizmin sihrî akrabalık tesis edebileceği, sahih ve salih nitelikli yurtseverlik ve cumhuriyetçiliği, *Medeniyet Kaybı* adlı kitabımdaki "Sol ve Yurtseverlik" başlıklı makalede tartıştığımı da not edeyim (Birikim Yayınları, İstanbul 2006).

Bu sunuş metnini, önemsediğim bir uyarıyla bitirmek isterim. Sosyalistlerin milliyetçilikle mücadelesinin tek hatta aslî boyutunun, onu teşhir etmek olduğunu düşünmüyorum. Milliyetçiliğin demagojik tabiatının, fikrî zayıflığının teşhiri elbette ihmal edilemez. Özellikle sosyalist/sol endişeler taşıyan insanlar nezdinde etkili olması umulabilecek bir teşhirdir bu. Elinizdeki kitaptan umulabilecek olan hizmet de zaten bu değil mi? Ama şunu unutmamalı ki, milliyetçiler nezdinde, yani milliyetçiliğin zihniyet kalıplarıyla 'sosyalleşmiş' insanlar nazarında, milliyetçiliği teşhir etmenin fazla etkili olması beklenemez. Bize lâzım olan, milliyetçi ideoloji tarafından etnikleştirileni, millî mesele olarak kodlanarak politika-dışına veya -üstüne taşınanı; sosyal ve politik bir meseleye dönüştürecek bir Praxis'tir. Milliyetçiliğin hegemonyası, onun mâhiyetiyle –hele uygun dozuyla!– ilgili veya kimlik tanımlarıyla ilgili cebelleşmelerle değil; onun el koyduğu, 'sömürgeleştirdiği' meseleleri özgül sosyal ve politik bağlamları içinde özerkleştirmekle kırılır.

Bu kitabın içindeki yazılar daha önce çeşitli tarihlerde www.soldansite.org internet sitesinde yayınlanmıştır

birinci bölüm

Azınlıklar ve Sosyalizm

Ah Ahparik Ne Diyeyim Şimdi Sana

Ferhan Umruk

Seni, yetmişli yılların sonuna, doğru Cağaloğlu'nun hanlarından birinde olan yayınevine ilk geldiğinde Fırat olan isminle tanımıştım. Son yazdıklarında bu topraklarda hem Ermeni hem solcu olmanın sana yüklediği sorumluluğun gereği olarak, kendinden öte, siyasi hareketine zarar vermemesi için gerçek ismini kullanmadığını belirttin. Yalnızca bu durum bile, bu toprağın kadim halklarından birinin evladı olan ve hepimizden çok kendi kimliğiyle yaşama hakkına sahip olması gereken bir insanın nelerden mahrum bırakıldığının ispatı değil miydi? Elbette hepimiz farkındaydık bu adaletsizliğin. Hepimiz de bu adaletsizliği yıkacak olanın, kulaklarımızda her an çınlayan 'işçinin vatanı yoktur' sözlerinde, 'dil farkı bilmeyiz, din farkı bilmeyiz' dizelerinde sembolleşen tahayyüllerimizdeki yeni bir dünya olduğunu düşündük. Bilemedik, ayrımcılığın, ırkçılığın, şovenizmin zehrine karşı mücadelenin küçümsenemez, ertelenemez bir ihtiyaç olduğunu. Bilemedik toplumu zehirleyen bu zihniyetin toptan çözümle yıkılmasını beklemenin tarihi bir hata olabileceğini.

Ah ahparik, halkların kardeşliği için kaleme aldığım bir açıklamada yer alan Ermenilerin Astvazazin bayramını kutlama dileğini okuduğunda benim bunu bilmeme çok şaşırmıştın. Haklıydın da şaşırmakta, hoyratlaşan toplumun çoğunlukta olanın bi-

reyleri kendi değerlerinden başka değerleri görebilecek duyularını çoktandır yitirmişlerdi.

Seni bilmezler onlar, dünyayı milliyetçi pencereden okumaktan başka yetenekten yoksun olanlar seni bilmez. Senin her türlü milliyetçi ön yargıdan uzak Agos'la birlikte fırtınalı denize doğru açtığın yelkenlerinle başladığın yolculuğun insanları kör eden gözlerine inmiş perdeyi kaldırmak için olduğunu bilmezler, anlayamazlar. Bu attığın adımın sonucunun insanları bölen milliyetçi, vatansever, ulusalcı önyargılardan kurtarmayı hedeflediğini bilemezler. Onlar dünyayı ezelden ebede var olduğu ve olacağını düşündükleri milletlerin savaş arenası olarak bellerler. İşte bu yüzden onlar için iyi olan sözcük vatansever kötü olan sözcük vatan hainliğidir. Onların ufkunun sınırlılığı insanlık için iyi ve insanlık için kötü olan kavramını algılamalarına izin vermez.

Ah ahparik, sen dedin ki 'Evet kendimi bir güvercinin ruh tedirginliği içinde görebilirim, ama biliyorum ki bu ülkede insanlar güvercinlere dokunmaz.' Ah keşke yanılmasaydın. Gerçekten bu toplumun vicdanı sana kurşun sıkan katilleri engelleyebilecek duyarlılığa sahip olsaydı. Sen de biliyorsun ki, şimdi arkandan gözyaşı döken insanların çok azı içten ve içi acıyarak kederlerde, diğerleri o kahır ekseriyet iki yüzlülüğünün şahikasına varmış timsah gözyaşları dökmekte yalnızca.

Ah ahparik, kıydılar canına senin, Marqouez'in Kırmızı Pazartesi' si gibi adım adım geldi cinayet senin de hissettiğin gibi. Yarattılar muktedirler ölümün, öldürmenin puslu havasını. Severler onlar puslu havayı.

Şimdi suçluların telaşı içinde cinayeti telin ediyorlar. Ama dilleri yine kendilerini ele vermekte, manşetlerde ekranlarda bu cinayeti vatana ihanet ve Türkiye'ye karşı diye ilan ediyorlar, iliklerine işlemiş milliyetçi önyargı dillerine vuruyor. Onların sözcük dağarcıklarından ancak bu sözlerin çıkması mümkün. Bu cinayetin insanlığa, özgürlüklere, eşitliğe, adalet duygularına karşı yapılmış olduğu gerçeğini görmeyip, Türkiye'nin bildik inkarcı, imhacı siyasetini sürdürme alanını daraltacak imajını zedeleyeceğinden dem vuruyorlar. Kendi halkının bilincini lümpenleşti-

rerek faşistleştiren muktedirler, yaratacakları sahte imajlarla dünya halklarını da aldatmayı sürdürmek peşindeler.

Katil bulundu, Trabzonlu milliyetçi mukaddesatçı bir çocuk. Peki katil yalnızca o mu? Yoksa Şark Ekspresi'nde Cinayet'te olduğu gibi bu trenin vagonlarında olan herkes mi? Evet bu cinayet iklimini yaratan, milliyetçiliği kışkırtarak toplumu faşistleştiren muktedirlerin tüm fraksiyonları, takkelileri, apoletlileri, birbirleriyle laiklik ve türban üzerinden sınıf çıkarları için çatışırken, toplumun ötekileştirilmiş mağdurlarına karşı yumak olup zora dayalı tek tip insan yaratma paradigmasını sürdürenler. Ve evet muktedirlerin bu politikalarına direnmeyip aksine ortak olup lümpen linç kültürünü benimseyen toplumun hepsi. Evet sevgili Hrant ne diyeyim sana, bu topraklardaki umutsuzluğu, insanlığın umuda dönüştürebileceğini dilemekten başka.

Ocak, 2007

"Ermeni Tehciri" ve Günümüzde Politika

Demir Küçükaydın

Tarih tarihçilere bırakılamayacak kadar politik bir iştir. Tarih üzerine en soyut ve bugün ile ilgisizmiş gibi görünen tartışmalar bile aslında bugünkü toplumsal güçlerin çıkar, hedef ve politikaları bağlamında yapılırlar. Tarihi değil ama, günümüzün çatışan politik güçlerini, onların hedef ve çıkarlarını anlamak istiyorsanız, tarih üzerine yapılan tartışmalara bakınız.

Bundan doksan yıl önce gerçekleşen Ermeni Tehciri-Katliamı-Soykırımı söz konusu olduğunda da tartışılan Ermeni katliamı değildir aslında. Bugün var olan güçlerin çıkarları çatışmaktadır. Bir yanda varlığını ve egemenliğini, bizzat bu(evreyle) doğmuş olan Türklüğe dayandıran Sümer, Bizans, Osmanlı devletçiliğinin yaşayan son halkası, Türkiye politikasının gerçek egemeni "Sünuf-u Devlet" ve onun gücü sarsılırsa kendisinin de ekonomiye egemenliğinin sarsılacağını gören Müslüman ve Türk burjuvazi; diğer yanda, bu Türklüğe göre tanımlanmış devleti daha esnek hale getirip çağın gereklerine ayarlamaya çalışan liberaller. Bu çatışmada devrimci demokrasinin ve sosyalizmin izi bile yoktur. Kendine sosyalist diyen milliyetçi ve liberaller ise bu iki gücün çatışmasında tarafların yedekleri durumundadırlar.

Bu bizzat yapılan tartışmaların mantığında da görülür. Örneğin Ermeni Katliamı üzerine bütün tartışmalar şu düzeyde yürütül-

mektedir: Olan katliamın, soykırım mı, öz savunma mı, kaza mı? Devlet sınıfları ve onların gücü ve egemenliğini savunanlar bunun bir öz savunma veya kaza; liberaller de katliamın veya jenosit olduğunu savunmaktadırlar. Ya da tartışma soykırım kavramının ne olduğu ve sınırları gibi hukuki tanımlara alanına yayılmaktadır.

Yapılan tartışma aslında şöyle bir benzetmeyle daha iyi anlaşılabilir. Ortada bir ceset ve cinayet vardır. Bir taraf bunun taammüden işlenmiş bir cinayet olduğunu söylemektedir; diğeri ise ölümde bir kasıt olmadığını ("göç ettirilirlerken savaş koşulları nedeniyle öldüler") veya bir nefsi müdafaa ("Ruslarla iş birliği yaptılar" ve/veya "onlar da bize saldırıyorlardı") olduğunu söylemektedir.

Peki bu tartışma özünde nedir? Bu tartışma hukuki bir tartışmadır, sosyolojik bir tartışma değildir. Hukuki tartışmalar ise var olanı olumlayan, dünyanın en gerici tartışmalarıdır. İyi bir avukat, hayatın karmaşıklığının yarattığı nice ayrıntıyı kullanarak, en planlanarak işlenmiş cinayeti bile bir meşru savunma gibi gösterebilir. Kaldı ki son duruşmada, jüridekilerin kültürel kotlarının, ideolojilerinin veya çıkarlarının taraflardan hangisinin iddiasını doğru kabul edeceğini belirlediği de bir sır değildir.

İşte Türk devletinin tanı da sorunu çekmek istediği ve çektiği alan budur. Bu tartışmaya girerek, liberaller daha baştan savaşı devlet sınıflarının istediği alanda kabullenmekte ve onlarla zımni bir suç ortaklığına girmektedirler.

Şu çok açıktır ki, Türk devletinin ve devlete egemen zümrenin uluslararası politika alanında başka güçlerle çelişkileri de bulunmaktadır. O güçler de baskı için, onun hareket alanını daraltmak veya tecrit etmek için parlamentoya gelen karar tasarılarıyla Ermeni katliamını uluslararası bir hukuk sorunu olarak ortaya koymaktadırlar. Böylece devlet sınıfları kendi egemenliğine yönelmiş bir muhalefeti kolayca kendisine baskı uygulayan diğer devletlerin işbirlikçisi gibi gösterebilmekte ve etkisizleştirip tecrit etmekte, marjinalleştirmektedir.

Ama daha da kötüsü şudur: Liberaller, dengeler değişip başarı kazansalar bile bu katliamın nedenini açıklamış ve o nedeni ortadan kaldırmış olmaz.

Çünkü hiçbir hukuki tartışma, "cinayetlerin nedeni nedir" sorusunu sormaz. Hukuk nedenlerle ilgilendiğinde bile, tek bir olayın hukuki nedenleriyle ilgilenir, sosyolojik nedenleriyle ilgilenmez. Ama ortadaki olay, sosyolojik bakımdan açıklanmayı bekleyen son derece önemli ve ciddi bir olaydır. Sorunu hukuki düzeyde tartışmanın kendisi, onun önemini ve ciddiyetini gizleyen bir utanmazlıktır.

Bir olayın nedenleri açıklanmadan ve o nedenler ortadan kaldırılmadan sorun çözülmüş olmaz. Bu konudaki bütün tartışmalara bakın, olayın sosyolojik olarak açıklanması üzerine bir tartışma bir literatür neredeyse bulamazsınız. Bütün tartışma, "suç var mıdır" ve "suçlu kimdir" "varsa cezası ne olmalıdır" bağlamında yürütülmektedir. Ama bu tartışmanın kendisi gericidir ve nedenler üzerine bir tartışmayı gündemden çıkarmaktadır. Nedenler üzerine bir tartışmayı gündeme koymaya kalktığınız an, o ana kadar birbirine karşı mücadele eden taraflar, o tarafların dayandığı varsayımları sorguladığınız için birlikte karşınızda yer alacaklardır.

Devrimci Demokrasi ve işçi sınıfı (Sosyalizm) olayı şöyle koymalıdır: Biz 1915'te Osmanlı Devleti toprakları üzerinde yaşayan Ermenilerin toplu halde yok edildiği gerçeğini tartışmayı reddediyoruz. Buna hukuken jenosit mi, katliam mı, tehcir mi, göç ettirme mi deneceğinin bir önemi bulunmamaktadır. Bunlar sosyolojik değil hukuksal kavramlardır. Olayı açıklamazlar, bizzat kendileri açıklanması gereken fenomenlerdir.

Bizi ilgilendiren esas sorun şudur: Niçin bir dine ya da etniye ait insanlar yok edilmektedir? Çünkü bu sadece burada yaşanmadı. Tersinden kısmen Balkanlar'da yaşandı. 1920'lerdeki Türk Yunan Mübadelesi aynı olgunun "kansız" biçimidir. Yahudilerin Nazilerce yok edilmesi; Yugoslavya veya Afrika'da olanlar; 2. Dünya Savaşı sonrasında Almanlara yapılan tehcir ve milyonları bulan ölüler. Bütün bunlar ortada nedenlerinin açıklanmasını bekleyen çok ciddi bir fenomen olduğunu ve bu nedenler ortadan kalkmadığı sürece yenilerinin olacağını göstermektedir.

Bu nedenlere girince şunu görürüz: Ulusun bir dine, dile, et-

niye göre tanımlanması; yani 1800'lerde Amerikan ve Fransız devrimlerinin demokratik ve insan haklarıyla tanımlanmış ulusçuluğunun yerini gerici ulusçuluk aldığı andan itibaren bu tür katliamlar ortaya çıkar. Fransız devrimi Yahudileri gettodan çıkardığı ve eşit haklı yurttaşlar yaptığı gibi; Alsas Loren'in Almanlarını da eşit haklı yurttaşlar yapıyor, feodal bağımlılıklardan kurtarıyor, özgür kılıyordu. Bu nedenle Yahudiler de, Alsas-Loren'in Almanları da devrimi savunan orduların safında savaşıyorlardı. Bu sonra hiçbir burjuvazide görülmedi. Ama daha kötüsü, işçi hareketi de zamanla bu programı; bu dile, dine, etniye dayanmayan; yurttaşlık ve insan haklarının özdeş olduğu bu ulusçuluğu unuttu ve gerici ulusçuluğun birer savunucusu ve bu ilkeye göre kurulmuş ulusların kurucusuna dönüştü.

Bir ulusu, bir din, dil, etni, tarih ile tanımlamaya başladığınız andan itibaren, bütün o tanımın dışındakiler en iyisinden katlanılması gereken birer arıza olurlar, eğer güç dengeleri el verip de yok edilemiyorlarsa. Ya da şimdi olduğu gibi, kültürel zenginlik veya esnekliğe yol açtığı için korunması veya tolerans gösterilmesi gereken bir süs gibi görülürler, ilk zorlukta satılacak.

İşte hukuki tartışına bu esas nedeni gündeminden düşürmektedir. Çünkü her iki taraf da aynı gerici ulusçuluğa dayanmakta ve onun dışında başka bir var oluşu reddetmektedir. Biz ise bu reddin kendisini reddediyoruz. Şöyle formüle edersek daha iyi anlaşılabilir. Sorun Türk devletinin özür dilemesi değildir (politik olandan ulusu ayrıştırmaktır). Sorunu böyle koyduğunuzda, Türk devletini ve onunla çıkar çatışması içindeki diğer devletlerin dayandığı ilkeyi sorgular; ezilen sınıf, ulus, din, dil, etni ve cinsleri yanınıza alırsınız. Yani sorun aynı zamanda bir strateji ve program sorunudur. Ve eğer bu korkunç cinayet için bir suçlu aranıyorsa, bunun gerçek suçlusu, bu ulusçuluk belasını bir türlü açıklayamayan; ona karşı daha baştan doğru dürüst bir program geliştiremeyen; sonunda bizzat kendileri gerici ulusçulara ve ulus kurucularına dönüşen biz sosyalistleriz. Sosyalizm ve işçi hareketinin daha doğarken, genel olarak uluslara ve ulusçuluğa; özel olarak da dile, dine, etniye, soya dayanan gerici ulusçuluğa

ve uluslara karşı bir programı olsaydı, bu katliamların hiç biri yaşanmaz; bugün insanlık çok başka bir yerde bulunabilirdi. Bu satırlar geç de olsa bunun için bir başlangıçtır.

Ocak 2007

Azınlık Tartışması Tabuları Sarsıyor

Ferhan Umruk

"Ne Acem taksimi, ne Kürt peşrevi
O, şimdi bir mumun sönen alevi
Piyano sesiyle komşunun evi
Titretir telinde bir garip perde"

Sabri Esat Sivayuşgil'in Ut şiirinden, 1929

Önce AB'nin ilerleme raporuyla, bilahare de Başbakanlık İnsan Hakları Danışma Kurulu'nca hazırlanan raporla dile getirilen azınlık kavramı ve onun hakları ile ilgili öneriler, pandoranın kutusunun açılmasına neden oldu. Varolan statükonun yaratmış olduğu muktedirlerle, mazlumların ideolojik-politik mevzilenmelerinin temel argümanları azınlık kavramının gündemleşmesi sonucunda, ezberlenmiş çerçeveyi aşınca hangi haklı(!) gerekçelerle tarif edilirse edilsin, her türden zaaf su yüzüne çıkmaya başladı.

Sonunda söylemem gerekeni baştan söylemeyi tercih ediyorum. Bu topraklarda, onu da muktedirlerin diliyle ifade edeyim yaşanan 'sözde' aydınlanma devriminin yarattığı sonuç muvafıkının da muhalifinin de zihni dünyasını paralize etmiş, 'özde' aydınlanma devriminin yaratması gereken sosyal bilimler, bu topraklarda kök salmış şark kurnazlığının rasyonellikten uzak fikri baskısı altında ezilmiştir. Bu durumda muhalifini de muvafıkını

da kesen kahır ekseriyeti teşkil eden düşünce yapısına sahip çoğunlukla, düşünceyi bilimsel metotla gerçekleştiren bir azınlığın varlığını tespit etmek, umarım bir itiraza vesile olmayacaktır.

Türk elitinin Batılılaşma serüveninin formel tabiatı, onu harf inkılabıyla, şapka inkılabıyla vb. gibi sathi modernleşmenin içerikten yoksun atılımlarıyla günümüzün çözümsüzlüğüne taşıdı. Sabri Esat şiiriyle daha 1920'lerin sonunda, serüvenin niteliksel karakterini şiirsel olarak ustaca belirlemiş. Daha sonraları alaturka müziğin yasaklanması gibi, Batılılaşmayı eski kültürün köktenci bir biçimde inkarıyla gerçekleştirme yöntemi bir başka şeyi de bağrında taşıdı kuşkusuz. O da şiirde belirtildiği gibi bu topraklarda yaşayan Türk kimliğinden farklı ulusal kimliklerin de, örneğin şiirde belirtildiği gibi Acemin de Kürdün de kimliğinin zorun rolüyle yok edilmesinin amaçlanmış olmasıydı. Aslında Osmanlı İmparatorluğu yıkılırken etnik kimliği içermekle beraber, başat olarak dinsel kimlikler bakımından arındırılmış Anadolu'yu Cumhuriyet rejimine miras bırakmış oldu. Kendisi Diyarbakırlı bir Kürt olan Ziya Gökalp'in yarattığı Islama dayalı Türkçülük kuramıyla donanmış İttihat Terakki, 1915 Ermeni kırımını gerçekleştirerek Anadolu'daki Hıristiyan nüfusun bir bölümünü arındırmış oldu, Türk-Yunan Savaşı'nda da, Anadolu'daki Rum nüfus savaş esnasında ve daha sonraki mübadelelerle gönderilerek dinsel kimlik bakımından, mezhep farklılığını taşımakla beraber büyük ölçüde yalnızca Müslüman nüfusa sahip bir homojenlik sağlanmış oldu.

Cumhuriyetin modernleşme ve uluslaşma paradigmasının dinsel ve etnik bakımdan homojenleşme çabalarının odağı olan Türk-Sünni İslam kimliğinin toplumun bütünü tarafından kabullenmeyip dinsel kimlik bakımından Aleviliğin, etnik kimlik bakımından da Kürtlüğün varlığını sürdürmüş olması paradigmanın başarılı olmadığını ortaya sermektedir. Bu gerçek devletin en yetkili ve etkili odakları tarafından da ifade edilmekte 'Uluslaşma sürecinin bitmediği' tekrarlanmaktadır. Muktedirlerin yaptığı bu tespit sonucunda sürecin nasıl tamamlanacağına dair bugüne değin takip ettikleri yöntemin dışında yeni bir yol ortaya koyduklarını duymuş değiliz.

1930'ların dünyasında faşizmin ve otoriter rejimlerin hakim olmasıyla oluşmuş atmosferin Türkiye'de tek partinin otoriter rejimine elverişli şartları oluşturduğu, arkasından gelen soğuk savaş atmosferinin de emperyalizme kendisini yaslayan muktedirlerin cumhuriyet paradigmasını otoriter uygulamalarla günümüze kadar sürdürdükleri bilinen bir gerçektir. Ancak günümüz gerçekliği ve AB ile bütünleşme stratejisi, eski yöntemlerin sürdürülebilirliğini ortadan kaldırmış bulunuyor. Bu durumun ciddi bir rejim bunalımına yol açtığını belirlemek gerekir. Yeri gelmişken belirtelim, cumhuriyet paradigmasının etnik ve dinsel olarak tek kimlik yaratma amacı doğrultusunda inkar ve imha dışında rasyonel bir yönelimi de olmamıştır. Tek kimlik yaratma politikasının iki sacayağından dinsel kimlikte homojenleşme için rol üstlenen Diyanet Kurumu, Sünni İslam'ın Aleviliği masset-mesini gerçekleştirememiş, bunun yanında faşist para-militer çetelerin 1970'lerde başlattığı Maraş, Sivas, Çorum ve 1990'lı yıllara uzanan Sivas katliamlarıyla sonuç alınmaya çahşılmıştır. Öte yandan etnik kimlikte homojenleşmenin sağlanması yönünde Kürtlere sunulan ise 'Vatandaş Türkçe Konuş' kampanyalarından ibaret cezalandırma tedbirleri olmuştur. Türk kimliği doğrultusunda asimilasyonun rasyonel yolu herhalde Kürt nüfusun yaşadığı bölgede okullaşmayı sağlayarak Türkçe eğitimle bu hedefi gerçekleştirmek olurdu. Tek parti ve sonrasında da hakim olan resmi görüş, bölgede okullaşma ve eğitimin Kürtleri uyandıracağı endişesiyle şekillenmiştir. Resmi görüşü bu şekilde dile getiren Fevzi Çakmak'ın salt kendi iradesiyle bu politikayı izlediği düşünülemez.

Gelelim bugüne ve projektörlerimizi, iki raporun Pandora'nın Kutusu'nu açarak ortaya saçtığı görüşlere çevirelim. Devasa dış borçlarla yularını emperyalist odaklara kaptırmış bulunan muktedirlerin iki kanadı da raporlarda yer alan azınlık kavramına karşı benzer tutumlar geliştirip her iki raporu da kuşa çevirme çabası içindeler. Burjuvazinin siyasi temsilciliğine DP, AP ana damarı üzerinden yerleşen AKP, R. Tayyip Erdoğan'ın ifadesiyle 'Kürt sorunundan söz etmezseniz, sorun olmaz' diyor, Aleviliği de 'Alevilik Ali'yi sevmekse ben herkesten çok Aleviyim' diyerek

karşılıyor. Muktedirlerin sivil asker bürokrasi ana damarı ise, görünen o ki, cumhuriyet paradigmasını aynen sürdürme eğiliminde. Cumhurbaşkanı Lozan'da belirlenen; "gayrimüslimler dışında azınlık yoktur, herkes çoğunluğun parçasıdır," derken kurulun önerdiği Türkiyelilik üst kimliğini reddederek Türk kimliğinin kapsayıcılığını dile getiriyor. Eski Genelkurmay Başkanı Hilmi Özkök de 'Ne mutlu Türküm Diyene' vecizesini dile getirerek, farklı etnik kimliklerin bugüne kadar olduğu gibi Türk kimliğini içselleştirmelerini öneriyor. Doğrusu, üst sınıfların sınıfsal ve etnik kimlik çıkarları bakımından her aşamada önlerine çıkan sorunlarda ortaklaştıklarını bir kez daha tespit etmek bakımından öğretici bir durumla karşı karşıya olduğumuzun altını çizmek gerekiyor. Cumhuriyetin 81. yılında uyguladıkları asimilasyon politikasını başarıya ulaştıramamış muktedirler bu tutumlarıyla belki de bir 80 yıl daha zaman talep ediyorlar. O bakımdan Türk kimliğinin de aynen İngiliz, Bulgar, Kürt vb. gibi etnik bir kimlik olduğuna işaret etmenin o cephede tartışmaya layık bulunmadığı görülüyor. Şüphesiz daha düne kadar farklı kimlikleri inkar siyasetini güden Kürde, Dağ Türkü adını veren, Aleviliği horlayan üst sınıflar, hem uluslararası koşullar hem de içerde süre giden çok boyutlu mücadele sonucunda artık bu tutumlarını sürdüremeyip gerilediler. Bundan ötürü de yeni mevziler tahkim ediyorlar.

Şimdi gelelim alt sınıfların-kimliklerin dünyasında yer alanların bütün bu tartışma boyunca dile getirdikleri görüşlere. Her iki raporda da azınlık kavramının öznesi olan Kürtler ve Aleviler cephesinin farklı yaklaşımlar ohnakla beraber ağırlıklı olarak verdikleri ortak tepki azınlık statüsünü reddetmek oldu. Her iki kesiinde Lozan Antlaşması'nın cumhuriyetin kurucu belgesi olduğu anlayışında da ortaklaşarak, azınlık olmayı 40-50 bin nüfuslu gayrimüslimlerin üzerinde bırakarak ve bu statünün tahkir edici olduğunu dile getirerek, kendilerinin cumhuriyetin asli kurucu unsuru olduğunu beyan ettiler. Bu durum, sorunsalın kendisi yanlış kurgulandığında yine yanlış sonuçlar üreteceğini göstermesi bakımından özgün ve hassasiyetle üzerinde duruhnası gereken bir örnektir. Bazı yazarlar azınlık kavramının Aleviler ve

Kürtler tarafından reddedilmesinin gerekçesini Türkiye de azınlık statüsünde bulunan gayrimüslimlerin ikinci sınıf olarak algılanarak horlanmasının, bu statüyü kabullenmeleri durumunda kendi başlarına da geleceği kaygısıyla olduğunu açıkladı. Sıradan bir yaklaşımla bunun anlaşılabilir olduğunu düşünsek bile böyle bir saptamayla yetinerek muktedirlerin ayrımcı, milliyetçi dünya görüşlerinin ortaya koyduğu sorunsal çerçevesinde yanıt üreterek, üstelik bu tepkiyi veren sözcülerin de büyük ölçüde sol, demokrat hatta sosyalist kimliğe sahip kimseler olduğunu gözlemlediğimizde vahim bir durumla karşı karşıya kaldığımızı kabul etmek zorundayız. Örneğin bir sosyalist şöyle diyebiliyorsa; 'Azınlık tanınlaması hak ve özgürlüklerde belirli sınırlılıklar da içerir'. Bu sosyalist dilinden, kültüründen, cinsiyetinden dolayı ayrımcılığa uğrayan ezilenler için üstelik pozitif ayrımcılık gibi bir kavram Türkiye sosyalist hareketi içinde yerleşmiş olmasına karşın, bir toplumda azınlık olanların hak mücadelesi sonucunda bile ancak sınırlı haklara sahip olabileceği ön yargısına sahiptir. Ne yazık ki bu sosyalist verili durumun ebedi gerçek olduğuna dair yerleşik kanaatin pençesi altında hapsolmuş demektir. Burada sorulması gereken soru şudur: Mazlumların kurtuluşu ancak çoğunlukta olmalarıyla mı mümkündür? Eğer böyleyse insanlığın geleceğini ulusların ve farklı kimliklerin çoğunluk olma mücadelesi olarak görüyorsak, milliyetçi dünya görüşünün yarattığı etnik boğazlaşmaların alevine bir odun da biz atacağız demektir.

Son dönemlerde Kürt hareketinde yaygınlık kazanan, sosyalist hareketin bir kısmına da sirayet eden bir görüş var, oda şu; Kürtler tarih boyunca Türklerle ittifak yaparak bu coğrafyadaki diğer kavim ve ulusları yenilgiye uğrattıklarını dile getiriyorlar , bu da tarihsel olarak üç eşikle izah ediliyor. Birincisi 1071 Alpaslan'ın Kürtlerle İttifak yaparak Anadolu'ya girişi, İkincisi 1514'te Çaldıran'da yapılan savaşta Kürtlerin desteği ve nihayetinde 1920'lerde Kurtuluş Savaşı'nda oluşan ittifak. İşte bu tarihsel ortaklıklara dayanarak bugün gerçekleştirilecek Türk-Kürt ittifakının hem çözümü hem de bu ittifakın bölgede güç merkezi olacağı öne sürülüyor.

Ulusal, etnik, dinsel, demokratik sorunların tarihsel gerekçelere dayanarak çözme yöntemi *milli*yetçi dünya görüşünün yaratacağı çıkmazlara yol açar. Bu öneriler yalnızca demokratik ilerlemeden uzak olmayla sınırlı değil, aynı zamanda çağımızın devletlerinin dış politikalarını belirleyen parametreleri de yanlış kavrıyor. Eğer günümüzün politikalarını belirleyen parametre, tarihsel gerekçeler olsaydı; örneğin Almanya'nın, ne Fransa ne Ingiltere ile yan yana gelmesi, hatta ne de AB projesiyle bütünleşmeye kalkması söz konusu olurdu. Başka bir yönden ele alırsak bu yaklaşım, dünyanın geleceğine dair gerçekten demokratik bir açılıma da sahip değil, tarihte ittifak olanların hep ittifak olacağını öngörüyor, dolayısıyla tarihte düşman olanlara da gelecekte de düşmanlık öngörüyor. Bu önerinin belki de düşünülmemiş sonucu olarak, tarihsel gerekçelere dayanan Türk-Kürt ittifakı bu durumda tarihi tekerrür ettirerek, Yunan'a, Acem'e, Ermeni'ye, Arap'a kılıç çekmeye devam edecek. Türkiye'de kurulu düzenin 'lıntiyazsız, sınıfsız, kaynaşmış bir kitleyiz' aforizması ile sürdüre geldiği politikanın, hem sınıfsal olarak hem sosyo-kültürel olarak altta kalan toplumsal kesimlere uyguladığı şiddete bir kılıf teşkil ettiği bilinmektedir. Bu bakımdan alt sınıfların ve kimlikleri inkar edilenlerin kimi zaman varlıklarını üst sınıflara kabul ettirmenin bir yolu sanısıyla tarihsel gerekçelere başvurması anlaşılabilir bir durumdur, ancak bu önermeler, amacı aşan bir biçimde demokratik hak ve özgürlüklerin kendisine balta vuracak, kendi bindiği dalı kesecek bir tutuma da dönüşmemelidir.

Ulusal hareketlerin devrimci-demokratik programa sahip olabilecekleri gibi sınıfsal farklılıkları içeren doğaları gereği dönem dönem burjuva-küçük burjuva milliyetçi görüşlerin etkinlik kazanması da kuşkusuz mümkündür, bu bakımdan ezilen ulusun milliyetçiliği bu konumundan ötürü her zaman ezen ulus milliyetçiliği karşısında toleransla değerlendirilmelidir.

Öte yandan kurulu düzenin tüm kurumları söz birliği etmişcesine ne azınlık statüsünü, ne de asli kurucu unsur tanınmını kabul etmiyorlar. Kurulu düzenin bildiği tek azınlık statüsü sahibi, Lozan'da belirlenen ve günümüze kadar hakları çiğnenen gay-

rimüslim azınlıklardır. Bu toplulukların dışında bir azınlıktan söz etmek 'yapay azınlık' yaratmaktır. Üniter devlet yapısında zaaf yaratacak bir azınlık statüsünü şiddetle reddetmektedirler. Öte yandan asli kurucu unsur kavramını da Coşkun Kırca'nın ifade ettiği gibi 'Türkiye Cumhuriyetini iki farklı halkın (yani Türkler ile Kürtlerin) her birinin federe devletinden oluşan bir federasyon' önerisi olarak algılamaktadırlar. Dolayısıyla muktedirler var olan statükonun mümkünse hiçbir makyaja bile uğramadan sürdürülmesinden yanalar, zira var olan durumun dışında herhangi bir proje üretebilecek bir vizyona da sahip gözükmemektedirler. Muktedirler böyle bir vizyona sahip olabilir miydi, veya olabilirler mi? Doğrusu pek mümkün gözükmüyor, zira üst sınıflar burjuva karakterleri gereği her demokratik sorunu ya ayrışma ya da bastırma yönteminin dışında çözüm aracına sahip olmadıklarını şu yakın tarihte bile açıkça ortaya koydular, Yugoslavya ve Kafkasya'da yaşananlar bunu gösteriyor. Son MGK toplantısında Kerkük ve Kuzey Irak'a silahlı müdahale kararı söylentisi bilinen tutumun üst sınıflar tarafından sürdürüldüğünü gösteriyor. Bu tutum etnik boğazlaşmaların uç verdiği yangına körükle gitmekten başka hiçbir sonuç üretmeyecektir.

Verili durum üst sınıfların demokratik bir çözümün önünde engel olduklarını ortaya koymaktadır. Bu engeli ortadan kaldırmanın tek yolunun ezilenlerinin tümünün vereceği ortak mücadeleden geçtiği açık bir gerçekliktir. Bugün böyle bir ortak mücadelenin yapılmasını sağlayacak siyasi kurumsal yapının da mevcut olmadığı gibi, azınlık tartışmasında görüldüğü üzere ne Türkiye sosyalist hareketinde, ne Kürt hareketinde ne Alevilerde ne de diğer baskı altındaki toplumsal kesimlerde kolektif olarak oluşturulmuş alternatif program ve düşünce birikimi mevcuttur.

Bütün bu tartışma semantikte değildir. Ezilenler, azınlıklar, ayrımcılığa uğrayanlar eşit ve özgür bir dünya için mücadele ettiler, ezilenler ezen olmak için değil, azınlıklar çoğunluk olmak için değil, kadınlar kadın egemen toplum için değil, işçi sınıfı sınıfsız toplum için değil, bütün bu mücadeleler her türlü ezme ve ezilme biçiminin ortadan kaldırılması için veriliyor. Böyle bir anlayışa sahip olanlar o toplumu oluşturan her kimliği de azınlık

olsun çoğunluk olsun asli olarak tanımlarlar. Türkiye'de ezilen kimlikler olarak başat durumda olan Kürt ve Alevi kimliğinin diğer ezilen kimlikleri de içererek kurulu düzen tarafından inkar edilmiş haklarını ezilen-azınlık hakları olarak elde edeceği bir statü, çözüme doğru kuvvetli bir zemin hazırlayabilirdi. Bir toplumu hiç ortada yokken asli ve tali unsurlara bölerek ayrımcılığı mağdurlar cephesinden yaratmaya kalkınak affedilmez bir hata olmuştur. Şimdi Kürt ve Alevi kesimin siyasi temsilcilerinin büyük ekseriyetle azınlık kavramını reddederek aldıkları bu tutumun sonuçlarını değerlendirirsek, psikolojik tatminin ötesinde herhangi bir kazanım söz konusu değildir. Türkiye'deki siyasi gelişmeleri kuvvetle etkileyen AB raporuyla bu konuda elde edilecek destek zayıflatılmış, Türkiye'de demokratik basınca katkı sağlayan aydınların bir kurumla yarattıkları raporun sağlayacağı rüzgar heder edilmiştir. Elde kalan tek şey ise ne Türkiye'de ne uluslararası alanda yer alan demokratik güçlerce sindirilen kendinden menkul asli kurucu unsur olma talebidir. Bu tutumun, azınlık kavramını reddeden muktedirlere, niyet ne olursa olsun sonuçları bakımından, bizzat bu koroya katılan hakları gasp edilen ezilen azınlıklar tarafından verilmiş bir desteğe dönüşmüş olduğunu da tespit etmek gerekiyor.

Günümüz dünyası insanlığın ulaşmış olduğu evrede geçmişten gelen siyasi üst yapıların ve en başta ulusal, dinsel, etnik kimlikli devlet kurumunun aşılmasını gerektiriyor. 20. yüzyılın başında 1917 Ekim Devrimi'yle mülksüzler sınıfı dil, din, ırk, ulus ayrımcılığını uluslararası sınıf dayanışmasıyla, enternasyonalizmle ortadan kaldıracak büyük atılımı gerçekleştirmişti. Bugün sosyalistlerin bazıları sosyalist geleneğin de toplumları ulus-devlet paradigması anlayışında algıladıklarını iddia ediyorlar. bu milli sosyalizm anlayışını uygulayan Stalinist deformasyon süreci için doğrudur, ancak devrimin başlangıç hedefinin bu olduğunu söyleyenler yanılıyor. Ekim Devrimi etnik kimlik sözcüğü olmayan Sovyet Devleti'ni yarattı, zira devrimcilerin hedefi bir ulusun devlet sınırları içinde kalan değil, bütün dünyayı saran sosyalizmi kurmaktı. Bu bakımdan tarihsel gerçeğin günümüze ışık tutması için hatırlanacağı üzere Lenin'in de 'Halklar Hapishane-

si' olarak nitelediği Çarlık Rusyası'nda devrim ilk olarak Rus toprakları üzerinde gerçekleşti ve Rusya Sovyet Cumhuriyeti kuruldu. Daha sonra İç Savaş sürecinde kurulan Ukrayna, Beyaz Rusya ve Transkafkasya Sovyet Cumhuriyetleri'nin durumu ile ilgili olarak, Stalin'in başkanlığında kurulan komisyon tarafından hazırlanan rapora göre bu cumhuriyetlerin özerk birimler olarak Rusya Sovyet Cumhuriyeti'ne katılmaları doğrultusunda karar taslağı hazırlandı. Lenin bu karara şiddetle karşı çıkarak Rusya Sovyet Cumhuriyeti dahil bütün Sovyet cumhuriyetlerinin bir Sovyet Cumhuriyetleri Birliği içersinde gönüllü olarak birleşmelerini önerdi. Bu doğrultuda 30 Aralık 1922'de Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği'nin ilanı hazırlıklarına karar verildi. Lenin bu kararın gerekçesi için şunları söylüyordu: "Biz Ukrayna Sovyet Cumhuriyeti ve diğerleri ile eşit olduğumuzu kabul ediyoruz ve onlarla birlikte yeni bir birliğe, yeni federasyona katılacağız."

İnsanlık önündeki sorunları çözmeyi başarmak için yine de tarihin soluk sayfalarına başvurmak ihtiyacını duyar ve çıkaracağı derslerle hareket edebilir.

Kasım, 2004

ikinci bölüm

Ulusalcılık ve Sosyalizm

Sosyalizmin Milliyetçilikle İmtihanı

Ferhan Umruk

19. yüzyıl, bir yandan burjuva devrimlerin yeryüzünün hakimi olmasına yol açan dalganın yükselişine tanıklık ederken, bir yandan da kendisini tehdit eden sosyalizmin yükselişini içinde barındırdı. Modern toplumun sınıf mücadelesini eski topluma göre bütün çıplaklığıyla ortaya koyan pederşahi ilişkilerden sınıf çıkarlarının belirleyiciliğine dönüşen sosyo-ekonomik değişim insanlığın önüne geleceğini tayin edecek iki seçeneği yerleştirdi. Bu iki seçenekten birincisi, egemen sınıf olan burjuvazinin insanlığa sunduğu seçenek kapitalizm olurken, ikincisi onun muhalifi ve anti-tezi olarak doğan ezilen sınıfların öncüsü haline dönüşen işçi sınıfının sosyalizm seçeneği dünya tarihine damgasını vurdu. İndirgemeci anlayışın sınıf mücadelesinin boyutlarını ekonomik ilişkilere hapsetme gayretinin tuzağına düşülmediği takdirde bu mücadelenin en başından itibaren toplumsal alanın bütün boyutlarına ulaşma sürecini izlediğini görebiliriz. Kuşkusuz bunun bir süreç olduğuna işaret etmek gerekiyor. Bu sürecin de kapitalist ekonominin işleyişi ve onun sömürü üzerinden varoluşunun analizini yapmadan oluşturulacak muhalefet ve bir seçenek yaratmak, küçümsenmemesi gereken ancak her aşamada yetersiz kalacak ahlaki eleştiri sınırlarında dolaşmayı getirirdi. Saint-Simon ve Fourier'in sosyalizmleri tam da bu sınırlar

içinde, toplumsal adacıklar yaratarak çözüme ulaşma tahayyülleriyle sonuçsuz kaldı. Bu bakımdan Marx'ın temel çalışmasının Kapital olması tesadüf değil, temel bir ihtiyacın ürünü olarak değerlendirilmelidir.

Günümüz dünyasında daha da göze batar hale gelmiş olan milliyetçilikler veya ulusçuluklar bakımından ele aldığımızda sınıf mücadelesinin tarihsel süreci bakımından burjuvazinin ve işçi sınıfının nasıl ki birincisinin ekonomik ilişkilere dair özel mülkiyeti kutsamasına karşın işçi sınıfı kolektif mülkiyeti onun karşısına çıkarmışsa, ulus devletlerin inşasına dayalı milliyetçiliği kapitalizmin doğuşuyla birlikte kutsayan burjuvazinin tam zıddı olarak Marx'ın Komünist Manifesto'da dile getirdiği 'İşçinin vatanı yoktur' sözleriyle işçi sınıfı, milliyetçiliği ya da onun sol jargonu haline dönüşmüş bulunan ulusçuluğu aşacak, sınırların ortadan kalktığı enternasyonalizmi gelecek toplum tasavvuru olarak hedeflemiştir. Uluslararası sosyalist hareketin sürecin ilerleyen aşamalarında giderek yalnızca retorik haline dönüştürdüğü, hatta tamamen uzaklaştığı enternasyonalizmin bazen yanlış olarak algılandığı gibi 'halkların kardeşliği' ile sınırlı bir kavram olduğu yanılgısına düşmemek gerekiyor. Bu noktada bunun böyle olmadığını Marx'ın yazdıklarıyla da belgelemek ihtiyacını duyuyorum, çünkü sosyalistler öyle bir düşünce durağanlığına sürüklenmiş durumdalar ki hafıza kaybıyla birlikte onu tazelemek gereğini de hissetmiyorlar. Marx, Gotha Programı'nın eleştirisinde açıkça şunları söylüyor:

> "Peki Alman İşçi Partisi, enternasyonalizmi neye indirgemektedir? Çabasının sonucunun 'Halkların uluslararası kardeşliği' olacağı bilincine –burjuva bir kuruluş olan Barış ve Özgürlük Ligası'ndan aktarılmış, işçi sınıflarının egemen sınıflara ve onların hükümetlerine karşı ortak savaşımında, uluslararası kardeşliğin bir eşdeğeri gibi yutturulmak istenen parlak bir ifade. Onun için Alman işçi sınıfının uluslararası işlevleri hakkında tek sözcük yok! İşçi sınıfı –kendisine karşı bütün öteki ülkelerin burjuvazisiyle daha şimdiden kardeşlik bağı kurmuş olan– kendi burjuvazisine ve Bismarck'ın uluslararası komplocu politikasına karşı, işte böyle meydan okuyacaktır."

Marx'ın Lasalle'i eleştirirken dile getirdiği bu düşünceler, belki de gelecekte Marksizm adına sosyalizmin bir dünya devrimi olduğu anlayışını geriye iterek ayrı ulus devletleri vazgeçilmez olarak algılayıp 'halkların kardeşliği' ile yetinen veya bırakın yetinmeyi 'sosyalist' Çin, Vietnam, Kamboçya savaşları ile 'halkların milliyetçi kavgası' kaosuna sürüklenen 'sosyalizmlere' kahince uyarıydı.

Sosyalizmin milliyetçilikle imtihanının dünden bugüne gelen süreç bakımından istisnai durumlar haricinde –İspanya İç Savaşı'nda uluslararası tugaylar, Vietnam Devrimi'ne uluslararası dayanışma gibi– başarısız olduğunu başlıca dönüm noktaları olarak tespit edebileceğimiz 2. Enternasyonal'in 1914'teki 'Anavatan savunması' kararıyla emperyalist savaşın unsurları haline dönüşmesiyle, 1943'te Stalin'in Komintern'i kapatmasıyla gördük. Birincisinin ihanetine Lenin ve Troçki önderliğinde Rus devrimcileri yanıt verdi, enternasyonalizmi 1917 Ekim Devrimi'yle dünya halklarının umudu haline dönüştürdü, ancak ikincisinde Stalin'in önderliğinde cisimleşen Sovyet bürokrasisinin 17 Ekim Devrimi'ni restorasyona tabi tutup milliyetçi deformasyonla sonuçlanan ihanetine karşı küçük bir muhalefet hareketi doğarken, birincisinde olduğu gibi onu aşacak devrimci bir odak yaratılamadı.

Sosyalistlerin bütün bu yaşanan tarihsel süreçten çıkaracağı derslerin geleceği kurmak bakımından kaçınılmaz bir ihtiyaç olduğu, güncel politikanın sorunlarına, işçi sınıfının tarihsel çıkarlarına (Programına) uygun olarak değil, günlük çıkarlarıyla sınırlı yanıt üreterek ayakta durmaya çahşmanın sonuç vermemesiyle görülüyor.

Günümüz dünyasında etkili olan milliyetçi dalganın karşısında sosyalistlerin yapması gereken, bu dalganın karşısında eğilerek kitlelere ulaşılabileceği yanılgısına sürüklenmek değil, tam da bu dalganın karşısında durmaktır. Bugün sosyalistlerin ideolojik olarak milliyetçilik ya da ulusçuluk yapınaları, politik olarak da ulus devleti savunmaları ya ahmaklığa sürüklendiklerini ya da sosyalizmden uzaklaşarak nasyonal-sosyalizme doğru savrulduklarını gösterir. Bu tür sonuçların işaretleri dünyada da ya-

şadığımız topraklarda da görülmeye başlanmıştır. Bu tehlikeye karşı 'Halkların Kardeşliği' ile yetinen değil onu aşarak devletin sönümlenmesiyle politik olanın yok olacağı, sınırların da kalktığı bir dünya için enternasyonalist sosyalizmi seçenek haline getirmek gerekiyor. Gerçekçiler için bu bir hayal olabilir ama, hayalleriniz yoksa yok oluşunda bir seçenek olduğunu hatırlamak gerekiyor.

Ekim, 2005

"Yurtseverliğin Derini" ya da "Milli Gurur" İnsanı Nereye Götürür Mihri Belli'nin Günahı

" "...*Kemalizmle sosyalizm arasında aşılmaz duvarlar yoktur.*" Bu "*duvar*" nedir? "*Belli*" değil. "*Milli gurur insanı sosyalizme götürür*" Faşizme Götürmez mi? Gene: "*Belli*"." (Dr. Hikmet Kıvılcımlı, *Devrim Zorlaması, Demokratik Zorlama*)

Bugün Türkiye'deki sosyalistleri neredeyse tümüyle sarmış ve onları (Kemalist bürokratik oligarşinin) basit bir aracı haline dönüştüren milliyetçiliğin böyle yaygın ve etkili olmasında Mihri Belli'nin günahı herkesten fazladır.

Açıktan (Kemalist bürokratik oligarşi) solculuğu yapan bütün yayınlara bakın, hepsinde yurtseverliğin sosyalizmin ayrılmaz bir bileşeni olarak savunulduğu görülür.

Yine hepsinde Atatürk'ün resmi, sosyalizmin sembolü olmuş insanların resmiyle bir arada koyulur. Atatürk'ün resimleriyle, Che ve Deniz Gezmiş'in resimlerinin bir arada sunulur. Mihri Belli'nin "Kemalizm ile sosyalizm arasında aşılmaz duvarlar olmadığı" tezi, ete kemiğe bürünmüş bir kanıt gibi dikilir.

"Türkiye Komünist Partisi" "Yurtsever Cephe" kurar. İşçi Partisi "Ulusal Kanal" kurar. Irkçılar "Türk Solu" çıkarır ya da "Türk solu" ırkçılık yapar.

Daha burada saymakla bitmeyecek gerici milliyetçiliğin bu görünümleri öylesine yaygınlaşmış bulunuyor ki, sosyalizm ile

yurtseverliğin birbirinden ayrılmayacağı gibi bir anlayış neredeyse toplumdaki haksızlıklara tepki duyan, sosyalizme eğilim gösteren her genç insanın kanına işliyor. Sosyalizmin sadece milliyetçiliğe değil, milletlere de karşı olduğunu hatırlayan bile bulunmuyor.

Yurtseverlik veya milliyetçiliğin sosyalizmden ayrılamayacağı yönündeki bu anlayışın Türk (ve Kürt) sosyalistleri arasında böylesine yaygınlaşmasında Mihri Belli'nin büyük günahı bulunmaktadır.

Elimizde yazılı kaynaklar bulunmadığı için büyük ölçüde hafızamıza dayanarak, bu "ilk günah"ın nerede ve nasıl işlendiğini göstermeye çalışalım.

1960'ların sonunda, Mihri Belli, İstanbul Teknik Üniversitesinde "*Millet Gerçeği*" isimli bir konferans vermişti.

Bu konferans, bir bakıma ilk kez Kürt sorunun 68 kuşağı içinde açık tartışılmasının da başlangıcı olarak görülebilir.

O günün koşullarında bu konuşma, içeriği bir yana, bu nesnel tarihsel anlamıyla, Kürtler üzerindeki ulusal baskıya sosyalistlerin ve 68 gençliğinin karşı duruşunu; Kürtlerin demokratik özlemlerine sahip çıkışını ifade ediyordu.

Zaten o dönemde sosyalistler toplumdaki demokratik özlemlerin savunucuları olduğundan, örneğin gerçek bir laikliği savunduklarından Aleviler; Ulusal baskıya karşı durduklarından ve (egemenlere)karşı mücadele ettiklerinden Kürtler ve diğer ezilen halklardan insanların desteğini alıyorlardı. Bu demokratik özlemler kendilerini genel olarak sosyalizm bayrağı içinde ifade ettiğinden, Kürtler, Aleviler vs., hepsi kendine sosyalist diyorlardı. Bu nedenle, sosyalist hareketin ana kitlesini Kürtler ve Aleviler oluşturuyordu.

Daha sonraki yıllarda, sosyalizmin bu devrimci demokratik özlemlerin ifadesi olmaktan çıkmasına paralel olarak, bu baskıya karşı demokratik özlemleri nedeniyle sosyalist olanların aynı şekilde bu baskıya karşı tekrar Alevi veya Kürt olduklarını keşfetmeleri aslında çoğu kez sosyalist hareketin devrimci demokratik karakterini yitirmesine, ulusçulaşmasına, Türkleşmesine karşı bir direniş anlamı taşımaktadır.

Mihri Belli'nin "*Millet Gerçeği*" adlı bu konferansının o zamanki nesnel tarihsel anlamı üzerine bu kısa değinmeden sonra Konferans'ın içeriğine gelirsek, aslında Mihri Belli bu konferansında tıpkı bugünkü gibi, son derece geri bir fikri savunuyordu. (Bugün bile, Mihri Belli'nin "*Kaçak Yayın*", "*Yeni Harman*" gibi gençleri bir tür "(Kemalist-bürokratik oligarşinin) etrafında örgütleyen yayınların sürekli misafiri olması hiç de bir rastlantı değildir.)

Mihri Belli, o konuşmasında, (sonra yanlış hatırlamıyorsam, "Millet Gerçeği"nin yayınlanan biçimine de alıntı olarak koyunuştu) Fransız sosyalisti, pasifist ve hümanist, Jean Jaures'in bir sözüne dayanarak fikrini geliştiriyordu. O söz şuydu:

"*Milliyetçiliğin azı seni enternasyonalizmden uzaklaştırır, milliyetçiliğin derini seni enternasyonalizme götürür. Enternasyonalizmin azı seni milliyetçilikten uzaklaştırır, Enternasyonalizmin derini seni milliyetçiliğe götürür.*" (tam kelimesi kelimesine hatırlamıyor olabilirim ama aşağı yukarı böyle idi.)

Yani Mihri Belli bu sözle şunu demiş olmak istiyordu: "Gerçek ya da "derin" Türk milliyetçiliği, Kürtlerin üzerindeki baskıya karşı çıkar; böylece enternasyonalizmin de gereğini yerine getirmiş olur; gerçekten derin enternasyonalist görevlerini yerine getirip Kürtlerin üzerindeki ulusal baskıya karşı çıktığında da gerçek Türk milliyetçisi olarak davranmış olur".

Mihri Belli'nin yazılarını izleyenler bilirler, Mihri Belli'nin görüşleri bugün değişmemiş olup hala aynı görüşler savunmaktadır.

Mihri Belli, sorunu böyle koyup savunduğunda, (ilk kez Kürt sorununu gündeme taşımak; sosyalistlerin Kürtlerin üzerindeki ulusal baskıya karşı çıkışları gibi nesnel anlamlarından öte) o dönemin atmosferi içinde bu tarz koyuşun içerik olarak da o günün ideolojik atmosferinde ve dünyasında bunun az çok kabul edilebilir bir anlamı bulunuyordu.

O zamanlar bütün dünyadaki işçi hareketine ve ulusal hareketlere Stalinist parti ve hareketler egemendi. Stalinizm zaten "*Tek Ülkede Sosyalizm*" ile daha baştan enternasyonalizmi fiilen reddeden bir ulusal sosyalizm olarak doğmuştu.

Bu tek ülkede sosyalizm "teorisi" fiilen, 1. ve 3. Enternasyo-

nal'lerin "*Emeğin kurtuluşu ne yerel ne de ulusal bir sorun olamaz*" ilkesini, "*Tek ülkede sosyalizm* (yani emeğin kurtuluşu) *olur*" biçiminde revize ve inkar etmek anlamına geliyordu.

Zaten özdeki bu reddediş bir süre sonra ilkin mantık sonuçlarına ulaşmış, elsanevi 3. Enternasyonal bir süre diğer ülkelerdeki Komünist Partileri Sovyet dış politikasının araçları olarak kullanma işlevi gördükten sonra Stalin'in bir emriyle ortadan kaldırılmıştı. Hitler'e karşı savaşılırken, Enternasyonal Sovyetlerin marşı olmaktan çıkarılmış, savaşa "*Büyük Vatan Savunması*" adı verilmişti.

Hitler'e karşı kazanılan zafer, Sovyetler'in ekonomik başarıları, bu milliyetçiliğin nasıl bir yok oluşun tohumlarını içinde taşıdığının görülmesini engelliyordu. Keza, savaş sonrasının ulusal kurtuluş hareketleri de çoğu kez bu Stalinist partilerce yürütülüyordu.

İşçi hareketinin devrimci demokratik geleneklerinin sürdürücüsü Anarşist ve Troçkist akımlar ise, küçük grupların dünyasının dışına bir türlü çıkamıyorlardı.

İşte böyle bir dünyada ve ideolojik iklimde, milliyetçiliğin derininin enternasyonalizme götürdüğü türünden önermelerin, ilk bakışta gözlemlerle de, olaylarla da doğrulanır gibi görünen bir yanı bulunuyordu.

Diğer yandan sosyalizmin bu milliyetçiliğe kayışı, bütün dünyada olduğu gibi, Türkiye'de de bütünüyle milliyetçi kaygılarla kendine sosyalist demeyi de kolaylaştırmıştı.

Yani Mihri Belli veya Şefik Hüsnü veya Mustafa Suphi'lerin sosyalizme gelişlerinin ardındaki gerçek motif, aslında, Türkiye'nin neden geri olduğu gibi, milliyetçi bir motifti. Sosyalizm Türkiye'nin gelişmiş ve zengin bir ülke olması, modernleşmesi için bir yol olarak görüldüğünden dolayı sosyalist olmuşlardı, yer yüzündeki sınıfları ve ulusları yok etmenin, yani sosyalizmin özündeki gerçek motifin, pratik ve somut politika bakımından, bir Pazar vaazından öte ilkili bir anlamı bulunmuyordu.

Yani Mihri Belli gibiler de, neredeyse bütün diğer sosyalistler gibi, tamamen ulusal bir problematikle sosyalist olmuşlardı. Dolayısıyla Stalinizm milliyetçilerin kendilerine sosyalist demeleri-

ni kolaylaştırmış oluyordu. Aslında milliyetçilik artık sosyalizm biçiminde ortaya çıkıyordu. Yeni kuşak da bundan azade değildi. Yani aslında Mihri'nin kendisi gibi muhatapları da tamamen milliyetçi bir paradigma çerçevesinde düşünüp davranıyorlardı.

Böyle bir bağlam içinde, milliyetçiliğin enternasyonalizm veya sosyalizmle ilişkisi üzerine söylenen bu tür sözler, bu milliyetçiliğe devrimci demokratik bir nitelik kazandırmanın da aracı sayılabilirdi.

Yani bizler insanları kendi hakkındaki yargılarıyla değil, nesnel konumlarıyla değerlendirirsek, Marksist açıdan son derece yanlış olan bu sözler, söyleyenlerin ve dinleyenlerin gerçekte milliyetçi oldukları göz önüne getirilirse, milliyetçiliğin devrimci demokrasiye doğru bir eğilim göstermesi olarak da bir anlama sahip bulunuyordu. Bu bakımdan, bugünkü yurtseverlik ile sosyalizmi birleştirenlerinkinden tamamen farklı bir eğilimi yansıtıyordu aynı sözler. O zaman bu sözler, milliyetçilerin devrimci demokrasiye veya sosyalizme doğru bir eğilimini ifade ederken bugün; milliyetçiliğin en gerici faşist bir ırkçılığa doğru evrimini ifade etmektedir. O zaman (resmi ideolojiye) karşı bir işleve sahiptiler, bugün (resmi ideolojinin) Kürtlere yönelik baskı ve inkar politikasının bir aracı haline gelmişlerdir.

* * *

Ne var ki, bu formülasyon, gerek içerik, gerek köken bakımından klasik Marksist gelenekle kesin bir çelişki içindeydi.

Birincisi, işçi hareketi ve Marksizmin geleneği, sadece milliyetçiliğe değil, milletlere de karşıydı. O ulusların ve ulusal sınırların, en azından üretimin sosyalleşmesiyle, üretim araçları üzerinde özel mülkiyet, arasındaki çelişki kadar temel önemde olduğu varsayımından yola çıkıyordu. Enternasyonalizm soyut bir şiar değil, maddi hayattaki bu çelişkiyi çözmenin somut bir programıydı.

Ama unutulan bir yan daha vardı. Marx, Engels döneminde, dünyadaki ulusal devletler, Okyanus'un iki kıyısındaki, ABD Fransa, İngiltere, Hollanda gibi devletlerden ibaretti ve bu devletlerde hala, aydınlanma döneminin gelenekleri yaşadığından, ulu-

sun bir dile, dine, etniye göre tanımlanmasına dayanan gerici bir ulusçuluk kural olmaktan ziyade istisnai bir karakter taşıyordu. Jaures bir Fransız sosyalisti olarak, bir humanist olarak, Fransız Devrimi'nin bu ulus ve ulusçuluk anlayışının geleneğindendi.

Yani Jaures bir bakıma, Mihri Belli'nin aktardığı sözleri ederken, kendini dile, dine, etniye göre tanımlamış bir ulusçuluğu kastetmiyordu. "Vatanım yeryüzü, milletim insanlık" diyen bir ulusçuluğun geleneğini temsil ediyordu. Bunda dil, din, etni, ırk vs. hiçbir politik anlamı olmayan, ulusun tanımında yeri bulunmayan gerici bir özellik olarak görülüyordu.

Mihri Belli ise Jaures'in bu sözlerini, kendini (etnik kimlikle) tanımlamış bir devletin vatandaşı olarak, bir (etnik kimlik)olarak, Türk Solu adlı derginin redaktörü olarak aktardığında, bu sözler ikinci bir çarpılmaya ve zıddına dönüşe uğruyor; kendini (etnik kimlikle) tanımlamış gerici bir milliyetçiliğin ve (resmi ideolojinin) savunusu haline geliyordu.

Tam da bu nedenle bugün bütün (bürokratik oligarşi) solcuları bu sözlere fiilen sahip çıkmaktadırlar

* * *

Bir devlet kendini bir dille, dinle, etniyle, soyla, tarihle tanımladığında bir ezilen ulus ve ezilen ulus üzerindeki tahakküm ortaya çıkar.

Ve bu ezilen ulus üzerindeki tahakküm iki şekilde ortadan kalkar. Ya o ezilme ilişkisini yaratan egemen ulus yok edilir, ulusun tanımından o ezme ezilme ilişkisini yaratan ayrımlar çıkarılır ya da ezilen ulus, yine kendisini tıpkı ezen ulus gibi tanımlayarak ayrı bir devlet kurar. Ama bu durumda da, dünyada hiçbir ulus saf olmadığından, ulusal baskı başka biçimlerde sürer.

Mihri Belli aynı zamanda çözüm noktasında da devrimci demokratik değil, gerici milliyetçiliği destekler bir çözüm de öneriyordu.

Mihri Belli, ezen ulus (olmadan) ezilen ulusun (olmamasını) ; yani bu devrimci demokratik programı, yani bu anlamda "milliyetçiliğin derinini" değil, (varolanın) devamını; bunun Kürtlükle ittifakını savunuyordu.

Yani kendini (etnik kimlikle) tanımlamayan, hiçbir etnik, dilsel, dini, tarihsel göndermesi bulunmayan bir ulusu değil; her biri kendini (etnik kimlikle) tanımlamış ulusların ve devletlerin ittifakını savunuyordu. Dolayısıyla (ezilen ulusun) haklarını savunmak, (ezen ulus kimliğine) göre tanımlanmış ulusu yaşatmanın bir aracı idi onun mantığında. Böylece somut aktarımda, sözler orijinalinde, yani Jaures'te olabilecek programatik ilericiliğini de yitirmiş bulunuyordu.

* * *

İşte ulusçuluğun sosyalizmle çelişmediği düşüncesi 68 sonrasında politize olan genç kuşakların kafasına ilk önce bu kanaldan ve böylesine gerici bir milliyetçilikle kirlenmiş; demokratik özünü yitirmiş bir biçimde girdi.

Ama hikaye burada bitmedi.

Yanlış hatırlanıyorsak, daha sonra, keskin sosyalist görünen Doğu Perincek, Mihri'nin tahrifat yaptığını söyleyip, Jean Jaures'in milliyetçilikten (Nationalizm) değil, yurtseverlikten (Patriotizm) söz ettiğini, dolayısıyla Mihri'nin, enternasyonalizmden yüz çeviren bir milliyetçi olarak, Jaures'i kendi milliyetçi emellerine alet edip çeviri tahrifatı yaptığını söyledi.

Perinçek'in buradaki hedefi, genç kuşaklardaki radikalleşmeyi kontrol altına ahnaya, kendi değirmenine akıtmaya yönelikti, yoksa, yurtseverliğe yüklediği anlam bakımından Mihri'den hiç de daha farklı bir şey söylemiyordu. Hatta daha gerici bir milliyetçiliğin savunusunu yapıyordu.

O zamana kadar, somut pratikte herkes yurtseverlik ve milliyetçiliği aynı anlamda kullanırken, ya da en azından böyle bir ayrım gereği duyulmazken, ve sosyalistler ile milliyetçiler karşı saflarda bulunurken; sosyalistlerin milliyetçi değil, ama yurtsever olacağı ıarzında bir anlayış yerleşmeye başladı.

Ne var ki, buradaki yurtseverlik, ulusu tanımlamakla ilgisi olmayan, insanların doğduğu ve büyüdüğü, yaşadığı yerleri sevmesi gibi bir anlamda kullanılmıyordu. Yurtseverlik denilerek tanımlananın kendisi tipik gerici milliyetçilikti. Yani Doğu Perin-

çek, Milliyetçilik zehirini Yurtseverlik şekerine bulayarak sosyalistlere aktarıyordu.

Örneğin bir insanın içinde doğup büyüdüğü toprakları, dinlediği müziği, yemekleri sevmesi de yurtseverlik olarak tanımlanabilir. Bu anlamda yurtseverliğin, kanarya severlikten veya kuru fasulye severlikten veya bir takımın taraftarlığından farkı yoktur.

Sosyalistler sadece bu anlamda bir yurtseverlikten söz ederler. Politik bir anlamı olmaması, daha doğrusu yurdun politik bir anlamı olmaması politik bir hedef olduğundan, bu devrimci demokratik karakterli yurtseverlikten söz edilebilir sosyalistlerde. Dolayısıyla bu anlamda yurtseverliğin kendisi değil, yurtseverliğin politik bir anlamının olmaması politik olarak devrimci demokratik bir anlama sahiptir.

Bu anlamda gerçekten bir yurtseverliğin derininin enternasyonalizme götüreceğinden bile söz edilebilir. Bugün insanların doğup büyüdüğü toprakların, oralardaki insanların gerçekten insanca yaşamaları için, yeryüzündeki bütün ulusların ve ulusal devletlerin parçalanması şartından hareket eden bir yurtseverlik anlamında yurtseverliğin derini enternasyonalizme götürür.

Bu anlamda yurtseverlik, politik olarak ulusun belli bir yurtla, toprak parçasıyla, belli bir din, dil, etni, soy ile tanımlanmasıyla bir arada bulunamaz. Bu anlamda, yurtsever olmak, ulusun ya da devletin belli bir yurt ile tanımlanmasına bile, yani ulusal devlet ve sınırlara karşı çıkmayı şart görür.

Ama Doğu Perinçek (etnik kimlikle) tanımlanmış bir devleti ulusu yaşatmaya yurtseverlik demektedir. Yani devletin (etnik kimliğini) bile ortadan kaldırmayı, az çok demokratik denebilecek bir hedefi bile değil, (etnik kimlikli devleti) yaşatıp savunmayı yurtseverlik olarak tanımlanmaktadır. Yani en alasından gerici milliyetçiliğe yurtseverlik demektedir. Bir şeyin adı değişmekle kendisi değişmiş olmaz.

Böylece Milliyetçilik zehiri, yurtseverlik şekeriyle kabul edilebilir bir hale geldi sosyalistler arasında.

* * *

Şimdi o zamanları daha iyi göz önüne getirelim. O zamanlar, faşistler kendilerine milliyetçi, devrimci demokratlar kendilerine sosyalist diyorlardı. Dolayısıyla milliyetçilik sosyalistler arasında daha baştan netameli bir isimdi ve şovenizmle, faşizmle özdeşti.

Ama bu müdahaleden sonra, onlar şöyle düşünmeye başladılar; "Biz milliyetçi değiliz ama yurtseveriz. Yani ülkemizin kalkınmasını, zenginleşmesini, zengin ve yoksul farklarının azalmasını istemek, bunun için mücadele etmek yurtseverliktir." Böylece demokratlar önceleri kendilerine sosyalist derken, artık sosyalistler kendilerine yurtsever demeye başladılar.

Yurt da (varolanın) topraklarıyla tanımlanınca ve devletin (etnik kimliği) bir gurur vesilesi olarak görülünce, adı yurtseverlik kalsa da fiilen gerici bir milliyetçiliğe dönüştü o yurtseverlik.

Kavramın Kürt hareketinde ve Türkler arasında içeriğide farklı bir evrim gösterdi.

Kürt hareketi de, harekete destek verenleri, sempatizanları, koruculardan veya bu harekete ilgisizlerden ayırmak için, Yurtsever olarak tanımladı. Bu yurtseverlik devrimci demokratik özlem ve karakteri, tıpkı 68 gençliğinde olduğu gibi iyi kötü koruyordu. Bu nedenle Kürt hareketinde kadınlar, ezilenler, yoksullar omurgayı oluşturdular.

Kürt hareketi, milliyetçilikten farkını vurgulamak için her zaman, Türk Halkı'na değil, Devletin politikalarına karşı olduğunu belirtti. Kürt hareketinde Yurtsever kavramı Kürtlükten ziyade Kürdistanhlık yüklü oldu. Yani, bu bir etniyle, bir dille tanımlamayışın; Kürt Milliyetçiliğinden farklılığın ifadesiydi.

Ne var ki, ABD'nin Irak'a girişinden sonra, Kürt hareketinin konumunun zayıflamasıyla birlikte vurgular değişmeye başladı.

Ama yine de, bu devrimci demokratik karakterli Milliyetçilik kendisini, bunlara "ilkel milliyetçi" diyerek, onlardan ayırmaya çalıştı ve çalışıyor.

Buna karşılık egemen ulus arasında, yurtseverlik, en gerici milliyetçiliği gizleyen ve onu sol bir görünüm içinde sunan bir kavram haline geldi. Tıpkı sosyalizm, enternasyonalizm, işçicilik gibi daha fazla savunulur oldu. Yurtseverlik bütün devrimci demokratik vurgu ve kaygılarından arındırılarak fiiliyatta bütünüy-

le gerici bir milliyetçiliğe dönüşmesine rağmen ve tam da o nedenle, o ölçüde daha çok kullanılır oldu.

* * *

Mihri Belli sadece enternasyonalizm ile milliyetçiliği birleştirmekten söz etmedi; bunun diğer görünümleri de Kemalizmle sosyalizmi birleştirmek; milli gururun insanı sosyalizme götürdüğünü söylemek oldu.

Ağacı tohumundan tanıyamıyorsan meyvesinden tanı derler.

O zaman Kıvılcımlı bu "*Milli Gurur*"un sosyalizme değil, faşizme de götüreceğinden söz etmişti.

Yazının başındaki alıntı bugün gerçekleşmiş bir kehanet olarak görülüyor.

O alıntının yapıldığı bölümün başında da şöyle yazıyordu. Kemalizmle sosyalizmi birleştiren ve gururdan sosyalizm çıkaranlara karşı:

"*MDD'ciler Teorik yanılgılarını haklı çıkarmak için küçük burjuvazi'yi "ileri sınıf" ve "Kemalizmle sosyalizmi" aşılır duvarlı sandılar. "Gurur"dan sosyalizm çıkardılar. Devrim gibi her şeylerini küçük burjuvalaştırdılar.*"

Bu gerici milliyetçiliğin kendisini de, o sanki bu satırları hiç yazmamışçasına, Che gibi, Deniz gibi isimleri, gerici milliyetçiliği gizlemek ve genç kuşakları (Kemalist-bürokratik oligarşinin) solculuğuna bağlamak için alet edeceğini tahmin bile edemezdi.

Türklerin Müslümanlaşması mı? Müslümanların Türkleşmesi mi?

Demir Küçükaydın

Aslında bu konuyu, daha önce, Tersinden Kemalizm adlı kitapta, Kıvılcımlı'yı eleştirdiğimiz bölümde, onun "Dinin Türk Toplumuna Etkileri" başlıklı yazısını eleştirirken kısaca ve dolaylı biçimde ele almıştık. Burada bu eleştiriyi biraz daha detaylandıralım, ete kemiğe büründürelim.

Örnek olarak ele alacağımız kitap, Erdoğan Aydın'ın "Türklerin Müslümanlaştırılmasının Resmi Olmayan Tarihi – Nasıl Müslüman Olduk?" (Başak Yayınları, 1994)

Dikkat edelim. Erdoğan Aydın'ın kitabının adı, "Türkler Nasıl Müslüman Oldu?" gibi bir isim değil. "Nasıl Müslüman Olduk?". Yani biz zamiriyle soruluyor soru. Soruyu soran özne, yani "biz": Türkler'dir. Diğer bir ifadeyle, Erdoğan aydın bir Türk olarak konuyu tartışmaktadır.

Halbuki daha önce görmüştük ki, bir sosyalistin, bir Marksist'in "Biz"i ancak ve ancak, dünya işçi sınıfı olabilir. O tüm olayları bu öznenin bakış açısından ele alır ve almalıdır. Hele hele bu "Biz"in, son derece gerici; kendini bir dil, tarih, soy ile tanımlamış bir ulus, yani Türklük olması, hiçbir şekilde kabul edilemez.

Peki Erdoğan Aydın bir Marksist mi? Ya da öyle olduğunu mu iddia ediyor?

Böyle bir iddiası yoksa, elbette sorun yoktur. Türkler Türklerin nasıl Müslüman olduğu üzerine yazabilirler. Çünkü daha sonra görüleceği gibi, Türklerin nasıl Müslüman olduğu, ancak Türklerin sorabileceği bir sorudur. Marksist açıdan böyle bir soru olanaksızdır veya saçmalıktır. Bir Marksist böyle bir soru soramaz çünkü bu sorunun kendisi ideolojik ve yanlış bir sorudur ve yanlış sorulara doğru cevaplar verilemez.

Ama bir Marksist'in, Marksist olduğu iddiasındaki birinin, biz zamiriyle, Türklüğü özne olarak kabul ederek böyle bir soru sorması katmerli bir yanlıştır. Bu nedenle önce bakalım Erdoğan Aydın Marksist mi? Ya da böyle bir iddiası var mı?

Evet, Erdoğan aydın kendisinin Marksist olduğu iddiasındadır. Örneğin aynen şöyle yazıyor:

"Tarihsel Materyalist bir dünya görüşünün savunucusu olarak..." (sayfa: 18)

Marksizın, Tarihsel Materyalizmin kısaltılmış bir ifadesinden başka bir şey olmadığına göre, Erdoğan Aydın bir Marksist olduğu iddiasındadır. (Burada Tarihsel Materyalizmin bir "Dünya görüşü" değil, bir bilim, bir yöntem olduğu konusunu ise, konuyu dağıtmamak için bir kenara bırakıyoruz.)

O halde, bir yandan kendisinin Marksist olduğunu iddia eden, hatta kitabını Marksist açıdan yazdığı iddiasında olan, ama diğer yandan, kendisini Türk olarak tanımlayan, olaylara Türkler açısından bakan; Türk ulusçusu olarak yazan bir yazar karşısındayız. Bu ikisinin bir arada bulunamayacağı, ortadakinin Marksizını postuna bürünmüş bir milliyetçilik, hem de ilkel ve gerici bir milliyetçilik olduğu açıktır.

Ama haydi yine bir kredi daha açalım. Denebilir ki bu yargı çok acınasız. Onun biz olarak Türklüğü kastetmesi, Türk olarak yazması, Türk milliyetçisi olduğu anlamına gelmez. İnsan pek ala Türk olabilir de, Türk milliyetçisi olmayabilir.

Bu doğru değildir. Çünkü bugünkü Türk Ulusu'nun, Orta Asya'dan gelmiş Türkler olduğunu soya, ırka, tarihe dayanan bir milliyetçiliğin taraftarları savunabilir. Erdoğan Aydın'ın kitabının adı ve içeriği, nasıl Müslüman olduk sorusuna, Orta Asya'da cevap arıyor. Burada var olan gizli varsayım, bugünkü Türk Ulu-

su'nun, Orta Asya'dan gelen Türklerin ahvadı olduğu varsayımıdır. Bütün Emin Oktay Tarih kitapları, bütün Türk Dil ve Tarih Kurumu, bütün üniversiteler bu hikayeyi anlatır ve inşa ederler.

Bugünkü Türklerin, Orta Asya'dan gelen Türklerin ahvadı olduğu iddiası, ırka, soya dayanan bir milliyetçiliğin iddiasıdır. Ve bizim "Tarihsel Maddeciliği dünya görüşü" olarak benimsemiş, Türk-Marksisti Erdoğan Aydın (Türk-Marksist, Kapitalist-Sosyalizm gibi bir saçmalıktır ve kendi içinde çelişir. İkisi bir arada olmaz.) ırkçı Türk ulusçuluğunun bu yalanını olduğu gibi kabul edip, üstüne bu yalanın yayılmasına hizmet ederek, onu yayarak ırkçı Türkçü ve Marksist nasıl olunabileceğinin bir örneğini bizlere sunuyor.

Bunun nasıl bir ırkçı Türkçülük olduğunu gösterebilmek için, başka tür bir Türk ulusçuluğunun, örneğin "kültürel ve Anadolucu" bir Türk ulusçuluğun da bu soruyu sorabileceğini ve buna bambaşka bir cevap verebileceğini gösterelim.

Pek ala şöyle bir Türk ulusçuluğu da mümkündür. Ki böyle bir Türk ulusçuluğu Türk burjuvazisinin bugünkü ihtiyaçlarına ve tarihsel olaylara daha denk düşer.

"Bizans topraklarını fetheden Oğuzlar geldiğinde, Anadolu'da şehirler ve köyler boş değildi. Orada binlerce yıldır yaşamış insanların torunları yaşıyordu. Keza bu fatihler de bu insanları katledip sürmediler. Onların üzerine egemen oldular. Ve bu egemen fatihler, fethettikleri yerlerin ahalisine göre çok küçük bir azınlıktılar."

Bütün dünyada bu böyledir. Fatihler fethettikleri ülkelerin nüfusunun çok küçük bir yüzdesini oluştururlar. Ve kısa bir süre sonda, ya fethettikleri ülkenin daha gelişmiş kültürü tarafından fethedilirler, yani onun dili ile dillenir ve diniyle dinlenirler veya o yerli ahaliden daha gelişmiş bir uygarlık ve kurumlar sistemine sahipseler, yerli ahali fatihlerin dili ve dinini benimser. Bu da kısa zaman içinde, fatihlerin genetik olarak çoğunluktaki yerli ahaliyle karışmaları, bir süre sonra onların fiziksel özelliklerine de sahip olmaları sonucunu doğurur.

Anadolu'da da tarih boyunca defalarca böyle olmuştur. Son arkeolojik kazıların ve antropolojik araştırmaların da kanıtladığı gibi, örneğin Hitit kalıntılarının bulunduğu yerde bugün yaşa-

yanlar Orta Asya'dan gelenler veya daha önceki tarihlere gelmiş akıncıların ve fatihlerin torunları değil, bizzat o Hititlilerin torunlarıdır. Bu bütün dünyada da böyledir.

Bu şöyle bir benzetmeye daha iyi anlaşılabilir. Eskiden üzerine yazı yazılabilecek papirüs, kağıt, deri gibi malzemeler az bulunuyordu ve pahalıydı. Bu nedenle, aynı papirüs üzerindeki yazılar silinerek, veya zamanla silindiği için, defalarca farklı uygarlıkların farklı yazılarıyla bile kullanılabiliyordu. (Hiçbir silinme tam olmadığından, bugün çok özel tekniklele, bir papirüsün üzerindeki farklı yazılar okunabilmektedir.) Böylece, bir papirüs hep aynı olmasına rağmen üzerindeki yazılar, dil vs. zamanla değişiyordu. İşte bugünkü Anadolu da böyledir. İnsanlar hep aynı insanlardır. Onların dilleri ve dinleri sürekli değişmiştir, tıpkı bir papirüsün üzerine başka yazılar yazılması gibi.

Bu yaklaşımdan hareketle, bugünkü Türk ulusu da, böyle bu tarihin ürünüdür, bütün bu halkların ve uygarlıkların kültürünün mirasçısıyız bir Türkler. Bu kültürün içinde Orta Asya'dan gelen Fatih Oğuz'ların oranı, onların küçük bir fatih azınlık olarak genetik oranından daha fazla değildir.

Yani böyle bir Türk milliyetçiliği de mümkündür ve bugün ilk örnekleri Halikarnas Balıkçısı'nda görülen böyle bir Türk milliyetçiliğini savunanlar da vardır.

Böyle bir milliyetçilik de Türk milliyetçiliğidir, ama 1920-30'ların ideolojik atmosferine göre şekillenmiş kana, ırka dayanan bir Türklükle değil, daha günün ihtiyaçlarına uygun, globalleşmenin ve post modernitenin çokluğu ve çeşitliliği zenginlik gören yaklaşımlarına uygun, daha "çagdaş", daha kültüre göre tanımlanmış bir milliyetçilik olur.

Ve böyle bir milliyetçilik, olgulara daha denk düşen bir milliyetçiliktir de.

Şimdi böyle bir milliyetçilik açısından, "Nasıl Müslüman Olduk?" sorusu, bugünkü Türk ulusunu, Orta Asya'dan gelenlerin ahvadı olarak gören ırkçı ve kana dayanan Türk milliyetçiliğinden farklı bir anlama ve içeriğe sahip olurdu. O zaman bu soru, Anadolu'da binlerce yıldır yaşayanların, fatihler küçük bir egemen azınlık olmalarına rağmen nasıl Müslüman olduğunu; ya da

Balkan, Kafkas göçleri ve katliamlarla Anadolu'nun nasıl Müslüman bir çoğunluğa ulaştığını araştırırdı.

Yani kültüre dayanan bir Türk milliyetçisi için "Nasıl Müslüman Olduk?" sorusunun cevabı, Anadolu'nun, İslamiyet zırhıyla kuşanmış göçebe fatihlerce fethi ile daha sonraki dönemlerde ahalinin nasıl Müslüman olduğu (örneğin, Haraçtan kurtulmak için, daha az vergi vermek için) ve nihayet yerli Hıristiyanların katledip sürülmesi ve Balkan ve Kafkaslardan gelenler vs. gibi noktalarda yoğunlaşırdı.

Yani Erdoğan Aydın'ınkinden çok farklı bir yer ve zamanda arardı böyle bir milliyetçilik "Nasıl Müslüman olduk?" sorusunun cevabını. Erdoğan Aydın'ın kitabı, yani ırka, soya dayanan bir Türk milliyetçisinin cevabı, yer olarak Orta Asya ve zaman olarak 7-13. yüzyıllar arasında yoğunlaşırken, kültüre dayanan bir Türk milliyetçisinin cevabı, yer olarak Anadolu (Balkan ve Kafkaslar) ve zaman olarak da diğerinin bittiği yerde, 12-13. yüzyıllar sonrasında başlardı.

Erdoğan Aydın bu sorunun cevabını Orta Asya'da ve 13. yüzyıl öncesinde aradığından, ırkçı, kana dayanan Türk milliyetçiliğinin bütün yalanlarına ve varsayımlarına dayanmakla, onları kabul etmekle kalmıyor, aynı zamanda onları yayıyor ve pekiştiriyor.

Sanırız bu örnek, Türkiye'de ilerici, demokrat ve hatta "Tarihsel Maddeci dünya görüşünü benimsemiş" solcu, aydın ve de komünistlerin nasıl saf kan gerici milliyetçiler olduklarını; onların ilerici ve demokratlığının ancak böyle gerici ve ırkçı bir milliyetçilik içinde "ilerici" ve "demokrat"lık olduğunu yeterince açık olarak gösterir.

* * *

Ancak İster Kültür'e ve Anadolu'ya dayansın, ister, ırka, soya ve Orta Asya'ya dayansın her iki milliyetçilik de, ulusların tarihi olmadığı gerçeğini inkar ederler ve uluslara bir tarih yaratma çabasıdırlar. İkisi de gerici milliyetçiliklerdir bu nedenle.

Şu çok basit gerçek bir türlü kavranılmaz, ulusların tarihi yoktur. Türk Ulusu, Türk Ulusu'nun kuruluşuyla birlikte ortaya çık-

mıştır. Ondan önce bir tarihi yoktur ve olamaz, ister Anadolu'ya ve kültüre, ister Orta Asya'ya ve Türklüğe dair bir tarih iddiası, bütünüyle ulusçuların bir inşasıdır.

Bir an için Orta Asya'dan gelenlerin, Anadolu'nun yerli ahalisini yok edip onun yerini aldıklarını, bugünkü Türk ulusunu oluşturanların, onların genetik, kültürel devamcıları olduklarını var sayalım.

Bir çok kez tarihteki kavimler kendilerinin kendilerini tanımladıkları isimlerle değil, ama genellikle uygarların onlara verdikleri isimlerle adlandırılırlar. Biz bunu bir yana da bırakalım ve Türklerin kendilerini Türk olarak tanımladıklarını var sayalım.

Bu koşulda bile o gelenlerin Türklüğü ile, Türk Ulusu'nun Türklüğü arasında hiçbir ilişki yoktur.

Ulus olarak Türklük, tamamen politik bir kavramdır. Türklüğün, o ulus ırkçı bir Türk kavramına bile dayansa, genetik ve soya dayanan bir Türklükle ilişkisi yoktur.

Bir zamanlar kendilerine Türk diyen insanlar için ise, Türklüğün politik hiçbir anlamı bulunmuyordu. Bu sadece uzaklardaki ortak bir kökene veya yine bu kökenle bağlantılı ortak bir dile tekabül ediyordu. O insanlar, şu veya bu toteme bağlıydılar. Onların tüm davranışlarını, toplumsal üstyapılarını bu belirliyordu.

Yani Türkler Müslümanlaşmadı, şu veya bu totemden, şu veya bu boylar Müslüman oldular, şu veya bu boyun, soyun örgütlenme ve hukukunun yerini İslam hukuku ve örgütlenmesi aldı. Türklerin Müslümanlaştığı, Türk milliyetçiliğinin yarattığı bir kavramdır, ırka göre tanımlanmış bir Türk Ulusu'na tarih yaratma çabasının sonucu ortaya çıkan bir uydurmadır.

Burada karışıklığı yaratan, bir zamanlar şu veya bu soydan veya boydan insanların, uzak bir ortaklığa bir gönderme ile, hiçbir dinsel veya politik anlamı olmadan Türk olarak kendilerini tanımlamaları ile, bugünün sadece politik olanın tanımlanmasının aracı Türk kavramının, aynı sözcükle karşılanmasıdır. Yani tarihteki Türkler Türk değildiler ve olamazlardı; onlar ancak Kınık boyundan, Kayı boyundan veya Müslüman, Hıristiyan olabilirlerdi. Boy ya da din, bunlar tüm toplumsal yaşamı, ilişkileri ve örgütlenmeyi belirliyordu.

Ama ulus olarak Türk Ulusu'ndan olanlar ise, şu veya bu boydan, şu veya bu dinden olamazlar. Politik anlamı olmadan, elbette şu veya bu boydan, şu veya bu dinden olduklarını söyleyebilirler ama bunun hiçbir politik anlamı yoktur ve olmamalıdır. Özel olarak, inanç olarak, kültürel olarak (ki hepsi aynı anlamdadır, yani politik olmayan anlamında) öyle olabilirler. Ama bir toteme ya da uygarlık dininin bir inanç olduğu da tam ulusçuluğun dayandığı bir kabuldür. Yani insanlar, Türk ise, Türk Ulusu'ndan ise, Müslüman, Hıristiyan ya da Kayı boyundan, atmaca soyundan olamaz. Müslüman, Hıristiyan, Atmaca soyundan, Kayı boyundan ise Türk olamaz, Türk Ulusu'ndan olamaz. Çünkü dinler aslında bir inanç değildir, tümüyle üstyapıyı örgütlerler. "Nasıl Müslüman Olmak" için, putu parçalamak, yani kabilenin totemini parçalamak, kan kardeşliği yerine din kardeşliğini geçirmek gerekirse; Türk olmak için de Müslüman olmaktan çıkmak; Allah'ın kanunları yerine Türk Ulusu'nun kanunlarını; Allah'ın sınırları yerine ulusun sınırlarını, din kardeşliği yerine ulus kardeşliğini geçirmek gerekir. Aynı şekilde Komün'ün soyun, totemin, Şaman'ın kanunları ve aşiret kardeşliği yerine Türk Ulusu'nun kanunları ve kardeşliği geçer.

Tekrar edelim. O Orta Asya'dakiler için Türklük hiçbir şey ifade etmiyordu. Onlar önceleri şu veya bu boydan, soydandılar. Onlar şu veya totemin soyundan olarak vardılar. Daha sonra da Müslüman veya başka bir dindendiler. O zaman da onlar için Türklük hiçbir şey ifade etmiyordu. Nasıl Müslümanlık ile onların boyları arasında bir ilişki yok idiyse, onların boyları ve sonraki dinleri ile Türklük arasında da bir ilişki yoktu.

Uluslar, dolayısıyla da Türklük, ne tarih, ne de soy, kan, kültür vs. ile ilgili değildir. Bir ulus olmak için, bunların hiç biri gerekmez. Bu gerici ulusçuluğun bir uydurması, inşasıdır

Dünyanın ilk ulusu olan Amerikan Ulusu'nun bir tarihi yoktu ve Amerikan Ulusu için bir tarih gerekmemişti. Aksine ulus tarihsiz olarak ortaya çıkmıştı. Dil ve soy ise hiç söz konusu bile değildir. Aynı dil ve soydan insanlara karşı bir savaş içinde bu ulus kurulmuştu.

O halde, bir soy veya tarihin olduğu, ulusun onun sonucu or-

taya çıktığı, bir ulusçu yalanıdır. Hem de gerici ulusçuluğun bir yalanıdır. Çünkü, tıpkı ABD'de olduğu gibi, ulusların tarihi olmadığı anlayışıyla da bir ulusçu olunabilir. Ilk aydınlanmanın demokratik ulusçuluğu,aşağı yukarı böyle şeydi. Ulusların bir tarihi olduğu, gerici ulusçuluğun bir kabulüdür.

Ister kültüre ve Anadolu'ya dayansın, ister ırka, soya dayanıp köklerini Orta Asya'da arayan ulusçuluk olsun, ulusların bir tarihi olduğuna inanan ve bunu savunan ulusçuluklar gerici ulusçuluklardır.

Demokratik bir ulusçuluk, ulusların bir tarihi olduğu ilkesini reddeder ve tarihsiz, tarihe karşı olarak ulusu kurmaya çalışır.

Çünkü, demokratik bir ulusçuluk, insan haklarına dayanır, ve insanı bir soy, tarih, dil, bölge ile tanımlamayı reddeder. Demokratik ulusçuluk, "Vatanım Yeryüzü, Milletim Insanlık" diyen ulusçuluktur. Çünkü, ulusçuluk özünde, politik diye ayrı bir alanın varlığının kabulü ve daha önceki çağlarda hukuki ve politik olanı belirleyenin, yani dinlerin özel'e atılmasıdır. "Bütün insanlar dini, dili vs. eşittir" önermesinin özü, ulusçuluk öncesi toplum yaşamını, hukukunu, devletin örgütlenmesini vs. belirleyen dinlerin buradan uzaklaştırılması, özel'e atılmasıdır. Bunun için de ulusçuluğun, yani demokratik bir ulusçuluğun tarihe ihtiyacı yoktur.

Sonuç olarak, Erdoğan Aydın'ın "Nasıl Müslüman Olduk?" sorusu, ulusların tarihi olduğunu savunan gerici ulusçuluğun bir sorusudur.

Ulusların tarihi olmadığından yola çıkan ise, bu tarihsiz şeyin, nasıl yaratıldığını anlatır?

Devrimci ve demokratik ulusçuluğun sorusu ise şudur?

"Anadolu'nun Müslüman ahalisinden nasıl Türk Ulusu yaratıldı?"

Işte o "Nasıl Müslüman Olduk?" sorusu , Müslüman Anadolu ahalisinden, Orta Asya Türklüğüne, kana, ırka dayalı bir ulusu yaratanların bir sorusu olarak ortaya çıkar ve bu yaratılışın nasıl olduğunu gösterir bizlere.

Erdoğan Aydın, kitabıyla, kana, soya, ırka dayanan bir ulusun inşasına hizmet etmektedir.

İşte, Aleviler içinde ilerici bilinen, demokrat bilinen ve hatta "Tarihsel Maddeciliği bir dünya görüşü" olarak benimseyen Erdoğan Aydın'ın nasıl boğazına kadar bir gerici milliyetçilik içinde olduğu.

Tabii burada Erdoğan Arkadaşımıza haksızlık etmiş olmamak için şunu belirtelim. Bu yaklaşım ve görüşler sadece Erdoğan'ın değil, Türk sosyalistlerinin ve hatta dünya sosyalistlerinin yüzde doksan dokuzunun görüşleridir. Biz sadece Erdoğan Aydın'ı bir örnek olarak seçtik.

Onu seçmemizin nedeni ise meşrebimiz. Bizim meşrebimiz de, yakınlarımıza ve arkadaşlarımıza karşı gaddar, bize uzak olanlara ve düşmanlarımıza karşı anlayışlı ve toleranslı olmak olarak özetlenebilir.

Haziran, 2006

üçüncü bölüm

Anti-Emperyalizm ve Sosyalizm

Anti Emperyalistin Kurtlarla Dansı

Ferhan Umruk

Günümüz dünyasının, uluslararası siyasal konjonktür bakımından bir asır geriye düştüğünü ifade ederken, kuşkusuz bunun, bütünüyle benzerlik taşıdığını iddia etmek de mümkün değildir. Her şeyden önce teknolojinin sanayinin her sektöründeki gelişmişlik düzeyi, özellikle de silah sanayinin bu gelişmede üstlendiği öncü rol, savaşlara dönüşen siyasal mücadelelerin biçiminin geçmişten farklılıklar taşımasına neden olmaktadır. 11 eylül askeri literatüre 'asimetrik savaş' terimini kazandırdı. İletişim teknolojisindeki muazzam gelişmeler dünyanın en ücra köşesinde yaşananları televizyon ekranlarında anında yansıtabiliyor. Kuşkusuz dünyanın egemenleri iletişim ağındaki kontrollerini kullanmaya devam ederek kendi çıkarları doğrultusunda gerçekleri çarpıtıyorlar, ancak elektronik iletişimin yarattığı imkanlar bu kontrolü gedik açarak yarabiliyor. Teknolojik gelişmenin sözünü ettiğiniz iki sektörde yarattığı sonuçların insanlığın geleceği bakımından ne gibi roller oynayabileceği aslında günümüzde de işaretlerini veriyor. Silah sektöründeki gelişmelerle, artık ortaçağda olduğu gibi orduların meskun olmayan bölgelerde karşılıklı savaşarak sivillere zarar vermeyen çatışma tarzları çoktan gerilerde kaldı, günümüzün savaşları 'akıllı bombalar' la sivillerin savaşın göbeğinde olduğu ve her savaşın askerden çok sivil

ölümlere neden olduğu bir aşama kaydetti. Bu durum teknolojik gelişmenin sonucunda, insanlığın geleceği bakımından yok oluş tehdidiyle karşı karşıya kaldığını gösteriyor. Öte yandan iletişim teknolojisindeki ilerleme bütün bu savaşların yarattığı dehşeti insanlığın gözlerinin önüne sererek, vahşetin karşısında durmanın nesnel imkanını yaratmakta.

Burada uluslararası siyasetin koşullarının bir asır geriye düştüğünden bahsederken, bunun dünya tarihinde bir dönemeç noktası olan 1. Dünya Savaşı öncesi koşullarına benzeyişini kastediyorum. Bilindiği üzere 1. Dünya Savaşı koşulları onu nihayetlendiren Ekim Devrimiyle bambaşka bir dönemin kapısını açmıştı. Sovyetler Birliği'nin tarih sahnesine çıkışı mülk sahibi sınıflarla mülksüzlerin mücadelesinin belirleyici olduğu yeni bir tarihsel dönemin açılmasına neden oldu. Bizzat devrimin önderleri Lenin ve Troçki'nin sözleriyle dile getirildiği gibi bu devrim, Rusya da çahnaya başlayan dünya devriminin çan sesleriydi. Beklenen Alman Devrimi ve bu beklentiyi koşulları da zorlayarak başarmaya girişen Spartakistlerin yenilgiyle sonuçlanan kalkışmaları başka türlü değerlendirilemez. Ekim Devrimi'nin yalıtılmasının nesnel sonucu onun yahtılmış ideolojisini de üretti 'Tek ülkede sosyalizm' tezi bu tarihsel koşulların sonucuydu, aynı şekilde 2. Dünya Savaşı ertesinde büyük ölçüde Yalta Konferansı'nın çizdiği sınırlarla iki bloklu dünya ortaya çıkarken, karakteri gereği sınırlarla uzlaşamayacak bir 'sosyalizm' yaratılmış oldu. 20. yüzyıl 'sosyalizm'inin temel karakteristiğinin kutsanmış anavatan ve milli sınırlar olduğunu ifade etmek yanlış olmayacaktır. Meramını kısaca örnekleyeyim, dünya siyasetinin sol kutbunda yer alan ülkeler kendi içinde, uluslararası sosyalist hareketi de aynı dizilişe sürükleyerek önce Çin,Sovyet daha sonra Arnavutluk vs. devlet odaklı kutuplaşmalar yarattılar. Görünürde ideolojik tartışmaların yarattığı ayrışmanın temeldeki dürtüsünün milli çıkarlar olduğu ayan beyan ortadaydı. Çin'in Sovyetler Birliği'ni sosyal emperyalist ilan etmesiyle birlikte, geleneksel doğu dünyasının felsefesine dayanıp çelişki kategorizasyonu sonucunda onu baş düşman statüsüne yerleştirip ABD'yle kurduğu fiili ittifak, Türkiye'deki siyasal izdüşümlerinin de, 4. Ordu'yu

Rusya sınırlarına sevk çığırtkanlığıyla yürüttükleri kampanyalar bu bağlamda hatırlanmalıdır.

Sosyalizmin bir dünya sistemi olarak varlığının mümkün olabileceği gerçeğini yadsıyan bu bürokratik 'sosyalizm'lerin onu milliyetçilikle şekilsizleştirerek çöküşe sürükleyen bu yönelimlerinin kendilerine rağmen sınıf mücadelesi retoriğine yaslanarak hareket etme zorunlulukları, bu dönemin emek-sermaye mücadelesiyle süregitmesine imkan tanımıştır.

Dolayısıyla bütün şekilsizleştirilmesine karşın 20. yüzyılın başından sonlarına kadar sosyalizmin kapitalizmle mücadelesi dünya siyasetinin belirleyici parametresi ohnuş burjuvazi ile proletarya bu mücadelenin sınıfsal siyasi aktörleri olarak yerlerini alınışlardır. Buna karşın 1. Dünya Savaşı öncesi siyasi mücadelenin başat aktörü burjuvazidir. Bu dönem esas olarak pre- kapitalist sınıfların tasfiyesi ve bu sınıfların tasfiyesi sonucunda yok olan imparatorlukların kapitalist devletler tarafından paylaşımı mücadelesidir. İşte bir asır geriye düşünenin siyasi benzerliğinden bahsederken kastettiğim tam da bu durumdur. Günümüz dünyası da artık iki kutuplu dünyanın parametreleriyle değil, bugünün parametreleriyle siyasal olarak belirlenmektedir. Günümüzün parametrelerinin ne olduğu belirlenmeden bugünü kavramak mümkün değildir. O zaman şu gerçeği ezberi bozarak tespit etmek gerekiyor. Uluslararası burjuvazi 20. yüzyılın sonuna yaklaşırken sınıf mücadelesi zemininde işçi sınıfına karşı bu tarihsel momentte bir zafer kazanarak onu yenilgiye uğratmış bulunuyor. Kuşkusuz bu tespit kendi başına yeni bir şey söylememektedir. Ama eğer bu tespit sonucunda gerekli çıkarsama olan dünyanın bütününe kapitalizmin hakim olduğu gerçeği kabul edilirse, sosyalistlerin eski paradigmalarının geçerliliğini yitirdiğini de kabul etmek gerekecektir. Bu çıkarsamanın en önemli sonucu günümüz dünyasında kapitalist devletler arasında her türlü aracı kullanarak sürmekte olan siyasi mücadelelerin ekonomik-politik etkinliklerini korumak ve geliştirmek doğrultusunda olduğunun kabulü gerekir. Dünyanın siyasal yapısının 1. Dünya Savaşı öncesi siyasal yapıyla olan bu benzerliğini tespit ederken farklılaşan iki durumun belirtilmesi gerekmektedir. Bi-

rincisi günümüzde kapitalizme karşı onu değiştirmeye yönelen sistem dışı reel seçenek yokken, o dönem ise sisteme karşı reel seçenek olarak sosyalizmin giderek yükselen prestiji söz konusudur. İkinci olarak, Alman Devrimi'nin yenilgisinden sonra 3. Enternasyonal'in temel stratejisi olan ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı ve anti-emperyalist mücadele hattına nesnel zemin sağlayan siyasi bakımdan devletsiz olan sömürge ülkelerin varlığıdır. Günümüzde UKKTH 'nın temel gerekçesi olan siyasi bakımdan bağımsız devlete sahip olmayan halklar artık bütün bu sürecin çözülmemiş bir bakiyesi olarak varlığını sürdürüyor. Asya ve Afrika'daki ulusal kurtuluş savaşları ve Sovyet Blok'unun çöküşüyle devletsiz halklar siyasi bağımsızlıklarını elde ettiler. Artık, Ortadoğu'da Kürtler ve Filistinliler Asya'da Tamil'ler Avrupa'da Bask'lar gibi dünya bu türden bir elin parmağını aşmayan sorunlarla karşı karşıya bulunuyor.

Buraya kadar esas olarak bu iki dönemin benzeşen ve ayrışan karakteristik özellikleri üzerinde durdum. Sosyalistler bakımından bu konuları tartışmanın ve yetkinleşen analizleri yapmanın hayati önem taşıdığı kanaatindeyim. Zira Marksist öğretinin dogmatizme karşı ve değişime içkin karakteri olduğunu biliyoruz. Bu anlayış sosyalistler tarafından dikkate alınmadığı takdirde günümüzde olduğu gibi tuhaf savrulmaların önüne geçmek mümkün görünmüyor. Solun anti-emperyalizm retoriğine yaslanarak milliyetçiliğe sürüklenmesi Türkiye'de olduğu gibi durdurulması güç, ama son derece hayati bir sorun haline dönüştü. Kendilerini solda tanımlayanların bir bölümü artık yalnızca söylemde değil eylemde de faşist hareketlerle birlikte boy gösteriyor. Neyse ki şu an için bunu eğer bir kazanç! saymak gerekirse yalnızca söylemde örtüşmenin hakim olduğunu eklemek gerekir. Zira kendilerini şovenizmden ayırmaya gayret eden sosyalistler için bile geleneklerinin onları bir gölge gibi takip eden aslında milliyetçilikle malul anti-emperyalist bilinçleri onları şaşkına çeviriyor. Bu bakımdan emperyalizm ve ona karşı mücadele, UKKTH kavramını tarihsel süreçleri itibarıyla değerlendirmenin ve tartışmayı sürdürmenin gerekli olduğunu düşünüyorum.

Lenin kapitalizmin tekelci aşaması emperyalizm teziyle

Marx'ın kapitalizm analizine katkı yaptı. Burada emperyalizmin ekonomik tahliline girmeden, siyasi sonuçları üzerinde durmak istiyorum. Lenin bu tez doğrultusunda 1914'te patlayan savaşı emperyalist paylaşım savaşı olarak niteleyerek, 2. Enternasyonal'in anavatan savunması doğrultusunda burjuva hükümetlerine destek ve savaşa girme kararlarına şiddetle karşı çıkarak işçi sınıfının kendi hükümetlerine karşı mücadeleyi başat kılmasını ve 'yenilgici' politikayı savundu. Ekim Devrimi'ni başaran Bolşevik Partisi'nin temel politikası bu doğrultuda koşulsuz barış talebi oldu, nitekim iktidar olan Bolşevik Parti Almanlarla Brest-Litovsk anlaşmasını derhal yaptı. 1914'te patlayan savaşın Balkanlardan kaynaklandığını biliyoruz. Dünya savaşının patlamasına yol açan bölge Osmanlı İmparatorluğu'ndan koparak bu anlamda da ulusal kurtuluş hareketi içine girmiş olan bir coğrafyadır. Dolayısıyla Balkan savaşları sırasında şekillenen üçlü ittifak (Almanya, Avusturya-Macaristan ve İtalya) ve karşısında üçlü ittifak olarak (İngiltere, Fransa, Rusya) dışında siyasi bağımsızlık doğrultusunda mücadele eden balkan halkları, savaşın da aktörleri oldular. Eğer UKKTH ilkeleri doğrultusunda değerlendirirsek Lenin'in tanımlamasıyla "Öyle ise 'ulusal ayaklanma' nedir? Ezilen ulusun siyasi bağımsızlığının kazanılmasını, yani ayrı bir ulusal devlet kurulmasını amaçlayan bir ayaklanmadır."[1] yine "kendi kaderini tayin etmede ekonomik olanaksızlıktan bahsetmek temelden hatalıdır."[2] Dolayısıyla bu bakış tarzının UKKTH ilkeleri bakımından ekonomik bağımsızlığı değil esas olarak siyasi bağımsızlığı içerdiğini görürüz. Lenin, Rosa Luxemburg'la tartışmalarında onun gerici burjuvazinin önderliğindeki kurtuluş hareketlerinin emperyalizmin egemenliğini tercih edecekleri doğrultusundaki tezine karşı bu tezi reddetmemekle beraber ulus devletin kuruluşunun UKKTH'nın yalnızca siyasi bakımdan bağımsız devlet kurulmasıyla ilgili olduğunu ve bunun pre-kapitalist üretim ilişkilerinden kopuşu ve kapitalizmi geliştirdiği teziyle, bu yönüyle de olumlu olduğu görüşüyle yanıtladı. Konu

---

1- Marksizmin Bir Karikatürü ve Emperyalist Ekonomizm, Lenin, Kava Yay., sy. 47
2- age. sy. 21

Balkanlar olduğunda günümüze kadar da süren etnik iç savaşla rın o dönemde de yarattığı yıkım karşısında Lenin'de Balkanlar da birleşik devlet önerisini geliştirdiği emperyalist devletlerin sü rece kendi çıkarları doğrultusunda müdahale ettiğini ve halklar düşmanlaştırdığını belirtiyor. Sorunun da Balkanlar da güçlü bi proletaryanın mevcut olmamasına bağlıyor. Ancak onun bu re zervlere karşın ulus devletlerin kuruluşuna verdiği önem başat tır. Balkan savaşlarında gazeteci olarak bölgede görev yapar Troçki, Balkanlarda yaşanan kanlı kargaşa karşısında Lenin'in ulus-devlet olumlamasıyla yetinmeyen (daha sonra bu görüşler değişmiştir) ve çözümün Balkan proletaryasının omuzlarında ol duğu şeklinde tespitlerde bulunur. O şunları söylüyor, "Balkan burjuvazisi de, politik olarak kısır, korkak, yeteneksiz şovenizm le tanınmış çürümüştür. ...Dolayısıyla, Balkanlar'da ulus ve dev let halinde varolmanın normal koşullarını yaratma görevi, bütün tarihsel ağırlığıyla Balkan Proletaryasının omuzlarına düşü yor ..Bir yandan, kendi hanedanlık yanlısı, şovenist kliklerine karşı, öte yandan, çarlığın ve borsalar Avrupa'sının emperyalis planlarına karşı".[3] İmparatorlukların çözüldüğü ve yeni ulu devletlerin doğuşuna tanık olunan dönemin Marksist hareke içinde derin tartışmalara neden olduğunu görmekteyiz. Ashnd: bütün bu sürecin akışına ilişkin hepsinin temel parametresi sos yalizmin başarısı olmakla birlikte kapitalizmin ekonomik ve si yasi gelişmesinin sonuçlarını değerlendirme bakımından farkl tezlerin oluştuğu açıktır. Burada ortaya çıkan iki görüşten 'Halk lar hapishanesi' olarak değerlendirdiği Rusya'nın bir devrimcis olan Lenin'in temsil ettiği UKKTH'na öncelik veren ve işçi sınıfı nın ulusal kurtuluş mücadelelerine vereceği desteğin her halü karda kendi iktidarının yolunu açacağını ifade eden tez, diğe yanda ise Rosa Luxemburg'un çok net bir tanımla, Troçki'nin d benzer yaklaşımla ifade ettiği UKKTH'nin burjuvazi önderliğin de çözümsüz veya büyük devletlerin hegemonyasıyla sonuçlana cağını vurgulayan tezleri. Ancak bu farklı görüşleri bütünüyl birleştiren anlayışın 1. Dünya Savaşı'nda, savaşan iki kampın bü

3-Balkan Savaşları, Troçki, Arba Yay., sy. 49-50

yük devletlerinin paylaşım ve yağmacılıklarına karşı alınan net tavır olduğunun altı çizilmelidir. Onların daha sonra ortak zeminde yer alınalarına yol açan da bu yaklaşımlarıdır. 2. Enternasyonal partilerinin savaşta 'anavatan savunması' anlayışıyla kendi hükümetlerinin yanında yer almalarına karşın, onlar savaşın yanında değil kendi hükümetlerine karşı sınıf mücadelesini yükseltme doğrultusunda siyasi mücadeleyi sürdürdüler.

1917 Ekim Devrimi sonrasında da aynı görüşlerini sürdüren Rosa Luxemburg bu dönemde artık görüşleri Lenin'le örtüşen Troçki ve Lenin'i eleştirirken onların UKKTH'nı bir taktik çerçevesinde ele aldıklarını düşünüyordu, "Lenin ve arkadaşları 'Rus İmparatorluğu içinde çok sayıda farklı ulusları ihtilal davasına, sosyalist proletarya davasına bağlamanın daha güvenli bir yolu yoktur.' diye düşünüyorlardı"[4] O bu taktiğin de ters teptiğini bağımsızlığa kavuşan Finlandiya, Polonya, Litvanya, ve Balkan ülkelerinin Rus Devrimi'nin can düşmanı Alman emperyalizminin yanında yer aldıklarını belirterek eleştirisini sürdürmüştü. Aslında onun bir taktik olarak eleştirdiği politikanın 1917 Ekim Devrimi'yle birlikte dünya devriminin merkezinin batıdan doğuya kaydığı anlayışının genelleşmesi dikkate alındığında, UKKTH ve emperyalizme karşı sömürge ve yarı sömürge ülkelerin mücadelesinin Komintern döneminde stratejik bir niteliğe büründüğünü söyleyebiliriz.

Dünya sosyalist hareketinde yaşanan bu ideolojik kayışın sonucunda sosyalizmin parametreleri de değişmiştir. Ulusal kurtuluş savaşları başat hale gelmiş kolonyalist dönemin devamı olan sömürgelerdeki bağımsızlık hareketleri yanında yarı-sömürge kategorisi oluşturularak bu ülkelerde Lenin'in kendisinin UKKTH' nı savunurken ısrarla belirttiği, konunun siyasi bağımsızlıkla sınırlı olduğu şeklindeki tezine yine onun tarafından ekonomik bağımlılık faktörü de eklenerek açıklanmaya başlanmıştır. Bu yönelişin daha sonra ulusal burjuvazilerin desteklenmesi biçimine bürünmesiyle birlikte temel olanın ulus devlet inşası süreci haline geldiği görüldü.

4-1917 Ekim Devrimi, Rosa Luxemburg, sy. 25

Peki, Lenin'in 2. Enternasyol'in 'anavatan savunması' kararıyla olan teorik tartışmasında dayandığı argümanlarla, artık birlikte ele alalım UKKTH- Anti-Emperyalist mücadelenin argümanları arasındaki gerilim nedir? Burada Lenin'den uzunca bir alıntı yapmamız gerekiyor. "Batı ülkelerinde ulusal hareketler tarihe karışmıştır. Fransa, Almanya vs. de 'anavatan' görevini yerine getirmiş, tarihsel rolünü oynamıştır....Buralarda tarihin gündeminde feodalizmden veya barbarlıktan ulusal ilerlemeye, kültürel gelişmiş, siyasal bağımsız bir anavatana geçiş yoktur. Buralarda zamanını doldurmuş, kapitalizmin fazlaca olgunlaştırdığı "anavatandan" sosyalizme geçiş söz konusudur. Doğu Avrupa'da konu daha değişiktir. Örneğin Ukrayna, Belorusya'da ulusal hareketlerin sonuçlanmamış olduğundan ...Buradaki kitlelerin ana dillerini konuşma hakkını ve o dilde yazma hakkını talep etmeleri onların uyanışlarını kanıtlamaktadır. (Dil sorunu kapitalizmin gelişmesinin ve mal değişiminin en küçük köylü ailesine girebilmesinin bir şartı ve görüntüsüdür.) 'Anavatan' buralarda tüm tarihi rolünü tamamlamış değildir. 'Anavatan savunması' buralarda hala demokrasiyi, ana dili orta çağa ezen uluslara karşı siyasal özgürlüğü savunma olabilir...Sömürge ve yarı-sömürge ülkelerde ulusal hareketler tarihi olarak Avrupa'da olduğundan daha da gençtir."[5]

Lenin'in yukarıdaki alıntıda dile getirdiği görüş temelinde bulunulan dönem itibarıyla kapitalizmin dünyadaki merkezi olan batı Avrupa ve Kuzey Amerika'nın 'anavatan savunmasının' reddedilmesi gereken kategori içinde yer aldığını, dünyanın geri kalanının ise kapitalizmin ya hiç gelişmemiş ya da kapitalist gelişmenin tamamlanmamış olduğu sömürge ve yarı-sömürge ülkeler 'anavatan savunması' nın ilerici role sahip olduğu ülkeler kategorisi olarak ele alındığı anlaşılır. Siyasetin kategorize edilmesi, toplumsal olayların çoklu parametrelere sahip olması ve her toplumsal olayın kendine özgü yanları bulunmasından dolayı güç bir iştir. Hele Lenin gibi her sözünün dünya sosyalist hareketince takip edildiği bir siyasi kişilik tarafından yapıldığında bunun

5-Marksizmin Bir Karikatürü ve Emperyalist Ekonomizm, Lenin, Kava yay., sy. 20

tarihsel siyasi sonuçlar yaratması kaçınılmazdır. Örneğin I. Dünya Savaşı'nı çok doğru bir şekilde emperyalist paylaşım savaşı olarak nitelendiren ve İngiltere ve Almanya gibi ileri kapitalist ülkelerde bu savaşı iç savaşa döndürme çağrısı yapan Lenin, Çarlık Rusya'sı için de 'anavatan savunmasını' reddederek stratejisini devrimin zaferi doğrultusunda kurmuştur. Lenin'in izlediği bu politika Rusya İşçi Sınıfı'nı, egemen sınıfların yağma için halkları birbirine kırdıran, bilinçlerini şovenizmle zehirleyen ideolojik hegemonyasından kurtarmış, onları devrimin öznesi haline ulaştırmıştır. Ancak daha sonra 20. yüzyılda sosyalist hareketin kabalaştırıp şematize ederek teorik referansı haline dönüşen Lenin'in bu görüşleri, çağın siyasi gelişmelerine tesir eden temel faktör olmuştur. Bu bakımdan bu tezin siyasi sonuçları bakımından yarattığı bir kaostan bahsetmek gerekiyor. Lenin ileri kapitalist ülkelerde 'Anavatanın' tarihi rolünün bittiğini ifade ederek, 'anavatan savunmasının' bu ülkelerdeki hakim sınıfların yağmacılığının örtüsü olduğu şeklindeki son derece yerindeki görüşü, aslında yine son derece yerinde olarak 'anavatan savunmasını' reddettiği Çarlık Rusya'sının Avrupa'da kapitalizmin en geri olduğu bir köylü ülkesi niteliği dikkate alındığında, bu tezin muğlak olduğu anlaşılır. 20. yüzyılın başlarında Rusya Avrupa kapitalizminin hegemonyası altında kapitalist üretim ilişkilerinin birkaç kentte gelişmekte olduğu Asyatik bir imparatorluk olarak tanımlanmaktaydı. Troçki dönemin Rusya'sını; "çalışan nüfusun beşte dördünün tarımla uğraştığı....sanayi sermayesiyle banka sermayesinin kaynaşması da belki de başka hiçbir ülkede eşi görülmeyecek denli tam biçimde gerçekleşmişti. Ama bankaların emrine giren Rus sanayisi böylece fiilen Batı Avrupa piyasasının emrine girmiş olduğunu gösteriyordu. Ağır sanayi.. hemen hemen tümüyle kendi kullanımı için Rusya'da bir ihtisas bankacılığı ve aracı bankacılık ağı kurmuş olan yabancı sermayenin denetimindeydi. ..Yabancılar toplam olarak Rusya'da yatırılmış sermayenin % 40'ına sahiplerken.[6]... tıpkı aynı zamanda bir yarı-sömürge olan Rusya'daki gecikmiş demokratik altüstlüğün sos-

6-Rus Devrimi'nin Tarihi, L. Troçki, Yazın Yayıncılık, sy., 20-21

yalist devrime yalnızca bir giriş niteliğinde olması gibi"[7] şeklinde tarif ediyordu. Troçki'nin dönemin Rusya'sını istatistiki veriler ışığında yapmış olduğu bu değerlendirmeler içinde en önemli kavram Rusya'nın yarı-sömürge niteliğinin belirtilmiş olmasıdır. Zaten çarpıtılmış olarak 20. yüzyıl sosyalist hareketinin anti-emperyalist mücadele paradigmasına damgasını vuran da yarı-sömürge kavramıdır. Sosyalist hareket, ileri kapitalist ülkelerin geri kapitalist ülkeler üzerindeki ekonomik hegemonyasına karşı kendi ülkesindeki kapitalizme karşı anti-kapitalist mücadele yerine ulusalcılığı öne çıkaran anti-emperyalist! mücadeleyi başat kılmıştır. Ancak konumuz itibarıyla Troçki'nin analizinin önemi, Lenin'in 'anavatan savunması' ile ilgili teziyle bağlantılı olarak, bu tezin çelişkisi veya muğlaklığını ortaya koymuş olmasıdır. Bu tez doğrultusunda hareket edilseydi, Çarlık Rusya'sının Avrupa kapitalizmine bağımlı veya Troçki'nin tanımıyla yarı-sömürge bir ülke olduğu tespiti eşliğinde Rus devrimcilerinin 'anavatan savunmasını' reddetmek yerine anti-emperyalist mücadele şiarıyla Alman emperyalizmine karşı savaşın yanında olmaları gerekirdi. Bu bakımdan Rusya'da, Lenin'in kendi teorik formülasyonun taşıdığı zaaf, güncel koşullarında 'anavatan savunmasını' reddeden devrimci politikanın enternasyonalist niteliğine uygun olarak, yine bizzat onun eylemiyle yürütülmüş olmasından ötürü bir sakınca yaratmamıştır, buna karşın bu tez sosyalist hareketin daha sonraki zamanlarında, sınıf mücadelesi anlayışını geriye iterek içi boşaltılmış milliyetçi anti-emperyalist anlayışların teorik argümanı oldu.

Lenin'in bu tezinin yarattığı bir başka boşluk da ileri kapitalist büyük devletlerin savaşlarda ki amacının çok doğru olarak yayılmacı ve yağmacı karaktere sahip olduğu belirtilirken, örneğin 1. Dünya Savaşı'na katılan küçük devletlerin de benzer amaçlara sahip olduğunun göz ardı edilmiş olmasıdır. Zira savaşan iki kampın içinde yer alan diğer küçük devletlerin de her biri bu savaştan yeni topraklar elde etme amacıyla hareket ettiler, kısaca bir

---

7-Savaş ve Dördüncü Enternasyonal, L. Troçki. http://www.marxists.org/turkce/trocki/1934/haziran/10.htm

iki örnek verirsek Bulgaristan büyüyerek Ege denizine inmek isterken, Yunanistan İzmir'i ele geçirmek istiyordu. Dolayısıyla küçük devletlerin egemen sınıflarının da savaşlarda yayılmacı ve yağmacı amaçlara sahip olmasının her zaman mümkün olduğu, dünya savaşlarında da, bölgesel savaşlarda da görülmüştür. Büyük devletler burjuvazisi ile küçük devletler burjuvazisinin savaş siyasetlerinin niteliksel olarak benzer özelliğe sahip olduğunun önemi yeterince ortaya konulmadığında, tarihin seyri içinde küçük devletlerin burjuvazilerinin yaptıkları her savaşın savunma veya kurtuluş mücadelesi olarak değerlendirilme saptırmasının zemini hazırlanmış, bu bakımdan da sosyalist hareketin vahim siyasi sonuçlarla karşılaşmasının yolu açılmıştır. Öte yandan iki hedefe sahip olan Rus Devrimi'nin önderlerinin bu iki hedeflerinden birincisi Rusya'da devrimi başarmakken, ikincisinin dünya devrimi olması onların bu iki hedefe kilitlenmelerine yol açtı. Bundan dolayı da izledikleri politik hattın Rusya'da Çarlığın ve burjuvazinin egemenliğinin yıkılması ve batının kapitalist merkezi olan İngiltere ve Almanya'da devrimin zafere ulaşması hedefine odaklanması konjonktürün gereği olarak değerlendirilmelidir. Bu bakımdan Çarlık Rusya'sının egemen sınıflarının Rus halkını yıkıma sürükleyen savaşının onların milliyetçi vatan savunması hamasetlerinin aksine başta Osmanlı İmparatorluğu olmak üzere paylaşım ve ilhak doğrultusunda olduğunu teşhir etmeleri Rusya'nın devrimcileri olarak onların omzundaydı ve bu görevi eksiksizce yerine getirdiler. Ancak savaşa giren İttihat Terakki önderliğindeki Osmanlı İmparatorluğu'nun egemen sınıflarının amaçlarının da Çarlık Rusya'sı gibi yeni topraklar elde etmek olduğu bilinen bir gerçektir. Kaybedilmiş Balkan topraklarını yeniden ele geçirmek, Kafkasya'ya açılıp Turan hayallerine sürükleniş, savaşın yarattığı boşluktan yararlanıp Anadolu'yu kadim halklardan arındırma doğrultusunda vahşice yapılan kıyım karşısında olması gereken ve beklenen, nasıl Rus devrimcisi kendi egemen sınıfının çıkarları doğrultusunda halkları yıkıma götürdüğünü teşhir etmişse, Türkiye devrimcisinin de kendi egemen sınıfının yıkıcı politikalarını teşhir etmesidir. Kuşkusuz tarihin o döneminde Rusya'da işçi sınıfı siyasi gelişmişliğiyle devrimci gö-

revini yerine getirecek olgunluğa sahipken, Türkiye de sosyalist işçi hareketi mevcut değildi, dolayısıyla günün koşullarında mevcut olmayan sosyalist hareketten bu beklenemez, buna karşın beklenen , mevcut olduğu döneminde tarihi okumasının da devrimci tarzda olmasıdır, Türkiye sosyalist hareketi bunu da yapmayarak yanlış veya bilinçli saptırmayla Rus devrimcisinin kendi hükümetine karşı siyasi teşhiri amacıyla yaptığı Türkiye'ye ilişkin tespitlerle sınırlı kalıp. Türkiye'deki egemen sınıfların günahlarını teşhir etme görevini yerine getirmemiş, bunun aksine tarihi neredeyse bütünüyle aklayıp bu 'anti-emperyalist'! tarihsel geleneğin üzerinden sosyalist politika inşa etmiştir.

Bu topraklarda özgün niteliklerinden dolayı sosyalist harekete nüfuz eden milliyetçiliğin değişik ölçülerde uluslararası sosyalist harekette de mevcut olmasının tarihsel kökenleri vardır. İncelenmesi gereken Komintern dönemi de değerlendirildiğinde yalıtılmış Rus Devrimi'nin bundan kurtulmak için doğuya yönelmesi ve giderek ulus devletin fetişleştirilmesinin siyasi sonuçlarından biri de enternasyonalizmin giderek retorikten ibaret bir niteliğe sürüklenmesidir.

Kendi egemen sınıfına ve kapitalizme karşı mücadele yerine büyük devlete karşı mücadeleyi başat kılan sol, Galiev'in, zengin uluslar ve proleter uluslar mücadelesi stratejisini 'anti-emperyalizm' olarak güncelleştirip piyasaya süren militarizmle kucaklaşabilir, ancak iş bununla da sınırlı kalmaz, sınıf pusulasını kaybeden bu 'anti-emperyalist' milliyetçilik pistinde kurtlarla da dans etmek zorundadır. Türkiye sosyalist hareketi kendi geçmişinin Milli Demokratik Devrimci, Ulusal Demokratik Devrimci vs. sosyalizmi yasaklayan 'Bağımsız Türkiye' teranesiyle günümüzdeki milliyetçi dalgaya döşediği taşları dikkate almadan ve bu geçmişiyle ideolojik hesaplaşma yapmadan ilerlemeye kalkmasının bedellerini ödüyor.

Kasım, 2006

Zayıf Halka

Ferhan Umruk

20. yüzyılın devrimci mücadelesinin temel paradigması, kapitalist dünya sisteminin zayıf halkası olarak tespit ettiği sömürge ve yarı-sömürge ülkelerde başarılacak devrimlerin yaratacağı basınçla, emperyalist–kapitalist merkezi kuşatarak yenilgiye uğratmasıyla dünyada sosyalizmin zafere ulaşacağı üzerine kuruluydu. Kapitalizmin çekirdeğinin yanında ama onun dışında yer alan Rusya'da 1917 Ekim Devrimi'ni zafere ulaştıran devrimcilerin, bizzat Marx'ın devrimin ancak kapitalizmin gelişmiş olduğu ülkelerde mümkün olduğu görüşünün hilafına hareket ederek attıkları bu adım, bir yüzyıla damgasını vurmuştur.

Günümüzde durum nedir, yüzyılın sonunda SSCB ve Doğu Avrupa'da bürokratik işçi devletlerinin çöküşüyle birlikte kapitalizmin görünürde kazandığı zaferin tarihin sonu olduğuna inananlar bakımından, böyle bir sorunun anlamsız olduğu kuşkusuzdur. Ancak kapitalizmin günümüzde dünyada yarattığı her boyutta derinleşen kaosla birlikte, yeryüzünde sisteme karşı gelişen muhalefet de giderek büyüyor, bu durumda, böyle bir sorunun anlamlı olduğunu düşünmesi gerekenlerin varolduğunu kabul etmemiz gerekir. Evet, bu ön kabul mantıken doğru olmakla birlikte bırakın bu temelde bir yanıt üretildiğine tanık olmak, böyle bir sorunsalın solun ortak zemininde esamesinin bile

okunmadığı ortadadır. Toplumsal ihtiyaçlar yerine kar dürtüsüyle hareket eden kapitalizmin dünyada yarattığı eşitsizlikler derinleşiyor, savaşlar dünyayı kan gölüne çeviriyor, kapitalizmin kendi doğasında varolan kaotik nitelik yarattığı her çözümünün daha da giriftleşen çözümsüzlük yumağı haline gelmesine neden oluyor. Bu söylediklerimin durum saptaması bakımından bir çoklarının da benzer şeyleri ifade ettiği dikkate alınırsa, gerçekliği tespitin ötesinde bir anlamı olmadığı açıktır. Ne yazık ki günümüzde kapitalizme karşı muhalefetin ve solun bu tespitin merkezinde dönerek çemberin dışına çıkmakta yetersiz kalması, kapitalizmi aşacak bir seçeneğin oluşumunu ya geciktiriyor ya da bütünüyle engelliyor.

İki kutuplu dünyanın çöküşü aynı zamanda bütün bir yüzyılı kapsayan 'zayıf halka' veya 'dünya devriminin merkezinin doğuya kaydığı' paradigmasının da günümüz için yeterli yanıt olmadığını ve tartışılması gerektiğini hatta daha açık ifade edilirse çöktüğünü su yüzüne çıkarmıştır. Pratiğin acımasız testinin ortaya çıkardığı gerçeğin, solun kuramsal zeminine aynı ölçüde yansıdığını görmüyoruz. Yansımak bir yana, solda hüküm süren anlayış ve ezberi bozma cesaretinden yoksunluk, değişen dünya koşullarının yarattığı sosyo-politik değişimleri analiz etmeye yönelik çabalar yerine bildik tutumları sürdürerek Marksizmin değişen koşulları irdeleyen niteliksel özgünlüğüne aykırı tutum alarak tıkanıklığın derinleşmesine yol açıyor. Yeni durumu ve bu yeni durumun yarattığı dinamikleri ve imkanları arama çabasında olanlar yok değil, ama onların çabaları yaygın tartışma ve değerlendirme ortamına kavuşamıyor, bildiklerimizin ötesine taşmanın da zorlu bir çaba gerektirdiği muhakkaktır.

Paradigmanın Doğuşu

Bu paradigmanın doğuşunun uluslararası sosyalist hareket içinde biçimlenişini ve giderek nasıl vülgarize olduğunun ipuçlarını serdetmeden günümüze ilişkin açılımları gerçekleştirebilmenin mümkün olmadığını düşünüyorum. Bu bakımdan biraz tarihe dönersek ne demek istediğimi anlatmış olabileceğim.

Başta da belirttiğim gibi Marksist kuramın, mülkiyetin özel

karakteriyle, üretimin toplumsallaşmasının kapitalizmin gelişmesiyle birlikte yaratacağı çelişkinin üzerine kurulu devrim anlayışı, doğası gereği dünya devriminin merkezinin Batı Avrupa olarak belirlenmesini de doğurmuştu. 1848 devrimlerinin, 1871 Paris Komünü'nün yenilgisinden sonra Batı Avrupa'da 2. Enternasyonal'in en güçlü partisi olan Alman Sosyal-demokrat Partisi'nin 1914'te savaştan yana tavır almasıyla süreç, Batı Avrupa'da devrim ihtimalini geriletti. Öte yandan Rusya Çarlık mutlaki monarşisine karşı 1905 Devrimi ve arkasından gelen gel gitlerle dolu kitlesel ayaklanmaların yükselişi, devrimin doğuya kaydığı tespitini giderek kuvvetlendirdi. Daha sonra 1917 Ekim'inde Bolşeviklerin iktidarı almasına karşı çıkacak olan Kautsky durumu şöyle ifade ediyordu: "Devrimin patlama noktası, Batı'dan Doğu'ya kaymaktadır. Ondokuzuncu yüzyılın ilk yarısında Fransa'da zaman zaman İngiltere'deydi bu, 1848'de Almanya katıldı devrimci uluslar saflarına (...) Bugün de bu saflara Slavlar katılmakta ve devrimci düşünce ve eylemin merkezi gitgide (...) Rusya'ya kaymaktadır."[1] Tarihin akışını ve 1917'de iktidarın işçi-köylü- asker sovyetlerine geçtiğini biliyoruz. Ancak iktidarın alınmasına ön gelen süreç başta Rusya'da olmak üzere uluslararası sosyalist hareket içinde derin tartışmalara neden oldu. Herşeyden önce Rusya gibi kapitalizmin yeterince gelişmemiş, burjuva devriminin gereklerin yerine getirilmemiş, işçi sınıfının toplam nüfus içindeki azlığı gibi faktörler dikkate alındığında 'geri' bir ülke olan yerde sosyalizmi inşa etmenin imkanı mevcut muydu? Bu gerekçelerle Rusya'da Menşeviklerin hatta Bolşevik Partisi içinden muhalefet edenlerin ve 2. Enternasyonal partilerinin, iktidarın alınmasına karşı çıktıkları da biliniyor.

Rus devriminin önderlerinin ve devrimin kuramsal temellerini oluşturan Lenin ve Troçki'nin bütün bu nesnel gerçeklerin bilincinde olmadıklarını düşünmek saçma olurdu. Onların hangi atmosfer içinde yaşadıklarını anlayarak bu yöneliş kavranabilir. Bu atmosfer her şeyden önce sosyalizmin dünyada kazandığı itibar ve devrimin bütün dünyaya hızla yayılacağı inancıdır. Dola-

1- Kausky'den aktaran Isaac Deutcher, Bitmemiş Devrim.

yısıyla onlar için söz konusu olan sadece Rusya'da iktidar olmak değil, bu devrimin esas olarak dünya devriminin bir aracı olması itibarıyla kazandığı önemdir. Rosa Luxemburg'un yazdıkları durumu net bir şekilde anlamamızı sağlıyor:

"Bu kurama göre Rusya ekonomik bakımdan geri kalmış, tarıma dayalı bir ülke olduğundan sosyal bir ihtilal ve proletarya diktatörlüğü için henüz olgunlaşmamıştı. Rusya'da ancak bir burjuva ihtilalini mümkün gören bu kuram...İhtilalin sonradan karşılaştığı bütün olumsuzluklar, düştüğü bunalımlar, bu geri dönülmez hatanın sonucu olarak ortaya çıkmıştı. Stampfer ve Kautsky tarafından da aynı şekilde Marksist düşüncenin(!) Bir meyvası olarak tavsiye edilen bu doktrin, ilginç bir Marksist(!) keşif yapmaya kadar da vardırır işi: 'Sosyalist ihtilal ulusal bir iştir; ve her modern devletin kendi iç işidir'(....) Rusya'daki ihtilal, geleceği bakımından, tamamen enternasyonal ihtilale bağlıydı. Bolşeviklerin tüm politikalarını enternasyonal proletarya ihtilali üzerine kurmuş olmaları ileri görüşlülüklerinin, ilkelere bağlılıklarının, cesur politikalarının en çarpıcı kanıtıdır."[2]

Onun Rus devrim önderleriyle örtüşen bu anlayışı Rus Devriminin başarılmasıyla Batı Avrupa'da ve özellikle Almanya'da devrimin tetikleneceği beklentisiydi. Nitekim 1918 Kasım'ında Spartakistlerin ayaklanması ve yenilgileri beklentinin gerçekleşmemesine neden oldu.

Artık bu noktada şu ifade edilebilir: Rus Devrimi Marksist kuramın hilafına gerçekleşiyor gibi gözükse de, kuramsal temelini Lenin'in Nisan Tezleri'nde Troçki'nin sürekli devrim teorisinde buluşturdukları tezin temel parametresi; kapitalizmin merkezi olan Avrupa'daki devrimle bütünleşerek sosyalizmin kurulmasının mümkün olduğu anlayışından kaynaklandığı için Marksist kuramla aykırılık taşımaz, aksine onun tarihsel süreç içinde zenginleşmesi anlamını taşır. Unutulmamalıdır ki bizzat Marx, Paris Komünü'nün nesnel olarak başarılı olamayacağını tespit etmiş olduğu halde komünarların mücadelesiyle birlikte davrandı. Lenin ve Troçki'nin beklentilerinin gerçekleşmemesi bir yanılgı

2- 1917 Ekim Devrimi, Rosa Luxemburg.

olarak değerlendirilebilir. Günümüzde de böyle düşünenler var, yüzeysel bir bakışın bu neticeye varması doğaldır da, determinist tarih anlayışıyla nesnel koşulların kendisine aykırı her eylemin sonuçsuz kalacağından dem vurulabilir. Ancak bunun yetersiz bir kavrayış biçimi olduğu kanaatindeyim, sorunun esas boyutu ince bir çizgi üzerindedir, insanın tarihi şekillendiren faktörlerden biri olduğunu belirlersek, vahim yanlış eylemin kendisi değil sonuçta karşılaşılan olumsuzluğa boyun eğilerek düşüncenin deformasyonudur, bir kez akıntıya kapılınırsa oradan kurtulmak mucizedir. Bu bakımdan ne Lenin ne de Troçki Rus Devrimi'nin dünya devriminin bir parçası olduğu anlayışından vazgeçmemişlerdir. Bu anlayıştan vazgeçip Rus devrimini yönlendiren anlayışın vahim sonuçları hepimizin gözleri önünde cereyan etti.

Amaçlananla gerçekleşen sonuçlar bakımından karşılaşılan açı farkı hem Rus devriminin hem de uluslararası sosyalist hareketin geleceğini belirleyen faktörlerden biridir. Şundan dolayı faktörlerden biridir, Rus Devrimi'nin uzun yıllar yalnızlaşacağının anlaşılması ile birlikte bu gerçekliği Marksist kuramın özüne aykırı olarak teorize etmenin nesnel imkanları ortaya çıkmış demektir. Sosyalizmin ancak bir dünya sistemi olarak kapitalizmi aşabileceği kavranmadığı takdirde onu bir ekonomik model derekesine indirgemenin de yolu açılır. Böylesi bir basınca ancak bilinçli bir önderlik ve kitlesel katılıma dayalı demokrasiyle engel olunabilir ve statükoyu kuvvetlendirecek politikalar yerine, dünya devriminin önünü açacak fırsatlar yaratılabilirdi. Bu olmamıştır aksine, partide tartışmalarda üstün gelen Stalin 'Tek Ülkede Sosyalizm' kuramıyla izole sosyalizmin(!) inşasına girişmiş, 2. Dünya Savaşı'na kadar bir ülkede izolasyonist sosyalizmi(!) sonrasında da bir blokun izolasyonist sosyalizmini(!) kapitalist dünya sisteminin hegemonyası altında bağımlı bir aktöre dönüştürmüştür.

Bu kuram, Stalin'in ardıllarının da, başta destalinizasyon dönemini başlatan Kruşçev'in ortaya attığı 'Barış içinde bir arada yaşama' teziyle Sovyetler Birliği yıkılana kadar sürdürülmüştür. Çin Devrimi'nin gerçekleşmesinin ardından, ulusal kurtuluş savaşlarının başarılar elde etmesiyle belirlenen sürecin bu kuramla

örtüşen 'zayıf halka' tespitiyle birlikte ele almak gerekiyor. Bu sürecin ikili yönü şudur, bir yanda, doğuda kapitalizmin gelişmediği alanlarda ulusal kurtuluş savaşları ekseninde başarıya ulaşan devrimler, öte taraftа kapitalizmin merkezinde yer alan Avrupa komünist partilerinin sistem partileri haline dönüşmeleri sürecinin hız kazanmasıdır. Avrupa'da en güçlü partilerden olan İtalyan Komünist Partisi'nin 'Tarihsel Uzlaşma' taktiğiyle sağ partilerle koalisyon arayışına yönelmesi bu sürecin en çarpıcı örneğidir. Bu suretle ortaya çıkan manzara dünyanın gelişmiş ekonomilerinde kapitalizmin hakimiyeti dolayısıyla da dünyada kapitalist sistemin hegemonyası sürerken, geri ekonomilerin yer aldığı dünyanın öte yanı dünya sosyalist hareketini ağır biçimde etkisi altına alan 'izole sosyalizm' inşasına yönelerek daha başından sosyalizmin doğasına aykırı bir yönelime savrulmuşlardır. Örneklerini burada sıralamayayım ama bu savrulmanın yarattığı vahim sonuçlardan biri de muhtelif 'milli sosyalizmlerin' zuhur etmiş olmasıdır.

Sosyalizmin sosyo-ekonomik bir sistem olarak bu bütünlükte kurulması denen şey, onun kapitalizmi aşarak bir dünya sistemi olması halidir. Günümüzün dünyasını değiştirmeye yönelenler bir yüzyıla damgasını vuran sonuçta da çöken paradigmanın eleştirisi üzerinden kapitalizmi aşacak görüşleri geliştirebilirler. Soru önümüzde duruyor, bugünün dünyası nedir ve onu nasıl değiştirebiliriz, pratikte olduğu gibi kuramsal olarak bu araştırmayı ve tartışmayı sürdürmek gerekiyor. Rosa Luxemburg'un, sosyalizmin ulusal bir iş olmadığına ve her modern devletin iç işi olmadığına dair çarpıcı görüşü bu çabayı gösterenlerin yolunu aydınlatabilir.

Ağustos, 2004

Bereketli Hilalin Medeniyetlerinden Günümüzün Barbarlığına Geçiş

Ferhan Umruk

Bereketli hilal adı verilen coğrafya Dicle ve Fırat akarsularından Arap yarımadasını içine alıp Mısır'a kadar uzanan bir alanı kapsar. Sümer medeniyetinin doğduğu ve tek tanrılı dinleri doğuran bu topraklar günümüzde yeryüzünü tehdit eden barbarlığın doğuşuna adeta yataklık eden bir coğrafya haline geliyor.

Tarihin sonunu ilan eden kapitalizmin ideologlarının bu ifadelerinin onların söylemek istediklerinin ötesine taşarak insanlığın yok oluşuna neden olabilecek güçlü bir akıntıya doğru sürüklenildiğinden söz edilebilecek atmosfer oluşuyor. Giderek hiçbir kural ve bu kuralları uygulayacak uluslararası kurumun varlığını hissetmek mümkün görünmüyor. Soğuk savaş döneminin dengeleri sağlayan misyonuyla biçimlenen Birleşmiş Milletler artık böyle bir niteliği taşıyamadığını her aşamada ifşa ediyor. İki kutuplu dünyanın tüm kurumları temellerinden çatırdayarak yıkılmış veya yıkılmaya yüz tutmuş durumda.

Sovyetler Birliği tarih sahnesinden çekilmiş yerini ilk adımda bölgede daha ötede dünyada güç odağı olmanın stratejik ve taktik planlarını geliştiren kapitalist Rusya almış bulunuyor. Geçmişinde İran da şah rejimini, Şili de Pinochet cuntasını, Afrika'da kontraları desteklemekle siciline renk katan Çin komünizmi!, bugün dünya kapitalizminin bir aktörü olarak ucuz işgücüyle,

doğayı sonuna kadar tahrip ederek yarattığı imkanlarla serbest pazar ekonomisi içerisinde yer alıyor. Artık dünyada bağlantısız ülkeler olarak adlandırılacak bir konum mevcut değil. Bu ülkeler ya Yugoslavya gibi yok oldu ya da Hindistan gibi bölgesel çatışmaların içinde veya potansiyel çatışma ihtimaliyle yaşıyor.

20. yüzyılın başında dünyayı sarsarak büyük değişimi yaratan Ekim Devrimi öznel ve nesnel faktörlerin etkisiyle yüzyılın sonuna doğru büyük bir geri adım atmış oldu. Dolayısıyla bu geri adım aynı zamanda insanlığın eşitlik ideallerinden de geriye atılmış bir adımdır. Ekim Devrimi'nin geriye çekildiği bir dünya artık onun öncesinin siyasi koşullarına dönmüş bulunuyor. Bu dönüşün ne anlama geldiği de açıktır. Burjuvazilerin egemen olduğu kapitalist devletlerden ve onların siyasi, ekonomik çıkar savaşlarının, uluslararası siyasetin temel parametresi olduğu "Yeni Dünya Düzeni' kurulmuş bulunuyor. Bu bakımdan hele-zonik olarak 1. Dünya Savaşı'ndan önceki uluslararası siyası durumun dünyada bir kez daha zuhur ettiğini tespit etmek gerekiyor. Bu tespit yapılmadan veya bu gerçekliği görmezden gelip ahmaklığa sürüklenerek ezbere yerleşmiş olan iki kutuplu dünyanın argümanlarıyla günümüzün siyasi yapısını kavramak mümkün değildir.

21. yüzyıl dünyanın siyasi haritasının belirlenmesinde egemen olan ABD öncülüğünde AB ve Japonya eksenine karşı dipten dibe gelişmekte olan Şanghay beşlisi olarak adlandırılan Çin ve Rusya ekseninin emperyalist bir aktör olarak söz sahibi olma yönündeki hamleleriyle şekilleniyor. Aslında her bölgesel savaş 1. Dünya Savaşı'nın Saray Bosna'sı olmaya adaydır. 21. yüzyıl giderek emperyalist paylaşımı savaşının değişik biçimleriyle örülmeye başlıyor. Kuşkusuz bu paylaşımın odağı enerji kaynaklarının zengin olduğu Ortadoğu coğrafyasıdır. Rusya ve Çin'in şimdi Ortadoğu'da yaptıkları yatırımlarla da beslenerek güçlenen ittifakı İran rejimidir. Bu ittifak İran'ın bölgedeki Şii nüfusu üzerinde etki alanı yaratarak bir bölge gücü olması amacıyla örtüşüyor. ABD bölgedeki hegemonyasını İsrail, despotik Arap rejimleri ve Irak'ın fiilen parçalanmasıyla ortaya çıkan Kürt devleti ve bu devletin oluşumu karşısında bozulan statükonun verdiği ra-

hatsızlıkla pusulasını kaybetmiş olan Türkiye'yle sürdürmeyi hedefliyor. Görüldüğü gibi bugün için cephelerin oluşumu son derece girift olup bölge üzerinde hegemonya mücadelesi veren emperyalist odakların sürpriz hamlelerine yol açacak niteliktedir.

21. yüzyılın açılışı bugün emperyalist paylaşım mücadelesinin bütün çıplaklığıyla insanlığın geleceğini felakete sürükleyecek niteliğe büründü. Eski dünyanın etnik, ulusal, dinsel kimlikleri üzerinden tahrik edilerek burjuvazilerin yarattığı çıkar savaşları tarihin yaprakları arasında kaldığı sanılan ırkçılığı, soykırım vahşetini, katliamları hortlatıyor. Yeryüzü, farklı rejimlere sahip kapitalist devletlerin her biri kendi çapında yayılmacı politikaları sonucunda iğrenç bir şekilde kan ve ateşe boğuluyor, halklar arasında yaratılan düşmanlıklar, kin ve nefret tohumları atılarak yeni katliamlara zemin hazırlanıyor.

Bu paylaşım savaşında güçlü veya güçsüz olan bir devlete sahip olan her halk tarihsel veya güncel olarak kendini mağdur ve yaptığı savaşı haklı olarak ilan edip meşrulaşmayı hedefliyor. Süre giden paylaşım savaşını kimin çıkardığını arayan veya dünyayı hala emperyalist güçler ve ezilen halklar bölünmesi temelinde algılamaya devam eden ahmakça anlayışa sahip olanlar, kendilerini başka bir emperyalist odağın veya kendi kapitalist hükümetinin neferleri haline getiriyorlar. Tarih bilincinden yoksun bu anlayışlar, devlet sahibi her halkın kapitalistlerinin çıkarları için savaşmak zorunda olduklarının farkında değiller.

Çin ve Rusya'nın zımni desteğini arkasına alnış, İsrail'i yok etmeyi ilan eden anti-semitist otoriter İran rejimiyle onunla aynı cephede yer alan örgütler ırkçılık zemininde kendi halklarını zehirlerken, aynı şekilde ABD desteğindeki İsrail rejimi de Arap-İslam düşmanlığı temelinde hedef gözetmeksizin yaptığı saldırılarla, katliamlarla kendi halkını ırkçılıkla zehirliyor.

Ahmaklar canhıraşça seslerini yükseltiyor: Tarafsız olmak İsrail ve ABD'den yana olmaktır diye, İran'ı savunma mitingleri düzenliyorlar. Böylelikle kapitalistlerin despotik dinci yayılmacı dolayısıyla emperyalist İran rejimi tarafından ezilen İran işçilerine, tüm yoksul ve ezilenlerine devletinizi destekleyin demiş oluyorlar. Kürtleri kimyasal silahla Halepçe'de katleden, Şiilere

zulmeden Saddam rejimini anti-emperyalist ilan ederek destek sunan anlayışın kökleri de buradadır.

Emperyalizmin sınıfsal niteliğini ve onun sahip olduğu kapitalist karakterini hasır altı edip gücün ve onun yayılmacılığının tarifiyle 'anti-emperyalist' olmanın dayanılmaz hafifliğiyle milliyetçi sosyalizmin popülist politikalarına savrulan bu baylara sormak gerekiyor. Sizler 1. Dünya Savaşı'nda 'anavatan savunması' çığlıkları atarak askere yazılan ve kapitalist hükümetlerin bekçiliğine savrulan 2. Enternasyonal'in mirasçıları olarak mı davranıyorsunuz? Eğer hafızlarınızı zorlarsanız, hatırlayacaksınız ki, tam da o günlerde bu savaşı emperyalist paylaşım savaşı ve halkların kırımı olarak ilan ederek bu savaşa karşı durarak, sizin deyiminizle 'tarafsız' kalarak, işçi sınıfının mücadelesini kendi hükümetlerine doğrultmaya çağıran 3. Enternasyonal dünyayı değiştiren Ekim Devrimi'ni yaratanların öncülüğünde kurulmuştu.

Ortadoğu bugün dünyanın enerji kaynaklarınca zengin coğrafyası olmasından ötürü büyük kapitalist devletlerin ve bölgenin kapitalist devletlerinin paylaşım savaşının bütün şiddetiyle sürdüğü, insana, doğaya karşı barbarlığın yükseldiği arenaya dönmüş bulunuyor. Savaşan aktörlerin dinsel, ulusal, kültürel farklılıklarına karşın hepsinin ortaklaştığı faktör bütününün burjuva karakterli olması ve kapitalizmin temel özelliği olan kar amacının bütün insani değerlere baskın olmasının yarattığı yıkımda da ortak paydada yer almalarıdır. Bu savaşın muzafferi hangi güç olursa olsun ezilenlerin, yoksulların ve tüm mağdurların eşitlik ve özgürlük ihtiyaçlarını karşılayamayacak, insanlığın barbarlığa doğru sürüklenmesini engellemeyecektir.

Görünen odur ki, bilimsel ilerleme ve teknolojik gelişme dünyayı küçülttü, ancak kapitalist ulus devletlerin egemen olduğu dünya sistemi bu ilerlemenin insanlığın çıkarlarına yönelik olmasını engellemekte, onu yıkıma sürüklemektedir. Bugün yeryüzünde, kapitalistler arası mücadelenin figüranı olmaktan çıkıp savaşların ve barbarlığın yükselişinin temel sebebi olan kapitalizmi yenilgiye uğratacak bir seçeneğe olan ihtiyaç hayati bir önem taşıyor. 1. Dünya Savaşı onun niteliğini teşhir eden devrimciler tarafından dünyanın bir bölümünde kapitalizmin yenilgiye uğra-

tılmasıyla sonuçlanmıştı, ama bunun yeterli olmadığı da görüldü. Kapitalizmi yeryüzünden silmeden sosyalizmin dünya sistemi haline gelmesi ve devletin sönümlenip, ulus devletlerden arınmadan çözüme ulaşmak mümkün görünmüyor.

Ağustos, 2006

Dünyanın Temel Sorunu: Uluslar

Demir Küçükaydın

Biliniyor dünyada ticaret üretimden hızlı artıyor. Üzerinizdeki, evinizdeki veya midenizdekilerin nereden geldiğine bir bakın. Televizyon veya bilgisayarınız veya müzik dinleme aletiniz Uzak Doğu'dan; midenizdeki yiyecek, Şili, Güney Afrika, Yeni Zelanda veya İsrail'den, ayağınızdaki ayakkabı Çin'den, tekstil yine Çin'den veya Türkiye'dendir.

Böyle büyük bir global ticaret onu uygun bir üstyapı gerektirir.

Böyle bir üstyapı bir tek dünya toplumu olabilir. Bugünkü dünya ise, uluslar ve ulusal sınırlarla birbirinden ayrılmış bir dünyadır. Bu tıpkı, kapitalizm çağında yüzlerce küçük prensliğe bölünmüş Avrupa veya Muhammet zamanının Çin, Hint ve Akdeniz arasında o zamanın dünya ticaretini yapan Arap Yarımadası'nın aşiretler düzeni yaşaması ile kıyaslanabilir. Aydınlanma da, İslamiyet de bir bakıma bu çelişkiyi çözmek için birer girişimdiler.

Bugünkü toplumun dini dinlere inanç der, yani dinlerin politika dışında olduğunu söyler. Ama dinlere inanç denenin kendisi de modern toplumun dinidir.

Dinin inanç olduğu iddiasının modern toplumun dininin bir kabulü olduğu görüldü mü, dinlerin tıpkı bu modern toplumun dini gibi tüm üstyapının kendisi ve ifadesi oldukları görülür.

O zaman da, dünya tarihinde, her dinin ortaya çıkışı ve yayılmasının aslında üretici güçlerin ve üretim ilişkilerinin o günkü

düzeyine uygun bir üstyapı kurma denemesi olduğu, yani bir devrim olduğu görülür. Gerçekten dinlerin ortaya çıkışı ve yayılması tam da Marksist devrim tanımının karşılığıdır.

Dine ve tarihe bu tür bir yaklaşım, sadece modern tarihin ve o modern tarihin üstyapısı olan ulusçuluğun veya modern toplumunun dininin ne olduğunu anlamamızı sağlamaz; kapitalizm öncesi tarihin ve toplumun ve onun üstyapısı olan dinlerin de ne olduğunu anlamanızı sağlar.

Böylece tarih, ilkel, köleci, feodal deli gömleğinden; devrimleri sadece modern tarihle sınırlayan saçmalıktan; tarihin ve toplumun en önemli konusu olan dini yani üst yapıyı inanç diye bir kenara atıp dini ve tarihi anlaşılmaz kılmaktan kurtarır.

Tarih, son derece basit ve sade: Komün, Uygarlık ve Kapitalist Uygarlık gibi üç büyük üretim biçimi ve bunların üstyapısı olan dinler olarak ortaya çıkar. O komünlerin ve uygarlıkların (yani dinlerin) çeşitliliği; farklı aşamalardaki komünlerin farklı aşamalardaki uygarlıklara geçişleri ve karşılıklı etkileri ışığında kolaylıkla anlaşılabilir. Sadece komünler uygarlıkları değiştirmez; uygarlıklar da komünleri değiştirir.

* * *

Ama bu yaklaşım, yani dinin tümüyle üstyapı olduğu ve dine inanç demenin de bütünüyle modern toplumun dini ve üstyapısı olduğu, sadece geçmişi ve bugünü anlamamızı sağlamaz, Marksizm'in bir sürü sorununu, bir darbede çözüverir. Yeni bir uygarlık projesi gereği mi? Ahlaki bir boyut ihtiyacı mı? İşçi hareketinin bugünkü milliyetçilik içinde boğulup tükenmesi mi? Programsızlık mı? Yeni stratejiler mi? Hepsi bir vuruşta çözülürler. Böylece bu yaklaşımın aynı zamanda sadece bugünü ve geçmişi değil, geleceği de daha iyi anlama ve şekillendirme olanağı ortaya çıkardığı görülür.

Burada bir örnek olarak geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında bunu somut olarak göstermeyi deneyelim.

Ticaretin esas olarak lüks mallarla sınırlı olduğu kapitalizm öncesi çağlarda bile, Akdeniz Ticareti, bu ticarete uygun bir çok üstyapılar, dinler kurmayı denedi. Uygarlık Komün'den doğdu, komünün dini ise, totemlerdi. Komünlerin totemleri, yani dini, tanrıları, doğa karşısında son derece güçsüz bir canlı olan insanın yaşamasını ve dayanışmasını mümkün kılıyordu ama, uygarlığın ve ticaretin ilişkileri söz konusu olunca, bir engel haline geliyordu. Her komün, her tanrı, ayrı bir hukuk, ayrı bir üstyapı demekti.

Böylece komünün üstyapısıyla gelişmiş ticaret arasındaki çelişki önce tanrılar arasındaki ilişkiler ve hiyerarşi ile çözülmeye çahşıydı. Birinci ve ikinci batın uygarlıkların, Sümer, Mısır, Asur, Yunan ve Roma'nın o bir yığın tanrısı, aslında, o dönemin uygarlıkları ve komünleri arasındaki ilişkinin üstyapıda yatısmasıydı.

Ne var ki, bu çözümü, bir bakıma, bugünkü bir tek dünya olmuş dünyada, bir tek dünya topluını ve dini (üstyapısı) ihtiyacının, Birleşmiş Milletler ile çözülmeye çalışılması gibidir. Zeus'un ve en güçlü birkaç tanrının yerini bir bakıma ABD ve Güvenlik Konseyi almıştır. O zamanın tanrıları da tıpkı bugünün ulus totemleri olan bayraklar gibiydi bir bakıma.

Bu çelişki Roma'da en had safhasına ulaştı. Roma bir yandan, bütün Akdeniz ve Ortadoğu bölgesini fethederek bölgenin birliğini sağlamış oluyordu, ama fethettiği yerlerde tek bir üstyapı sistemini kuracak bir dinden yoksun bulunuyordu.

Hıristiyanlık bir bakıma bu çelişkiyi aşmanın dinidir. Hıristiyanlık bütün bu bölgedeki bütün diğer tanrıları yani uygarlık ve komünlerin düzenlerini yok edip, onları bir tek Allah'ın düzeni içinde toplama girişimiydi. Kendisi başlangıçta böyle bir kaygıyla değil, sınıflı toplum içinde ezilenlerin bir muhalefet hareketi olarak başlamış olsa da, gerçek tarihsel gelişimi böyle oldu. Havariler o dönemin büyük ticaret yolları ve kavşaklarında yaşadılar. Baba-Oğul-Ruhülkudüs aslında Arz-Talep ve Fiyat üçlüsünün tanrılaştırılmasıydı. Pazarı yöneten yasalar Allah adıyla tüm o uygarlık alanının gerçek tanrısı (dini-üstyapısı) oluyor ve bütün diğer tanrıları (dinleri-üstyapıları) ortalıktan kaldırıyordu.

Hıristiyanlık belki Akdeniz ticaret alanında böyle bir birliği sağlayabilecek bir araç olarak ortaya çıktı ama, bu arada Çin, Hint, İran ve Ortadoğu-Akdeniz arasındaki dünya ticareti gelişti. Çürüyen Bizans ve Pers uygarlıkları bu ticaretin gelişmesi önünde bir engel haline gelmişler böylece ticaret yolları, henüz uygarlığa yeterince bulaşmamış Güney'e, Arap Yarımadası'na kaymıştı.

Böylece bir yandan Semitik gelenekler dolayısıyla eski Ortadoğu kervan yolları üzerinde ortaya çıkmış İbraniliğin, diğer yanda yine ondan kaynaklanan, Roma İmparatorluğu topraklarında yayılmış Hıristiyanlığın geleneklerini bilen; aynı zamanda o zamanın dünya ticaret yollarının merkezinde bulunan; aynı zamanda putları ile henüz komün döneminde yaşayan, kan ve kabile kardeşliğinden ötesini bilmeyen, ama Kabe'ye topladığı putlar (Totemler, komün tanrıları) aracılığı ile bu komünler arasındaki ilişkileri düzenlemeye çalışan Araplarda bu çelişki hem en üst düzeyde bulunuyor, hem de çözecek unsurları ve çözmek için gerekli katalizatörleri de içinde barındırıyordu.

Böylece Muhammet dini bir yandan, içinde doğduğu komünler, yani putlar düzenine karşı bir tek Allah ile bir tek hukuk ve din kardeşliği üstyapısı kurarken, aynı zamanda bu din, sadece Araplar için değil, o günkü Dünya Ticareti için de bir tek dünya hukuku üstyapısı oluşturacak bir anlayışı içinde taşıyordu.

Örneğin, sosyalizm doğuşunda bulunan ve bugün unutulmuş olan, emeğin kurtuluşunun ne ulusal ne de yerel bir sorun olamayacağı önermesi, her hangi bir yerde sosyalizmin iktidara gelmesi halinde bu ülkede veya yerde kurtuluş olamayacağından, bütün dünyadaki diğer yerler kurtuluncaya kadar savaşı içerir. Bu kavrayış da keza, şu meşhur "Tek Ülkede Sosyalizm Olmaz" anlayışını içerir. Yani sosyalizm ancak dünya çapında kurulabilir. Yani sosyalizmin egemen olmadığı her yer, ele geçirilmesi ve sosyalizmin egemen kılınması gereken bir savaş alanıdır. Bu ele geçirme ille de dışarıdan fetihle olacak diye bir kural da yoktur.

Aynı anlayış İslam'da da vardır. "Darül Harb, Darül İslam" kavramları, bir dünya devrimi, bir sürekli devrim anlayışını tıpı tıpına içerir. Tanrının dışındaki bütün tanrıların, putların (yani başka hukukların, başka dinlerin) egemen olduğu her yer bir sa-

vaş alanıdır, onların ele geçirilip orada hak düzeninin kurulması; diğer tanrıların ortadan kaldırılması gerekir. *"Kutsal Cihat"*, bu "*sürekli devrim*" savaşının ta kendisi olarak ortaya çıkar.

Müslümanların kardeşliği, Allah'ın birliğine inananların kardeşliği olduğundan, Müslümanlığın, aslında tüm insanların kardeşliğini kabul edenlerin kardeşliğinin dini olduğu; bunu kabul etmeyenleri ise, puta taparlık olarak yok etmeyi hedeflediği, yani bütün dünyada, bir tek hukuk ve üstyapıyı kurmayı hedeflediği görülür.

Allah'ın birliği bir tek hukuk, bir tek devlet demekti aslında. Hazreti Muhammet de Çin, Hint ve Akdeniz yollarının birliğini sağlamak için Tanrı'nın birliğini savunurken, aslında bir tek hukuk ve siyasi sistemi savunmuş oluyordu.

Ne var ki, Muhammet'in ya da İslam'ın bu Devrim'i ve yayılışı, bırakalım Çin ve Hint'i bir yana, Pers ve Bizans'ı daha fethedemeden, Klasik ön Asya uygarlıklarının topraklarına yayıldığında, bütün gençliğini ve dinamizmini daha sehabeler zamanında yitirdi. Fethettiği uygarlıklar tarafından fethedildi.

Bundan sonra sadece, Oğuzlar, Berberiler, Özbekler gibi henüz komün gelenekleri yaşayan yeni Müslüman olmuş fatihlerin yaptıkları gençlik aşılarıyla, İberik (Endülüs Emevileri); Balkan ve Anadolu (Osmanlı) ve Hint (Babür Şah) yarımadalarında yayılabildi.

Ama bu sefer, en azından Pers ve Akdeniz uygarlık alanını ele geçirmiş olan ve bir zamanlar kendisi dünya ticaretine bir çözüm olarak ortaya çıkmış bulunan İslam Uygarlığı'nın kendisi bizzat bu ticaretin gelişmesinin önünde bir engel olarak ortaya çıktı. Tıpkı İslam'ın doğuşu öncesinde Sasani ve Bizans'ın yolları tıkaması gibi, bu sefer Osmanlı ve İran'daki Müslüman (Şii ve Sünni) imparatorluklar bu yolları tıkamış bulunuyordu. Ve tıpkı Bizans, Sasani döneminde, ticaret yollarının güneye, kuş uçmaz kervan geçmez Hint denizine ve Arap yarımadasına kayması gibi, o zamanlar dünyanın kuş uçmaz kervan geçmez sapa köşesi olan, Batı Avrupa kıyılarına ve Okyanuslara kaydı.

Önce İspanyol ve Portekizliler bu yolları açtı. Roma'nın kötü ruhunu yaşatan Katoliklik, onların bu dünya ticaretine uygun bir

üstyapı geliştirmesini olanaksızlaştırdı. Böylece, daha az uygarlığa bulaşmış, Denizcilikte ve ticarette ustalaşmış, Püriten Hollanda ve İngiltere bayrağı ele aldı.

Ne var ki, Püritenlik, Hıristiyanlığa ve yani uygarlığa, Roma'nın yaşayan ruhuna karşı bir komün geleneklerini savunma olanağı sağlasa ve oralarda ticaretin gelişmesine olanak sağlasa da, dünya ticaretinin gelişmişlik düzeyine uygun dünya çapında bir üstyapı sunmaktan çok uzaktı ve bir zamanların Müslümanlığı kadar olsun bir evrensellik çabası taşımıyordu. Hıristiyanlık çerçevesinde reformlarla, belki yeterince uygarlığa bulaşmamış Hıristiyan ülkelerinde (Kuzey Avrupa) bir ölçüde sorunlar çözülebilirdi ama, dünya çapındaki ticarete uygun bir üstyapı gelştirilemezdi.

Muhammet'in İslamiyet'iyle kıyaslanabilecek girişim, Kıta Avrupa'sından, Fransa'dan geldi.

Muhammet'in Müslim kavramıyla yaptığını bu sefer İnsan (veya Akıl) kavramıyla yapmayı denedi aydınlanma. Yeni dinin Formülü, Muhammet'inkinden pek farklı değil, ama daha akılhcaydı.

Muhammet, bir tek dünya pazarı ve hukuku için, Allah'ın birliğini ve Allah'ın birliğine inananların (Müslümanların) kardeşliğini savunmuştu. Aydınlanma, yeni dininde, bütün eski dinlerin bir inanç olduğunu söyleyerek, dinler insanın özel sorunudur diyerek, diğer dinleri, kendisinin basit bir eklentisi haline getiriyordu. Aslında onları yok ediyor ama, onlara karşı toleranslıymış gibi ortaa çıkıyordu. Aslında bu din de diğer dinlere karşı, İslam'dan hiç de farklı değildi. Islam diğer dinleri, sosyolojik olarak tamamen dosdoğru bir biçimde, tüm toplumu örgütleyen bir üstyapı olarak gördüğü için, Allah'ın birliğini kabul etmeyen bir "kafir" oluyor yani, insan olarak kabul edilmiyordu.

Ama modern toplumun dini, kendi kabulünü bir sosyolojik gerçek gibi koyarak bunu gayet ustaca gizliyordu. Bütün dinlerin serbestliğinden söz ediyordu ama, bu dinleri din olmaktan çıkararak. Yani dinler kendilerinin inanç olduklarını; kişisele ait, özele ait olduklarını kabul ettikleri takdirde; yani artık din olmadıkları; modern toplumun dininin bir bileşeni oldukları takdirde

serbesttiler. Hiçbir dinden kimse, benim dinime göre devlete vergi vermiyorum, askere gitmiyorum, özel mülkiyeti tanımıyorum vs. diyemezdi. Bu noktada, Aydınlanma'nın, yani dinin inanç olduğunu söyleyen dinin, bu dinlere davranışı hiç de İslam'ınkinden daha anlayışsız ve daha az şiddetli olmamıştı ve olamazdı.

İslam ile Aydınlanma, yani modern toplumun dini arasındaki tek fark şuydu; ikisi de birer diktatörlüktü diğer dinler karşısında. Bu diktatörlüğü, biri (İslam) bunu Allah'ın birliğinin kabulüyle; diğeri, dinin özele ait olduğunun kabulüyle kuruyordu. Ve kendi ilkesini kabul etmeyenlere karşı biri diğerinden farklı davranmıyordu, davranamaz da. Dinin tümüyle üstyapı olduğu sosyolojik gerçeği buna el vermez. Sadece İslam ve Hıristiyanlık değil, bütün dinler de böyledir.

Ama bu Aydınlanma dini, böylece hem kendisinin bir din olduğunu; diğer dinlerden zerrece farklı olmadığını gizliyor; hem de diğer dinlerin artık din olmadıklarını görme olanağını ortadan kaldırıyordu.

Örneğin insanlar, dini artık tümüyle üstyapı olarak değil, bir inanç, epistemolojik veya kişisel bir sorun olarak gördüklerinden, kendilerinin dinsiz olduklarını iddia edebiliyorlardı. Halbuki, dinsizliğin kendisinin modern toplumun dininin din kavramını kabul anlamına geldiğini, aslında kendilerinin dinsiz olduklarını söylerken, dinin özel veya inanç olduğunu söyleyerek; dinsizliğin mümkün olamayacağını göremeyerek, modern toplumun dininin bir amentüsünü söylediklerini göremiyorlardı.

Sadece dinsizler değil, Müslümanlar, Hıristiyanlar, Budistler, Aleviler vs. inançlarının, Budizm, İslamiyet, Hıristiyanlık, Alevilik vs. olduklarını söylerken aslında modern toplumun dininin bir amentüsünü söylediklerini, bunu söyledikleri an artık, Müslüman, Hıristiyan, Budist veya Alevi olmadıklarını göremiyorlardı.

Bu "*dinsizim*" diyen bir ateist ile "benim inancım İslam"dır diyen bir Müslüman, ikisi de modern toplumun dinindendir ve bu sözleriyle bu dinden olduklarını söylemiş olurlar. İkisi de modern toplumun, dinin inanç olduğunu, özele ait olduğunu söyleyen dinindendirler.

Özetle, Aydınlanma filozofları'nın ticari kapitalizm dönemin-

de, dünya ticaretinin ihtiyacı olan din sorununu, Muhammet'in yaptığı gibi, bütün Allah'ları öldürüp bir tek Allah'ın kabulüylü değil; Allah'ın birliği ile değil, Allah'ı ve diğer Allah'ları, politik iktidardan uzaklaştırıp insanların "özel" sorunu, inanç sorunu yapmakla çözdüler. Yeni Allah, inancı, özel olarak tanımlayan ve epistemolojik olarak akıl dışına atan Akıl ve bu dinden olan da İnsan oluyordu.

Bu dinden olanın adı da, İnsan oldu. İnsan kavramı aslında, tıpkı Müslim kavramı gibidir. Müslim, Allah'ın birliğine inanan ise; insan da, dinin, soyun (ki konsün'ün dinidir soy) özel, hukuki veya politik bir farklılık yaratmadığını kabul edendir. Bütün insanlar, dini, soyu, sopu ne olursa olsun eşittir inancından olandır insan. Ama hemen görüleceği gibi bu tanım aslında hukuki bir tanımdır, dinin özel olduğu kavrayışına dayanır.

Müslim de İnsan da, bir tek dünya pazarı ihtiyacına biri Semitik gelenekler içinde; diğeri, Yunan ve Roma uygarlığının düşünce gelenekleri içinde verilmiş, özünde birbirinden farklı olmayan iki cevaptır.

Aydınlanma'nın "*Vatanım yeryüzü milletim insanlık*" sloganı, veya "*bütün insanlar eşittir*" bu ticari kapitalizmin ve dünya ticaretinin bir tek siyasi üstyapıya ihtiyacının ifadesiydi, "*Allah'tan başka Tanrı yoktur*" (la ilahe illallah) dan özünde hiçbir farkı yoktur.

Ne var ki, bugünkü dünyaya baktığımızda, tıpkı bir zamanların İslamiyet'i gibi, bu projenin de korkunç bir başarısızlık ile sonuçlandığını görüyoruz. İslamiyet de bir "Dünya Toplumu" kuramadı; Şam'ı Bağdat'ı fethettikten sonra, devletleşti ve hızı kesildi.

Aydınlama da bir Dünya Toplumu kuramadı. Fransız Devrimi ile birlikte, daha Fransa'nın hudutlarında bütün gençliğini ve hızını yitirdi. Yurttaş, insan ile özdeş bir kavram olmaktan çıktı; bir etni, dil, din, bölge ile tanımlanmış devlet veya ulustan olan insan anlamı kazandı. Dünya toplumu ve devletinin yerini, yüzlerce küçük devlet aldı. İnsanlık sanki, dünyayı klanların, aşiretlerin, putların, totemlerin, tanrıların kapladığı "*Cahiliye*" dönemine döndü. Ulusal bayraklar bu modern aşiretlerin putları, tanrıları, totemleri gibidirler.

Muhammet veya Aydınlanma döneminde, yani ticaretin bugünküyle kıyaslanamayacak ölçüde dar ve lüks mallarla sınırlı olduğu dönemde bile, bugünkü uluslardan çok daha geniş alanları ve uygarlığın çoğunu kapsayan büyük dinler bile bir çözüm olamazken ve Islamiyet ve Aydınlanma buna bir dünya toplumu ile çözüm olarak ortaya çıkmışlarken; bugünün dünyasında ticaretin böylesine muazzam yaygınlığı ve her şeyi kapsamasına rağmen, sayıları yüzleri aşan ulusal devletler ve sınırlar, çağımızın bütün sorunlarının anasıdır ve en büyük çelişkisidir.

Sosyalizm her şeyden önce bütün büyük dinler, Islam ve Aydınlanma dinleri gibi, bu büyük çelişkiye bir cevap olmak zorundadır. Bu cevabın ne olduğu ise çok açıktır: Uluslara ve ulusal devletlere karşı bir kutsal savaş. Aydınlanma nasıl, din özel bir sorun dediyse, ulusun da özel bir sorun olmasını kabullenmek; Islam nasıl Allah'tan başka tanrı yoktur dediyse ve bütün putları yakıp yıktıysa; bir tek insanın birliği ve kardeşliği diyerek; bütün ulusal bayrakları; devletleri ve sınırları yakıp yıkmak.

Hasılı sosyalizm bugünün dini karşısında; politik olanın şu veya bu şekilde tanımlanmış ulusal olanla tanımlanmasını kabul eden din karşısında; o ulusalı özel bir soruna indirgeyen bir DİN olmak ve bir DIN olarak; yani yeryüzü ölçüsünde bir üstyapı tasavvuru olarak ortaya çıkmak zorundadır. Tıpkı, Islamiyet veya Aydınlanma gibi.

Görüldüğü gibi geçmiş başka bir ışık altında çok daha net görüldüğü gibi, gelecek projeksiyonları da klasik yaklaşımlardan çok farklılaşmaktadır. Şimdi biraz da bugünün dünyasını ve nasıl böyle olduğunu ve bugünün dünyasının temel sorunlarını bu ışık altında anlamayı deneyelim.

* * *

Dünya ticaretinin gereklerine uygun bir üstyapı projesi olan Hıristiyanlık (Akdeniz bir dünya gibi görülebilirdi o zaman), Islam ve Aydınlanma projelerin hepsi, daha ilk adımda başarısızlığa uğradı.

Hıristiyanlık, başarıya ulaştığı noktada bir devlet dini haline

geldi. Hıristiyanlık Roma'yı fethettiğinde aslında artık eski uygarlıkların devletçiliğinin "*Ruh Ül Habis*"i (Kötü ruhu) Roma tarafından fethedilmiş bulunuyordu.

Müslümanlık yayılmasını eski uygarlık beşiklerine doğru yapmışından, daha ilk eski ön Asya uygarlıklarını fethettiğinde, onlar tarafından fethedildi, Pers, Ortadoğu ve Roma uygarlıklarının yoluna girdi. Daha bir kuşak geçmeden çürümeye başladı.

Aydınlanma, kapitalizm önce batı Avrupa'da, yani uygarlığa en az bulaşmış noktada doğup, yayılmasını başlangıçta Akdeniz, İran, Hint ve Çin'e doğru değil, henüz uygarlığa geçmemiş ve ya uygarlığın çok geri bir aşamasında bulunan toplumların yaşadığı Amerika, Afrika ve Avustralya gibi kıtalara doğru yaptı. Bu onu klasik bezirgan uyarlığa dönüşmekten ve onlar tarafından fethedilmekten nispeten kurtardı. Ve bu bileşimler üzerinden sanayi kapitalizmine geçebildi.

Sanayi kapitalizminin sağladığı emek üretkenliği üstünlüğü, onu diğer uygarlıklar tarafından fethedilme tehlikesinden kurtardı ama, bu sefer başka güçlerin etkisi benzer gerici bir sonuca yol açtı.

Aydınlanma'nın bir dünya cumhuriyeti idealinden geri dönüşünü, klasik uygarlıklar tarafından fethediliş getirmedi, Islam'da olduğu gibi. Ya da dünya ticaretinin darahnası vs.. de yol açmadı buna.

Aksine, Sanayi Devrimi, modern kapitalist uygarlığa, klasik uygarlıklarda bulunmayan muazzam bir zenginlik ve emek üretkenliği üstünlüğü veriyordu. Keza, Aydınlanmanın, dini inanç ilen eden dini de, uygun bir üstyapı sunuyordu. Niçin ve nasıl oldu da, tüm insanların dini, dili, etnisi, soyu, sopu ne olsun eşit yurttaşlar oldukları bir dünya cumhuriyetine doğru bir gidiş olmadı. Dünya ticareti de Aydınlanma da bunun için gerekli alt ve üst yapıyı sunuyordu.

Bunun yerini niçin ulusal devletler aldı? Niçin insanların eşitliği ve kardeşliği idealinin yerini; bir ulustan olanların eşitliği ve kardeşliği aldı?

Elbet burjuvazinin İşçi Sınıfı karşısında gericileşmesi; fethedilen bölgelerin, eşit haklı yurttaşlar yapılmasından ise, sömürge

ahalisi olarak hiçbir hak olmadan sömürülmesi, yani sermayenin kar hırsı bunda büyük rol oynadı. Ama aynı zamanda sanayi kapitalizminin, bu üretimi yordamının kendisinden gelen bir özellik de bunun için uygun bir koşul oluşturdu.

Sanayi kapitalizmi aynı zamanda eğitilmiş iş gücü, standartlaşma; bu da standart bir dil ve genel eğitim, bu da fiiliyatta genellikle bir dil ile tanımlanmış bir ulusal devlet demek oldu. Böylece burjuva uygarlığı, eski uygarlıklar tarafından fethedilemeyecek aksine onları fethedecek bir teknik ve emek üretkenliği düzeyine geçmiş olmasına rağmen; dünya ticareti klasik uygarlıklarla kıyaslanamayacak ölçüde yayılmasına ve derinleşmesine rağmen, üstyapı, klasik uygarlıklardan bile daha dar kapsamlı bir şekillenmeye uğradı; bir dile, dine, etniye, soya, yere göre şekillenmiş ulusal devletlere geçti.

"*Vatanım yeryüzü milletim insanlık*" idealinin ve programının yerini; "*insanlar dili, dini, ırkı, soyu sopu ne olursa olsun eşittir*" diyen evrenselciliğin ve hümanizmin yerini; sadece şu ya da bu ulustan olanlar, şu ya da bu devletinin yurttaşları eşittir diyen; insanlar değil; uluslar eşittir, insanlar ancak uluslar aracılığıyla eşit olabilirler diyen bir ulusçuluğa geçildi. Ve insanların eşitliği ve birliği unutuldu. Vurgu, özel politik ayrımından ve bu ayrım aracılığıyla eski uygarlıkların ve komünlerin bölücü dinlerinin özele atılmasından ve insanların eşitliği temelinde bir dünya çapında birliğin savunulmasından; politik olanın (ulusun) belli bir dil, tarih, din kültür ile tanımlanmasına kaydı. Bu aynı zamanda burjuvazinin devrimcilikten gericiliğe geçişi demek oldu.

İşçi hareketi ve Marksizm tam da bu noktada doğdu. Bu çelişkiyi içinde taşıdı. Bir yandan, Demokratik Cumhuriyet ve Enternasyonalizm idealleriyle, Aydınlanma'nın bir tek dünya projesini yaşatır ve savunurken; diğer yandan "*Alman Birliği*"ni savunmaktan "*Ulusların Kendi Kaderini Tayin Hakkı*"na kadar, burjuvazinin dininin bu gerici biçimlerinin de savunucusu oldu.

Marksizm Aydınlanma'nın çocuğu olduğu kadar sanayi devrimin de çocuğu idi. "*Bütün ülkelerin işçileri* (ki burada ülkeler, ulusal devletlerin yurttaşları anlamına geliyordu) *birleşiniz*" şiarı; Muhammet'in "*Allah'tan Başka Tanrı Yoktur*"undan veya "*va-*

tanım yeryüzü milletim insanlık" şiarından daha fazla gerici milliyetçilikle damgalıydı.

Sosyalizmin ideali, yeryüzünün işçileri, tüm insanları birleştirmek ve onların eşitliğini sağlamak için; yani *"tüm dünyada arkaik (soy), antik (Semavi) veya modern (ulus) dinlerinden olmayı özel bir sorun yapınız, politik olmaktan çıkarınız; ulusları ve ulusal sınırları yıkınız"* olmalıydı ve olabilirdi. Böylece Marksizmi ve sosyalizmi daha doğarken uluslara karşı bir proje olarak doğabilir ve milliyetçiliğe karşı daha baştan şerbetli olabilirdi. Onun içindeki Aydınlanma kalıntıları bunu engelledi ve sonunda milliyetçilik ve milletler tarafından teslim alındı. Bugünkü Marksizm'in, sosyalizmin, işçi hareketinin ve insanlığın krizinin özü burada yatmaktadır.

* * *

Bu arada dünyada ne oldu?

Ekonomi ve teknikte birbiri peşi sıra muazzam devrimler yaşanırken, üstyapı tam tersine, tarihin hiçbir döneminde olmadığı kadar dar ve gerici biçimlere büründü. Bir yandan bir dünya pazarı için üretim, diğer yandan bu dünya pazarına uygun bir dünya devleti yerine küçük ulusal devletler.

Bütün dünya savaşlarının esas nedeni budur. 1. ve 2. Dünya Savaşları'nı Emperyalist savaşlar olarak tanımlamak bile onların özündeki bu çelişkiyi gizleyip; uluslara göre tanımlanmış devletlerin varlığını olağan ve çağa uygun görür. Eleştirisini ulusal sınıra değil; bu sınırların ihlaline yapar.

İnsanların niçin ele geçirilen ülkelerin eşit haklı yurttaşları yapılmadığında görmez akıl dışılığı; ulusal devletlerin ele geçirilmesinde ve baskı altına alınmasında görür. Bu nedenle, var olan sistem içinde, onu olumlayan gerici ulusları ve ulusçuluğu olumlayan bir hareket olarak kaldı esas olarak sosyalist hareket.

Bu arada kapitalizm, var olan üretimin muazzam sosyal ve uluslararası niteliği ile ulusal devletlerin, farklı hukukların, gümrüklerin ve sınırların yarattığı sınırlamaları aşacak hiçbir köklü ideoloji ve program geliştiremedi.

Aydınlanmaya dönemezdi, çünkü bu diğer ülkelerin yurttaşlarını kendi yurttaşları yapmak anlamına gelir ve onları sömürme imkanını yok ederdi.

Böylece bu çelişkileri çözmenin yollarını aradı kapitalizm ve burjuvazi. Birleşmiş Milletler ve bütün uluslararası kuruluşlar hep bu çelişkiyi çözme ve uzlaştırma denemeleri oldular.

* * *

Bunu dünya ticaretinin ihtiyacı olan temel araçlardan biri olan para örneğinde görelim.

Dünya ticareti için örneğin dünya ölçüsünde bir ortak değişim aracı, bir para mı gerekiyordu? Bir tek dünya cumhuriyeti bunu sağlayabilirdi. Ama bu olmayınca, bunu dolar ile sağlamaya çalıştı, en güçlü ve zengin ülkelinin parasını uluslararası ödeme aracı yaptı.

Ama sınırlı bir devletin parasının, dünya parası olması, tıpkı bir ülke içinde devletin para basma tekelini elinde bulundurması sayesinde karşılıksız para basarak enflasyon yoluyla gizli vergi alıp (ki bütün burjuva devrimleri aslında vergileri yurttaşların belirlenmesi hakkı için yapılmıştı ve bu fiilen bu hakkın da fiili yok edilmesi anlamına geliyordu. Enflasyon bu nedenle son derece anti demokratiktir) yurttaşları sömürmesi ve zengin fakir farklarını arttırması gibi muazzam bir güç sağlıyordu ABD'ye. O hiçbir karşılığı olmadan, tıpkı bir ülke içindeki bir devlet gibi, sadece kağıt ve mürekkep masrafıyla istediği kadar para basabiliyordu. Böylece dünyayı sömürüyordu.

Bir devlet yine de iyi kötü seçimler aracılığıyla yurttaşlar tarafından bir ölçüde olsun denetlenebilir. Devlet masrafları için karşılıksız para basan bir iktidar, seçimlerle uzaklaştırılabilir. Ama dünyadaki insanlar ABD'nin yurttaşları olmadığı için; ABD karşısında böyle bir denetim mekanizması bile bulunmuyordu.

Ayrıca bir kere bu mekanizma oluşunca ABD'de toplumsal ilişkiler ona göre belirleniyor ve artık o ilişkiye bağımlı hale geliyordu ekonomi. Yani ekonomi, dolar basarak dünyay sömürmeye öyle bağımlı hale gelir ki, ABD karşılıksız para basmayı

durdurduğu an bu ekonomisinde muazzam bir gerileme ve çöküş (ki bu da aynı zamanda kapitalist dünya ekonomisinde benzer etkiler demektir); toplumsal ilişkilerdeki dengenin bozulması ve ezilen sınıfların bir radikalleşmesi hatta kapitalizmin sonu anlamına bile gelir. Böylece çelişkiyi çözmek için bir tedbir olarak önerilen bir ülkenin parasının uluslararası rezerv para olması, giderek o ülkede bir tür bağımlılık yaratarak kendi başına bir hedef haline geliyor. Bir sömürü ve iktidar aracı oluyor.

Ama bu ülke öylesine büyük ve güçlüdür ki, bu ülkedeki bir sarsıntı tüm dünyadaki kapitalizmi de tehlikeye atacağından dünyanın diğer ülkelerinin kaderi ABD'nin gücüne ve istikrarına da bağlanmış; ABD'nin gücü ve istikrarı Dolar'ın dünya parası olmasına ve bu da dünyanın ulusal devletlere bölünük olarak kalmasına bağlı olmaktadır. Ama dünya ulusal devletlere bağlı kaldıkça da bu sefer üretimin sosyal ve uluslararası niteliği ile bu ulusal devletler arasındaki çelişki daha derinden bu sistemde tıkanmaya yol açmaktadır.

Bu çıkmazdan yani hem ulusal devletleri korumak hem de dünya ticaretinin önündeki engelleri kaldırmak için "Globalizm" bir çözüm olarak geldi.

Buna göre, ulusal devletler varlığını ve egemenliklerini sürdürüyorlar bu, böylece ABD'nin her türlü denetimden uzak olarak istediği gibi para basmasını sağlıyor ama aynı zamanda para ve malların dolaşımı üzerindeki sınırlamalar kaldırılarak dünya ticaretinin büyümesinin olanakları sağlanmış oluyordu: Ve bu sayede ABD ve kapitalizm bir taşta birkaç kuş vurmuş oluyordu.

Ticaretin büyümesi ister istemez uluslararası para birimi olan dolara olan talebi arttırıyor, bu da ABD'nin hiçbir karşılığı olmadan para basıp refahını sürdürmesine olanak sağlıyordu. ABD'nin bu yüksek tüketimi aynı zamanda dünya ekonomisinin belli bir büyümede kalmasın sağlıyordu.

Ne var ki, ABD'nin karşısında Avrupa daha büyük bir üretkenlik ve sağlam para birimiyle çıkıyordu. Bir süre sonra Çin'in de bir rakip olarak ortaya çıkacağı görülüyordu. ABD'nin bu sistemi ekonomi gücüyle sürdürmesi olanaksızdır. O zaman hiç kimsenin kendisiyle baş edemeyeceği silah gücüyle bu sistemi sürdü-

rebilir olmakıadır. O halde, parasını uluslararası para olarak koruyabilmek için daha fazla silahlanmak. Daha fazla silahlandıkça, daha büyük açıklar vermek, daha büyük açıklar verdikçe, parasının da rezerv para olmaktan çıkması tehlikesi arttığından daha fazla silahlanmak ve işgaller yapmak, Dolar'dan en küçük bir yüz çevirmeyi en ağır şekilde cezalandırmak zorundadır. Ama bunun için de gerekli masrafları karşılamak üzere daha fazla karşılıksız para basmak.

Böylece ABD artık geri dönülmez ve sonunda kendini tüketecek bir yola girmiş bulunmaktadır. Doların uluslararası para birimi olmasını sağlamak ve korumak onun var olan düzenini korunması ve sürdürebilmesi için hayati önemdedir. Bunu ekonomi gücüyle saglayamaz ama silahların gücüyle sağlayabilir, en azından bir süre.

Ama ne var ki, sistem öyle kurulmuştur ki, bizzat rakipleri de sadece ABD'nin varlığına ve gücüne değil; dolar egemenliğine bağımlı hale gelirler.

Para basmanın yolu da şudur: Borçlanmak. Bu da faizler yüksek tutularak, dünyadaki sermayenin ABD'ye akmasını sağlamakla olur. Yani ticareti fazla veren ülkeler ABD'den kağıt parçaları alırlar, ABD'den alacakları karşılığında ellerinde biriknıiş dolarlarla. Ama bu dolarları da ABD'ye sattıkları mallar karşılığında almışlardır. Ama ellerindeki dolarlarla alabilecekleri tek şey de ABD'nin borç senetleridir. ABD'den borç senedi alarak da ABD'nin daha çok dolar basmasına böylece talebi yükselterek kendi ürettikleri malları alınasına olanak sağlamış olurlar.

Böylece ekonomisi ABD'den daha güçlü ülkeler bile, bir bakıma ABD'ye bağımlı hale gelir, ABD'nin onlara bağımlı hale geldiği gibi. ABD dolarının her düşüşü, veya ABD'nin borçlarını ödeyemeyeceğini söylemesi, bu ülkelerin alacaklarının da sıfır olması, ellerindeki milyarlarca doların boş kağıt parçalarına dönmesi, onlarca yıllık birikimlerini bir dolandırıcıya kaptırıp üzerine bir soğuk su içmeleri anlamına gelir. Böylece diğer ülkeler de bu borçlunun iflas etmemesi için bir yandan dikkatli davranmak zorunda kalırlar.

Böylece Çin, Japonya ve diğer Asya ülkeleri gibi ticareti fazla

veren ülkeler de, "Baba bir hırsız tutunı" durumundadırlar. Fazlaları ile ABD'den tahvil alırlar ya da dolarları Rezerv olarak tutarlar. Bundan kurtulmaya kalksalar, birden bire kendi alacakları ve dolarları da hiç kıyıneti olmayan kağıt parçalarına dönüşecektir. Bu nedenle hiç biri çıkıp da örneğin, ben dolar kullanınıyorum diyemez.

Kaldı ki bu olmasa bile, bunu açıktan diyecek olanın başına gelecek ortadadır. Bunu diyen ülke dediği an başına atoın boınbası iner. Çünkü böyle bir karar ABD'nin sonu demek olur. Benden sonra kıyamet. Bütün hazır yiyici egemenlerin değişmez parolasıdır. Dolar'ı bırakıp Euro'ya geçen Irak örneği ortada.

Kaldı ki, Avrupa da dünya kapitalizminin yaşaması bakınından şimdi doların çökmesini istemez. Euro dünya parası olabilir ve bu sefer ABD'nin avantajını Avrupa ele geçirebilir. Ama Avrupa'nın ne ortak siyasi bir iradesi, ne de askeri gücü vardır. Bu dünya kapitaliznıi için bir "Fetret Devri" gibi olur. Bir bakına Bizans veya Selçuklu Devleti'nin yıkılmasından sonra ortaya çıkan beylikler düzenine geri dönüş gibi olur.

ABD gerek askeri gücüyle, gerek borçlarıyla tüın dünya kapitalizınini kendi kaderine zincirlerle bağlanış bulunmaktadır. Kendisinin çöküşü bütün sistemin çöküşünü getirebilir. Bu nedenle ABD'nin rakiplerinin de şöyle bir açmazı bulunmaktadır.

Bir yandan onun bu egemenliğine son vermek, güneşin altındaki yerlerini almak isterler, ama bu yönde fazla ileri gittiklerinde, onunla birlikte kendilerinin de yok olabileceğini görürler.

Çin ve Japonya'nın ABD'den ınuazzam alacakları vardır, muazzam döviz rezervleri vardır ama doları bırakamazlar ve ABD'den kağıt almaktan vazgeçemezler. Vazgeçtikleri an, iflas etmiş bir ABD, tüın dünya ticaretinin da nıuaazzam bir darbe yemesi, tüın fabrikaların kapanması, muazzanı bir kaos olur. Bu kendi sonlarını da getirebilir.

Benzeri Avrupa için de geçerlidir. ABD'nin politik iradesine ve askeri gücüne karşı bir yandan karşı güç oluşturmaya çalışırlar ama diğer yandan, bu güç çöküğü an kendilerinin de çökeceğini bilirler ve bu nedenle aynı zamanda onu desteklemek zorundadırlar. Bu çelişkiyi en açık biçimde Alınan Dış İşleri Bakanı Fisc-

her, Irak'a ABD saldırısı öncesinde ifade ediyordu: Bir yandan ABD'ye karşı Fransa'yı öne sürerek direniş cephesi oluşturuyor, diğer yandan da "Saddam'ın bir zaferinin düşünmek bile istenmem" diyordu.

Böylece ABD ve diğer emperyalistler veya rakipleri arasındaki ilişki, Türkiye'deki bürokratik oligarşi ile burjuvazi arasındaki; devlet ile hükümet arasındaki ilişki gibidir. AKP veya burjuvazi nasıl bir yandan gerçek iktidara gelmek ister ama, diğer yandan bunun için gerekli adımları atmaya kalktığı an kendi iktidarını ve varlığını yok etme tehlikesi ortaya çıkacağından bu adımları atamaz ve o askeri bürokratik oligarşinin ayaklarına kapanır. Benzeri dünya için de geçerlidir. ABD, "benim sayımı suyun yok, çekiliyorum" dese, bunu dediği an, bütün rakipleri ayağına kapanmaya hazırdırlar.

* * *

İşte bu dünyada, sosyalizmin ve işçi hareketinin bir projesi yok. Diğer emperyalistlerin de yok. Ama ABD'nin bir projesi var.

"Benim egemenliğim altında, benim egemenliğimi tanıyarak, hepinize yer var" diyor bütün diğer büyük güçlere (Avrupa, Rusya, Çin, Japonya gibi). Aksi diyor ABD, dünya ölçüsünde kaos olur.

ABD ulusal devletlere bölünmüş bir dünyada, Roma gibi tanı bir merkezi imparatorluk değil, O imparatorluk sınırlarında yaşayanların Roma Yurttaşı olduğu bir imparatorluk değil; yani tüm dünyayı fethedip, bütün dünyayı ABD yurttaşı yapmayı değil; Hitler'inki gibi fethettiği ülkeleri aşağı ırktan köleler yapmayı da değil, ara bir çözümü öneriyor.

Kutsal Roma Germen İmparatorluğu ile Roma İmparatorlugu arasında bir biçimi öneriyor. (Aslında Roma da denebilir. Çünkü bütün imparatorluklar aynı zamanda belli özerk bölgeleri de tanırlar vergisini ve haracını düzenli ödediği veya otoritesini kabul ettiği sürece. Üçüncü Roma İmparatorluğu, yani Osmanlı bile böyleydi örneğin.)

ABD'nin planı şu: Bütün ulusal devletler, hukuki bakımdan

eşit haklı devletler olarak oldukları yede dursunlar, kendi egemenlik alanları da olsun. Ama dünya ticaretinin büyümesine engel olmasınlar, ABD'nin gücünü ve egemenliğini her hangi bir şekilde sorgulamaya kalkmasınlar.

Hiçbir gücün en üstte olmadığı devletler arası bir sistem, bir gücün üstte olduğu bir sistemden daha iyi değildir. Birincisi eşit güçlerin birbiri aralarındaki savaşlara ve birbirlerini tüketmelerine yol açar. İkincisinde ise, en üstteki bundan en fazla karlı çıkandır ama, yine de bir düzen olur ve herkes bundan karlı çıkar. Herkesin birbirini tükettiği durumdan daha karlı çıkar. Oyun teorileri bu yasallığın matematik kanıtlarını sunarlar.

Ve üstte olacaklar içinde de en iyisi benimdir diyor ABD.

Soru şudur ulusal devletlerin var olduğu dünyada: Bir sosyalist alternatif olmadığı sürece bütün insanlar ve devletlerin karşı karşıya olduğu soru şudur: Eşit güçte emperyalist rakiplerin bulunduğu bir dünya mı iyidir? Yoksa birinin hepsinden daha güçlü olduğu, diğerlerinin onun otoritesni tanıdığı ama kendi egemenlik alanlarının da olduğu bir sistem mi daha iyidir?

ABD sorunu böyle koyuyor ve doğru cevabın ikincisi olduğun söyleyip "en güçlü ve üstte olmaya en layık olan da, bunu en iyi yapacak olan da benim" diyor.

Ve işin kötüsü, kapitalizm ve ulusal devletlerin veri olduğu koşullarda dediği pek de haksız değil.

Bir Alman ırkçılığı ile bezenmiş Avrupa'nın egemen olduğu bir dünya, ABD'nin egemen olduğu bir dünyadan daha iyi olmaz. Avrupa, ABD'nin aksine dile, dine, ırka dayanan bir ulusçuluğun zehrini, ABD'den çok daha fazla taşır. ABD'nin gücünün Avrupa'da olması halinde, Avrupa, dünyadaki diğer halklara ABD kadar geniş bir hareket alanı tanımaz ve onları açıktan köleleştirebilir.

Bir Çin'in egemen olduğu bir dünya, ABD'nin egemen olduğu dünyadan daha iyi olmaz. Çin'in ırkçılığı, binlerce yıllık devletçiliği vs. ABD'ninkinden bir kat daha korkunç bir dünya egemeni demektir.

ABD ne de olsa kapitalizmin saf çocuğudur. Burjuva uygarlığının modeli ve idealidir. Daha büyük bir esneklik taşır. Diğer em-

peryalistler karşısında ABD, Engels'in bir zamanlar, Alman küçük burjuvası karşısında gerçek bir insandır, çünkü serfliği yaşamamıştır dediği Norveç'li gibidir.

Biri yunker kapitalizminin ve gerici ulusçuluğun, diğeri şark devletçiliğinin bütün pisliğini dünyaya bulaştırır. Bu bakımdan verili çerçevede, ABD'nin dünya imparatorluğu, olabileceklerin en az kötüsü sayılabilir.

ABD'nin gücün yitirip, Çin, Japonya, Rusya, Avrupa gibi onlar ayrında onlara eşit güçte bir güç haline geldiğini; her biri eşit güçte beş altı emperyalistin bulunduğu bir dünya düşünelim. Bu dünya bugünkünden daha iyi olmazdı. 2. Dünya Savaşı'nın atom silahlı emperyalistlerin yaptığını düşünmek ortaya nasıl bir sonuç çıkacağını gösterir. Bırakalım daha iyi olmamayı bir yana, bu olasılıkta insanlığın yaşama olasılığı bile sıfırdır. Sadece kapitalizm değil, insanlık da yok olur eşit güçteki emperyalistlerin bulunduğu bir sistemde.

* * *

Elbette ABD bir yandan bu sistemi öneriyor ama, bunu sadece bir proje olarak, ikna ve kabul için sunmuyor. Böyle bir şey olmayacağını bilir. Projeniz, silahların gücüne dayanıyorsa ikna edici olur ve kabul edilebilir.

İşte bunun için, ABD, özellikle bir yandan diğer emperyalistlerin kendisine askeri, ekonomik bakımdan bir rekabet oluşturmasının yolunu kesmek; diğer yandan da var olan egemenliğin ve dolar sistemini ve dünya ticaretinin büyümesini (globalizm) sürdürmek zorundadır.

Bunun için de dünya ticaretinin ana yollarını ve petrol ve gaz kaynaklarını kendisinin veya etkisindeki güçlerin kontrolünde bulundurması gerekir.

Bu dünyada üç stratejik nokta demektir: Güneydoğu Asya (Dünyanın atölyesi Asya'nın pasifik kıyılarına giden petrolün ve oradan dünyaya dağılan malların geçtiği dar boğaz. Yani şu Tsunami'nin yıktığı yerler. Zaten bu paylaşım ve etki savaşı orada, Tsunami nedeniyle "yardım" biçiminde gerçekleşiyor.) Orta As-

ya ve her şeyden önce Ortadoğu demektir. (Bu ikisine, Akdenizin güneyiyle birlikte "Büyük" veya "Genişletilmiş Ortadoğu" da deniyor.)

Orta Asya'ya Afganistan ile, Ortadoğu'ya Irak ile girdi. Şimdi Orta Asya ve Ortadoğu'nun köprüsü olan İran'ın da bir şekilde sallara katılarak zincirin tamamlanması gerekiyor.

Ayrıca İran üzerindeki savaş aynı zamanda diğer muhtemel rakip emperyalistlerle bir savaş anlamına gelecektir: Bu bakımdan İran, dünyanın ve ABD'nin kaderini belirleyecektir.

İran'da bir yenilgi ABD'nin sonu olur. Bu dünya kapitalizminin de ciddi sarsıntılara girmesini getirebilir. Ama İran'ın saf dışı edilmesi ABD'nin dünya egemenliği yolunda en zor adımı atıp hedefine yaklaşması demektir. Ondan sonra İran, Ortadoğu ve Orta Asya'nın her biri dile, dine dayanan küçük devletlere bölünmesi (bu arada sıra Türkiye'ye de gelecektir) aşamasına gelir. Dünyaya egemen olabilmek için birbirine karşı kullanılabilecek böyle küçük devletler zorunludur. Böylece her devletin içinde diğer devlette çoğunluk olan azınlıklar olacağından, bunlar kolaylıkla birbirine karşı da kullanılabilir.

* * *

Ama İran bir Afganistan ya da Irak değil. İkisi de ekonomik olarak tükenmiş, askeri olarak hiçbir gücü kalmamış; egemen olanların tecrit içinde sadece silah zoruyla egemenliklerini sürdürebildiği ülkelerdi. Bunlar kolaylıkla topu topu bir kaç yüz ya da bin asker kaybıyla bir kaç hafta içinde düşürüldüler.

Ama İran binlerce yıllık geleneği olan bir devletin bulunduğu, rejimin her şeye rağmen geniş bir tabanı bulunduğu, eski Pers uygarlığı alanında, bu uygarlığın damgasını taşıyan Şiilik aracılığıyla birliğini, (örneğin Türkiye'deki Türkçü Kemalist sistemden çok daha güçlü ve sağlam olarak) sağlayan bir devlet.

Öte yandan kökleri binlerce yıllık Pers Uygarlığı'na, ta Sümer zamanının Elamlılarına, Abbasilere, Selçuklulara, Haçlı seferleri dönemlerine kadar giden etkileri var (Lübnan'daki ve Irak'taki, Arap yarımadasındaki Şiiler).

Ve nihayet, yükselen petrol gelirleri nedeniyle ekonomik durumu düzelen ve petrolü ve gazı bizzat bir silah olan İran var: İran da Rusya ve Çin'in belli ölçüde desteğine de sahip. Bu güce karşı öyle kolayca, Afganistan veya Irak'ta olduğu gibi harekete geçilemez ve işgal edilemez.

İran'ın çökertilmesi, dize getirilmesi gerekir. İşgal İran için bir yol değildir. Atom bombası, ekonomik ambargo, diplomatik ve politik tecrit ve tehditler veya bunları çeşitli kombinasyonları gerekmektedir.

İşte İran insanlığın geleceğini tayin edecektir. ABD'nin egemen olduğu bir dünya mı, yoksa başka bir gücün egemen olduğu veya eşit güçteki emperyalistlerin paylaştığı bir dünya mı?

ABD bu savaşı kazanabilmek için, güçlerin en irisini, düşmanın en yaralanabilir yerine yığmak zorundadır. Yani İran'a karşı sefer, sadece askeri olmaz ve olamaz. Tüm cephelerde, yani diplomatik, kültürel, politik, askeri ve tüm silahlarla (psikolojik savaş yöntemlerinden atom silahlarına kadar) topyekün bir savaş olmak zorundadır.

Bunun için önümüzdeki dönemde, Türkiye'nin de dünyanın da nabzı İran üzerinde atacak, ve tüm gelişmeler bunlar ışığında okunup anlaşılabilecektir.

* * *

ABD'nin dışında bu dünyada, tek alternatif bir programı olan güç biziz. Bu program bütün ulusların ortadan kaldırılması, ulusal devlet ve sınırlara karşı savaştır. Bir paradoksal ifadeyle bütün dünyanın ABD vatandaşı olması da diyebiliriz.

Tüm insanlar ulusu, dili, dini, soyu sopu ne olursa olsun eşittirler. Ulus tıpkı soy, sop, din, inanç gibi özel bir konudur ve inanç sorunudur.

Biz bir insanlık dini, bütün insanların birbirinden sorumlu olduğu hukuken eşit olduğu kadar gerçekten de eşit olacağı bir din ve yeryüzü nizamı öneriyoruz. İnsanları Türk, Alman, ABD'li vs. olmaktan çıkmaya ve insan olmaya; yani bu devletleri yıkmaya; Türklüğü, Almanlığı, ABD'liliği özel bir sorun yapmaya çağırıyo-

ruz. Müslim, Hıristiyan, Budist, Alevi vs. olduğunuz sürece insan olamazsanız. Ancak bunları birer inanç olarak gördüğünüzde ve öyle bir sistemde insan olabilirseniz. Bir Türk, Bir Alman, Bir Ermeni., Bir Kürt, Bir Arap olduğunuz sürece de insan olamazsınız. Ancak, bunları kişilerin özel sorunu olarak gördüğünüzde ve böyle bir sistem için mücadele ettiğinizde insan olabilirsiniz.

İşte, dinin özel değil, inanç değil bir üstyapı olduğu önermesi geçmişi, bugünü ve geleceği böyle anlaşılır ve değiştirilebilir kılıyor.

31 Mayıs 2006 Çarşamba

Irak'ta ABD'nin Savaş Batağı ve Kritik Eşikteki Türkiye

Ali Dehri

"Bu sadece bir para meselesi değil. Irak, can kayıplarına ve harcanan paralara değer bir yatırım. Irak'ta çok fazla kayıp verdiğimizi biliyorum. Ama buna değer. İleride Irak'ın istikrarı ile bambaşka bir Ortadoğu olacak." ABD Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice, savaş için Kongre'den 100 milyar dolar ek bütçe isterken, talebe neden olan kârlı "yatırımı" böyle savunuyordu.

"Yatırım"ın kârlılığı, inşaattan silaha, ticaretin çeşitli dallarından finansa uzanan çok geniş bir alanda gerçekleşiyor. Ancak, petrol ve doğalgazın merkezinde yer aldığı kuşkusuz. ABD Dışişleri Bakanlığı'nın hazırladığı, Üretim Paylaşma Anlaşması'nın yasalaşması, talânın yasalaşması anlamını taşıyacak. Petrolün sondaj ve işletmesini kapsayacak tasarıya göre, anlaşma 30 yıl süreli olacak ve ABD-Britanya petrol tekelleri, gelirin % 75'ini adil bir biçimde paylaşacaklar. "Adil paylaşım"dan Irak'ın payına da % 25 düşecek. Artık, sözün bittiği yerdeyiz. Bugüne dek, 600.000'in üzerinde can kaybına, milyonlarca insanın yaralanmasına ve sakat kalmasına, milyonların evinden barkından edilip göçmen durumuna düşürülmesine, tam bir ekonomik ve sosyal yıkıma yol açan; bundan sonra bu sayıların kaça katlanacağının tahmin bile edilemediği bir insanlık dramı, böylesine soğukkanlı bir kârlılık hesabı ve soygun niteliğindeki böylesine adaletsiz bir bölüşüm uğruna yaşanıyor.

İşgale Karşı Savaşla Birlikte İç Savaş

ABD-Britanya işgaliyle Saddam rejiminin devrilmesi, Irak nüfusunun yaklaşık % 20'sini oluşturan Kürtlerle, yaklaşık % 60'ını oluşturan ve ezici çoğunluğu Arap olan Şiiler tarafından hoşnutlukla karşılandı. Kürtler, bağımsız bir devletin koşullarının bulunmadığı tespitiyle, zayıf bir federasyondan yana oldular; ABD'nin Irak'ta uzun süreli varlığını ve kendi bölgelerinde üsler edinip yerleşmesini desteklediler; çabalarını Irak'ın iki önemli petrol bölgesinden birisi olan Kerkük'ü kendi bölgelerine dahil etme hedefinde yoğunlaştırdılar. Şiiler ise, sayısal üstünlüklerine dayanarak, merkezi yönetimde kontrolu ele geçirme, Irak'ın parçalanmasını önleme, bu koşulların elde edilmesiyle birlikte, işgalin en kısa sürede sona erdirilmesi politikasını izlemeye başladılar.

Saddam rejiminin yıkılmasıyla birlikte, iktidar mevkiini kaybeden Sünni Arapların büyük çoğunluğu, işgale karşı direnişin başlıca dayanağını ve kadrolarını oluşturdular. Şiiler içerisinde, Mukteda El Sadr önderliğindeki Mehdi Ordusu, işgale karşı tavır almakla birlikte, direnişin ağır yükünü Sünni Araplar taşıdılar. Direnişin omurgasını ise, Irak ordusunun dağıldığı aşamada, silahlarıyla birlikte yeraltına çekilerek direnişi örgütleyen BAAS mensupları oluşturuyor. ABD tarafından El-Kaide olarak nitelenen ve büyük bölümü Irak dışından gelen militanlar eliyle yürütülen mücadeleye katılanların, direniş güçlerinin % 5'ini geçmediği genel kabul görüyor.

Özellikle 2006'nın son aylarında, ABD işgalcileri ve işbirlikçilerine yönelen savaşın yanında, Sünni ve Şii Araplar arasında sürdürülen ve büyük can kayıplarına yol açan bir mezhep savaşı gelişti. Şii-Sünni çatışması, ABD ve Suudi Arabistan öncülüğünde, Mısır ve Ürdün'ün katıldığı gerici Arap rejimleriyle İsrail tarafından kışkırtılıp destekleniyor. ABD-Britanya işgalcilerinin sömürgeci polikalarına karşı direnişte Sünni-Şii ittifakı tehditini ortadan kaldırmak ve Ortadoğu'nun bütününde şimdiye kadar olan gelişmelerden güçlenerek çıkan İran'ı ve müttefiki Suriye'yi tecrit ederek hedef tahtasına koymak, mezhep savaşını kışkırtanların amacını oluşturmaktadır. Saddam'ın, hukuk dışı yargı süreci

dahi tamamlanmadan, iğrenç ve provokatif nitelikteki alelacele idamında, mezhep çatışmasını tırmandırma hesabının da önemli payı vardır. Özellikle Suudi Arabistan'ın ABD politikası paralelinde izlediği, İran'ı tecrit ederek saldırı hedefi haline getirmeyi amaçlayan politika, Irak içindeki güçlerin karmaşık ilişkilerinin, oluşan kaos ortamında, daha da karmaşıklaşarak içinden çıkılmaz bir kör dövüşüne dönüşmesini hedeflemektedir.

ABD yönünden, Temsilciler Meclisi ve Senato'da çoğunluğu ele geçiren, Irak'ın işgalini ve işgalin genel amaçlarını benimsemekle birlikte, farklı bir politika izlemekten yana olan Demokrat Parti'nin varlığı ve 2008'deki Başkanlık seçimi önem kazanmaktadır. Demokratların politikası, ABD'de oluşturulan Irak Çalışma Grubu'nun (IÇG) önerileriyle paralellik göstermektedir. Irak sorununun çözümüne, ABD'nin "şer ekseni" olarak adlandırdığı devletler içinde yer alan İran ve Suriye başta gelmek üzere bölge devletlerinin, başta AB'ye üye olan büyük devletler olmak üzere Birleşmiş Milletler'in önemli devletlerinin dahil edilmesi ve ABD'nin çözüme bağlı olarak Irak'tan aşamalı çekilmesi, bu politikanın farklı yönünü oluşturmaktadır. Bush yönetimi, Irak'a 21,500 yeni asker sevkini öngören ve Kongre'den 5.6 milyar dolar ek askeri ödenek isteyen politikasıyla, IÇG ve Demkratların karşısında yer almaya devam etmiştir. Bush yönetimi, 21,500 askerin 17,500'ünün Bağdat, 4,000'inin ise Ambar Eyaleti'nde görevlendirileceğini bildirmektedir. Yürütülecek askeri harekata, onbinlerce Kürt peşmergenin de katılması söz konusudur. ABD'nin Irak'taki 135,000 askerine ilave edilecek 21,500 yeni askerin ve sayıları 30,000 ile 50,000 arasında telaffuz edilen peşmergenin direnişi sona erdiremeyeceğinin Bush yönetimi de farkındadır. Ancak bu politika, ikili bir amaç gütmektedir. Bir yandan Şii-Sünni çatışmasını geliştirerek, Kürtleri de her iki tarafla çatışmaya sokarak, tarafların düşmanlıklarının büyümesi ve güçsüz düşmeleri ve ABD'nin sonraki politik önerilerine direnecek güce sahip olamamaları hedeflenmektedir. Diğer yandan, Şiiler içerisinde ABD'ye direnebilecek güçlerin, özellikle Mukteda El Sadr ve milis gücü Mehdi Ordusu'nun etkisizleştirilmesi amaçlanmaktadır. Nitekim, Mukteda El Sadr, sözcüsü aracılığıyla

ABD'ye askerlerinin tabutlar içinde geri dönüşüne hazırlanmasını söylemiştir. Bush'un savaşı tırmandırma politikasının, yalnızca Irak'ı hedef aldığı düşünülmemelidir. Irak'la sınırlı kalması halinde, savaşın Irak halkının uğradığı felaketi yeni bir aşamaya taşıyacağı kuşkusuzdur. Ancak, savaş, Irak sınırları dışına taşma potansiyeline de sahiptir. Böyle bir gelişmenin ortaya çıkması halinde, Ortadoğu'daki tüm güçler yeniden saflaşacaktır.

Kısacası, Bush yönetimi, Irak'ta savaşı tırmandırarak, tüm Ortadoğu'da Sünni-Şii çatışmasını tetiklemekte; bölgedeki cephenin büyük çapta genişlemesiyle sonuçlanabilecek bir adım atarak, Iran'ın başında yer alacağını düşündüğü cepheye karşı savaş yangınının tüm Ortadoğu'yu içine almasını göze almaktadır. Olayların bu yönde gelişmesi halinde, Iran'ın da içinde yer alacağı bir bölgesel çözüm imkansızlaşacak, güçlenen ve nükleer bir güç olmaya yönelen Iran hedef tahtasında yer alacaktır. Böyle bir gelişmenin, yeni bir dünya savaşının eşiğine gelinmesine yol açacağı tartışmasızdır. Kuşkusuz, bu doğrultudaki bir gelişme ihtimallerden birisidir; ancak, vahim sonuçları dikkate alındığında üzerinde ciddiyetle durmayı gerektirmektedir.

Gelişmelerin bu yönde ilerlemesi halinde, bir yanda ABD, Suudi Arabistan, Ürdün, Mısır ve Körfez Emirlikleri yer alırken, diğer yanda Iran ve Suriye bulunacaktır. Lübnan'da Hizbullah önderliğindeki güçler, Filistin'de Hamas, Irak'ta Şiilerin büyük bölümü Iran'la saf tutarken, Lübnan'da kendisini Suriye karşıtı olarak tanımlayan cephe ve El Fetih'in karşı cephede yer alması beklenebilir. Irak Sünnilerinin bölünmesi, Irak Kürtlerinin ise, tutumlarını Türkiye'nin tavrına göre belirlemeleri muhtemeldir. Suriye'de nüfusun % 57'sini oluşturan Sünnilerin bölünmesi, Suudi Arabistan'daki Şii azınlık ile Körfez Emirliklerindeki Şiilerin Iran'ın yanında yer alması ihtimali yüksektir. Israil'in böyle bir savaşta ABD'ye destek olması, bölgesel çıkışlarla kısmi bir katılımının olması beklenebilir. Kısacası, ABD ve Suudi Arabistan'ın politikaları, Ortadoğu'da topyekun bir savaşın gündeme gelmesi potansiyel tehlikesini içinde taşımaktadır.

Henüz ciddiye almayı gerektiren bir ihtimal düzeyinde de olsa, böylesine önemli bir gelişme olasılığı öncesinde, felaket se-

naryosunu engelleyebilecek kuvvetler, dünyanın ilerici, demokrat, barışçı ve anti-emperyalist güçleriyle, ABD halkı, ABD'de Bush karşıtı politik güçler, AB, Rusya, Çin gibi etkili dünya güçlerinin tutumları olabilir. ABD-Suudi Arabistan ittifakının politik seçenekleri içinde yer alan böyle bir senaryonun hayata geçirilmesinde, Türkiye'ye de önemli bir rol biçildiği ve bu rolün kabul veya reddinin çok önemli sonuçlara yol açacağı tespit edilebilir. ABD'nin Irak'a asker ve silah sevkiyle başlayan ve ABD Kongresinin savaş ödeneği karşısındaki tutumuyla gelişme yönü belirginlik kazanacak olan süreç, önümüzdeki aylarda hızlanacaktır. Bu durumda, Türkiye'nin tutumu ve bu konuda sosyalistlerin içinde yer aldıkları, demokrat, anti-emperyalist ve ABD karşıtı güçlerin tavrı büyük önem kazanmaktadır.

Ortadoğu'da Siyasi Gelişmelerin Kaypak Zemini

Ortadoğu'da Araplar, Farslar, Türkler ve Kürtler bölgenin dört büyük ulusunu oluşturmaktadır. Bunlar içerisinde Araplar ve Kürtler uluslaşma sürecinin geri basamaklarında yer almaktadırlar. Dört devlete bölünmüş ve bağımsız devlet kurma imkanına sahip olamamış bulunan Kürtler için kapitalist gelişmenin zayıflığı dikkate alındığında, sosyal yapıdaki aşiret örgütlenmesinin ve şeyhlik vb. dinsel kurumların varlığının, ulus-devletin yokluğuyla birlikte, uluslaşmanın gelişmesini zayıflattığı saptanabilir.

İlk bakışta, bir çok devlette egemen ulus durumunda olan Araplar için durumun farklı olması gerektiği söylenebilir. Mısır, Suriye ve Irak'ta Arap milliyetçiliği uzun yıllar devlet iktidarına sahip olmuştur. Arap milliyetçiliğini benimseyen ve tüm Arapların tek ulus oluşturduğunu savunan BAAS Partileri, 1963'te iktidara geldikleri Irak ve Suriye'de 40 yıl devlet yönetimine hakim olmuşlardır. Buna rağmen, Irak ve Suriye'de Arap Ulusal Birliği sağlanamamış, mezhep bölünmeleri ve aşiret bağları ulusal birliğin engeli olma durumunu korumuştur. Bunun temel nedeni, sanayi kapitalizminin zayıf gelişmesi nedeniyle modern sınıfların oluşumunun güçsüz kalmasıdır. Kapitalizm,gelişme gösterip egemen hale gelmesine ve kapitalizme özgü sosyal sınıflar var olmasına rağmen, dinsel ve kandaş örgütlenmeler ve aidiyetler et-

kilerini korumuşlardır. Siyasal iktidarı ele geçiren BAAS önderliklerinin acımasız diktatörlüklerini koruyabilmek için, mensup bulundukları dinsel ve kandaş örgütlenmelere, dayanaklara ihtiyaç duymaları ve ulus içindeki farklı aidiyetleri karşılarına almaları ikinci önemli etkendir. Bunun canlı örneği BAAS partisidir. Suriye BAAS Partisi'nin kurucusu ve iki önemli ideologundan birisi olan Mişel Eflak Hıristiyan dinine mensup bir Araptır ve BAAS Partisi'nce tüm Arapların tek ulus oluşturduğu savunulmaktadır. Ancak, BAAS partilerinin Suriye ve Irak'ta yönetimi ele geçirdikleri 1963 sonrasında bu sözlerin kağıt üzerinde kaldığı bir gelişme çizgisi egemen olmuştur. Irak BAAS Partisi'nin 1963'te % 38,5 olan yönetimdeki ilk elli kişi içindeki Sünni Arap oranı, 1970'te % 84,9'a yükselmiştir. Aynı oranlar Şii Araplar için, % 53,8'den % 5,7'ye gerilemiştir. Ordunun üst rütbeleri Sünni Arap kontrolunda olup, kilit mevkiler Sünni Arap tekelindedir. Saddam döneminde ordu içindeki Şii Arap kökenli subay oranı nüfus içindeki oranlarının üçte biri olan % 20 düzeyindedir. Suriye'de ülke nüfusunun % 12'sini oluşturan Alevi Araplar (Nusayriler) devlet ve ordu yönetimine egemendirler. (Rakamlar Faik Bulut'un "İslamcı Örgütler 1-2" kitabından alınmıştır.) Kısacası, milliyetçi Arap rejimlerine hakim olan diktatörlerin iktidarlarını koruma kaygısı, uluslaşma sürecinde ulusal birliğin engeli olmuştur. 1980'li yıllardan itibaren emperyalist ideolojik taarruzun önemli bir ögesi, etnik ve dinsel aidiyetlerin öne çıkarılması ve politikanın bu zemin üzerinde yürütülmesinin desteklenmesidir. Dünya ölçeğinde yürütülen bu politikanın Ortadoğunun bugünkü güçlerinin şekillenmesinde rolü bulunduğu kabul edilmelidir.

Ortadoğu'da siyasal bölünmelerin, büyük ölçüde etnik,dinsel ve kandaş zemine oturması,siyasi mücadelede yer alan güçlerin siyasal tutum alışlarının istikrarını engellemektedir. Günün veya dönemin çıkarları gereği alınan politik tavır,kısa sürede tam tersine dönüşebilmekte, maddi çıkarlar veya hasmın ilişkileri keskin politik dönüşlere, saf değiştirmelere neden olabilmektedir. 1980'lerde ABD'nin desteklediği Saddam'ın, 1990'lardan itibaren ABD düşmanına dönüşmesi, Irak Komünist Partisi'nin işgalci

ABD ile işbirliği, 1970'lerde Avrupa-ABD ittifakı karşısında yer alan Lübnan'daki Dürzi Canpolat ailesinin, AB-ABD saflarına geçişi, çok sayıda örnekten bir kaçıdır. Ortadoğu'da siyasetin nispeten kararlı güçleri, baştan itibaren emperyalistlerle sıkı bir işbirliği içinde olan en gerici Arap diktatörlük rejimleridir. Genel olarak, kaypak ve kararsız bir politik zemin etkindir. Bunun önemi, önümüzdeki dönemde önemli siyasal gelişmeler sırasında, bu türden keskin dönüşlerin ve saf değiştirmelerin sürpriz sayılmaması gerektiğini tespit noktasındadır.

Türkiye'ye Biçilen Rol

Türkiye, Irak işgaline destek vermesine rağmen, tereddüt içindeydi. İşgalin, Kürt sorununda yol açacağı değişiklikler karşısında önlem almak, Irak'ta petrol yağmasından pay kapmak ve işgal sonrası doğabilecek ekonomik kazanç fırsatlarını değerlendirmek için ABD'yle işbirliği yapmak çizgisi, devlet yönetiminde öne çıktı. Ancak, dünyada ve özellikle ülke içindeki muhalefet eliyle gelişen kamuoyu baskısı, 1 Mart Tezkeresi'nin reddiyle sonuçlanınca, yeni bir durum ortaya çıktı. Türkiye, katılamadığı işgalde ABD'ye üs, hava koridoru ve ikmal desteği vermekle yetindi. İşgale katılmayarak, Irak bataklığına saplanmaktan kurtuldu.

İşgalden bu yana geçen sürede, Türkiye'nin Kürt sorununu çözme yolunda ilerleme sağlamadığı, Kürt Hareketini askeri yolla tasfiye, eskisine kıyasla biraz inceltilmiş bir inkar ve zorla asimilasyon çizgisini koruduğu görüldü. Irak'a yönelik politikasında da belirleyici olan buydu. Türkiye Irak'ın parçalanarak Irak Kürdistanı'nda bağımsız bir devlet kurulmasına karşı olduğunu; Irak bir federasyona dönüşürse, merkezin mümkün olduğunca güçlü olmasına ve merkezde Kürt etkisinin sınırlanmasına, Türkmenlerin temsiline ve Türkmen şehri saydığı Kerkük'ün Kürt bölgesi içinde yer almamasına büyük önem verdiğini; PKK'nın üslendiği Kandil Dağı'ndan çıkarılmasını veya bu konuda kendisine imkan tanınmasını; Irak'la ticaretten ve müteahhitlik işlerinden kendisine önemli bir pay ayrılmasını istediğini ilan etmiştir.

Bu politikanın bir sonucu olarak Türkiye, Sünni Arapların birleşerek ABD ile ilişkilerini düzeltmelerini öngören bir siyaset iz-

lemiş, bu amaçla bir kısım Sünni Arap temsilcilerinin İstanbul'da toplanmasını sağlamıştır. Suudi Arabistan'ın Irak politikasıyla örtüşen bu adım, Şii Arapların tepkisiyle karşılaşmış, Türkiye Irak'a komşu ülkelerin katıldığı toplantının dışında tutulmuştur. Yine Türkiye, Global Strateji Enstitüsü aracılığıyla, ilgili güçleri kapsayan Kerkük konulu bir toplantıyı Ankara'da düzenlemiştir. Kürt örgütleri bu toplantıya katılmamışlar, toplantıdan Kerkük sorununun uzlaşma yoluyla çözülmesi mesajı çıkmıştır.

2007 yılı içinde Kerkük'ün statüsünü belirlemeye esas olacak bir referandumun yapılmasının öngörülmesi, bölgedeki gelişmeleri hızlandırmıştır. Saddam döneminde, Kerkük'ten önemli sayıda Kürt'ün kovulmasının tersine bir nüfus hareketi yaşanmakta, Kerkük'e çok sayıda Kürt göç etmektedir. ABD'nin göz yumarak destek verdiği bu durum, Kerkük'te işgal öncesi dengeleri değiştirmiştir. Bu nedenle de, büyük olasılıkla Kürtler lehine sonuçlanacak referandumun ertelenmesi, hatta engellenmesi, Araplar, Türkmenler ve Türkiye'nin ortak talebi halindedir. ABD, referandumun ertelenmesine karşı olduğunu açıklayarak Kürtlere destek vermiştir. Türkiye hem PKK, hem de Kerkük sorunu nedeniyle Irak'a girebileceğini sıkça dile getirir olmuştur. Bu konuda, Hükümet, parlamento içinde grubu bulunan CHP ve ANAP, başta TSK olmak üzere devletin bütün önemli güçleri mutabakat halindedir. MİT Müsteşarı Emre Taner'in MİT'in 80. kuruluş yıldönümündeki açıklamasında dile getirdiği, "aktif politika" ve "ulus-devletin karşı karşıya bulunduğu tehdit" değerlendirmesi aynı doğrultuda yer almaktadır. Ancak, söylem ne olursa olsun, ekonomik ve askeri yönden ABD'ye bağımlı olan Türkiye'nin, ABD'nin onayı olmaksızın, hele Kerkük gibi sınırından yüzlerce kilometre ötede bir bölgeye yönelik askeri harekata girişmesi mümkün değildir.

ABD, Türkiye'nin Irak'a müdahalesi karşısında esas olarak karşı görüş belirtmesine rağmen, çelişik tutum almaktadır. ABD'nin Bağdat Büyükelçisi ve neo-con ekibin önemli üyesi Halilzad, Türkiye'nin Irak'ın "içişlerine karışmasına" karşı bir beyanda bulunurken, hemen sonrasında, ABD'nin Ankara Büyükelçisi Ross Wilson, bu konuda kararın Türkiye'ye ait olduğunu

söyleyerek göz kırpmıştır. ABD yönetimi, Irak'tan ayrılmalarının bölgeye Türkiye'nin müdahalesini kaçınılmaz kılacağına dair açıklamalarıyla dünyadan ve bölgeden işgaline destek sağlamaya çalışırken, dolaylı biçimde Irak'taki varlığı koşullarında Türkiye'nin böyle bir girişimi kendi varlığına rağmen, izni olmaksızın gerçekleştiremiyeceğini ifade etmektedir. ABD ile Türkiye arasında sıklaşan diplomatik trafik, önemli gelişmelerin arifesinde, sıkı bir pazarlığın gerçekleşmesine yönelindiğini göstermektedir.

Sorunun esasını PKK'ya yönelik Kandil Dağı askeri harekatının oluşturmadığı, olsa olsa parçası olduğu açıktır. Türkiye temmuz 2006'da böyle bir askeri operasyona girişmiş ve önemli bir sonuç alamamıştır. Yeni ve kapsamlı bir askeri operasyonun da, Türkiye yönünden sonuca ulaşmayı sağlayamayacağı kesin gibidir. Irak'a PKK'ya yönelik bir sınır ötesi harekat için Meclisin toplanarak Hükümet'e yetki verilmesi de gerekli değildir. Üstelik PKK, sonbaharın başından itibaren ilân ettiği ateşkesi sürdürmektedir ve "sıcak takip" olarak nitelenen sınır ötesi harekatın koşulları yoktur.

Türkiye Irak'ta mezhep çatışmasının yoğunlaştığı koşullarda Irak'a girerse, bu ABD'nin onayıyla olacak ve Kürtlere karşı Sünni Araplarla birleşecektir. Olayların gelişmesi, Suudi Arabistan'la Türkiye'nin aynı çizgide buluşması, İran ve Şiilere karşı cephede Türkiye'nin de yer alması tehlikesini içermektedir. Bu aşamada buna karşı tutum alarak Kürtleri desteklemeye devam eden ABD'nin Türkiye ile pazarlıkları bu bağlamda büyük önem taşımaktadır. Türkiye'nin Irak'ta, Şiiler ve İran karşısında yer alacak biçimde devreye girmesi ihtimali, bölgedeki güç dengelerinin değişmesi ve Türkiye'nin batağa çekilmesi olasılığını güdeme getirmektedir. ABD'nin böyle bir ittifak uğruna, önceki müttefiklerine çalım atması ihtimali vardır. Bundan da, kısa vadede, şu anda ABD'nin Irak'taki politikasının en önemli destekçisi olan Kürtler, en fazla zarar görecektir.

Yukarıda özetlediğimiz görüşler, henüz ihtimallerinden birisine ait bir senaryo niteliğindedir. Ancak, gelişmelerin hızla böyle bir mecraya sürüklenmesi ihtimali mevcuttur. Olayların böylesine hızla geliştiği ve güçlerin böylesine karmaşık ilişkiler içinde

olduğu Ortadoğu'da , bir kaç adım sonrasını dahi, açıklıkla görebilmek mümkün değildir.

Sosyalistlere Düşen Görev

Sosyalistler, 1 Mart tezkeresi öncesi, siyasal muhalefeti harekete geçirerek, önemli bir rol oynamışlardır. Türkiye'nin Irak'a müdahale sinyalleri verdiği koşullarda da benzer bir rol oynamayı görev bilmeli, Kürt sorununda barışçı ve enternasyonalist çizgide yürünmelidirler. "Türkiye Barışını Arıyor Konferansı"nın bildirisindeki taleplerin desteklenmesi bu yönden önemlidir. Diğer yandan, günümüz koşulları 1 Mart öncesine göre elverişsizdir. Türkiye'nin Kürtlere vurmak üzere Irak'a kaldırmaya niyetlendiği elini tutmak öncelikli görevimizdir. Ancak devlet iktidarı, hükümeti, ordusu ve bürokrasisiyle bu konuda birleştiği gibi, parlamento içindeki muhalefet de aynı çizgide, hatta kışkırtıcı konumdadır. Medya ve büyük sermayenin benzer bir tutumu paylaştığı söylenebilir. Üstelik, bir süre sonra, kitlelerin şovenizmi körükleyen ve Irak petrollerinden ekonomik çıkar beklentilerini dillendiren yoğun bir propaganda bombardımanının etkisinde kalması muhtemeldir.

Bu durumda, Türkiye'nin Irak'a müdahalesine karşı olan bütün güçleri etkin bir biçimde birleştirmek önem taşımaktadır. Bayrakların karıştırılmadığı ortak mücadele zemininde buluşmak önemli ve gereklidir. Türkiye'nin önünde bulunan kritik eşiği Irak'a müdahale yönünde aşması, sonucu şimdiden kestirilemeyecek ve bir felakete doğru ilerleyebilecek olan gelişmeleri gündeme getirebilir. Ekonomik ve sosyal yıkım, siyasal rejimin militarizasyonu ve baskıcı yönde değişmesi kısa sürede gerçekleşebilir. Böyle maceracı bir siyasetin yükünü de işçi ve emekçiler çekecektir. Bu nedenle de, henüz oluşum halinde olan siyasal gelişmelere müdahil olabilmek için, birleşebilmek ve her adımda mevcut duruma uygun ortak tavır alabilmek önemli ve anlamlıdır. Gelişmeler, felaket senaryosuna uygun bir biçimde gelişmese de, Irak'a müdahaleye karşı durmak için, güçleri mücadele zemininde buluşturmak, önemli bir görev olarak karşımızda durmaktadır.

Ocak, 2007

Hugo Chavez Neden Yanlış Yolda?

Yıldırım Onat

Dünya ve Türkiye sosyalist hareketinin mıoral kaynaklarından biri hiç kuşkusuz dünyanın "sol köşesi" olarak tanımlayabileceğimiz Latin Amerika'da son dönemde gözlenen solun kitlesel güç kazanması oldu. Venezüella lideri Hugo Chavez bu son sürecin dinamik sembolüdür. 2002'de İspanya'daki sağ iktidar ve ABD hükümeti tarafından askeri darbeyle iktidardan düşürülme operasyonuna karşı başarıyla direndi ve ardında gerçekten sağlam bir yoksul kitle desteği olduğunu kanıtladı.

Eski bir asker olan ve daha önce bir askeri darbeyle iktidarı ele geçirmeye çalışan, ama başarısız olan ve dönemin devlet başkanı tarafından iki yıl hapis cezasından sonra affedilen Chavez, 1999'da devlet başkanı seçilerek iktidar koltuğuna oturdu. Bir noktayı hemen vurgulamakta fayda var: Hugo Chavez hiç de anti-demokratik bir siyasal kişiliğe sahip değil ve 2002 darbesine karşın ülkesindeki siyasal çoğulculuğu askıya almaya kalkışmadı. Bu bakımdan onun totaliter eğilimler taşıdığı suçlamaları gerçeklerden kopuktur. Ordu üzerinde gücü olduğunu özellikle alt-orta rütbeli subayların desteğine sahip olduğunu da belirtmekte fayda var. Petrol gelirlerinin daha hakkaniyetle paylaşımını ve yoksullar lehine gelir dağılımını düzeltmeyi öngören demokratik bir vizyona sahip. Başarısının ardında enerji piyasasında güçle

nen yüksek petrol fiyatlarından kaynaklanan olumlu havanın payı olsa da yoksulların desteğini kazanmış bir siyasi sicil gündemdedir. Bugün Latin Amerika soldadır. Latin Amerika halkları 1945-1991 döneminin siyaset arenasına hakim olan ABD hegemonyasına cevap vermişlerdir.

Bugün dünya gerilimli bir döneme girmiştir. Ortadoğu kaynamaktadır. Bölgesel savaş tehlikesi gündemdedir. Bugün dünyada içi içe geçmiş iki küresel mücadele yürümektedir. Bunların ilki devlet düzleminde ve devlet vizyonları arasındadır. İkinci mücadele ise devlet sınırlarını aşan küresel emek-demokrasi mücadelesidir. Yani sınıfsal ve kültürel boyutları bir arada yaşanan bir tür "dışlayanlar" ile "dışlananlar" arasında yaşanan bir mücadeledir. İlk mücadele daha önce anahatlarını vurgulamış olduğum "otoriter kapitalizm" ile "kapitalist-demokrasi" vizyonları arasında cereyan etmektedir. Otoriter kapitalizm kampında Çin, Rusya, İran başı çekerken, kapitalist demokrasi kampının başını Japonya, ABD, AB çekmektedir. Bugünkü kapitalist sistemde 16. yüzyıldan bu yana bu iki devlet formu dönemsel olarak hesaplaşmıştır ve bu hesaplaşma bugün yine yaşanmaktadır. Sistemik-tarihsel bakımdan Almanya'nın Donanma Yasaları'nı meclisten geçirerek dönemin hegemon gücü İngiltere'ye meydan okuduğu 1898'den (O dönemin Irak Savaşı olan Boer Savaşı 1899'da başlamış 1902'de bitmiştir) Almanya'nın meydan okumasının ilk safhasının sonuna işaret eden 1918 yenilgisine kadar geçen sürecin bir benzeri içinde bulunduğumuza inandığımdan, aklıma İngiltere, Almanya ve ABD geliyor. Almanya 1914 savaşına girdiğinde meclisin güçlü partisi Sosyal Demokrat Parti savaşı desteklemişti. Lenin, enternasyonalizmin iki emperyalist bloktan birini seçemeyeceğini, yapılması gerekenin emperyalist savaşı devrimci savaşa dönüştürmek olduğunu söylemişti. Sovyet Devrimi'nin maalesef gerçekleşememiş en büyük amaçlarındandı bu.

Bugüne geldiğimizde ise Hugo Chavez, İran'a destek oluyor, Rusya'dan silah alıyor, Çin'e sempatiyle yaklaşıyor. İran için fazla söz söylemeye gerek yok. Rusya'nın şoven milliyetçi bir çizgide olduğu aşikar, Çin ise emek sömürüsünün had safhada olduğu bir korporatizm. Çin'de işçi ve köylü ayaklanmaları sık sık ba-

sında yer buluyor. Dolayısıyla, Chavez bu tür ülkelere göz kırptığında aslında otoriter kapitalizme destek vermiş oluyor. Ben bu tür politikaların hiç de iyi sonuçlar vermeyeceğini düşünüyorum. Yapılması gereken mücadeleyi küresel emek-demokrasi düzlemine taşımaktır. Aksi müdahaleler her zaman ya otoriter-kapitalizme ya da kapitalist-demokrasiye hizmet edecektir. Orta yol yoktur.

Ağustos, 2006

Yeni Bir Devletlerarası Kamplaşmaya mı Doğru?

Yıldırım Onat

Bugün aşağı yukarı 600 yıldır varlığını sürdüren modern devletlararası sisteminde yeni bir kamplaşmanın işaretleri var mı sorusu üzerine düşünmenin vakti geldiği kanaatindeyim. Aslında bu konuyla ilgili önceki yazılarında, modern devletlerarası sistemin tarihinde yaşanmış olan önemli devletlerarası rekabetlerden kısmen de olsa söz etmiştim. Marksist geleneğin yarattığı epistemolojik miras üzerinden yol alan dünya-sistemleri analizi yaklaşımının teorik-tarihsel arkaplanından da güç alarak bu yazıda yeni bir küresel kamplaşmanın işaretleri var mı sorunsalı üzerine odaklanmayı düşünüyorum.

Kuşkusuz çok detaylı olmayan bir tarihsel perspektif hemen akla daha popüler olduğu için Napolyon Fransa'sının Britanya İmparatorluğu ile yaptığı, İngiltere'nin ve ABD'nin Almanya ile yaptığı küresel güç mücadelelerini getiriyor. Özellikle sinema gibi üstünlüğü tartışılmaz olan görsel-işitsel iletişim araçları yoluyla da kamuoyuna aktarılan bu güç mücadelelerinin insan da yarattığı etki önemlidir ve de belki de burada işinizi kolaylaştıracak faktörlerden de biridir. Kuşkusuz daha derin bir teorik-tarihsel analiz, modern devletlerarası sistemde daha da geriye götürülebilecek ağır rekabet süreçlerinin de yaşanmış olduğunu gündeme getirir. Örneğin 1588'de kurulmuş olan Birleşik Eyaletler'in,

ki bugünkü Hollanda bu devletin devamıdır, Kutsal Roma İmparatorluğu ile yapmış olduğu ve 1618-1648 savaşının -30 yıl Savaşı- özünü oluşturduğu rekabet ilk örneklerdendir. Süreçte biraz daha gidilirse Marx ve Engels'in kuzey İtalya kent devletlerini kapitalizmin ilk prototip örnekleri olarak tanımladığını hatırlarız. Tesadüf olduğuna inanmadığım ve önemli devletlerarası rekabetler ertesinde gerçekleşen önemli antlaşmalar da, bu türden "harita değiştiren" alt üst oluşların kanıtı olmuş görünmektedir. Örneğin 1648 Westphalia, 1815 Viyana ve 1945 Yalta her biri devletlerarası sistemde büyük olaylar ertesinde vuku bulmuş yeni düzenleri gündeme getirmiştir. Bu antlaşmaların hepsi bugün akademik dünyada önemi tartışılmaz olarak nitelendirilmektedir. Birleşik Eyaletler-Kutsal Roma İmparatorluğu, Birleşik Krallık-Fransa, Birleşik Devletler-Almanya rekabetlerinin ertesinde bu uluslararası düzenler kurulmuştur. Genel bir bakış, bu güç mücadelesinde ringin bir köşesinde otoriter, hiyerarşik, emek-baskıcı, yürütmenin yasamaya karşı daha sorumsuz olduğu veya hiç sorumlu olmadığı yönetim formlarına sahip ve benim daha iyi bir kavram bulamadığım için kullanmaya karar verdiğim "otoriter-kapitalist model" ile diğer köşesinde daha az otoriter, ağ tipi toplumsal örgütlenmelerin daha yaygın olduğu, yasamanın büyük güç sahibi olduğu yönetim formlarına sahip "kapitalist-demokrat model" bulunmuştur. Bütün bu güç mücadeleleri ve çelişkiler sonuçta kapitalist-demokrat eğilimin zaferiyle sonuçlanarak aşılınıştır. Bununla beraber kapitalist sistemin bu "kümülatif krizleri" her seferinde daha ağır maddi ve manevi kayıplar pahasına aşılmıştır. Ama kümülatif kriz dönemleri olmuştur ve her ciddi araştırmacı bunların gerçek olduğunu biliyor. Daha kapsamlı bir analiz bu yazının boyutlarını aşmaktadır ama, ekonominin siyaset, siyasetin de ekonomi demek olduğunu bildiğimize göre bu gerilimler hakkında bir şeyler söyleyebiliriz. 1621-1648 arasında Birleşik Eyaletler ile Kutsal Roma İmparatorluğu arasında cereyan eden savaşta 1620 civarlarında Kutsal Roma'ya Cizvit hareketi adı verilen son derece radikal Katolik fundamentalist bir akımın hakim olduğunu ve imparatorluğun başındaki II. Ferdinand'ın da bu akımı destekleyip, benimsediğini

biliyoruz. 1803-1815 arasında Birleşik Krallık ile Fransa arasında gerçekleşen savaşta Fransa'ya bugün de sıkça kullandığımız "şovenist" akım hakim olmuştur. Şovenizm ibaresi, Napolyon'a son derece sadık Chauvin adlı askerin arkasından gelir. Öte yandan 1941-1945 arasında Birleşik Devletler ile Almanya arasında cereyan eden güç mücadelesinde Almanya'ya hakim olan ideolojinin Nazizm olduğunu biliyoruz. Dolayısıyla ritmin, belirsizlikle buluştuğu ve kuşkusuz çok daha detaylı analizler gerektiren bir takım sistemik-tarihsel gerçeklerle mi karşı karşıyayız? Eğer bütün bu yaşananlar sistemik-tarihsel bir kronozofiye[1] işaret ediyorsa 2006 yılı itibariyle bu türden bir hesaplaşmanın aktörleri belirmiş midir? Eğer belirmişse kim olabilir bu devletler?

20. yüzyılın ikinci yarısı dehşet dengesinin gölgesinde ABD-SSCB rekabeti ile şekillenmişti. Buna "iki kutuplu dünya", "Soğuk Savaş" gibi adlandırmalar yakıştırılıyordu. Nasıl ki 1815 Viyana Sistemi'ni "Şovenizm"e karşı Çarlık Rusyası ile Birleşik Krallık arasındaki örtük uzlaşma kurmuşsa, 1945 Yalta Sistemi'ni, ki bugün bu uzlaşmanın ürünü Birleşmiş Milletler'dir, Çarlık Rusyası'ndan başka birşey olan SSCB ile ABD arasında Nazizme karşı oluşturulan örtük uzlaşma kurmuştur. Doğu Asya özelinde ise bu örtük uzlaşma Kore Savaşı'na karşın Çin ile ABD arasında olmuştur. "Soğuk Savaş" diye adlandırılan süreçte ne Çin ne de SSCB hiçbir zaman ABD ile açıktan karşı karşıya gelmediler. Aksine hem SSCB hem de Çin dünyanın en başarılı ithal-ikameci sanayileşme modelleri oldular ve bu devletlerin yönetici kadrolarında yer alan hırslı burjuva eğilimler "doğru zamanda" harekete geçerek kesintisiz sermaye birikiminin önünde yer alan engelleri, tıpkı Berlin Duvarı'nın yıkılması gibi, darmadağın ettiler. Çünkü her iki devletin ithal-ikameciliği, bu hırslı tasarılar için artık yetersiz kalınış, misyonunu tamamlamıştı. Çin, silahlanmanın daha sonra gündeme geleceği bir sınai-ticari komplekse sahip olurken, Rusya ise esas olarak fosil enerji kay-

---

1- Kronozofi kavramı, Immanuel Wallerstein'in kullandığı zamansallığa karşılık gelir. Ama bu kronolojik değil, eşzamanlılık ile ardzamanlılığın birarada buluştuğu bir ok biçiminde tariflenmiştir.

naklarının ihracı ve silah sanayiine dayalı etkin bir sınai-askeri kompleks kurdu.

Öte yandan modern devletlerarası sistemin rekabet dönemlerinde veya bu dönemlerin başlangıç evrelerinde bazı "işaret savaşları" olmuştur. Kanımca en çarpıcı örnek 1914-1918 savaşının habercisi olan Boer Savaşı'dır. Dikkatli bir analiz bu savaşın 2003 Irak Savaşı ile önemli sistemik-tarihsel benzerlikler taşıdığının kanıtlarını gösterecektir. Peki bugüne gelirsek eğer yukarda kısaca değindiğimiz örnekleri andıran bir devletlerarası rekabetin oluşmakta olduğuna dair işaretler var mıdır?

Yukarda saydığımız her rekabet bir önceki kapitalist-demokrat hegemon gücün zayıflamasından sonra gündeme gelmiştir. Birleşik Eyaletler'in zayıflaması Birleşik Krallık-Fransa rekabetini, Birleşik Krallık'ın zayıflaması Birleşik Devletler-Almanya rekabetini adeta kendiliğinden gündeme getirmiştir. Bugün ABD'nin zayıflamaya başladığı çok çeşitli çevrelerce dile getirilmekte, sistemi denge noktasında tutma yeteneğinin zayıfladığına dair işaretlerin arttığı ileri sürülmektedir. Bu süreci destekleyen bazı ekonomik verilerin de varlığı bu türden bakış açılarının dikkate alınmasını gündeme getirmiştir. ABD'nin kendinden önceki hegemon güç olan Birleşik Krallık'ın yaptığı gibi meşruluğu güç, ama yalnızca ekonomik gerekçelerden kaynaklanmayan araçlara yönelmesi pekala bu güç kaybının kanıtlarından biri olabilir. 2003'te yaşanan Irak Savaşı, bir rezerv para birimi olarak dolara dönük endişeler, altın fiyatlarındaki gözle görülür artış ABD'nin önemli sorunları olduğunu göstermektedir. Sahneye yeni rakipler çıkmaya başlamıştır. En belirgin rakip kuşkusuz Çin'dir. Ama bu gücün ardında Şangay İşbirliği Örgütü'nü(ŞİÖ) onunla beraber kuran Rusya da vardır. 2001, sistemik-tarihsel önemi düşünüldüğünde, iki bakımdan önemli bir yıldır. İlk olarak Çin ile ABD arasında askeri kriz yaşanarak aralarındaki askeri ilişki-iletişim kopmuştur. İkinci olarak Şangay İşbirliği Örgütü kurulmuştur. Çin, Rusya, Kazakistan, Özbekistan, Kırgızistan ve Tacikistan bu örgütün üyeleridir. Hepsi kapitalist, –ama tabii ki otoriter sıfatını ekleyerek–, olan bu devletler yeni bir küresel güç odağının temellerini atmışlardır. Bu türden bir örgütlenme,

ki bu özü itibariyle Çin-Rusya ittifakıdır, esas olarak Doğu Asya'daki Japonya, Güney Kore, Tayvan, Singapur gibi kapitalist demokrasiler ile bunların ekonomik olmasa da askeri hamiliğini üstlenen ABD ile Atlantik ittifakının, yani NATO'nun, devamını isteyen Avrupa devletlerine karşı kendini konumlandırmış olmaktadır. Örneğin ŞİÖ geçen yıl ABD'nin örgüte "gözlemci" statüsünde başvurma talebini reddetmiştir. Aynı ŞİÖ kısa bir süre önce ABD'ye karşı Orta Asya'daki Amerikan üslerinin boşaltılması talebinde bulunmuştur. Son günlerde "denetlenemeyen nükleer faaliyetleriyle" gündeme gelen İran'a dönersek, bu örnekte de perde arkasında Çin ve Rusya'yı yani ŞİÖ'yu görürüz. İran'daki nükleer teknolojiyi finanse eden güç Rusya'dır. Çin'in ise İran'la 100 milyar dolarlık bir petrol anlaşmasının eşiğinde olduğu belirtiliyor. Bu küçük bir meblağ değil. Daha da önemlisi 15 Haziran'daki ŞİÖ toplantısında İran'ın örgüte katılması görüşülecek. ABD Savunma Bakanı Rumsfeld geçtiğiniz günlerde bu ilişkiyi eleştiren bir açıklama yapmıştı. Öte yandan Rusya çok kısa bir süre önce askeri harcamalarını arttırma kararı aldı. Devlet başkanı Putin bu konuda yüksek teknolojiden söz ediyor. 15 Haziran'da yapılacak olan ŞİÖ toplantısı yukarda sayılan nedenlerden dolayı çok önemli bir buluşmaya sahne olabilir. Özellikle İran buna dahil olursa küresel güç mücadelesinde "tektonik bir değişim" gerçekleşebilir. Dolayısıyla o blokla ilgili gelişmelerin dikkatle izlenmesi gerekiyor.

Irak Savaşı Boer Savaşı

Yıldırım Onat

2003'te olan olayın, kapitalist dünya-sisteminde ne anlam ifade ettiği doğal olarak en güncel tartışmalardan biri olmaya devam ediyor. Ben şahsen bu konuda yapılan çoğu sol analizin konjonktürel ve yüzeysel olduğu kanısındayım. Genel olarak bu savaş, ABD'nin Vietnam'a yaptığı müdahaleyle karşılaştırılıyor. Geçenlerde yapılan Irak Dünya Mahkemesi de sorunu özü itibariyle bu şekilde ele aldı. Ben meselenin böyle olmadığını düşünüyor ve bütünsel bir perspektifle sorunun ele alınması gerektiğini ileri sürüyorum.

Irak olayının Vietnam gibi değerlendirilmesi solu yanlış yola götürecektir. Irak'ın Vietnam olarak okunmasının Türk sosyalist hareketinin bir bölümü açısından işlevlerinden biri Kürt sorununun görmezden gelinmesi ve içinde bulunulan olumsuz durumun faturasının hemen hemen tamamının Kürt tarafına yüklenmesidir. Bu kolaycılıkların Türk sosyalist hareketinin prestijine olumlu katkı yapmayacağı yakında daha iyi görülecektir. Tarih iyimser değil, demoniktir.

Irak-Vietnam meselesine dönelim. Kapitalist dünya-sisteminin bu iki savaşı birbirinden niteliksel bakımdan farklı iki dünya konjonktüründe meydana geldi. Aslında Vietnam örneğine, Kore'yi de ekleyebiliriz. Daha da ileri gidelim. Vietnam ve Kore

dinamikleri aynıdır. Kuzey Vietnam da Kuzey Kore de kapitalist dünya-ekonomisiyle olan entegrasyon düzeylerini asgariye indirmişler, bir bakıma sıkı devletçi ithal-ikameci kalkınma stratejilerine yönelmişlerdi. Ancak bu ülkeler bölünmüştü ve her iki ülkenin de güneyindeki coğrafyalarda bu kalkınma stratejisine dahil olmak isteyen sol hareketler mevcuttu. Çin devriminden sonra, aynı eğilimin Güney Vietnam'a ve Güney Kore'ye sıçraması ABD açısından bir anlamda Yalta uzlaşmasının bazı çevre ülkelerdeki sol-devletçi hareketler tarafından ihlaliydi. Böylece Güney Kore ve Güney Vietnam'a asker gönderdi. SSCB de durumu tanı böyle algıladı. ABD'nin yürüttüğü operasyonlara fazla ses çıkarmadı. SSCB'nin Macaristan ve Çekoslovakya'yı işgali nasıl ki Yalta sistemi ve ABD açısından çizgiyi aşmak anlamına gelmiyorsa, ABD de Kuzey Vietnam'ı ve Kuzey Kore'yi işgal etmediği için SSCB açısından çizgiyi aşmamış oluyordu. Kore ve Vietnam savaşları 1945-1970 döneminde yaşanan genişleme dalgasının savaşlarıdır. Bildiğiniz üzere ABD bu dönemin mali hegemonudur.

ABD'den önce tahtta İngiltere oturuyordu. Nasıl ABD, devletlerarası sistemdeki üstünlüğünü 1945'ten sonra kurmuşsa, İngiltere benzer üstünlüğü 1815'ten sonra –bu sefer Viyana uzlaşması ile– kurmuştu. Bu uzlaşmanın öteki kilit ülkesi Rus Çarlığı'dır. Napolyon macerasının sona erişinin dönüm noktası Kutuzov'dur. İngiltere'nin mali üstünlüğü önce 1870'teki Avrupa borsa bunalımıyla sarsılmış, sonrasında hızla gelişen Alman meydan okuması İngiltere'yi düşündürmeye başlamıştır. O zamanlar bir ülke ekonomisinin gücünü belirleyen en önemli gösterge o ülkenin ne kadar altın rezervine sahip olduğu idi. Bu şekilde hegemon devlet olarak İngiltere, para birimini altına endeksleyerek sterlinin rezerv para birimi olmasını sağlıyordu. Hem sanayileşme hem de silahlanma bakımından ciddi olan Alman meydan okuması İngiltere'yi bunaltmaya başladığında, o dönemin İngiliz hakim sınıflarının bulduğu "çözümlerden" biri zengin altın madenlerine sahip Güney Afrika'ya yönelmek ve buradaki Hollanda kökenli yerleşimcilerle savaşmaktı. Boerler olarak adlandırılan bu yerleşimciler de, toprak için siyahlarla savaşıyorlardı. İngiltere de para biriminin rezerv para statüsünün sürmesi için burala-

rı ele geçirmeye karar verdi. Bu savaşın resmi gerekçesi tanıdıktır: Boerler tarafından uitlander olarak tanımlanan ve çoğunluğunu Britanya vatandaşlarının oluşturduğu yabancılara politik hakların tanınması. O toprakların hakimi olan Boerler aynı zamanda köleciydi, siyahları köle olarak kullanıyorlardı. Köleci birikim biçimine dayanmayan Apartheid sisteminin kendisi de işte bu kölecilikten türemiştir. İngiltere'nin derdi altın madenlerine el koymak ve aynı zamanda kendi politik sistemini de yerleştirmekti. Bu bakımdan 1899'un İngiltere'si köleciliği kabul etmiyordu. Boerler için siyahlar ötekiydi. Sonunda savaş patladığında, İngilizler sert yöntemler kullandılar, toplama kampları kurup sivil Boerleri o toplama kamplarına doldurdular. İngiltere'nin resmi savaş gerekçesi "demokrasi" idi ancak, esas gerekçe altındı. O dönemde, yani 1896-1906 arasında, İngiltere'de muhafazakarların hükümette olduğunu da hatırlatalım. Sonuç ne oldu? Boerler yenildiler, bağımsızlıklarını yitirdiler, İngiltere'nin denetiminde özerkliğe dönüştüler. Boerlerin büyük çoğunluğu 1930'lu yıllarda Nazi sempatizanıydı. Ayrıca Kayzer Almanya'sı da Boer Savaşı'nda Boerleri desteklemişti. Çok sayıda Alman subayı da Boerlerin saflarında savaşmıştı. Bu savaş, 1914-1918 savaşının gerçek provasıydı aslında.

Şimdi bugüne gelelim. Irak'ta petrol vardı. Irak rejimi sağcı-milliyetçi BAAS diktatörlüğü ile yönetiliyordu. Saddam Hüseyin liderliğindeki Irak –Sünni Arap kesim– yalnızca ötekileştirdiği Kürtler ve Şiilerle uğraşmamış, aynı zamanda siciline İran ve Kuveyti de eklemişti. Saddam Hüseyin'in Iraklı komünistlere ağır baskı uyguladığını eklemekte fayda var. ABD ne yaptı? 1983'te İran'la uğraşan Saddam Hüseyin'e Donald Rumsfeld'i gönderip teşekkürlerini iletti, anlaşmalar imzaladı. Sonra İran'a gizlice silah sattı. Öyle ya Protestan etiğinde ticaret kutsaldır, başka bir şey değil. Kürtler kimyasal saldırıya uğradığında ses çıkarmadı. Ne zaman Kuveyt'in tamamı ilhak edildi, o zaman tantana yaptı. Aslında ABD, Irak'ın Kuveyt'le sorunları olduğunu biliyordu. Irak, Kuveyt'in sınırında yer alan birkaç petrol kuyusuyla ve bir iki adayla yetinse ses çıkarmayacaktı. Ama Kuveyt'in tamamının ilhakı Yalta'yı SSCB ile kurmuş olan ABD'nin prestijini iki paralık ederdi.

2003'teki hikaye, bütçe ve cari açıklardan dolayı sıkıntı yaşayan ABD'nin yaptığı bir hamledir ve bu işin benzerini İngiltere 1899'da yapmıştır. 1970'ten bu yana bir ekonomik daralma çevriminde olduğumuzu da hatırlayalım. 2003'teki ABD'nin savaş gerekçeleri de 1899'un İngiltere'sininkilerle özde aynıdır. 1899'da yapılan iş İngiltere'yi kurtaramamıştı. ABD'nin de benzer bir kaderle karşılaşına ihtimali çok yüksek. Şimdi karşısında ciddi bir rakip de var. Bu rakip henüz korporatizm sularında dolaşan kapitalist Çin'dir. Çin, hem iç, hem de dış "patlamalara" gebe bir ülkedir. Çin'in ilerde faşizme kayma ihtimali yok mudur?

İngiltere de ABD de kapitalist düzenin hegemon devletleri olmuşlar, bu düzenin genişlemesi ve derinleşmesi için tabiri yerindeyse her türlü aşağılık işi yapmışlardır. Dünya halklarını zorlamışlardır. Bu ülkelerin basıncı karşısında gelişen sağ sistem-karşıtı hareketler, sol sistem-karşıtı hareketlerin başarısızlığı üzerine büyük felaketlere yol açmışlardır. Irak'ta direniş denilen hikayeyi BAAS artıkları ile Zerkavi'nin –aynı zamanda Şiilere karşı "Ömer Tugayı" adlı bir örgüt kuran– milisleri yürütüyor. Bu ikinciler Afganistan'da yetişmişti. Boer Savaşı 1914-1918 savaşının provasıydı. 2003 Irak Savaşı neyin provası olacak? Ben şuna inanmıyorum: Bugünün enternasyonalizmi --daha öncekiler gibi- başarısız olursa yine "büyük savaşlar" ve faşizmler gündeme gelecektir. Bu meseleler solun önünde durmaktadır. Bunlar önemsiz midir? Bu işler kolaycılık ve yüzeysellikle ele alınabilir mi? Stalinistler ve sosyal demokratlar meseleyi okuyamıyorlar, okumak istemiyorlar. Enternasyonalizmin ise kolaycılık lüksü yoktur.

Temmuz, 2005

Çıkış için Küresel Güç Dengelerini Saptamak Şart

Yıldırım Onat

1990'lı yıllarda uluslararası düzende "çokuluslu şirket", "küreselleşme", "ulusüstü kurumlar" gibi pek çok kavram bir örgütlenme formu olarak devletin ikinci planda tutulmasına hizmet edercesine sık sık gündeme geliyordu. SSCB'nin dağılması, Batı Avrupa ülkelerinin bütünleşme eğilimine yönelmeleri ve internet ve bilişim/telekomünikasyon alanında vuku bulan kritik gelişmeler liberal, sosyal demokrat ve postmodern çizgide yer alan düşünürlerce yakın gelecekte devletlerin önemsizleşeceğinin alametleri olarak selamlanmıştı. 1990'lı yıllar genel olarak iyimserlik yıllarıydı. Liberal görüş, hegemon güç ABD'nin üstünlüğünün şekillendirdiği bir dünyada liberal demokrasinin, ya da daha doğru bir tabirle kapitalist demokrasinin, temel kurumlarının dünyanın diğer bölgelerine de yayılacağını öngörüyordu. Bu yayılmanın da görece istikrarlı bir hat üzerinden gelişeceği varsayımını savunuyordu.

Hegemonyanın Anlamı

2006 yılı itibariyle 10 ila 15 yıl önce yapılan analizlerin gözden geçirilmesinin vakti çoktan geldi. Bir kere liberal görüşün öngördüğü istikrarlı bir süreçten geçilmediği açık. Dolayısıyla devletlerarası sistemde ne olup bittiğine biraz daha yakından bakmak

gerekiyor. Modern dünya-sisteminin bugünkü hegemon devleti ABD'dir ve bu ünvanı bir önceki hegemon devlet ingiltere'nin elinden almıştır. Hegemonya kelime anlamı itibariyle hakimiyetten farklıdır. Hegemonya genelde zordan ziyade rızaya dayanır ve hegemon güç hakimiyet peşindeki gücün aksine meşruiyet kavramına daha fazla önem verir. Hegemon devletin temel işlevi, devletlerarası sistemde kapitalist demokrasinin temel kurumları olan serbest piyasa ekonomisi ve parlamenter rejimi kapitalist demokrasinin elverdiği ölçülerde muhafaza etmektir. Bu kollama işlevi özellikle hegemon devletin yakın kültürel-ekonomik kurduğu gelişmiş kapitalist devletlerde çok daha yoğundur. Kuşkusuz hegemon devletin öngördüğü kapitalist demokrasinin hukuki altyapısı son tahlilde kapitalist sınıfların ve üretim araçlarının özel mülkiyetine yönelik belirgin bir vurguyu içerir. Bununla beraber, bir meşruiyet arayışı içinde olduğu için, dar gelirli sınıflarla düşük statülü etnik grupların basıncına karşı istikrar adına belli bir esneklik göstermiştir ve göstermeye devam etmektedir. Yani siyasi partiler, sendikalar ve meslek odaları gibi toplumsal baskı grupları bir kapitalist demokrasinin asli öğeleri haline gelerek yürütmeyi çeşitli biçimlerde sınırlama vazifesi görmüşlerdir. Bu durum İngiltere'de de, ABD'de de böyle olmuştur. Devletlerarası düzlemde hegemon devlet, kapitalist demokratik devletlerin siyasal varlığını ortadan kaldırmaya çalışmaz, aksine kendi kapitalist demokratik yönetim formunun ideal bir model olarak dünyanın geri kalanına yayılmasını ister. Önceki hegemon İngiltere'yle mevcut hegemon ABD arasındaki en önemli fark ABD'nin uygarlaştırma adı altında sömürgeleştirme yani ilhak politikasına yönelmemiş olmasıdır. İngiltere özellikle Avrupa dünyasının dışındaki coğrafyaya kendi değerlerini sömürgeleştirme yoluyla aktarmaya çalışırken, ABD esas olarak devletlerarası sistemde siyasal bakımdan bağımsız devlet formlarının var olmasını hedefleyen bir çizgi izlemiştir. İngiltere'nin hegemonyasında, saptanan bölgelerin kolonileştirilerek bağımsız devlet kimliğinin tasfiyesi söz konusudur. İngiltere kendi kapitalist demokrasisinin değerlerini kolonilerine aktarmaya çalışmıştır. ABD'nin hegemonik yaklaşımında ise kolonileştirme yerine dev-

letlerin devletlerarası sistemdeki bağımsızlığı ön plandadır. İngiltere kolonileştirmeye karar verdiği bir devletin siyasal varlığını ortadan kaldırmaya çahşırken, ABD açısından devletlerin kolonileştirilerek ilhakı yerine ekonomik hegemonya ve Amerikan tipi kapitalist demokrasinin kurumlarının yerleşmesi yeterlidir. Kendisi de eski bir İngiliz sömürgesi olan ABD'nin, kendi hegemonyasındaki devletlerarası sisteme ilişkin bu tavrı büyük ölçüde tutarlı görünmektedir. ABD, 19. yüzyılın başında "Şovenist" Napolyon Fransa'sının İngihere'yle giriştiği güç mücadelesinin ikinci safhası olan 1803-1815 savaşında ki, bu o dönemin 2. Dünya Savaşı'dır, 1812 yılında İngiltere'yle gerçekleşen küçük çaplı çatışmaya karşın Fransa'nın yanında aktif bir biçimde İngiltere'ye karsı savaşmamıştır. Bunun dışında İspanya ve Portekiz'in kontrolünde olan Güney Amerika sömürgelerinin devletleşerek siyasal bağımsızlık elde etmelerini ideolojik olarak savunmuştur.

1945 Sonrası ABD

Daha sonra bu sefer zayıflayan İngiltere'nin yerini tıpkı Napolyon gibi devletlerarası sistemi askeri güç yoluyla ortadan kaldırarak tasfiye etmek isteyen Nazi Almanya'sının yenilgisini takiben ortaya çıkan dekolonizasyon sürecini SSCB'yle birlikte aktif olarak desteklemiştir. Örneğin İngiltere, Fransa ve İsrail'in 1956'da Mısır'daki Süveyş Kanalı ile Sina Yarımadası'nı işgal etmesini engellemiş ve bu üç ülkeyi de etkisiz kılmıştır. İngihere nasıl 1815'te Viyana Kongresi'nde kendi hegemonyasını, rejimleri kendisininkine göre daha otoriter olan Rusya, Prusya ve Avusturya ile uzlaşarak ilan etmişse, ABD de 1945'te Yalta Konferansı'nda kendi rejimine göre siyasal özgürlüklerin çok daha kısıtlı olduğu SSCB'yle uzlaşarak hegemonyasını ilan etmiştir. Birleşmiş Milletler de son tahlilde kapitalist demokrat hegemon devlet ABD ile ithal-ikameci bir devlet tekeli ekonomisi olan SSCB'nin uzlaşmasının bir ürünüdür. Uzakdoğu'da Çin de 1949'da bu uzlaşmaya SSCB'den olanakları daha geri olmakla beraber benzer bir ithal ikameci formla dahil olmuştur. Örneğin Çin, o dönemde onca anti-emperyalist retoriğe rağmen İngiltere'nin elindeki Hong Kong'u işgal etmeye çalışmamıştır. Bu da bu uzlaşmaya uy-

duğunun kanıtıdır. Hegemon kapitalist demokrasi ABD'nin 1945 sonrası açısından Kore-Vietnam savaşları ve kapitalist askeri diktatörlükleri destekleme politikalarına mercek tutmak gerekir. ABD Kore ve Vietnam'da son derece vahşi bir savaş yürütmüş ve milyonlarca insanın ölümünden sorumlu olmuştur ama, yapmadığı şey ne Kuzey Kore'yi ne de Kuzey Vietnam'ı işgal etmek olmuştur. Diz çökmek üzere olan Japonya'ya bir değil iki kez nükleer saldırı düzenlemekten çekinmeyen başkan Harry Truman, Kore Savaşı sırasında savaşı Çin sahnesine yayarak nükleer silahları kullanmayı düşünen general Douglas McArthur'u da görevden almıştır. Vietnam'da da ABD kendi açısından bir tür önleme/engelleme çizgisi izlemiştir. Ama bunu yaparken son derece acımasız yöntemlere başvurmuş ve prestijini tehlikeye atmıştır. Askeri diktatörlükleri teşvik/destekleme politikası ise, ABD açısından 'Bu ülkelerde Sovyet tipi rejimler kurulacağına kendi denetimimde askeri diktatörlükler olsun' şeklinde okunabilir. Aslında ABD, Kuzey Kore ve Kuzey Vietnam rejimlerini diktatörlük rejimleri olarak gördüğü için Latin Amerika'daki radikal sol hareketlerin de nihai hedefinin bu tür rejimler kurmak olduğunu da düşündüğünden Güney Amerika genelinde sağcı askeri diktatörlükleri destekleme politikasını benimsemiştir. 1982'de Falkland'da olduğu gibi bu politika, hegemon ABD'nin Arjantin-İngiltere savaşında zor durumda kalmasına da yol açmıştır. 1980'lerin ortalarından itibaren SSCB'de yaşanan değişikliklere bağlı olarak ABD, Latin Amerika'da kendisi için de bir ölçüde meşruiyet sorunu yaratan diktatörlük rejimlerinin tasfiyesine onay vermiştir. Yani dönemin ABD hükümetleri süreci böyle okumuşlardır. Bugün Latin Amerika ağırlıklı olarak ABD'nin hoşlanmadığı rejimler tarafından yönetiliyor. ABD'nin bu coğrafyada Hugo Chavez'i devirme teşebbüslerine para harcamak gibi patetik ve başarısız olmaya mahkum küçük çaplı eski kötü alışkanlıkları zaman zaman tekrar etmek dışında yapabileceği de fazla bir şey yok.

Ortadoğu'da ABD

Ortadoğu'ya ise biraz daha yakından bakmak gerekiyor. ABD, genel olarak Ortadoğu'daki dekolonizasyon hareketlerini desteklemiştir. 1956'da Mısır'ı savunmuştur. Arap-İsrail savaşlarına askeri müdahalede bulunmamış, Kuveyt'in işgaline kadar beğenmediği hiçbir Arap rejimine kara gücünü kullanarak saldırmamıştır. Bu, bence SSCB'nin caydırıcılığıyla değil, ABD'nin hassas bir bölge olarak gördüğü Ortadoğu'ya ilişkin özel planlarıyla açıklanabilir. ABD'nin açıkça İsrail'i desteklememesi ve Mısır'ın Sovyet danışmanlarını 1972'de ülkeden gönderdikten sonra bu ülkenin İsrail'e saldırmasına askeri bir yanıt vermemesi not edilmelidir. Bu politika da 1978'de Mısır-İsrail barışı gibi ABD açısından çok faydalı bir biçimde sonuçlanmıştır. Mısır-İsrail barışı bir başarıdır ama, İran'ın radikal Şiilerin eline geçmesi ABD açısından olumsuz olmuştur. Ama ABD'nin bu sinir bozucu olaya yanıtı Irak'ta Saddam Hüseyin kişiliğinde iktidara gelen BAAS'ın sağ kanadına İran'ı işgal izni vermiş olmasıdır. Ama bu arada İran'a da silah satarak statükonun kontrolünün dışına çıkmamasına da dikkat etmiştir. SSCB de zaten Afganistan'ın işgali de dahil olmak üzere 1945-1991 arasında ABD'nin bu ülkeye yönelik kapsamlı bir askeri müdahaleye girişmesini gerektirecek hiç bir şey yapmamıştır. Son tahlilde SSCB, ABD'nin dünyaya ilişkin kapitalist-demokrasi vizyonuna uymuştur. ABD açısından sorunların başlangıcı 1990'da Irak'ın Kuveyt'i işgalidir. Ama bu olayın da ilerde olacağının işaretini, Arjantin'deki faşist askeri diktatörlük, İngiliz kolonisi Falkland'ı işgal ederek vermiştir. Bir önceki hegemon devletimiz İngiltere'nin böyle savaş sebebi olabilecek kolonileri vardır. Kuveyt de aslında 1958'de Irak'ta cumhuriyet ilan edildikten sonra İngiltere'nin 1961'de bağımsızlık bahşettiği eski bir İngiliz kolonisidir. Çünkü Irak'taki yeni cumhuriyet rejimi Kuveyt'in kendisine ait olduğunu ileri sürüyordu. Petrol zengini Kuveyt, Irak'ın faşist olduğu açık lideri Saddam Hüseyin tarafından Falkland'dan çok daha iştah kabartıcı bir hedef olarak görülmüştür. Burada ABD siyaseti açısından bardağı taşıran damla Irak'ın Kuveyt'e karşı askeri güç kullanması değil, bu ülkenin tamamını iş-

gal etmiş olmasıdır. Irak, eğer Kuveyt'in kuzeyindeki birkaç petrol kuyusu ve bir iki adayı işgal etmekle yetinseydi, bir körfez savaşı olmayacaktı. Ama Irak yapılmaması gerekeni yaptı ve bağımsızlığını nasıl elde etmiş olursa olsun bağımsız olan Birleşmiş Milletler'e üye bir devleti ilhak etti. Burada anahtar kelime ilhak, yani işgal edilen toprağın işgal edene katılmasıdır. İşte bu ihlal ki, petrolle birleştiğinde ABD'yi harekete geçiren sebep olmuştur. ABD'nin hegemonyasındaki bir dünyada eğer bir ölçüde istikrar sağlayacaksa ve iyi hesaplanmışsa bir devletin başka bir devlet tarafından sınırlı ve geçici işgaline onay vardır, ama ilhakına onay yoktur. 11 Eylül sonrasında aslında ABD, 1980'lerde desteklediği iki aktörü Irak BAAS'ını ve Taliban'ı 20 yıl sonra tasfiye etmeye girişmiştir. Buna bir de Büyük Ortadoğu Projesi (BOP) adlı bir doktrin de eklenmiştir. BOP esas olarak SSCB gibi örnek alınacak ithal-ikameci devlet tekeli ekonomi modelinin olmadığı koşullarda Ortadoğu'ya Amerikan kapitalist demokrasisinin politik ve ekonomik kurumlarının aşılanına çabasıdır. Bu, aynı zamanda aslında ABD'nin bu hassas bölgede bir meşruiyet arayışıdır da. ABD radikal İslamî terör tehlikesini kullanarak AB, Japonya, Rusya ve Çin'i kendi vizyonuna kazanmak istemektedir. Artık bir devlete dönüşme ihtimali bir hayli zayıflayan AB, ABD'nin çizgisini benimsemiştir. AB ile ABD ortak küresel vizyona sahiptir. ABD'de Demokratlar iktidara geldiğinde bu daha iyi görülecektir. Büyük teknolojik güçler olan Japonya ve Güney Kore, ABD çizgisindedir. Güney Asya'nın ve dünyanın en kalabalık demokrasisi olan Hindistan da ABD'nin vizyonunu kabul etmiştir.

Yeni Üçlü İttifak

Geriye ABD'nin vizyonunu kapasiteleri itibariyle büyük devlet siyaseti izleyebileceklerini düşündükleri için kabul edemeyecek ülkeler kalıyor. Bunlardan ilki Çin'dir. İkinci devlet Rusya, üçüncüsü de İran'dır. Bu devletler, rejimleri itibariyle otoriter kapitalist rejimlerdir. Rusya'nın rejimi Bismarck sonrası Alman İmparatorluğu'na benzemektedir. 1871-1918 arasında Almanya siyasi partilerin varlığına karşın bir otoriter kapitalizm idi. Bu üç devlet de 1898 (Alman donanma yasaları)-1919 (Versailles Ant-

laşması) Almanya-ABD rekabetinin ilk safhasındaki Üçlü İttifak'ın (Almanya, Avusturya-Macaristan, Osmanlı İmparatorluğu) 21. yüzyıldaki versiyonlarıdır. Almanya-ABD hesaplaşmasının ikinci safhası ABD'nin savaşa girdiği 1941 ile 1945 arasında yaşandı. Daha önceki yazılarımda değindiğim için detaya girmiyorum ama, dünyanın 2001 yılı itibariyle tarafları da belli olan bir küresel güç mücadelesine girdiğini ileri sürüyorum. Burada bir tarafta Asya'daki kapitalist demokrasilerin ekonomik-teknolojik liderliği altında bir "İtilaf" grubu (Japonya-Güney Kore-Hindistan-Tayvan-Singapur-AB-ABD) diğer tarafta ise başını Çin-Rusya-İran ile bu ülkelerin yakın ilişki kurduğu devletlerin aldığı bir "İttifak" grubu yer alıyor. Bugün bütün yaşanan onca gürültü patırtının kaldırdığı toz tabakası temizlendiğinde modern devletlerarası sistemde karşımıza çıkan tablo budur. Örneğin Çin'in hak ilan ettiği Tayvan'ı ele alalım. Bu ülkenin statüsü belli değildir. Bir taraftan "tek Çin politikası" gereğince resmen bağımsız değildir. Öte yandan ABD silahlarıyla donatılmış gelişkin bir askeri aygıta sahiptir. ABD resmen "tek Çin politikasını" savunmaktadır ama, Tayvan'ın bağımsızlığı halinde olası bir Çin askeri müdahalesine yanıt vermeye de hazır olduğunu açıklamıştır. Çin de bu konuda savaşa girmekten çekinmeyeceğini zaten açıklamıştı. Öte yandan Kore yarımadası da gergin. Dünyanın özellikle yeraltı kaynaklarının zengin olduğu bölgelerinde bu iki kamp arasında bir güç mücadelesi yaşanmaktadır. Doğu Avrupa ve Kafkaslarda yaşanan "renkli devrimler" aslında bu vizyon çatışmasının veçheleridir. Irak'ta da ABD'nin BAAS diktatörlüğünü devirmesi Şii Araplar ile Iraklı Kürtler tarafından desteklenmiştir. Şiiler seçimlere katılarak ABD'nin projesine destek olmuşlardır. Tabii ki Şiiler ayrı bir devlet kurarlarsa ABD'yi desteklemeyebilirler. Aslında 2003 Irak savaşı, gerek siyasi gerekçeleri gerek sistemik-tarihsel zamanı, gerek yürütücüleri, gerekse ekonomik nedenleri bakımından İngiltere'nin Hollanda kökenli muhafazakar Boerlere karşı giriştiği savaşa çok benzemektedir. Bu iki savaşı "Irak Savaşı Boer Savaşı' adlı yazımda detaylı ele aldım. Burada kısaca Boerlerin ırkçı-ayrımcı beyaz Güney Afrika rejimini kuran etnik grup olduğunu söylemekle yetinelim. 1899-1902

arasında yaşanan bu savaşta o dönemin Üçlü İttifakı Boerleri desteklemişti. İşgal edilmeseydi eğer BAAS liderliğindeki Irak, Çin-Rusya-İran ittifakının kollayacağı bir devlet olacaktı. ABD zengin petrol rezervlerine sahip bu otoriter-kapitalist devleti, İngiltere'nin 100 yıl önce altın rezervlerine sahip olan Boer topraklarını işgal ettiği gibi ele geçirdi.

Dördüncü Hesaplaşma

Artık sosyalist hareketin bütün bu olup bitenlere ilişkin bir şeyler söylemeden önce anlaması ve düşünmesi gereken nokta, beş yüzyıllık dünya sistemimizde dördüncü kez kapitalist demokrasi/otoriter kapitalizm vizyonlarının karşı karşıya gelmiş olduğu gerçeğidir. Bunlardan ilk 1648 Westphalia Konferansı'yla Birleşik Eyaletler'in (liberal Hollanda) Katolik/Cizvit Kutsal Roma İmparatorluğu üzerindeki zaferiyle sonuçlanan rekabettir. İkincisi, İngiltere ile mutlaki monarşist/Şovenist Fransa'nın 1815 Viyana Konferansı ile İngiltere'nin zaferiyle sonuçlanan güç mücadelesidir. Üçüncü hesaplaşma, ABD ile İmparatorluk/Nazi Almanya'sının 1945'te Yalta Konferansı'yla ABD'nin zaferi ile sona eren güç mücadelesidir. Şimdi 2001 civarlarında Şangay İşbirliği Örgütü'nün kurulması ve Çin'le ABD'nin askeri ilişkilerinin kesilmesiyle geçmişi 16. yüzyıla dayanan modern devletlerarası sistemimizin dördüncü hesaplaşması başlamıştır ve bu mücadelede ABD göründüğünden daha zayıftır. Ben, otoriter kapitalist Çin'in, yanına Rusya ve İran'ı alarak, Japonya, Güney Kore, Tayvan, Hindistan gibi Asyalı kapitalist demokrasilerin merkezde olacağı bir blokla, ABD'nin yerinin alınacağı bir küresel güç mücadelesine girdiği kanaatindeyim. Bu küresel güç mücadelesinin ne tür formlar alacağı, hangi araçları seferber edeceği ve hangi siyasi-ideolojik müdahalelerle enternasyonalist mücadeleye dönüştürüleceği, kanımca bugün sosyalist mücadelenin en acil gündem maddelerini oluşturmaktadır.

Kasım, 2006

dördüncü bölüm

Militarizm ve Sosyalizm

Kemalizmi Aşmak?*

Orhan Koçak

1991'de "*Sol Kemalizme Bakıyor*" adlı bir kitap çıkmıştı (Cinemre-Çakır, 1991); bazıları Türkiye solunun örgütsel ve düşünsel açıdan farklı kesimlerine bağlı, bazıları da bu konularda bağımsızca söz almış kişilerle yapılan söyleşiler vardı kitapta. On beş yıl sonra okunduğunda dikkat çeken şey, bazı konuşmacıların, daha çok da örgütlü sol hareketlere mensup olanların, sol içinde Kemalizmin etkisinin nihayet aşılmış olduğunu söyleyebileceleridir; hatta bazı konuşmacılara göre, Kemalizm kendi içinde de tükenmiş, işlevini yitirmiş, ömrünü tamamlamıştır. Örneğin, birinci ve ikinci TİP içinde yer almış, bugün de yeni TKP'nin sözcüleri arasında görünen Metin Çulhaoğlu, bazı açık kapılar bırakmakla birlikte, bu noktada hayli emin konuşmaktadır. Çulhaoğlu'na göre, Kemalizmin kendi teorik "muğlaklığı"("amorfluğu", "yorumla açık ve köşelilikten uzak" oluşu) Türkiye'de "İslam radikalizmi" dışında bütün siyasi hareketleri Kemalizme "şurasından ya da burasından giriş yapma çabasına" kışkırtmış olsa bile, "bu çabalar siyasi anlamını ya da siyasi getirisini 12 Eylül'le birlikte yitirmiştir":

Yani bundan sonra herhangi bir siyasi hareket Kemalizm'e hiçbir referansta bulunmayacaktır iddiasında değilim, ama en

---

* "Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, Cilt 7: Sol, İletişim Yay." içinde de yer alıyor.

azından 12 Eylül'den sonraki şu on bir sene içinde, bu ihtimalin çok büyük ölçüde zayıfladığı kanısındayım. Onu da şuna bağlıyorum; Türkiye'de yaşanan siyasi pratik, amorf da olsa, Kemalizm'i likide etmiştir. Nitekim bu likidasyonun sonucu olarak bugün Kemalizm'le, kendi bütünlüğü olan bir ideoloji olarak değil, tek tek bazı öğelerine referans yapılarak ilişki kurulabilmektedir. Sözgelimi, "bugün Kemalizm şudur, biz de bunun izleyicisiz," diyen siyasi hareket ya yoktur, ya da varsa bile bunun ciddi bir teorik temeli yoktur... Ama buna karşı, "ben Misak-ı Milli'ye sahip çıkıyorum", "ben laikliğe sahip çıkıyorum", "ben devletçiliğe sahip çıkıyorum" diyen hareketler bulmak mümkündür.. Ama yüzde şu kadar devletçilikten, yüzde şu kadar laiklikten oluşan bir Kemalist ideoloji, bir blok olarak referans alınmamaktadır. Kemalizm tarihin ve pratiğin likidasyonuna uğramıştır.

Çulhaoğlu, "60'larda Türkiye sosyalist hareketinin çok genel hatlarıyla iki kanadı" olduğunu da belirtiyordu: "Daha az Kemalist olan TİP ile daha çok Kemalist olan MDD hareketi." Çulhaoğlu'na göre bu ikinci kanat da "69-71 arasında geçirdiği deneyim ve ondan sonraki muhasebe sonucunda, çok büyük ölçüde Kemalizm'den kopmuştur... Dev-Yol, Kurtuluş gibi hareketlerde de, savundukları sosyalizm anlayışına sinmiş, biraz kazınınca altından Kemalizm çıkar gibi bir şey görmüyorum. Büyük ölçüde hesaplaşmanın tamamlandığını düşünüyorum."

O hareketlerin kendi sözcüleri ne düşünmekteydi bu konuda? Aynı kitaba söyleşi veren Kurtuluş hareketinin sözcülerinden Seyfi Öngider'in de "hesabın kapatıldığı" kanısında olduğunu ama Çulhaoğlu'ndan farklı olarak bunu askeri darbelerin şokundan çok, 70'li yılların sonlarında "Kürt hareketinde yaşanan canlanmaya" bağladığını görüyoruz:

Belki [bu canlanmanın] da etkisiyle, artık Kemalizm daha bir yerine oturtulabilir olmuştur. Bu da anlatmaya çalıştığım gibi, onun tarihsel doğuşu itibariyle, ticaret burjuvazisiyle başlayan bir macerasının olduğuna dair bir yaklaşımdır ve esas olarak da şöyle bir tanımlamaya ulaşılmıştır: Kemalizm bu ülkede burjuvazinin ideolojik şemsiyesidir. Çeşitli dönemler içinde 1920'lerden bugüne kadar burjuvazinin değişik kesimleri egemen olmuştur.

Önce ticaret burjuvazisi, sonra da ticaret burjuvazisinin bizzat devlet eliyle palazlandırılarak sanayi burjuvazisine dönüştürülmesi, kapitalizmin gelişmesiyle birlikte, giderek 60'lı yıllardan itibaren tekelci burjuvazinin oluşması... Kemalizm bu dönemler içinde hep burjuvazinin sahiplendiği bir şey olmuştur... burjuvazi için ideolojik bir şemsiye. Burjuvazinin değişik katmanları ve siyasal olarak değişik akımları bu şemsiyenin altında kendilerine yer bulabiliyor. Evren de Kemalist, Ilhan Selçuk da.

Şu halde Kemalizmin 20'lerde tüccarların, 50'lerden itibaren sanayicilerin ve 60'lardan sonra da tekelci sermayenin ideolojik şemsiyesi olduğunu solculara gösteren, esas olarak, 70'lerin sonundan itibaren canlanan ve özerkleşme eğilimine giren Kürt hareketi olmuştur. Ama 20'lerde, 30'larda, hatta 50'lerde bir Kürt hareketi yok muydu sorusunu erteleyelim ve Öngider ile Çulhaoğlu'nun açıklamalarındaki vurgu farklarının şu son yıllarda tanık olduğumuz ciddi politika zıtlıklarında ifade bulduğunu kaydettikten sonra, eski MDD çizgisinin ayrışmasıyla doğmuş bir başka hareketin bir sözcüsünün bu konudaki önermelerine bakalım. Emek Partisi'nin önde gelen üyelerinden ve Evrensel Kültür dergisinin yayın yönetmeni Aydın Çubukçu, "hesap" bahsinde çok daha temkinli görünmektedir. Aynı kitapta yer alan söyleşisinde, "Türk solunun kendi kimliğiyle Kemalizm arasında bir hesaplaşma, dün olmadığı gibi bugün de yok" diyor ve şu önemli saptamayı yapıyor:

Hesaplaşma olmayan bu şey, daima kendi dışındaki birtakım etkenlerin, Kemalizm karşısında kendini yeniden tanımlamayı dayatması biçiminde ortaya çıkıyor. "Kemalizmden kopuş gerçekleşti mi, gerçekleşmedi mi?" sorusu, solun kendi iç imkanları ve kendi hareketi bakımından bugün cevaplandırılabilecek durumda değil sanıyorum. Yani, sol kendisini bir işçi hareketi olarak ortaya koymadıkça, kendisini hâlâ kendi dışındakilerle ve kendi karşıtlarıyla tanımlamak durumunda kalacaktır. Bu anlamda "Kemalizmden kopuş gerçekleşti mi"nin cevabı, Kemalizmden kopuşu zorlayan dış etkilerin durumuyla değerlendirilebilecek bir şey olarak kalmaya devam ediyor. Bunlar Kemalizm'i [ve] Kemalizm olarak ifade edilen devlet politikalarını ne kadar

zorluyorlar ve Türk solu bundan ne kadar etkileniyor... Türk solu işçi hareketi olarak kendisini yeniden tanımlama sürecine girmedikçe, yani hâlâ ideolojik besinini Kemalizmin ilerici konumundan üretmeye ... devam eden bir aydın çabası, bir küçük burjuva kimlik olarak kaldıkça, soruna sınıf karakteri taşıyan bir cevap vermesi mümkün olmayacaktır.

Çubukçu'ya göre de, o tarihte (1991) "Kemalizmi zorlayan dış etken" Kürt sorunudur ve çeşitli sol hareketlerin Kemalizm karşısındaki konumları da Kürt sorunundaki tavırlarıyla belirlenecektir: "Bugün Türk solunda Kemalizm değerlendirmelerini koşullayan olgu Kürt sorunudur," diyordu aktardığım sözlerden hemen önce: "Öyle ki, gelinen durumda, bir zamanlar açıkça Kemalizm'le olan yakınlık dolayısıyla birer ihanet ve karşıdevrim olarak anılagelmiş kimi olaylar, Koçgiri Ayaklanması, Şeyh Sait İsyanı, Dersim Ayaklanması gibi olaylar, bugün Kürt Ulusal Kurtuluş Hareketi'nin tarihsel öncelleri olarak ele alınmakta ve Kemalizm'e bakışta bu gibi değişen kriterler rol oynamaktadır." Çubukçu'yu Öngider'den ayıran nüansı kaydetmeliyiz: "Kemalizmden kopuş"un solun "kendi imkanlarıyla" ve kendi özgül alanı (işçi hareketi) içindeki deneyimlerle değil de sadece Kürt sorunu üzerinden gerçekleşmesi, sol açısından bir yetersizliğin dışavurumudur Çubukçu'ya göre. Öngider ise bu noktada daha tasasız, daha güvenli görünüyor; sınıfsal sorunla Kürt sorunu arasında tözsel bir fark gözetmiyor gibidir: İkisi de solun "kendilik" alanına dahildir; yeterlilik, tam tersine, bu ikisinin ayrılmamasına bağlı olacaktır.

On beş yıl önce henüz epeyce teorik görünebilen bu nüansların son dönemde ciddi güncel politika farklarına tercüme olduğunu da kaydedebiliriz burada. 2000-2005 yılları arasında, Öngider'in bağlı olduğu SDP ile Çubukçu'nun Emek Partisi, genellikle DEP-HADEP-DEHAP çizgisi ile ittifak imkanlarını araştırırken (birincisi daha yakın, ikincisi daha mesafeli), TKP politik faaliyetini henüz sadece kendisinden oluşan bir "Yurtsever Cephe" çerçevesinde sürdürmeyi tercih eder gibidir. Şüphesiz, bir söyleşide sarfedilmiş bazı cümleleri kesinleşmiş politik metinler gibi yorumlamaya çalışmanın yersiz olduğu söylenebilir. Söyleşi an-

lıktır, gelen sorular da konuşmacının düşüncelerini çeşitli yönlere (belki de istemediği yönlere) çekiştirmektedir. Daha önemlisi, söyleşilerin yapıldığı tarihte ağır bir darbenin etkisinden yeni yeni çıkmakta olan eski sol hareketler, değişmiş bir siyasal ortamda kendilerine bazı tutamaklar ve yol işaretleri arıyorlardır: Sözlerin varacağı yeri belirleyen veya sınırlayan daha geniş anlam çerçeveleri (programatik belgelere dönüşmüş teorik analizler ve daha genel olarak da "gelenek" adı verilen o kısmen yazılı, kısmen kaydedilmemiş görüşler ve refleksler bütünü) bir belirsizlik içindedir; eski kodlar hafifçe yerinden uğramış, yenileri de henüz yerleşmemiştir. Ama bu belirsizlik bölgesinin bile bir bağlamı vardır: Söylenenler, belli bir deneyim yaşandıktan sonra, daha tek-anlamlı ve daha kalıcı bazı politik konumlanışların da ön işaretleri olarak görünür. Ve bu noktada, söylenenler kadar söylenmeyenler de, sorulanlar kadar sorulmayanlar da anlamlı hale gelir. Öyle ki, Taha Parla'nın yine "*Sol Kemalizme Bakıyor*" kitabında yer alan şu sözleri açısından bakıldığında, "Kemalizm artık aşılınıştır" önermesinin anlamı da değişecektir: "[Kemalizm] düşünsel açıdan çok zengin değil, çok kuvvetli değil ve 70 yılda tabii aşınacak biraz. Asıl hayret edilecek şey, 70 yıl sürebilmiş olması... İşlevselliğinin açıklanması lazım. Yani aşınmaya başladı, hele çok aşındı, artık önemi kalmadı değil mesele. Nasıl bu kadar kalıcı olabildi ve hâlâ birçok yerde niye egemen?" Bu açıdan bakıldığında, "Kemalizm nihayet aşılmıştır" önermesi de Kemalizmle ciddi bir düşünsel hesaplaşmadan kaçınma yolu olarak görünebilir. Nitekim Çulhaoğlu aynı söyleşide Türk solunu böyle bir "aşırı hesaplaşmaya" karşı uyarmaktadır:

Marx, Marksist olmak için Hegel'den belli bir kopuş yaşamıştır. Ama çok fazla olsaydı, Althusser gibi yapısalcı olurdu, tarihselci özelliğini yitirirdi. Lenin, Narodnik gelenekten kopmuştur ama çok fazla kopsaydı, bu sefer Legal Marksist olabilirdi... Belli bir siyasi hareketin sorununu oluşturan başka siyasi ya da ideolojik yapıyla ilişkileri söz konusu olduğunda, kopuş dozajı çok ciddi bir mesele oluşturur... bence Türkiye komünist hareketinin, Kemalizm'le ilişkilerinde bu şekilde dikkat edilmesi gereken bir sınır var. Türkiye sosyalist hareketinin, esas olarak tamam-

lanmış saygın bir kopuştan sonra, Kemalizm'le bundan sonraki kopuş çabalarının Kemalizm'den çok, kendi içine dönük olacağını ve kendi içinde, devrimci, aktif, Jakoben, belli bir öncülük anlayışını içeren ne varsa onlardan kopması demek olacağı inancını taşıyorum ve bunu Türkiye komünist hareketi açısından bir tehlike olarak görüyorum. Bir başka ideolojinin sosyalist perspektife ne ölçüde egemen olduğu, perdelediği önemlidir, ama bugün Türkiye'de sosyalist hareketin kendisini olması gerektiği gibi anlatmasını engelleyen bir Kemalizm pürüzü görmüyorum.

Çulhaoğlu, "bir başka ideolojinin [burada Kemalizm] sosyalist perspektifi perdelemesinin" de belki bir sorun olarak görülebileceğini belirtiyor – ama Parla'nın sorusu açısından bakıldığında asıl "perdelenmenin" çoktandır farklı bir noktaya kaydığı söylenebilir: Düpedüz Kemalizmin sosyalizmi perdelemesinden söz edemiyoruz artık; sorun katmerlerlenmiş, bu ilksel perdelemenin görülmesini ve kurcalanmasını da önleyen ikincil bir perdeleme ortaya çıkmıştır: Kemalizmden "zaten kopulmuş" olduğu inancı, sosyalistlerin Kemalizmle aslında hiçbir zaman tam hesaplaşmadıkları gerçeğini gizleyen ve böyle bir hesaplaşma çabasını da kısa devreye uğratan bir optik yanılsama haline gelmektedir.

Daha genel bir tanının da yolunu açabilir böyle bir gözlem. Türkiyeli sosyalistler, Kemalizmi tarihsel yerine oturtmak ve sınırlarını gösterebilmek için (başka bir deyişle, o "esas olarak tamamlanmış saygın kopuş"u gerçekleştirebilmek için), bazı öğeleri sahiden de Marksizmden alınmış bir teorik açıklama tarzına başvurmuşlardır. Bu açıklama tarzının merkezinde, tarihsel bir zorunluluk içinde birbirini izleyen üretim biçimleri kavramı yatar. İlkel sınıfsız toplumun çözülmesinden sonra, kölecilik, feodalizm, kapitalizm ve nihayet sosyalist üretim biçimi birbirini mutlak bir zorunlulukla izleyecektir (iki de devrim de olur bu süreçte, birincisi feodalizmden kapitalizme geçerken, ikincisi de kapitalizmden sosyalizme geçerken). Marx'ın kendisinde tam olarak rastlanamayan bu türden bir şematizmin sosyalist teoriye esas olarak Stalin'in Diyalektik ve Tarihsel Materyalizm kitabıyla girdiği söylenebilir elbet; öte yandan, Marx-Engels adıyla tanınan bileşik şahsın yapıtlarında böyle bir şematizasyona cevaz ve-

ren bolca önermenin olduğu da doğrudur. Ama daha önemlisi, 20. yüzyılda devrimci dönüşüm olasılıklarının belirdiği ya da tasavvur edildiği hemen her durumda, sosyalistlerin büyük çoğunluğunun pratiğine bu "Diyamat" anlayışının yön vermiş olmasıdır. Pratiğe uyarlandığında, birbirini izleyen üretim biçimleri düşüncesinin bazı farklı (hatta çatışan) yorumları da olabilmektedir elbet: Özellikle, sonradan "Üçüncü Dünya" olarak tanımlanan toplumlarda, şu iki yaklaşımın karşıt kutuplar oluşturduğu görülür: Bir yanda, feodalizmin hâlâ tam olarak tasfiye edilemediği, demek burjuvazinin kendi görevlerini henüz tamamlayamadığı ve bu yüzden de sosyalistlerin "burjuva demokratlarını" desteklemesi gerektiği önermesi, öte yanda emperyalizm çağında burjuvazinin kendi devrimci görevlerinden geri çekildiği ve bu yüzden de burjuva devriminin görevlerinin de sosyalistler tarafından üstlenilmesi gerektiği önermesi. Bu ikinci yaklaşım da kendi içinde farklılıklar göstermiştir: Burjuva devriminin görevlerini sosyalistlerin kendi devrimci iktidarlarında gerçekleştirmesi ama sosyalizme geçmekte fazla aceleci davranmayarak "burjuvazinin ve özellikle küçük burjuvazinin devrimci-demokrat kesimleriyle" ittifak araması gerektiğine inananlar vardır; böyle bir ittifakın uzun ömürlü olabileceğine pek inanamayanlar vardır; bu ittifakın hiç mümkün olmadığını baştan kabul edip devrimci iktidarın çok beklemeden "sosyalist görevlere" geçmesi gerektiğini düşününler vardır. – Şu satırların yazıldığı tarihte, birer "stratejik-taktik" yöneliş olarak bütün bu önermelerin hiçbir hükmünün kalmadığı söylenebilir: Okurlar, sadece bazı terimlerin tırnak içine alınmasının yanlış olduğunu, çünkü zaten bu cümlelerin tamamının tırnaklanarak belli bir tarihsel mesafeye yerleştirilmesi gerektiğini düşünebilirler. Ama o zaten pek aşikâr ironik mesafenin sağlanmasından daha önemlisi, şunu görebilmektir burada: Bütün bir dönem boyunca böyle cümleler ve bu türden farklılıklar son derece gerçek, çünkü basınçlıydı, hem de sayısız insanın hayatına mal olacak kadar – yine de hepsi o aynı üretim biçimleri kavramından ve onun politik ifadesi olan "devrim aşamaları" düşüncesinden hareket ediyordu. Şunu söyleyeceğim: Türkiyeli sosyalistlerin Kemalizm diye adlandırılan

karmaşık olguyu kendi tarihsel yerine oturturken, demek bir bakıma onunla "saygın bir kopuş" gerçekleştirmeye çalışırken seferber ettikleri "üretim biçimleri/devrim aşamaları" teorisi, tam da o karmaşık olgunun karmaşıklığını geçiştirmenin, onu kurcalamaktan kaçınmanın aracı ve bahanesi olmuştur. Ve bu durum sadece "aşırı kopuş tehlikesine" karşı baştan tahkimatlarını kuranlar için değil, kopuş fikrinden hiç ürkmeyen, hatta yeterince kopuş olmadığını düşünenler için de geçerlidir. Geçmişten bugüne bazı işaretlere dikkat çekmeye çalışacağım.

* * *

Behice Boran, henüz 1. TİP'in başkanı değilken yazdığı Türkiye ve Sosyalizm Sorunları (1968) kitabına iki soruyla başlar: "*Son yıllarda, en azından yüzelli yıllık bir batılılaşma ve kalkınma çabasından sonra neden bir türlü başarıya ulaşılamadığı konusu üzerinde ısrarla durulmaya başlandı. Bu sorunun bir parçası olarak da, sultanlık idaresine ve emperyalizme karşı bir halk hareketi niteliğinde başlamış ve yürütülmüş olan Millî Kurtuluş Savaşı'ndan sonra yönetici kadronun nasıl olup da halktan koptuğu zihinleri kurcalıyor*" (a.b.ç.). İkinci soru, monarşi ve emperyalizme karşı bir halk hareketini gündeme getirmesi ve yöneticilerle halk karşıtlığını vurgulamasıyla, Marksizmden şu ya da bu ölçüde esinlenmiş bir devrim teorisinin kadrosuna dahildir, ilk soruysa Marksizmle veya devrim düşüncesiyle hiçbir ilişkisi olmayabilecek bir "kalkınma" modeline. İlginç olan, Boran'ın örtük sınıfsal göndermeleri de bulunan ikinci soruyu birincisinin içinden türetiyor görünmesidir. TİP'in sosyalizmi kalkınma meselesine indirgediğini, bu açıdan Yön dergisinde geliştirilen düşünce çizgisinden pek de ayrılmadığını öne sürenler olmuştur. Öte yandan, bir sosyalist partinin yasal çerçevede çalışma zorunluluğu açından düşünüldüğünde, Boran'ın sözlerinin hayli incelikli bir muhakeme içerdiği görülür: Birinci soru, sınıflar üstü bir kalkınma tasavvurunun yapamadıklarıyla ilgilidir; ikincisiyse, sosyalist projenin ona cevabıdır: Yapmanızı bekledik, yapamadınız, çünkü tarihsel sınırlarınız vardı, çünkü aslında belli bir sınıfa, güçsüz ve

tarihsel olarak aşılmış bir sınıfa dayanıyordunuz, şimdi sıra bizde, kendi programımızı gerçekleştirirken sizin yapamadıklarınızı da yapacağız: Biz sizin "parçanız" olarak görünüyorduk, şimdi siz bizim bir "ânımız" olduğunuzu göreceksiniz. Öyleyse şu da söylenebilir: Boran'ın argümanı, sosyalizmi bir kalkınma aracına dönüştürmüyor, tersine o gerçekleşemeyen kalkınmayı sosyalist proje için bir gerekçe haline getiriyordur. Bir adım daha atarak, bunun Komünist Manifesto'da Marx'ın öngördüğü devrim stratejisinin (kabaca: Burjuvazi, tarih sahnesine yeni çıkan bir sınıfın, proletaryanın muhalefetiyle karşılaştıkça kendi tarihsel görevlerinden geri çekiliyor ve mevzilerini bu yeni sınıfa terk ediyordur) bir azgelişmiş ülkeye uyarlanması olduğunu da söyleyebiliriz. Kısaca, Boran'ın Kemalizmle "hesaplaşması", Kurtuluş Savaşı'nın sonucunda kurulan rejimin tarihsel sınırlarının gösterilmesine dayanmakta ve sorun da bu noktada başlamaktadır.

"Millî Kurtuluş Savaşımız iki yönlü bir savaştı;" Boran'a göre: "Dışa dönük yönüyle, Osmanlı İmparatorluğunu ve onunla birlikte Türkiye'yi, Türklerin anavatanını, haritadan silmek isteyen batının gelişmiş kapitalist ülkelerine karşı verilen anti-emperyalist bir savaştı... Anti-emperyalist olması dolayısiyle de .. ant-kapitalist bir nitelik taşıyordu." Ama bir de içe dönük yönü vardı Kurtuluş Savaşının: "...bir ihtilal hareketiydi, azgelişmiş ülkelere özgü bir burjuva ihtilali." Boran, her burjuva devriminin genel şartlarına değinir: "Kurtuluş savaşı veya ihtilal hareketi süresince burjuvazi erişebileceği en ileri görüşü savunur, çünkü... emekçi halk kitlelerini peşinden sürükleyebilmek, onları hareket geçirip mücadeleye sokabilmek için burjuvazi kendi dar sınıf çıkarlarını aşan, daha evrensel, daha insanî, emekçi sınıfların da çıkar ve yararını kapsayan amaçlar ileri sürmek zorundadır. Büyük Fransız İhtilalinde ve bizde Meşrutiyette, Hürriyet-Adalet-Uhuvvet sloganların bir nedeni de budur." Bu genel koşullara "bize özgü olan şartlar da eklenince, Kurtuluş savaşında yönetici sivil-asker kadronun neden kendi tarihinde en halkçı, devrimci bir noktaya eriştiği kolayca anlaşılır":

Bizde batı burjuvazisi niteliğinde güçlü bir burjuvazi bulunmadığı için sınıf kutuplaşmaları keskin değildi; yönetici kadro,

azgelişmiş bir ülkenin yaşama düzeyi çok mütevazi olan küçük burjuvazisindendi; hele savaş yıllarında yaşama şartları daha da kötüleşmiş, halkın yaşamından pek de üstün olmayan bir düzeye düşmüştü; halkla omuz omuza bir savaş yürütme, halktan esinlenme ve etkilenme durumunda idi, komşu büyük devlette bir ihtilal olmuş, yeni ihtilal hükümetiyle sıkı ilişkiler kurulmuştu.

Boran'ın baştaki sorusunun ("yönetici kadronun nasıl olup da halktan koptuğu") belirdiği ve aslında cevaplanmadan savuşturulduğu yer de burasıdır:

Millî Kurtuluş Savaşı sona erince, köylü kentli askerler tarlasına, tezgâhının başına, küçük dükkânına döndü. Halk kitleleri ülkenin kaderini tayinde önemli bir unsur olmaktan... çıktı. Yönetici kadro, yeni sınırları içindeki yeni Türk devletinin dizginlerini tek başına elinde tutan, dış ve iç düşmanlarını yenmiş, egemen bir tabaka haline geldi ve 19. yüzyıldan bu yana filizlene gelmiş, Meşrutiyet ve I. Dünya Savaşı yıllarında bir boy daha atmış Türk burjuvazisi, daha beriden de toprak ağaları, yönetici kadronun çevresinde kümelendi... Yönetici kadro, tâ 19. yüzyıldan beri olduğu gibi, yine ülkeyi kalkındırmak için batı modeli kapitalist kalkınmayı örnek aldı.

Bunun da nedenlerini sayar Boran: "(1) yukarda işaret ettiğimiz gibi, halkın devlet yönetimine katılmayışı... (2) yönetici kadronun toplum yapısında egemen olan yukarıda saydığımız sınıflara dayanması; (3) yönetici kadroların, bürokrat tabakaların, sınıf menşei ve mensubiyeti bakımından küçük burjuvazi içinde yer alışı..." Döngüsel bir açıklamayla karşı karşıyayız: Yönetici kadro kapitalist modeli örnek alıyor, çünkü halk yönetime ağırlığını koyamıyor; halk yönetimde rol alamıyor, çünkü yönetici kadro (çevresinde kümelenen egemen sınıflarla birlikte) kapitalist kalkınma modelini seçiyor. Bu döngüselliğin dışında kalır görünen tek açıklama öğesi, yönetici kadronun sınıf karakteridir: "Küçük burjuvazi bütün toplumlarda çelişik bir durumdadır. Hem üstteki büyük sermayeden, hem alttaki kalabalık emekçi sınıflardan ürker. Esas burjuva ideolojisini benimser, emelleri yukarı sınıflara tırmanmaya dönüktür... Küçük burjuvazi, durumu kötüleştiği, statüsü düştüğü hallerde sosyalizme doğru kayar..

Toplum düzeninin çöküntüye gittiği zamanlarda ise, büyük burjuvazinin teröre dayanan diktatörlüğüne –faşizme– kayar." Küçük burjuvazinin "çelişkisine" Boran'ın mantığının çelişkisi eşlik etmektedir burada: Durumu kötüleşince sosyalizme kayan küçük burjuvazi, durumunun iyice kötüleştiği o toplumsal çöküntü zamanlarında niçin faşizme kayıyordur? Faşizme değil de sosyalizme kayması için, durumunun çok değil de az kötüleşmesi mi gerekiyordur? Bu açıklama öğesinin de benzer bir genelliğe düştüğünü görüyoruz: Küçük burjuvazi zaten her yerde böyledir. – Baştaki sorun da böylece buharlaşmış olur.

Boran'ın Kurtuluş Savaşı ve sonrasında kurulan rejimi tarihsel olarak konumlandırma çabası, sonuçta onu Kemalizmin özgüllüğüyle yüzleşmekten alıkoymuş, belki de kurtarmıştır. Bu noktada, Boran'ın bazı özgül değerlendirmelere giriştiği anda Ülkücü hareket içinde şekillenmiş görüşlere çok yakın düştüğü de kaydedilmeli. Örneğin şu sözler, Boran'ın yukarıda özetlemeye çalıştığım yaklaşımını bir anda boşa çıkarıyor: "Kurtuluş Savaşı yıllarında ve hemen sonraki devrede, aşağı yukarı Atatürk'ün ölümüne kadar, yönetici kadro, emperyalizme –dolayısiyle kapitalizme– ve merkeziyetçi bir derebeylik niteliğindeki Osmanlı yönetimine ve geleneksel toplum düzenine karşı verdiği mücadele sonucu, varabileceği en ileri ideolojik noktaya vararak devrimcilik, halkçılık, sonra da laiklik, devletçilik görüşlerini ortaya attı." Milliyetçi ve Ülkücü çevrelerde de Atatürk ve İnönü dönemi arasında benzer bir ayrım yapılır: Atatürk döneminin Batı-karşıtı milliyetçiliği İnönü döneminde terk edilerek "hümanist kültür" safsatalarıyla yeniden Osmanlı'nın son dönemlerinin kozmopolitizmine dönülmüştür (bkz. Koçak, 2001). Boran'ın hemen sonraki cümlesi de az önce benimsediği sınıfsal çerçevenin epeyce dışında kalır: "Bu ilkeler [devrimcilik, halkçılık, laiklik ve devletçilik], kavramların gerçek anlamları anlamları incelenip tesbit edilerek, birbiriyle ilişkin olarak sistemleştirilseydi, sosyalizme varacak bir ideolojik çerçeve meydana gelirdi." Bu kavramlar tarafsız bir bilimsel ekip tarafından incelenip gerçek anlamları bir daha oynanmayacak biçimde "sabitlenecek" ve birbiriyle ilişkilendirildiğinde de sosyalizme işaret ettikleri gün gibi aşikâr ola-

cak: 1930'ların Ankara valilerinden Nevzat Tandoğan'ın "Bu ülkeye Komünizm lâzımsa onu da biz yaparız, size ne oluyor!" sözünü akla getiren bu sâfiyane teknisizm, Boran'ın daha önceki "Yönetici kadro ülkeyi kalkındırmak için batı modeli kapitalist kalkınmayı örnek aldı" sözüne farklı bir ışık düşürüyor. Şu halde kapitalizm bir kalkınma modelinden ibarettir ve "kafası yatan" kadro, sosyalizm yerine onu seçebilecektir –belli ki, Tandoğan'ın kafası da sosyalizme çok yatmamış ve Kemalist ilkeleri "sistemleştirmeyi" de başaramadığı için sosyalizm yerine kapitalist kalkınmayı yeğlemiştir.– Kolayca, çok kolayca kabullenilmiş üretim tarzı kavramının kolayca kalkınma modeli kavramına indirgenebildiğini görüyoruz burada.

Belki daha önemli olan, Boran'ın saydığı Kemalist ilkeler (sistemleştirildiğinde sosyalizme varması beklenen ilkeler) arasında milliyetçiliğin bulunmamasıdır. Milliyetçilik bir sorun değil midir Boran için; bütün öbür ilkeleri örgütleyen ve onlara asıl içeriklerini kazandıran bu ilkenin kendi istediği "sistemleştirmenin" dışında bırakılabileceğini mi düşünmektedir? Boran'ın kitabında milliyetçilik bahsi, kaçınılmaz noktada, "Yatay Yapı: Yersel Örgütlenme (Doğu Sorunu)" bölümünde ortaya çıkar. "Bizim eğemen sınıflar, küçük burjuva aydınları ve iktidarlar, Atatürk'ün getirdiği ve anayasanın muhafaza ettiği milliyetçilik anlayışından sapmışlardır." Şu halde Atatürk döneminin milliyetçiliğinde bir sorun yoktur. Boran, bu noktada, 1990'larda Süleyman Demirel tarafından da telaffuz edilmiş "anayasal vatandaşlık" fikrini 1961 Anayasasına referans vererek öne sürer: "Anayasanın 54. maddesi, 'Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türktür' hükmünü koymuştur, yani Türk sayılmak için Devlete vatandaşlık bağı ile bağlı olmaktan gayri bir kıstası şart koşmamıştır. Ayrıca, 3. maddesi 'Resmî dil Türkçedir' der. Bu da gösteriyor ki Türkçenin resmî dil olarak kullanılması mecburidir ama bütün yurttaşların Türkçeden başka hiçbir dil konuşmaması gibi bir zorunluluk yoktur." Boran'ın son yirmi yıl içinde bazen "Kürt realitesi", bazen de "Kürt sorunu" olarak adlandırılan konuda da tesbitleri vardır:

Doğudaki yurttaşların konuştukları dil dolayısiyle baskıya,

horlanmaya, terslenmeye maruz kaldıkları bir gerçektir. Emekçi halk sınıflarının yönetici tabakayı kendilerinden üstün ve imtiyazlı gördüğünü ve onların karşısında kendisini ezik ve horlanmış hissettiğini daha önce belirtmiştim... Doğuda ise bu durumun dil ayrılığından doğduğu kanısı vardır. Bir kısım yöneticilerin de, karşılarına çıkan yurttaşları Türkçe konuşamadıkları, ya da iyi konuşmadıkları için terslemeleri, kötü muamele etmeleri bu kanıyı daha da güçlendirmektedir... Böyle bir muamele ile karşılaşan bir yurttaşın benim ekonomi-sosyal izahlarımı kabul edebilmesi imkânsız değilse bile elbette çok güçtür.

"Ekonomi-sosyal izaha" (Boran'ın sonraki yıllarda daha sık kullanacağı bir terimle, tarihsel maddeci açıklamaya) ilginç bir işlev yüklenmektedir burada: Yöneticilerin de çok hunhar davranmaması koşuluyla, Doğulu yurttaşların yatıştırılmasını, anayasa ve mâkullük çerçevesine çekilmesini sağlayacak bir uzlaştırma aracı. (Bunun, uzaktan da olsa, İlhan Selçuk gibi bir Sol Kemalistin "tarihsel maddeciliği" kullanma tarzını andırdığı söylenebilir. Selçuk'a göre MHP İslamcılara yeğlenebilirdi, çünkü Faşizm modern sanayi toplumunun ürünüyken İslamcılık bir ortaçağ kalıntısıydı.)

Boran'ın düşünceleri üzerinde bu kadar uzun durmamın nedeni, Kemalizmi bahsinde Türkiye solunun başka sektörlerinde de rastlanan bazı rasyonalizasyon biçimlerini (ihmalleri, körlükleri, geçiştirme ve mazeret bulma çabalarını) daha serinkanlı ve bazen de daha safiyane bir üslupla sergilemesidir. Örneğin Mahir Çayan'ın üslubu daha coşkulu olmakla birlikte, yürüttüğü muhakeme Boran'ınkinden çok farklı değildir. Kesintisiz Devrim'den:

Kemalizm, emperyalizmin işgali altındaki bir ülkenin devrimci-milliyetçilerinin bir milli kurtuluş bayrağıdır. Kemalizmin özü, emperyalizme tavır alıştır.. Kemalizm, küçük-burjuvazinin en sol, en radikal kesiminin milliyetçilik tabanında anti-emperyalist bir tavır alıştır... dünyada, bugünkü gibi milli kurtuluş savaşlarının destekçisi bir dünya sosyalist blokunun olmadığı bir evrede emperyalizme karşı, dünyada ilk muzaffer olmuş bir halk savaşını veren radikal milliyetçiler, bu bakımdan, ülkemizin –kökeni Osmanlı alt bürokrasisinin ilericiliğine dayanan– bir orijinalitesidir.

Kemalizme böyle bir "orijinalite" atfedilmesi, daha önceki bağımsızlık savaşlarını, mesela 19. yüzyılda Latin Amerika'da İspanyol kolonyalizmine karşı kazanılan savaşları ve en çok da 1820'lerde Yunanistan'ın Osmanlı egemenliğine karşı kazandığı bağımsızlığı inkâra ya da küçümsemeye götürmüştür Türk solunu çoğu kez. Ulusal egoizmi çok andıran bir "özgünlük" ve öncelik iddiası, Kemalizmin özgüllüğünü araştırmanın yerini tutmaktadır burada; bunun dışında, her türlü somut analizi beyhudeleştiren bir genellik hakimdir Çayan'ın saptamalarına:

1923 Anadolu Devriminin önderinin büyük-burjuvazi olduğunu söylemek gerçeklere aykırıdır. Çünkü emperyalist dönemde burjuvazi, bütün dünyada devrimci, milliyetçi ve demokrat niteliğini yitirmiştir. Onun ideolojisi artık milliyetçilik değil kozmopolitizmdir. O, vatan, millet bayrağını geminin bordasından aşağı atmıştır. Bu bayrağı, emperyalist dönemde enternasyonalizm ve yurtseverlik tabanında proleter-devrimcileri, milliyetçilik tabanında ise küçük-burjuva radikal unsurlar yükseltmektedir.

Milli Mücadelenin önderi Türkiye'de de burjuvazi olamaz, çünkü artık hiçbir yerde olamaz. Böyle bir genellik, milliyetçiliğin Türkiye'deki özgül görünümleri üzerinde kafa yorma ihtiyacını da devreden çıkarıyordur. Milliyetçiliğin sol gümrükten içeri eleştirisizce kaçırılmasının aracı olan kozmopolitizm-enternasyonalizm ayrımı da bu bahiste kendi işlevini görür. 1870'lerde Fransa-Almanya savaşının ardından sosyalistlerin enternasyonalizmine yöneltilen "vatan hainliği" suçlamasını savuşturmak için Marx'ın da başvurduğu (ve Stalin döneminde "Ortodoks Komünizmin" daha da yerleşik bir öğesi haline gelen) bu ayrım, tıpkı Boran'da olduğu gibi Çayan'da da bazı ciddi muhakeme boşluklarına yol açar. "Asla büyük burjuvazi değildir" ve "özü, emperyalizme karşı tavır alıştır" demişti, ama aynı yerde "Bu, muhtevası burjuva olan bir devrimdir" de demektedir. İçeriği burjuva ise biçimi ne sol radikal küçük-burjuvadır? Öte yandan bir de "öz" kavramı var –farkı nedir "muhteva" kavramından? İçerik burjuvadır, öz anti-emperyalisttir ve fakat emperyalizm çağında burjuvazinin anti-emperyalist olması mümkün değildir.– Resmileşmiş bir düşünsel geleneğin eleştirisizce benimsendiği durum-

larda, bayrak-sözcüklerin esiri olmaktan kaynaklanan sürçmelere sık rastlanır. Ama daha önemlisi, böyle bir zihinsel meşguliyetin Türk soluna Türk milliyetçiliğini düşünme imkânını kapatmasıdır.

Boran gibi Çayan da, Güneş-Dil Teorisi ve Türk Tarih Tezi gibi düşünsel garabetlerin (yol açtıkları zihinsel sakatlanmalar, bu teorilerin adını hiç duymamış insanlarda bugün bile sürüp gitmektedir) tam da 1930'ların "olumlu milliyetçiliği" dönemine rastladığından habersiz miydiler? Varlık Vergisi rezaletinin, daha önceki dönemle büsbütün ilişkisiz, sadece İnönü dönemine özgü münferit bir hadise olduğunu mu düşünüyorlardı; yoksa hiç mi düşünmüyorlardı? Kemalizmin sadece Batıya değil, Doğuya da, yani Türkiye'nin kendi "Üçüncü Dünyasına" da şüphe ve düşmanlıkla bakmasını, yeni rejimin hem emperyalizme hem de "feodal artıklara" ya da "ortaçağ kalıntılarına" karşı oluşuyla mı açıklıyorlardı? (Atatürk'ün sadık takipçilerinden Falih Rıfkı Atay, Çayan'ın da Doğan Avcıoğlu'ndan aktarmayla zikrettiği Çankaya'da, Devrimlerin Araplaşmaktan kaçış anlamına da geldiğini belirtir.)

Şüphesiz, eski solda da Kemalizm konusunda farklı yargılara sahip kişiler çıkmıştır. Dr. Hikmet Kıvılcımlı, 1930'ların başında yazdığı Partide Konaklar ve Konuklar, Parti ve Fraksiyon ve Ulusal Sorun gibi gizli metinlerde o günkü TKP yönetiminin çizgisini eleştirirken Kemalizme karşı da bayrak açmış gibidir. Bazı örnekler: "Gizli faaliyeti önemsememek: Gizli faaliyeti, hele Kemalizm gibi katmerli 'militaristiko-faşist' bir sistem içinde açıkça inkâr edeceklerin alnı karışlanır." Ya da: "Cumhuriyet burjuvazisi: M. Kemal, Rusya'daki II. Nikola'ya karşılık gelir. Siyasal görünüşte Nikola yarı meşruiyetçi bir hükümdarlıktı. Mustafa Kemal çağı bir cumhuriyet şeklidir. Fakat biz biliyoruz ki, emperyalizm döneminde cumhuriyetle hükümdarlık arasında pek fark yoktur. Her iki sistem de bir oligarşinin azınlık grubu elindedir." Veya: "Kemalizm, bir kelimeyle taşra tefeciliğinin sömürge kurtuluşuna kalkışan bir harekettir." Ve: "Bugün Türkiye nüfusunda önemli toplam tutan iki varlık var: Türklük-Kürtlük. Siyasi, ekonomik egemenlik Türk burjuvazisinde olduğu için, Kürt halkı

mistik ve belirsiz 'Doğu illeri' kelimesi altında, özel ve gizli bir sömürge, şiddetli bir asimilasyon ve daha doğrusu imha siyasetine uğratıldı." – Bunlar, Çayan gibi genç bir devrimcinin 1960'larda taptaze umutlarla Mihri Belli ve çevresinden devraldığı düşünsel donanımın büsbütün dışında kalan düşüncelerdir. "Tefeciliğin kurtuluş hareketi" gibi ifadeler, burada çok farklı sezişin ve farklı bir düşünce zincirinin de başlamış olduğunu belli eder. Ama Kıvılcımlı da bu düşüncelerin asıl muhatabı olan TKP içindeki muarızlarını (Şefik Hüsnü ve Reşat Fuat) yitirdikten sonra, 50'ler ve 60'lar boyunca, Kemalizm bir yerli kapitalist fideliğidir demenin ötesinde yeni bir ikna yolu geliştirmemiş ve 1971 darbesinde de kendi çıkardığı Sosyalist gazetesinde "Ordu kılıcını attı" gibi son derece bulanık, son derece ikiz-anlamlı bir manşetle darbeye belli bir meşruluk atfetmişti. (Sonradan anlayacaktık: "Doktor" kendisine geç gelen genç Harbiyeli devrimcileri etkileyeceği yerde, kendisi onlardan etkilenmişti. Belki de Çulhaoğlu'nun uyarısını daha telaffuz edilmemişken değerlendiriyordu: Kemalizm bahsinde aşırıya kaçmayın.)

Gelgelelim, Kıvılcımlı'nın TKP tarafından "sol sapma" olarak suçlanacak bu saptamalarında da etkisizleştirici bir genellik vardır. Mesela cumhuriyetçilik bahsi. "Biz biliyoruzdur ki. .": Böyle bir çıkışın içerebileceği kısmi doğruluk, "gerçekten bir cumhuriyetçilik var mıydı" gibi bir soruyu baştan devre dışı bırakır. Bütün bir nüfusun ebedî çocukluğa mahkûm edildiği (ve bunun da bir soyadı yasasıyla yapıldığı) bir toplumda, kendi görev ve haklarını tartabilecek kapasitede olan, demek kendi zihinleriyle düşünecek kadar ergin oldukları varsayılan özerk yurttaşlar ne yapmalıdırlar? Ama işte, emperyalist dönemde, tıpkı demokrasi gibi cumhuriyet de bir yanılsamaya, oligarşinin gerçek egemenliğini süsleyen/gizleyen bir muhtevasız biçime dönüşüyordur. Şu halde, cumhuriyetçilik konusunda oligarşiyle tartışmaya girmenin anlamı yoktur: Zaten öyledir her şey, "hak-hukuk" emperyalizm çağında esas olarak "gak-gukuk"tur.

Sol hareket, belli bir kitle tabanı edindiği 60'lar ve 70'ler boyunca, Türkiye'deki toplumsal formasyonun kurumsal çerçevesiyle uğraşma külfetine katlanmamıştır. Üretim tarzı kavramı,

kullanıldığı biçimiyle, "cumhuriyet mi demokrasi mi" türünden tartışmaları nafileleştiren bir genellik olarak kalmıştır çoğu zaman. Kıvılcımlı'nın "finans kapital + tefeci-bezirganlık" formülü, daha özgül bir soruşturma için bir çıkış noktası olabilirdi belki; iki farklı üretim ve birikim tarzının eklemlendiği bir "orijinaliteye" işaret ediyordu. Ne var ki o da bu ekonomik temelin Kemalist ideoloji ve pratiklerle ilişkisi üzerinde pek durmamıştır. İlginçtir, bu yönde bir çıkış Boran'ın kitabında görülür:

Burjuvazi gelişememiş, büyük sermaye birikimi yapamamış olduğundan, devlet, topladığı vergilerle, en büyük sermayedar durumundaydı. Bütün bunlar bizim yönetici-aydın kadroya özel avantajlar sağlıyordu. Devlet mekanizmasını elinde tutmak ve iktisadi devletçilik politikasını yürütmekle yönetici tabaka dolaylı olarak ekonomiye de hâkim oluyor ve henüz gelişip güçlenmemiş burjuvaziyi ve çok ilkel bir tarım üretimi yapan toprak ağalarını kendi himayeci kontrol ve idaresi altında tutabiliyordu.. Üst kademede bulunanlar ise, sağladıkları imkânları özel çıkarları için kullanabiliyorlar, özel iş çevreleriyle ilişkiler kuruyorlardı. Gelişmiş kapitalist toplumlarda da iş çevreleriyle devlet ve devleti temsil edenler arasında ilişkiler vardır. Yalnız oralarda etkileme mekanizması ters yönde işler. Oralarda burjuvazi gelişmiş, zengin ve güçlü olduğundan, iş çevreleri politik-bürokrat kadroyu kendi çıkarları yönünde doğrudan doğruya kullanır.

Anahtar sözcük "himaye"dir burada. Himayecilik (patronaj) Cumhuriyet'in eski rejimden devraldığı ve sürdürdüğü adlandırılmamış kurumsal çerçeveyi oluşturur. Boran'ın da belirttiği gibi, gelişmiş kapitalist ülkelerde de (özellikle ABD'de) patronaj ağları yürürlüktedir; ama İtalya ve Yunanistan'dan Arap ülkelerine kadar Akdeniz toplumlarında özel bir ağırlık kazanmıştır. Himaye, asıl sosyal sermayedir bu topluınlarda. Farklı üretim tarzlarının, görünüşte farklı siyasal sistemlerin içinde, kendini onlara uyarlayarak ve onları da kendine benzeterek varlığını sürdürür; kendini resmiyetin ardında gizler ama yasal kurum ve mekanizmaların da saydamlığını ortadan kaldırır. Hisham Sharabi (1988), Neo-Patriarki adlı kitabında şöyle betimlemektedir patronaj sistemini:

Patronaj sisteminin yağı, ona esneklik ve dayanıklılık kazandıran şey, tavassut (aracılık) mekanizmasıdır. Grubun en alt üyeleri de dahil olmak üzere bireylerin ve grubun korunmasını sağlayan ve maddi çıkarlarını gözeten, en alt üyelerin de kimlik ve tutunma duygusunu güçlendiren bu yerleşik mekanizma olmasaydı, bugün varolduğu biçimiyle karmaşık patronaj sistemi bu kadar köklenmiş olmazdı. Aile içinde geliştirildiği biçimiyle tavassut, sadece bireyi yerleşik otoritenin üstünlüğünü kabullenme yönünde topluınsallaştırmakla kalmaz, ama o otoriteyle ilişki kurma ve iş yapma yollarını da öğretir kişiye. Annenin, amcanın, aileye yakın sayılan bir kişinin vb. tavassutu sayesinde, çocuk, kendi kişisel güçsüzlüğüne rağmen, varolan iktidar sistemi içinde hâlâ iş yapabileceğini görür... Patronaj sisteminin özelliği, bütün tarafların kazançlı çıkacak olmasıdır. Tavassut mekanizmasında, hem ricacı (yanaşma), hem ulufe dağıtan, hem de aracılık eden, bunların üçü de bir şeyler kazanır. Yine de her zaman en çok kazanan taraf, asıl hami konumundaki ulufe dağıtıcısıdır. Çünkü kudret ve servet sahiplerinin kapısında ricacı olmak çoğu zaman bir ölüm kalım meselesidir; kişi, değiştiremeyeceği ve boyun eğmek zorunda olduğu toplumsal koşullar tarafından yanaşmalığa zorlanmaktadır. Devlete ve yasalarına sığınmak isteyen kişi, kısa sürede, bunların ne adalet ne de korunma sağlayabildiğini keşfeder. Neo-patriarkal patronaj, yasallığın yerine geçer ve kamu kurumlarını bir fazlalık haline getirirken, bireyin özerk hak iddialarını da askıya almaktadır.

Böyle bir sistem, dünyanın birçok yerinde görüldüğü gibi, demokrasiyle pekâlâ uyum sağlayabilir; ama cumhuriyetçiliği kendi karikatürüne indirgemesi kaçınılmazdır. Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir ilkesi, toplumun her an milyonlarca üyeye sahip hiyerarşik bir suç ortaklığına dönüşebildiği bir durumda, cumhuriyeti değil, üye devşirme mekanizması haline gelmiş bir demokrasiyi tanımlıyordur olsa olsa. Şüphesiz, hiçbir zaman mutlak ve apaçık işleyen bir sistem değildir bu; eğer öyle olsaydı yaşayamazdı. Adlandırılamıyor oluşuna borçludur yaşarlığını: Adlandırılmıyor çünkü yaşanıyordur. Toplumun yasal çerçevesi, kurumlar, özerklik iddiasındaki gruplar ve kişiler her zaman ça-

tışacaklardır patronaj ağlarıyla; ama hiinaye sisteini de yine bu kurumlar içinde kendi kolaylaştırıcı kanallarına çoktan yönelmiştir. Her yasal belgenin ardındaki, hatta Kırmızı Kitapların bile ardındaki gizli inetindir: Toplumun bir devrimle feodalizmden kapitalizme geçtiğini söyleyebiliriz – kendisi adlandırılmadığı sürece, patronaj sisteminin böyle tahlil ve tesbitlere pek itirazı olmayacaktır.

Şöyle diyeceğim: Cumhuriyetin Osmanlı'dan devraldığı bu kadim sistemi adlandırmamaktır, Türk solunu Kemalizm ve milliyetçilik karşısında çoğu zaman eleştirisiz bırakan asıl etken. Adlandırmak, onun dışında ve karşısında kendini bir anda yapayalnız bulmak anlamına gelirdi. Söylenmediği için benimsenen bu gizli metnin dayanıklılığı karşısında Kıvılcımlı'nın öfkesi bile zamanla yatışmak zorunda kalmıştır.

Bu yazının başında, Kürt sorununda alınan tutumun (SDP ve Emek Partisi) örneklerinde görüldüğü gibi, solu Kemalizm konusunda da ayrıştıran bir faktör olduğuna değinmiştim. Ama bunun da bir sınırı olduğunu söylemek gerek: Bu taraftaki Kemalizme karşı daha özgürleşmiş olanlar, öbür taraftaki "karşıt-Kemalizm" konusunda o kadar rahat ve özgür davranabiliyorlar mıdır? Evet, 1980'lerden sonra, Türk Tarih Tezini eleştirmek daha mümkündür; ama "Sümer rahip devleti" ile ilgili tezler ne ölçüde eleştirilebiliyordur? Bu türden tezlerin üretilmesini ve yayılmasını sağlayan mekanizmaların temelinde, o kadim hami-malımi patronaj ağlarının yattığı görülebilecek midir?

Ağustos, 2006

Kaynaklar:

- Cinemre, Levent- Çakır, Ruşen (1991): Sol Kemalizme Bakıyor. Metis Yayınları, İstanbul.
- Koçak, Orhan (2001): "1920'lerden 1970'lere kültür politikaları", Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce – Cilt 2: Kemalizm, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Sharabi, Hisham (1988): Neopatriarchy: A Theory of Distorted Change in the Arab World. Oxford University Press, New York.

Belgeli Siyaseti Aşabilmek

Ferhan Umruk

Türkiye'nin siyasi yapısını analiz edebilmenin yolunu yalnızca siyasi partilerin kimliklerini araştırarak bulmaya çalışan bir siyaset biliinci sonuçsuz bir çabanın içine dalmış olurdu. Bu yöntemle sınırlı kalarak yapacağı çalışına ya sathi düzeyde kalacak ya da gerçekle örtüşmeyen sonuçlara varacaktır. Bunun nedeni, Türkiye'de siyasi partilerin varlığının ülkenin siyasetini belirleyebilecek bir aktör olduklarına kanıt teşkil etmediğinin her aşamada su yüzüne çıkmış olmasıdır. Siyasi partiler yerine ordunun siyasi yapının şekillenmesinde oynadığı rolün sonuçları bakımından, onun, partileri yalnızca sınırlamakla kalmayıp varlıklarının sürüp sürmemesinde de belirleyiciliği dikkate alındığında rejiinin karakteri hakkında üretilen fikirler gerçeğe yakınlaşma imkanına kavuşur. Türkiye'de ordunun siyasi düzen üzerindeki hegemonyasını kanıtlayan olgular, yaklaşık 60 yıllık mazisi olan çok partili siyasi sisteme bu kısa dönem içerisinde ikisi doğrudan ikisi de dolaylı olmak üzere dört defa müdahale etmiş olmasıyla sınırlı değildir. Aynı zamanda bu süre zarfında giderek artan bir biçimde Milli Güvenlik Kurulu aracılığıyla temel konular başta olmak üzere ülkenin iç dış siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel akla gelebilecek her konuda yaptığı müdahalelere meşruiyet kazandırmıştır. Retorik olarak siyaset dışı kalması ve özgün ola-

rak devletin dış güvenliğiyle ilgili görevi üstlenmesi gereken ordunun kendisine ait alanı aşarak siyasi alanının bütününe yayıldığını gösteren en önemli belge aslında gizli olan fakat sonra sızdırılarak açıklanan adeta ülkenin gizli anayasası olarak adlandırılan milli güvenlik siyaset belgesinde yer alan 13. maddesinde berrak bir şekilde ortaya çıkıyor. Bu madde şöyle diyor; "Türkiye'nin dünya ile bütünleşmesine yönelik, özelleştirme de dahil ekonomik çabalar arttırılmalıdır" Görüldüğü üzere özelleştirme gibi dünyada neo-liberal politikanın ve sağ siyasetin öncelikli maddesi Türkiye'nin milli güvenlik siyaset belgesinin temel maddelerinden biri haline dönüşmüş bulunuyor. 31 Ekim 1997'de MGK'da kabul edilen bu belgenin AB reformları sonucunda şimdi sivil olan o dönem ise asker olan MGK sekreterliği tarafından hazırlandığını hatırlatmakla yetinelim. Paradoksal olansa süre giden özelleştirmeler karşısında direnen işçilerin sendikal önderliklerinin devlet sendikacılığını görev edinmeleriyle mücadeleyi çarpıtarak sorunun temeli olan sınıfsal yanını örtüp milli soruna dönüştürme çabalarıdır. Bu çarpıtma son dönemde baş gösteren Seka, Seydişehir,Telekom, Ereğli Demir Çelik ve Aliağa rafinerileri işçilerinin direnişlerinde öne çıkan 'vatanı sattırmayız' söylemiyle başarıya ulaşmış gözüküyor. Özelleştirmeler karşısında kuşkusuz bir faktör olmakla beraber yalnızca hükümeti hedef gösteren mevcut sendika önderliklerinin, aslında devletin gizli anayasası olan MGSB ile kararlaştırılmış olan özelleştirmelerin gerçek müsebbibini tespit etmedikleri söylenebilir mi? Kuşkusuz böyle değildir, bin bir araçla yapılan dezenformasyonla bilinci köreltilen işçi sınıfının bulunduğu durumun kökleşmesine mevcut sendika önderlikleri katkıda bulunmaktadırlar. Bu durum ordunun yalnızca siyasi partiler düzleminde değil, toplumun her türlü örgütsel alanında da hegemonik bir güce sahip olduğunu göstermektedir. 28 Şubat sürecinin silahsız kuvvetleri rolünü derhal üstlenen sendikalardan, meslek kuruluşlarına, derneklere bir dizi sivil toplum kuruluşu hatırlanmalıdır. Tam bu noktada Türkiye'deki sivil siyasetin karakteri gereği aslında sivil olmadığını da aksine ordunun başat rolünü benimseyerek düzen içi bir rol oynamayı üstlendiğini ifade etmek

gerekiyor. Ordunun düzen siyaseti üzerindeki hegemonyasının tek taraflı bir ilişki olmadığının başlıca delili her askeri darbe sonrasında ya hemen ya da bir süre sonra düzenin siyaset sınıfı tarafından kurtarıcı olarak baş tacı edilmesidir.

Türkiye'de ordunun siyasi düzen içi hegemonik bir aktör olması hangi faktörlerin sonucudur? Bugün bu duruma verilen bir dizi yanıt mevcuttur. Aslında Türkiye toplumunun sosyo-politik tarihsel sürecinin meydana getirdiği yapısal bir durumla karşı karşıya bulunduğumuzdan bahsedilebilir. Ancak bu saptamanın kendisi günümüzün dinamiklerinin ne sonuçlar üreteceğini ortaya koymakta yeterli olmayacaktır. Öte yandan insanlık toplumsal işbölümünün ortaya çıkıp sınıflı toplumun filizlenmesiyle birlikte bir baskı aracı olarak devletle tanıştı. Devlet örgütlenmesinin esas müşevvikinin artık ürünün diğer grupların, kabilelerin saldırısına karşı savunma amacıyla silahlı gücün oluşması ve bu kuvveti oluşturanlarında kendi grubunda hegemon olmasıyla sonuçlandığı biliniyor. Bütün devletlerin silahlı güce olan ihtiyacı, bir kurum olarak ordunun belirleyici faktörlerden biri olmasına yol açar. Basit işbölümünün gerçekleştiği topluluklardan günümüzün kapitalist toplumunda genişlemiş işbölümüne ulaşan süreç iktidar alanında parlamento, yargı, partiler ve bunun gibi kurumların çoğalması ve dominant faktör olmalarıyla birlikte, ordunun politik etkinliğinin kaybolmadığı, ancak giderek azaldığı görülür. Bu bakımdan devlet olarak örgütlenmiş tüm toplumların kapitalizm öncesi geçmişlerine bakıldığında onların esas olarak toplumsal örgütlenmelerinin temeli askeridir, eski Grek mitolojisi ordu-devletlerin anlatısıdır, İskender ordusuyla Dünya İmparatorluğu peşine düşmüş, Kutsal Roma-Cermen İmparatorluğu askeri ihtiyaçlar doğrultusunda sosyo-ekonomik örgütlenmesini sürdürmüş, aynı şekilde İslam imparatorlukları gazalarla büyümesini sürdürmüştür, Osmanlı İmparatorluğu'nun da bu doğrultuda askeri örgütlenmesiyle zaptettiği topraklardan elde ettiği haraçlar üzerinden devlet nizamını koruduğu biliniyor.

Gelişmiş kapitalist toplumlarda politik olarak güçlenen işçi sınıfının orduyu nötralize eden bir aktör haline gelmesi, yakın tarihte askeri darbelerin sık sık yaşandığı az gelişmiş ekonomilerin

sosyo-ekonomik yapılarının onlardan farklı olmasıyla da ilişkilidir. Bu bakımdan, az gelişmiş toplumsal yapılar gecikmiş olarak kapitalizmi kurarken ve onun bütün toplumsal çelişkilerini üretirken diğer yandan pre-kapitalist ekonominin nüfusun büyük çoğunluğunu kapsadığı üretim biçimini de sürdürmek durumundaydılar. Az gelişmiş ekonomilerin sosyo-ekonomik ikili veya çoklu üretim biçiminin yarattığı sosyal formasyon yalnızca niceliksel olarak işçi sınıfının güçsüzlüğünü değil, aynı zamanda burjuvazinin de politik güçsüzlüğüne neden oldu. İşte böyle bir sosyo-politik formasyona sahip bu tür ülkelerde görece güçlü organizasyonu olan ordunun iktidarı tek başına almasının yolu açılmış oldu. Ancak bu sosyal gerçekliğin varlığı yakın tarihe damgasını vurmuş askeri diktatörlüklerin oluşumunun tek gerekçesi olarak alınması için de yeterli değildir. Askeri diktatörlüklere zemin hazırlayan diğer parametre 1990'lı yıllara kadar dünya siyasetini belirleyen ABD ve SSCB'nin başını çektikleri kapitalizmle sosyalizmin iki kutup olarak mücadelesinin yarattığı atmosferdir. Bu mücadelenin SSCB tarafından da sosyalizmi deforme ederek reel mücadele sathına çekilmesi özellikle 2. Dünya Savaşı'nın sonunda akdedilen Yalta Antlaşması'nın etki alanları paylaşımına uzanması sonucunda siyasetin formelleşmesi ile karşı karşıya kalınmıştır. ABD'nin kapitalizmi dünyada egemen kılma doğrultusunda başta arka bahçesi olarak gördüğü Latin Amerika olmak üzere toplumsal muhalefetin yükselişi karşısında kanlı askeri darbelerin bizzat CIA tarafından planlanması ve içinde yer aldığı, Şili'de olduğu gibi demokratik yollardan iktidara geçiniş solun askeri darbeyle düşürülmesi yöntemleri, bugün ABD dış işleri bakanı Condoleeza Rice'ın son açıklamasında "ABD'nin 60 yıldır dünyada demokrasiye önem vermediklerini" itiraf eden sözlerinde de ortaya çıkıyor. Bu dönemde SSCB'nin de özellikle Ortadoğu'da askeri BAAS rejimlerini, Latin Amerika'daki sol cuntaları 'kapitalist olmayan kalkınma yolu' kuramı icat ederek meşrulaştırması ve bu tür otoriter rejimlerin sol anlayışla bağdaştırılması askeri diktatörlüklerin uluslararası politik arenada yolunu açmış oldu. Bu anlayışın, Türkiye sosyalist hareketine 60'lı yıllardaki etkisi bakımından veciz bir örnek sol içinde güç

kazanan Milli Demokratik Devrim'cilerin orduya yönelik görüşleridir; "milli demokratik devrimin dayanacağı güçler şehir ve köy proletaryası, şehirlerin ve köylerin yarı proleter unsurları, asker-sivil aydın zümredir..." (Türk Solu 53. sayı eki). Güçlerin sıralanmasında sonda olanın haddizatında başta yer aldığını arif olan anlamaktaydı. Beklentilerin kabusa dönüştüğü biliniyor. Dönemin atmosferinin yarattığı belki de en dramatik sonuç da Hikmet Kıvılcımlı'nın ordunun 12 Mart darbesini, "Ordu kılıcını attı" ifadesiyle olumlu bir beklentiyle karşılarken Türkiye'den kaçmak zorunda kalışı ve sürgünde olumsuz koşullarda hayatını kaybetmesidir.

Türkiye'nin bu panorama içerisinde nerede yer aldığı bildik bir konu. Cumhuriyet tarihinin ilk askeri darbesi olan 27 Mayıs'ı yapan askerlerin ilk bildirilerini "Nato'ya ve Cento'ya bağlıyız" açıklamasını yerleştirmiş olmaları geleceğin darbelerinin de düsturu olmuştu. 12 Mart'ın akıllarda kalan vecizesi Memduh Tağmaç'ın "sosyal uyanış ekonomik gelişmeyi aştı" açıklamasıydı, 12 Eylül Beyaz Saray'da "Bizim çocukların işi" nidalarıyla kutlandı. Bu üç müdahalenin ortak özelliği iki kutuplu dünyanın süre gittiği zaman zarfında yapılmış olmalarıdır. 1991'de SSCB'nin ortadan kalkmasıyla ABD hegemonyasında tek kutuplu bir dünyanın varlığı koşullarında gerçekleşen 28 Şubat müdahalesinin sınırlarını belirleyenin bu koşullar olduğunu belirtmek gerekiyor. İktidarın değişiminin parlamento sathı mailinde gerçekleştirilmesi bizzat bir general tarafından "Post-modern darbe" diye nitelenmesi değişen paradigmaların sonucudur.

Türkiye'de ordunun rejim üzerindeki hegemonyasını sürdürmesini sağlayan tarihin bir dönemine ait uluslararası politik dinamikler ortadan kalkmış bulunuyor. Sovyet bloguna karşı ileri karakol misyonunu üstlenerek askeri bir faktör olarak değerlendirilen Türkiye'nin bu niteliksel özelliği ortadan kalkmış bulunuyor. Yalta paylaşımında ABD alanında yer alan Türkiye'nin bu konumunu sürdürmesi ABD bakımından başat sorun olarak değerlendirildiğinden, bu konum sürdürüldüğü ölçüde üst sınıfların politikaları dahilinde ordunun rejime dolaylı veya dolaysız müdahalelerinin sonuçları ikinci derece olageldi. Kısacası ABD

dün komünizme karşı açtığı savaşta, komünizmi geriletebildiği ölçüde hür dünya adına yaptığı mücadeleyi meşrulaştırabiliyordu. Bu bakımdan kurtardığı veya savunduğu ülkelerin rejimlerinin niteliği yani onların diktatörlük veya demokrasi olmalarının bütünsel strateji bakımından önemi olmuyor ve bu perspektifle kapitalist dünyada meşrulaşabiliyordu. Bugün savaşa girdiği Taliban soğuk savaş paradigmasında dostuydu. Dolayısıyla bugün ABD'nin hegemonya mücadelesinde retorik değişimini yalnızca bir kılıf olarak nitelemek doğru olmaz. Şu açıktır ki; her ne kadar komünizm yerine siyasi islamı tehdit unsuru olarak yerleştirse bile bunun yeterli olmadığı, hem bu gücün dünyayı tehdit edebilecek boyutlarda olmadığı gerçeği, hem de komünizmin tüm insanlığa çağrı yapabilen niteliksel özelliğine karşın, siyasi islamın yalnızca islam dinine mensup toplumlara yönelebilmesinin sınırlılığı niteliksel farkı ortaya koymaktadır. Nasıl Osmanlı bir beylikten, Bizans'ı egemenliği altındaki toplumların hoşnut edememesi sonucunda giderek izole ederek yok edip onun yerini alma meşruluğunu sağlamışsa, güç ve imparatorluk yolunda ne biçimde olursa olsun meşruiyet gerekli bir şarttır.

Bu paradigma değişimi 20 Nisan 2005 tarihinde yaptığı konuşmada bizzat Genel Kurmay Başkanı Hilmi Özkök tarafından belirtiliyor; "Soğuk savaş paradigması, Soğuk Savaş sonrası her konuda yaşadığımız hızlı değişime paralel olarak, ülkelerin güvenlik ve iç istikrarını olumsuz şekilde etkileyen risk ve tehditlere artık çözüm üretememeye başlamıştır." Bu noktaya gelene kadar SSCB'nin yıkılmasının ardından Orta Asya'daki Türk Cumhuriyetlerinin Rusya'nın etkisinden koparılması için tarihsel bağlar sanrısıyla stratejik bir rol oynayabileceğini düşünen egemen güçler, Azerbaycan ve Özbekistan'da olduğu gibi akim kalmış darbe teşebbüsleriyle Türkiye'nin böyle bir misyona sahip olmadığını ortaya koydular. Öte yandan islam ülkelerine demokrasisiyle! bir model olma stratejisinin karşılık bulamayacağı başka bir gerçektir.

Bu noktada, yakın tarihte dünyanın bir çok bölgesinde askeri ve otoriter rejimlerin yerini parlamenter rejimlere terk ettiği bir süreç izlendi. Avrupa da İspanya, Portekiz ve Yunanistan uzun

dönemli faşist ve askeri diktatörlüklerden parlamenter rejimlere geçtiler. Latin Amerika halkları askeri diktatörlükleri yenilgiye uğrattı. Dünyanın bu bölgeleri uluslararası koşullar elverişli olduğunda kendi iç dinamikleriyle bu geçişi yaratabildiler. Bu geçişi yaratabilmelerinde tarihsel olarak sınıf mücadelesi deneyimlerinin zenginliğinin altı çizilmelidir. İspanya, halk cephesi iktidarını yaşamış ve uluslararası boyutlara ulaşan büyük bir iç savaşın içindenden geçmişti. Yunanistan da 2. savaşta Komünist parti direniş cephesini örgütleyerek yürüttüğü savaşın prestijine her zaman sahip oldu, Yalta'da kapitalist kampa terk edilmese solun iktidara geçmesi mümkün olabiliyordu, Yine Latin Amerika Küba'nın yarattığı atmosferle devrimci gerilla hareketlerinin kitlelerde kök saldığı bir geçmişe sahiptir. Buna karşın islam coğrafyası bu sürece ayak uydurabilmiş değildir. Bu coğrafyanın bütün bir soğuk savaş döneminde geçişli olarak ya ABD nin etkinliği altında yeşil kuşak stratejisi doğrultusunda sosyalizme karşı islamın ideolojik bir silah haline dönüştürülerek monarşik ve otoriter rejimlerin kitle bilincinde yarattığı tahribat ya da SSCB' nin başta otoriter BAAS rejimleri vasıtasıyla yarattığı ittifakların her türlü toplumsal örgütlenmeyi bertaraf ederek yine kitle bilincinde yarattığı pasifleşme ve biat psikolojisinin sosyolojik karakter haline gelmesi, bu durumda farklı aktörlerin yarattığı sembiyotik ilişkinin sonuçları ile karşı karşıya kalındığı söylenebilir. Gerçek olan şudur ki, Türkiye sosyo-politik olarak esas itibarıyla bu coğrafyanın içinde ele alınmalıdır. Uluslararası koşulların değişimine rağmen rejimin niteliksel olarak bir değişim göstermemesi de buna kanıttır. Daha önce de belirttiğim gibi özelleştirme politikasını askerlerin inisiyatifiyle milli belge haline getiren rejimin sivil siyasete bıraktığı alanın hiçbir şey ifade etmediği açık bir gerçektir. Bu coğrafyayı kimilerinin belirlediği gibi Ortadoğu olarak adlandırmak yerine genişleterek islam coğrafyası diye adlandırmanın gerekçesi pek de zor olmasa gerekir. Ortadoğu dışında Pakistan, Endonezya, Malezya gibi islam ülkeleri dikkate alındığında bu ülkelerde de rejimin dolaylı veya dolaysız olarak ordunun hegemonyasında veya otoriter nitelikte oldukları görülüyor.

Nihayetinde özellikle 11 Eylül sonrası batı dünyasının dile getirdiği ve Türkiye'de üst sınıfların benimsediği Türkiye'nin demokrasisinin islam dünyasına örnek oluşturması önerisi bu demokrasinin de ayrıntıcı, baskıcı niteliksel özellikleri dikkate alındığında durumun vahametini ortaya koymaktadır. O halde, yukarda işaret ettiğimiz kapitalizme geç eklemlenme, Soğuk Savaş'ın yarattığı uluslararası dinamiklerin etkisi ve üçüncü bir faktör olarak islam dininin devlet nizamı öneren ideolojik niteliksel özelliği islam coğrafyasının politik kültürel dokusunun otoriter eğilimlerini kuvvetlendirmiştir. Burada sözü edilen İslam coğrafyasında yer alan rejimlerin din devleti olsun olmasın otoriter karakterde olduklarına ilişkindir, bu bakımdan bir din devleti olan monarşik Suudi rejimi ile Yarı-Askeri parlamenter rejimin hüküm sürdüğü Türkiye'nin rejimleri farklıdır, ancak niteliksel olarak otoriter özellikleri benzerdir.

Benzer hikayeyi yaşayan toplumlar ortak özelliklere de sahip olurlar. 18. yüzyılda başlayıp 19. yüzyılda büyük sıçrama yapan sanayi devriminin batı toplumlarını eriştirdiği gücün arkasından yetişmeyi amaç edinmiş Doğu Dünyası büyük bir handikapla karşıya kaldı. İslam coğrafyası için bu derin gerilim günümüze ulaşan iki asırlık hikayeye dönüştü. Sosyolojik bir semptom haline dönüşen bu kişilik kırılması veya çift karakterli olma halinin başarılı bir tasviri tam da krizin eşiği olan 19. yüzyıl sonu Osmanlı aydının simgesel tipi olan Tevfik Fikret'in biyografisinin yazarı Serol Teber'in şu cümlelerinde saklı; "Modernleşme süreci, gelişmekte olan gelenceksel(Asyatik) ülkelerin toplumsal, kültürel ve psikolojik yapılarını değişik biçimlerde etkilemiştir. Bu ülkelerin toplumsal yapılarının, etekten doruğa modernleşme sürecine başlamaları veya katılmaları mümkün olamadığından, buralarda kimi kişiler tek tek bireysel modernleşme adacıkları oluşturmuşlar, fakat bu durumda (da) çok kez, ne gelenekseli sürdürebilmişler, ne de modernleşmeyi yeterince yakalayabilmişlerdir." (Aşiyan'daki Kahin, sy. 90, Serol Teber) Burjuva devrimlerinin gecikmiş takibi zaten dünyada eski toplumu tamamen yıkacak rüzgarın dinip burjuvazinin tutuculaşması atmosferinde taklit ve takibin kısıtlı ufkuna sahip öncülerin de sınırlarını çi-

zen bir çemberdir. Serol Teber bu insanların muhalifliklerini tarif ederken onların "tanrıdan, despottan, batıl gelenekten kurtulmaya, bağımsızlaşmaya, hatta olanak bulduğunda özgürleşmeye" (aynı eser sy. 91) doğru köklü bir çağrı yaptıklarını ifade ediyor. Ancak bir dönemin toplumsal değişimi savaşçılarının çoğunun bu misyonlarını terk ederek konformizmi tercih ettikleri görülür. Despotizmin destekçileri haline dönüşürler, örneğin Cenap Şahabettin için Murat Belge şunları aktarmakta; "Nazır paşanın (yani Enver Paşa) selamı ile birlikte şu ricasını tebliğ ettiler 'zabitan ve asakiri teşvik ile teşçi edecek asar-ı edebiye yetiştiriniz' Bu talebin başka yazarlara iletilmesi görevi Cenap'a havale edilmiş O da işin püf noktasını şu kelimelerle açıklıyor; 'Yazılacak asara gayet vasi, ama gayet vasi ücretler (!) vaad buyruluyor'" (Radikal 27.03.2005) Görüldüğü gibi bu coğrafyanın aydınlanmacıları her an özgürlükçülükten öbür tarafa yani Refik Halit Karay'ın "Örfi idarenin, divanı harplerin, kısacası hem askeri hem de sivil iki başlı Makedonya diktatörlüğü" (Bir Ömür Boyunca R.H.Karay sy. 59) olarak tarif ettiği despotizme savrulabiliyorlar. Tevfik Fikret'in onu yalnızlığa doğru savuran bükülmez tutarlılığını ayrı bir yerde tutarsak, o çevreden Hüseyin Cahit Yalçın'ın İttihat Terakki'nin kalemşörü haline dönüşüp katliamın tahrikçilerinden biri olması da kişilik kırılmalarının mevcudiyetini gözler önüne serer.

Cumhuriyet'in bir dönem denildiği gibi Osmanlı'dan kopuşu değil onun devamını ifade ettiği, günümüzde muktedirlerin o geçmişi bütünüyle savunma gayretkeşlikleriyle bu bakımdan da ortaya çıkıyor. 1. Dünya Savaşı'nı yenilgiyle bitiren imparatorluğun Anadolu topraklarına çekilerek Abdülhamit'in başlattığı İslamlaşmak, İttihat Terakki'nin sürdürdüğü Türkleşmek ve İslamlaşmayı, Cumhuriyet, Türkleşmeyi başat kılarak sürdürdü. Dolayısıyla Osmanlı saltanatının paradigması Cumhuriyet Türkiye'sinin de paradigması oldu. Devleti kurtarmak üzerine muktedirlerin yaşadığı çelişkiler üzerine kurulu bir tarihten günümüze uzanan bir doğrusal çizgi adeta toplumun kader çizgisi oldu. Bu bakımdan ne Abdülhamit'in imparatorluğun Avrupa topraklarındaki Hıristiyan tebaasının batının burjuva devrimlerinden

etkilenerek ulusal bilinçle imparatorluktan kopması karşısında Hamidiye alaylarını kurarak Anadolu'nun Hıristiyan azınlığı Ermenilere karşı askeri çözümü, ne İttihat Terakki'nin 1915 Ermeni tehciri kararı, ne de Cumhuriyet döneminde tezgahlanan son kalan Rumları sürmeyi amaçlayan 6-7 Eylül vandalizmi ne de sonuçta dinde yaratılan homojenleşmeye karşın farklı bir ulusal kimliğin varlığını sürdürüp cumhuriyet boyunca baskıya karşı isyanları katliamlarla yanıtlanan zorla Türkleştirilmek istenen Kürtler karşısında izlenen politikalar birbirinden farklıdır, bu politikaları uygulayan aktörler farklı olmakla beraber politikalar bütünüyle örtüşmektedir.

Buradan şu sonuç çıkar: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e ve günümüze uzanan süreç analiz edildiğinde nasıl ki burjuvazi üst sınıfların diğer kesimlerine karşı toplumun alt sınıflarıyla ittifak kurup hedefine ulaşmasına karşın, alt sınıfların ayaklanması karşısında derhal çıkar farklılıklarını izole ederek en gericisini de dahil ederek üst sınıflarla birlikte hareket ediyorsa, Türkiye'nin üst sınıflarının laik veya İslamcı veya değişik siyasi renkleri bu topraklar da yaşayan dinsel veya ulusal farklı kimliklere karşı bütünsel bir ittifakı sürdürmektedirler. Türkiye'nin muktedirlerinin ortak gelenekleri itibarıyla paradigmalarını Türk-Sünni kimliğini tüm topluma giydirmek üzere kurdukları gerçeğini tespit etmeden durumu anlayabilmek mümkün değildir. Muktedirlerin bu hedeflerine eşlik eden diğer ortaklaştıkları madde ise sınıf çıkarlarıyla ilgili olarak alt sınıfların siyasi örgütlenmesini engellemek, sosyalizmi her aşamada bastırmaktır. Örneğin Alevi kimliği yalnızca siyasi İslamın basıncı altında kalmıyor, yakın bir tarihte laik kesimin dominant gücünü temsil eden MGK'nın eski sekreteri General Tuncer Kılınç'ın Alevilerin taleplerine sert karşı çıkışı aslında bu hedefte farklılığın olmadığını gösteriyor. Tabii daha traji-komik olanı başörtülü milletvekili Merve Kavakçı'ya karşı mecliste kahramanca! mücadele vererek atılmasını sağlayan DSP liderleri Ecevit ikilisinin AB reformlarının din özgürlüğü açılımlarına karşı "din elden gidiyor" feryatlarıyla açtıkları kampanya oldu. Türkiye'de rejim bakımından başat olan Kürt halkının temel haklarını elde etme mücadelesi karşısında

AB reformlarının zorunlu kıldığı adımları göstermelik hale getirip bastırma ve bu yolla Türkleştirme yöntemi AKP'nin de, CHP'nin de, militarist odakların da yer aldığı üst sınıf koalisyonu tarafından ortaklaşarak sürdürülmektedir.

Peki MGSB'de yer alan zaman zaman birinci sıraya yerleşen irtica tehdidi ne anlama gelir? Bu üst sınıfların sınıfsal çıkar çatışmasının, kültürel boyutlarda ifadesidir. Kuşkusuz bu çelişki bir gerçekliğe dayanmaktadır, ancak bu, birincisi Türk-Sünni kimliği yaratma doğrultusunda homojenleştirme paradigmasına karşı engeller mevcut oldukça, ikincisi bugün reel bir güç olmamakla beraber alt sınıfların mücadele potansiyeli her zaman ihtimal dahilindeyse, üst sınıfların aile içi bir çelişkisi olarak değerlendirilmelidir.

İmparatorluğun büzüşme sürecinden itibaren Türk-Sünni kimliği doğrultusunda homojenleşme yönelimi zincirleme olarak saltanat, diktatörlük veya parlamenter iktidarlar olsun bütün egemenler tarafından kararlı bir şekilde uygulanmış ve uygulanmaya devam edilmektedir. Bu süreç aynı zamanda uluslaşma ve olmayan Türk burjuvazisini yaratma sürecidir de. Bunun gerçekleşmesinin yolu, burjuvalaşmaya başlamış olan Hıristiyan azınlığın servetinin Türk ve İslam unsura devredilmesinde ve yağmacılığın fiilen teşvik edilmesinde bulunmuştur. Bu ruh halinin göz önüne serilmesi bakımından Talat Paşa' nın anılarındaki ifadeler önemlidir; "Her harpte Türk olmayan unsurlar servet sahibi oluyor, vatandaşlar ise insanca zayiat verdikten başka fakr ve zarurete düşüyorlardı. Bu itibarla vatandaşları ticarete teşvik etmek ve kendilerine kolaylık göstermek lüzumu görüldü...milli bir servet teşkil eden servet teraküm etmesine rağmen usulü dairesinde cereyan etmeyen ve normal şekilde tatbik edilemeyen bu teşebbüsler..." (Akt. Tevfik Çavdar, Talat Paşa, sy. 368). 1915 tehciri aynı zamanda Ermeni halkının servetinin anasını İslam'a yani Türk ve Kürt hakim sınıflarına transferidir, Anadolu Rumlarının sökülüp atıldığı süreç de diğer Hıristiyan azınlığın servetlerinin transferini gerçekleştirdi. Günümüze sirayet eden gelenekler bakımından Marx'ın şu sözleri ışığında konu üzerinde durmalıyız; "Kişiler kendi tarihlerini kendileri yaparlar; Fakat

keyiflerine göre kendileri tarafından seçilmiş koşullarda değil de geçmişin doğrudan doğruya verdiği ve miras olarak bıraktığı koşullarda olur bu. Tüm ölü kuşakların geleneği yaşayanların beyinlerine bütün ağırlığı ile çöker" (18 Brumaire sy. 19).

Bu sözler toplumların hayatında geçmişin geçmişte kaldığını değil, bugünü ve geleceği de belirleme gücüne sahip olduğunu söylüyor. Gerçekten de Türkiye'nin bugünü ile dününü karşılaştırdığımızda değişmezlerin olanca ağırlığı su yüzüne çıkıyor. Talat Paşa'nın yukarda ifade ettiği sözler yakın geçmişe ve bugüne dair bir çok ipucu veriyor. Bunlardan birincisi Osmanlı tebaası olan ve belli ki Türk olmayan unsurlar ifadesiyle kastettiği Hıristiyan azınlıklardır, onları vatandaş saymıyor, yani bir bakıma 'kıpti şecaat arz ederken, sirkatin söyler' sözünde olduğu gibi, anılarının bir bakıma kendini savunma ve özür mahiyetinde olmasına karşın, Hıristiyan azınlığı dışlama zihniyetini içselleştirdiğini bu sözleriyle ikrar etmektedir. Bu tarihsel miras günümüzde artık ötekileştirilmeye başlanan Kürtler için devletin derinliklerinde hortlayarak yaratılan bayrak kriziyle Kürtler "Sözde vatandaşlar" olarak ilan ediliyor. Diğer bir ipucu ise Türk olmayan unsurun servetinden doğan rahatsızlığın günümüzde Çiller'in ve Mehmet Ağar'ın yarattığı bin operasyon sürecinde, belki de Türkiye de milli gelirin yazılı olmayan önemli bir sektöründe yer alan Kürt işadamlarının öldürülmesiyle Susurluk süreci eşliğinde bu sektör halis Türk milliyetçilerine devredildi. Yine Talat Paşa'nın günlüklerini Hürriyet gazetesinde dizi halinde yayınlayan Murat Bardakçı nedeni belirsiz bir şekilde, 1915 sonrası Ermenilerin servetlerine el koyanların listesini ilan edeceği gün diziyi kesti. Kimsenin şüphesi yok ki bu liste yayınlansaydı bir çok devletlinin ve servet sahibinin maskesi düşecekti, ancak bunun ardı gelmez ve maskeler üzerine kurulu sistem bunu kaldıramazdı. Bu bakımdan eğer liste yayınlanmış olsaydı şaşırtıcı bir durumla karşı karşıya kalırdık Bir başka ipucu ise burjuvazinin Türkleşmesi sürecinin bitmez tükenmez biçimde 'usulü dairesinde olmayan' devlet ve toplum kaynaklarının yağmalanması şeklinde kronikleşmesidir. Günümüzde de, bir dizi zenginleşen banka vurguncusunun içinde Türkiye'nin 9. Cumhurbaşkanı-

'nın "ailesi"nin yer alması yalnızca bir tesadüf müdür?

Güncel olarak değerlendirdiğimizde uluslararası koşullar değiştiği halde Türkiye'de üst sınıflar koalisyonunun MGSB ile belirlenen paradigması değişmemiştir ve değişmemesi için direniş sürdürülmektedir. Görünen odur ki, Türkiye'nin egemenlerinin hedelleri ile çakışmayan uluslararası koşullar belgenin Irak'ta Kürtlerin devletleşmesinde olduğu gibi delik deşik olmasına neden oluyor. İlan edilen kırmızı çizgi tehditleri ABD çıkarları karşısında tuzla buz olmaktadır. Bu belge İslamcı, laik, militarist üst sınıflar koalisyonunun tarihsel sınıf çıkarları üzerine kuruludur. Temel karakteri budur, ikincil niteliği ise üst sınılların kendi içindeki rekabetin koşullarını belirlemekte egemen sınıfın fraksiyonlarından hangisinin hegemon güç olduğunu tespit edilmesine vasıta olmasıdır. Bu da belgede yer alan irtica maddesidir. Ancak unutulmamalıdır ki; roller her zaman değişebilir. Kemalist geleneğin zihniyet dünyası Ankara valisi Nevzat Tandoğan'ın zikrettiği gibi "Bu ülkeye komünizmi gerekirse onu da biz yaparız" sözlerinde saklıdır. Bu ifade egemen blok içinde hegemon olma kararlılığını gösterir. Ancak bir başka biçimde 12 Eylül generallerinin solu ezmek için dinciliği öne çıkarıp Aydınlar Ocağı'yla kurduğu ilişki ve Türk-İslam sentezi doğrultusunda yarattıkları ideolojik iklim yukarda da işaret ettiğimiz gibi güncel olarak da egemenlerin sınıf çıkarlarının tehdit algısı olarak farklı kimliğe sahip Kürtler ve Alevilerin kimlik taleplerini ve sosyalizmin kitleselleşmesini temel iki tehdit maddesi olarak algıladıklarını ortaya koyar.

Üst sınıfların siyaset belgesi tarihsel geleneğin üzerine kurulu sınıf mücadelesinin günümüzdeki değişik biçimlerine yanıt veren onların ortak bir metnidir, yani onların kendi aralarındaki farklılıklarının hangi koşullarda geçersiz olduğunu belirleyen bir siyasi programıdır. Bunun ötesinde üst sınıfların siyasi fraksiyonlarının farklı retorikleri bu iki temel mesele karşısında süratle ertelenmesi gerekli sorunlar olarak görülmelidir. Bu koşullarda egemen sınıfın cephe programını aşabilmenin tek yolu bugün yaratılan bilinç tahribatını aşarak alt sınıfların, işçi sınıfının kendisi için sınıf olma bilincine ulaşması, Kürtlerin temel demokratik

hakları ve kimlik mücadeleleri, Alevilerin kimlik mücadelesi gibi tüm ezilenlerin ayrı ayrı yürüttükleri mücadeleleri, ortak bir programla bütünleştirmek ve ortak olarak mücadele etmektir. Bugün üst sınıflar siyaset belgesiyle ortak bir programa sahiptirler, ancak ezilenlerin ortak bir programı ve mücadelesi mevcut değildir.

Temmuz, 2005

Türkiye Sistemik-Tarihsel Haritanın Neresinde?

Yıldırım Onat

Şemdinli'de yaşanan olaylar, Türkiye'nin içinde bulunduğu çok yönlü buhranı bir kez daha gözler önüne serdi. Bir takım askeri yetkililer bir bombalama olayına karıştılar ve bölge halkı yaygın protesto gösterileriyle derin devlete karşı tavrını ortaya koydu. Olaylarda ölenlerin cenaze töreninde savaş uçaklarının uçurulması ve üst düzey bazı askeri yetkililerin bombalamayı gerçekleştirenlere sahip çıkması, Kürt sorununun demokratik ve barışçı çözümünün giderek zayıfladığına işaret ediyor. Son gelişmeler Türkiye'nin, modern dünya-sisteminin sistemik-tarihsel haritasında nerede durduğunun analizini gerekli kılıyor.

Türkiye'de gündemi belirleyen dört sosyoloji –askeri bürokrasi, liberal burjuvazi, İslamcı-Sünni hareket, Kürt hareketi- de gelinen aşamada hamleler yaparak konumlarını sağlamlaştırmaya çalışıyor. Kağıt üstünde de olsa işleyen bir AB süreci ülkenin durumunu nazik kılıyor. Zira bu süreç, şu an için özellikle liberal burjuvazi açısından ülkede güç mücadelesi yapan başat aktörlerin üzerinde uzlaşmaya varabilecekleri tek formül olarak görülüyor. Dört aktör de AB'nin gözünün içine bakıyor ama, sanki AB liberal burjuvazi dışında hiçbirini tatmin etmiyor. Mesela AB, türban konusunda İslamcı-Sünni hareketin aleyhine bir karar alıyor. Karar üzerine başbakan ulemayı referans verip AKP'li be-

lediyelerin içki yasağını yaygınlaştırmalarını istiyor. Öte yandan askeri bürokrasi Şemdinli olayının Kongra-Gel'in işi olduğunda direterek bu konuda hiçbir sorumluluk almıyor. Diğer yandan, Kürt hareketi de AB'ye sunduğu Abdullah Öcalan'ın tutukluluk durumuyla ilgili başvurusundan bir sonuç alamıyor. Yani bu üç aktör, birbirlerine karşı AB'yi kullanıyorlar ancak, AB'nin manevraları liberal burjuvazi ve liberal-demokrat yazarlar dışında hiçbirini tatmin etmiyor. Bu süreç bir kördüğümü andırıyor ama biliyoruz ki, bu türden hassas meseleler sonsuza kadar kördüğüm olarak kalmıyor. Sonunda kördüğüm bir şekilde çözülüyor. Basının genelinde Kürt hareketinin hem kitleselleştiği hem de bu hareketin politik sözcülerinin ayrılıkçılığı merkeze alan bir siyaset gütmeye başladıklarına dair bir kanaat hüküm sürmeye başladı. Ama etkili kalemler Kürt hareketinin halen resmi perspektifi olan ve kopuşu önermeyen demokratik cumhuriyet-konfederalizm çizgisi ile ilgili hiçbir kapsamlı tartışma yürütmüyorlar. Aksine Gündüz Aktan gibi yazarlar Türkiye'nin 1913 dönemine benzer bir süreçten geçtiğini, Kürtlerin nüfusunun "siyasal amaçlardan dolayı" hızla arttığını, Türkiye Cumhuriyeti'nin bekasının söz konusu olduğunu ve Kürt hareketi şu anki politik vizyonunu değiştirmediği takdirde en büyük faturayı yine Kürtlerin ödeyeceğini son derece rahat bir üslupla yazıyorlar. Ben Gündüz Aktan'ın saptamasının üzerinde durulmaya değer olduğunu, çünkü özellikle askeri bürokrasinin bu konularla ilgili düşüncelerini büyük ölçüde yansıttığını düşünüyorum. Sistemik-tarihsel bakımdan bugün Türkiye'nin 1908 ile 1913 arasında olduğu doğru. Benzer etnik sorunları Türkiye tecrübe etmeye devam ediyor. Mesele şu ki, Türkiye Müslüman coğrafyadaki cumhuriyetçi otoriter kapitalizmin ilk model ülkesiydi. Bu bakımdan Kemalizm, BAAS –Saddam Hüseyin çizgisi hariç- ve Nasırcılık yani kısaca Müslüman coğrafyadaki seküler-cumhuriyetçi otoriter kapitalizmlerin ilk örneğidir. Türkiye'nin sistemik-tarihsel önemi burada yatar. Ben, Türkiye'nin, Osmanlı İmparatorluğu gibi 16. yüzyıl başlarında kuluçka evresini tamamlama sürecinde olan Avrupa kapitalist dünya-ekonomisini ortadan kaldırma teşebbüsünde bulunmuş bir dünya-imparatorluğunun mirasçısı

olduğu varsayıldığında, bu kritik sistemik-tarihsel rolün çok da şaşırtıcı olmadığını düşünüyorum. Bilinen, bu toprakların 1913-1918 arasında, Müslüman coğrafyada yaşanan ilk faşizmi, yani İttihat Terakki rejimini tecrübe etmiş olmasıdır. Müslüman coğrafyanın ikinci faşizmi Irak'ta Saddam Hüseyin rejimi döneminde yaşandı. Bu bakımdan Saddam Hüseyin'in sistemik-tarihsel benzeri Enver Paşa'dır. Bilinmeyen, Türkiye'deki gerilimlerin ülkeyi ikinci bir İttihat Terakki dönemine götürüp götürmeyeceğidir. Son dönemde Metal Fırtına gibi kitaplar, Hitler'e yönelik ilginin artması aslında sistemik-tarihsel bakımdan İttihat Terakki tipi hareketleri kendine kılavuz edinen sosyolojideki algı değişimini yansıtıyor. Askeri bürokrasinin denetleyici rolünü kendine model alan sosyoloji, Hitler'i daha yakından tanımak istiyor. İslamcı-Sünni hareketi, Kürtleri tehdit olarak algılıyor, AB ve ABD'ye şuursuz bir düşmanlık besliyor, Çin'e sempatiyle yaklaşıyor. Liberal-demokrat görüşteki yazarlara davalar açılıp duruluyor. Eğer AB'ye yaklaşılıyorsa neden bu tür davaların sayısında artış oluyor?

1913'te İttihat ve Terakki faşizmi yaşanmış ve Almanan otoriter kapitalizmi ile ittifak yapılmıştı. Bugün Almanya'nın yerini Çin aldığına göre, eğer 1913'e yaklaşılıyorsa, o zaman Türkiye'de yaşanacak olan muhtemel bir otoriter kapitalizm, Çin tipi otoriter kapitalizmi kendine model alacak demektir. Bu, Kürt hareketine yönelik baskının ciddi biçimde artacağını, İslamcı-Sünni hareketin radikal milliyetçilikle bastırılacağını, liberal burjuvazinin ise daha da etkisiz kılınacağı ve hırslı sınır ötesi operasyonların ya da maceraların gündeme geleceği anlamına gelir. Yalnız bu durumda başını Japonya, ABD ve AB'nin çektiği kapitalist demokrasiler Türkiye'ye olumlu yaklaşmayacaklar ve müdahale edebileceklerdir. Tıpkı zamanında bir otoriter kapitalizme dönüşmüş olan Miloseviç Yugoslavyası'na müdahale ettikleri gibi. Liberal burjuvazi işin bu noktaya gelmesini hiç istemiyor. O yüzden her ne pahasına olursa olsun ABD ve AB'nin desteğini arıyor. Bir taraftan 1971'te askeri bürokrasiyle kurmuş olduğu ittifakı gözeterek kapitalist-demokrat merkezle yani Japonya, ABD ve AB ile birlikte hareket etmek istiyor, öte yandan askeri bürokrasiyle

arasında antagonizma olan siyasal güce sahip İslamcı-Sünni hareketi AB süreci konusunda manipüle etmeye çalışıyor. Fakat bu o kadar zor bir iş ki, bocaladığını hissediyor, görüyor. Toplumun yoksul kesimlerinin desteğini almakta güçlük çekiyor. AKP'yi denetlemek zorunda olduğunu da görüyor. Türkiye'nin kısa-orta vadede nereye gittiğinin anahtarı, dünya genelindeki otoriter kapitalist blok ile kapitalist demokrat blok arasındaki güç mücadelesi ile küresel emek-demokrasi mücadelesinin seyrinde saklı görünüyor.

Aralık, 2005

Alarm Zilleri Çalıyor mu?

Yıldırım Onat

Son dönemde yaşanan olaylar Türkiye'de kutuplaşma dinamiklerini hızlandırmışa benziyor. Sol liberal aydınların radikal milliyetçilere karşı hazırladıkları bildiri –Türk milliyetçiliğiyle Kürt milliyetçiliğini eş tutma kolaycılığına kaçsa da– bu tespitten hareketle kaleme alındı. Aslında bu olayların geçmişi 8 Mart eylemine dönük müdahaleye kadar gidiyor. Neticede bayrak krizi, Trabzon-Sakarya olayları derken bugüne ulaştık. Tabii bir de güneydoğuda Kürt hareketinin barış taleplerine karşın yürütülen askeri operasyonlar gündemde. Bu tablo, artık Türkiye'de 17 Aralık sonrası AB ile aşama kaydeden ilişkilerin yarattığı iyimser ortamın aksini akla getirmiş durumda.

Merkezdeki ittifakın burjuvazi bileşeni bayrak meselesinde, merkezin öteki bileşeni askeri bürokrasinin aksine sessiz kaldı. Doğal olarak bu durum tabii ki not edildi. Çevresel aktör İslamcı-Sünni sosyolojinin siyasal temsilcisi AKP de neo-Osmanlıcı bir bonapartizmi benimsedi. Diğer çevresel aktör Kürt hareketi ise bu olaylara karşın ısrarla demokratik entegrasyoncu talepler ileri sürmeye devam etti. Demokratik konfederalizm tezi esas olarak AB'yle bütünleşme çizgisini onaylıyor, önemsiyor ama şu ana dek elde ettiği tek yanıt askeri bürokrasinin askeri operasyonu ile metropol büyük burjuvazisinin belirgin sessizliği ve tered-

düdü oldu. Demokratik konfederalizm tezinin kaynakları ve işlevi başlı başına ayrı bir yazı konusu ancak, bu tez eleştirilecekse, Müslüman sosyo-kültürel coğrafyadaki diğer etnopolitik hareketlerin –HAMAS, Taliban, Basayev gibi– izlediği politik çizgilerin de değerlendirilmesi yerinde olur. Aksi halde kendi kontekstinden koparılmış bir eleştirinin uzak ve yakın tarihte sıkça rastlanan kolaycı ve sıkıcı sol komünist çocukluk hastalığı manzumelerinden biri olması işten bile olmaz. Bu, demokratik konfederalizm tezinin eleştiriden muaf olması anlamına gelmez, yalnızca nesnel durumun dikkate alınmasını hatırlatır.

Bunun dışında korsan yayın tezgahlarında bol bol Kavgam, Metal Fırtına kitaplarını görüyoruz. Metal Fırtına aslında korsana düşmemek uğruna görece düşük bir fiyatla piyasaya sürülmüştü ama, gördüğü ilgiden olacak herhalde, o da korsan tezgahına düşmekten kurtulamadı. Bu kitaplar piyasada bol bol tüketiliyor, ama bunların yanında bir sürü komplo kitabı da dolaşıyor etrafta. Kısaca, ilkel dürtülere hitap edip bunları okşayan bu tür kitaplar şimdi revaçta, ve bunların satış oranı aslında halkın bir bölümünün hâlet-i ruhiyesini yansıtan bir barometre vazifesi görmeye başladı bile. Onun için Alman büyükelçiliği endişeleniyor, ABD'li yetkililer MHP'yi ziyaret ediyor, hal hatır falan soruyor. Şimdi bütün bu gelişmeler, işin görünen güncel yüzü. Tarihin neresinde durduğumuz hakkında ipucu elde edebilmek için ise biraz gerilere gitmek ve ülkenin de dışına çıkmak lazım.

Genel olarak Alman-İtalyan modeli ile Japon-Romen modelinden söz edebiliriz. Alman-İtalyan modelinde lümpen-proleter kökenli lider kadroların hakim sınıflara karşı pazarlık gücünün görece arttığı bir tabloyla karşılaşırız. Bu durum, ülkelerin modernleşme düzeyleriyle, yaşadıkları buhranın ağırlığıyla ve alternatif sol siyasetlerin gücüyle yakından ilgilidir. Alman-İtalyan modelinde kriz ağır bir biçimde hissedildi, 1. Dünya Savaşı'nın hemen ertesinde bu iki ülkede de başarısız devrimci isyanlar yaşandı. Faşist hareketler iktidara gelirken dahi bu ülkelerde bu süreci engelleyebilecek güçlü sosyalist hareketler mevcuttu. Japon-Romen modelinde ise, Alman-İtalyan modelindeki kadar güçlü bir sosyalist alternatiften söz edilemez. Kırsal kesimin gö-

rece ağırlıklı ve büyük olduğu sosyolojiler söz konusudur. Bu iki ülkede de askeri bürokrasilerin büyük siyasal ağırlığı vardır. Bu modelin burjuvazisi siyasal bakımdan daha güçsüzdür. Japonya örneğinde alt-orta rütbeli milliyetçi subayların ayaklanması üst rütbelilerce bastırıldıktan sonra, üst düzey askeri bürokrasinin denetiminde bir faşizme yönelim olurken, Romanya'da Nazi tipi Demir Muhafızlar hareketi gelişmiş, ancak bu hareket Naziler gibi iktidarı ele geçirememiş, ve bir Romen generalin askeri diktatörlüğünün denetiminde kalmıştır. Japonya ile Romanya arasındaki benzerlik dikkat çekicidir. Bundan dolayı bu iki yarı-çevre ülkesindeki faşist rejim bir model oluşturur. Faşizmi sağdan bir sistem-dışı, yani liberalizm dışı, hareket olarak da tanımlayabiliriz. Radikal tikelci bir ideolojik-kültürel vizyona sahiptir. Böyle bir rejimle anlaşamazsınız, onunla uzlaşamazsınız. Tek çıkış yolu bunun yok edilmesidir. Hem de kararlı bir biçimde. Kuşkusuz bu kararlılığın sınırı bu ülkelerdeki sivil nüfusun sistematik olarak hedef alınmamasından geçmelidir. Kapitalizmin çevrimsel krizlerinin bir ürünüdür bu rejim. Bir faşist rejim sol, liberal muhalefeti ezmekle kendini sınırlı tutmaz, aynı zamanda yoğun bir silahlanma politikası izleyerek askeri yayılma çizgisini de yürürlüğe koyar. Bu şekilde 1648'de Westphalia'da önemli bir aşama kaydeden liberalizme dayalı devletlerarası sistemi hiçbir şekilde dikkate almaz, hegemon devlet ya da onun müttefikleriyle dahi savaşı göze almaktan çekinmez. Almanya, 1939'da İngiltere'ye savaş ilan etmemişti. Aksine İngiltere, Almanya'ya savaş ilan etmişti. İngiltere'nin yatıştırma politikası özünde Nazi Almanyası'nın muhafazakarlık sınırını aşmamasına dönük patetik bir girişimdi. Japonya, 1930'dan sonra; önce Çin'e saldırmış, 1939'da Moğolistan'da SSCB ile çatışmıştır. Japonya'da ordu 1930'dan sonra hükümetten de bağımsız kendi bildiği yolda giden bir kurumu dönüşmüştü. Ancak Japonya'nın içerdeki tüm muhalefeti sindirerek faşizme tam olarak kaydığı an, 1940'ta Anti-Komintern Paktı'na katılmasıdır. İtalya 1940'ta savaşa girmeden önce Milletler Cemiyeti'ne meydan okuyarak Etiyopya ile Arnavutluk'u işgal etmiştir. Romanya da SSCB'yi istilaya bütün gücüyle katılmıştır. Alman-İtalyan modeli ile Japon-Romen modelleri

arasındaki fark derin değildir, sadece nüanslar söz konusudur.

Türkiye'nin kendine özgün tepeden modernleşme deneyimi onu sistemik-tarihsel bir durağa yaklaştırıyor olabilir. Yazının başında söz ettiğim "son gelişmeler" işte bu yaklaşma sürecinin küçük işaretleri olarak da okunabilir. Kuşkusuz ülke kesinlikle faşizm durağına gidecek diye determinist bir tespit yapmanın anlamı yok. Zira, birincil içsel ve dışsal aktörlerin durumu, politik çizgileri önemli rol oynayacak. Ancak eğer öyle bir durağa yaklaşılıyorsa, ben Türkiye'de Alman-İtalyan modeline karşı,Japon-Romen tipi bir faşizmin gerçekleşme olasılığını daha yüksek görürüm.

Mayıs, 2005

beşinci bölüm

Kürt Sorunu ve Sosyalizm

Şeyh Sait İsyanı ve Özdeş Toplum Yaratma Çabaları

Şaban İba

"Örnektir milletlere açtığımız yeni iz; İntiyazsız, sınıfsız kaynaşınış bir kütleyiz; Uyduk görüşte bilgiye, gidişte ülkeye biz; Tersine dönse dünya yolunuzdan dönmeyiz

(Cumhuriyetin onuncu yıl marşı)

Tarihte birçok örneği görüldüğü gibi bir devlet hangi tarihsel koşullar ve sınıfsal temeller üzerinde kurulmuşsa, sonraki gelişimini de bu özellikler üzerinde sürdürmektedir. Bu bağlamda Türkiye'de devletin niteliğini, tarihsel süreç içerisindeki dönüşümünü ve bugünkü karakterini irdelemek konumuzun dışındadır. Ancak, T.C. Devleti'nin bürokratik ve askeri niteliğini, egemen ulus, devlet ve toplum ilişkilerini, Osmanlı'dan devralınan tarihsel geleneklerini, Cumhuriyet dönemi boyunca devam eden irredentalist ve fundementalist vb. politikalarını hatırlamak konumuz bakımından önem kazanmaktadır.

Türkiye'de egemen ulus ve devlet ilişkilerinin somut biçimlere büründüğü bütün siyasal refleksler cumhuriyetin kuruluşundan beri devletin resmi ideolojisi olan Kemalizm'den kaynaklanmıştır. Üzerinde en fazla tartışılan, konuşulan bir sorun olmasına karşın Kemalizm'in nasıl ortaya çıktığı, hangi düşünce akımlarından etkilendiği, hangi tarihsel miras üzerinde yükseldiği ve hangi sınıfın ideolojisini oluşturduğu vb. biçimde bütünlüklü bir

incelenmesi yapılmamıştır. Sol'dan Sağ'a kadar bütün ideolojik akımların kendileri için bir şey buldukları ve adeta her derde deva gibi algıladıkları Kemalizm'in ve ona adını veren kişinin hala bir tabu olarak kabul edilmesi de, sorunun özgürce tartışılmasını ve araştırılmasını engellemektedir.

Oysa bugünkü siyasal gelişmelerin daha iyi kavranılması için, bazı siyasal, sosyal ve tarihsel olguların başlangıç noktasına dönerek sürecin nerede ve nasıl başladığını kavramamız gereklidir. Özellikle de, bir ülkenin yaklaşık bir yüzyılını etkileyen bir ideolojik ve siyasal bir akım söz konusu ise, bu daha derin bir şekilde irdelenmelidir.

İdeoloji üzerine siyaset bilimcileri arasında genelde kabul gören şu olgulardan söz edilebilir: a)Bir ideoloji kendisinden önceki ideolojilerle hesaplaşarak ortaya çıkar ve ondan da kendisine bazı şeyler katar. b)Bir ideoloji kendisini ortaya çıkartan nesnel koşullardan daha uzun sürelidir. c)Bir ideoloji onu formüle edenlerden çok, izleyicileri tarafından yaşatılarak geliştirilir. d)Bir ideoloji kendisini temsil eden egemen sınıfın isterlerine göre ve değişen dünya ve ülke koşullarına bağlı olarak bir değişim süreci yaşar.

Bu bağlamda Kemalizm'in ortaya çıktığı nesnel koşullar, İttihat ve Terakki Partisi'nden devraldığı miras, kendisini formüle etme biçimi, günümüze kadar geçirdiği evreler, şimdiki konumu vb. olgular irdelenebilir. Böylelikle, hala herkesin, her kesimin kendisine açık bir kapı bularak yorum üstüne yorum getirdiği Kemalizm'in niteliği ve çağdaşı diğer ideolojilerden farklılığı vb. özellikleri daha iyi anlaşılabilir.

Kemalizm'in temel ilkelerinden sayılan ve 1937 yılında anayasaya eklenerek aynı zamanda CHP'nin 6 Ok'u olarak simgeleşen prensipler, 1923'den 1938'ye kadar geçen uzun bir süreç içerisinde oluşmuştur. Bu Kemalist ilkeler, kabul ediliş sırasıyla Cumhuriyetçilik, Halkçılık, Milliyetçilik, Laiklik, İnkılapçılık ve Devletçilik'ti. Bu ilkeler konusunda M. Kemal'in yaptığı bazı tanımlardan bize göre uygulamadaki önemlerine göre en özlü tanımlar şöyledir:

Cumhuriyetçilik; "Türk milletinin karakter ve adetlerine en uygun olan idare, Cumhuriyet idaresidir -1924".

Milliyetçilik; "Biz doğrudan doğruya milliyetperveriz ve Türk milliyetçisiyiz. Cumhuriyetimizin dayanağı Türk topluınudur. Bu toplumun fertleri ne kadar Türk kültürüyle dolu olursa, o topluma dayanan Cumhuriyet de o kadar kuvvetli olur -1923".

Laiklik, "Laiklik, yalnız din ve dünya işlerinin ayrılması demek değildir. Bütün yurttaşların vicdan, ibadet ve din hürriyeti de demektir -1930"

Halkçılık; "Türkiye Cumhuriyeti halkını ayrı ayrı sınıflardan oluşmuş değil, fakat kişisel ve sosyal hayat için işbölümü itibariyle çeşitli mesleklere ayrılmış bir toplum olarak görmek esas prensiplerimizdendir -1923".

İnkılapçılık; "Yaptığımız ve yapmakta olduğumuz inkılapların gayesi Türkiye Cumhuriyeti halkını tamamen çağdaş ve bütün anlam ve görüşleriyle medeni bir toplum haline ulaştırmaktır -1925".

Devletçilik; "Prensip olarak, devlet ferdin yerine geçmemelidir. Fakat ferdin gelişmesi için genel şartları göz önünde bulundurmalıdır -1930".

Bu süreç aynı zamanda ilkelere bizzat kendi adını veren M.Kemal'in Türk ulusal hareketindeki fiili önderliği dönemidir. Cumhuriyet Halk Fırkası'nın 9 Eylül 1923'de kabul edilen "Umumi Esasları"nın süreç içerisinde değişimler geçirerek 1937'de anayasaya 6 prensip olarak girmesiyle Kemalizm Türkiye Cumhuriyeti devletinin resmi ideolojisi olarak formüle edilmiştir. Bu 14 yıllık süreçte hem devletin karakterini belirleyen ve hem de Kemalist ideolojinin oluşumunu etkileyen gelişmelerin en önemlisi, 1925'deki Şeyh Sait İsyanı'dır. Egemen ulus ve devlet ideolojisinin yoğun etkisi nedeniyle o döneme ilişkin çeşitli araştırma ve incelemelerde kimi zaman görmezden gelinen, kimi zaman resmi söylemin bazı versiyonlarına dönüşen ve hala üzerinde pek durulmayan bu olay, aynı zamanda resmi ideolojinin evrimi için en önemli argümanı oluşturmuştur.

Şeyh Sait İsyanı ve Doğu Islahat Planı

1925 yılındaki Şeyh Sait isyanı, okul tarih kitaplarına geçen, 31 Mart olayıyla karşılaştırmaları yapılan resmi ideolojinin en önemli tezlerinden birini oluşturmuştur. İsyan üzerine bilimsel ve yeterli bir çalışma yapılmamasına karşın, eldeki kimi kanıtlara dayanılarak isyanın dini ve milliyetçi karakteri üzerine tartışmalar hala sürmektedir. Ancak, isyanın niteliği konusunda öne sürülen görüşleri esas olarak iki temel tez halinde açıklamak mümkündür: Birinci tez; Şeyh Sait'in mahkeme ifadelerine, isyana katılan 8 önemli şeyhin konumuna, hükümetin o günkü tutumuna, M.Kemal'in Nutuk'taki iddialarına ve Kemalist yazarların bu doğrultudaki görüşlerine kaynaklık eden isyanın dinsel/irticai bir hareket olduğu savıdır. Kendi içinde farklı versiyonları bulunmakta birlikte, Kürdistan'ın ekonomik, sosyal, kültürel, etnik ve dinsel feodal özellikleri ile Türk ulusal hareketinin burjuva karakterini öne çıkartarak geliştirilen bu tez esas olarak Kemalistlerin (Ş.Süreyya Aydemir'den Ugur Mumcu'ya kadar), Sovyetlerin ve onlara bağlı olarak Türk komünistlerinin (M.Suphi'den İ.Bilen'e kadar) savunulmaktadır. İkinci tez; önderleri arasında Hamidiye Alaylarının Komutanı Cibranlı Halit, bazı aşiret reisleri ve Şeyh Sait'le birlikte 8 Nakşibendi şeyhinin bulunmasından dolayı dinsel öğeler bulunmasına karşın, bu isyanın gerek amaçları ve gerekse örgütlülük düzeyi dikkate alındığında ulusal hareket niteliği taşıdığı savıdır. Kuşkusuz bu tezinde, dinsel öğeleri görmezden gelen, milliyetçi karakterini abartarak öne çıkartan ve Kemalist yorumlara bir tepki olarak gelişen/geliştirilen ile hareketin dinsel ve etnik özellikleri arasında denge kurmaya çalışan savları da bulunmaktadır. Bu tez de, Kürtler (Kürt milliyetçileri ve sosyalistleri) ile Türkiyeli Marksistler tarafından savunulmaktadır.

İsyanla ilgili olaylar resmi açıklamalardan farklı gelişmiş, ancak hükümet "durumdan kendisine vazife çıkarak" sorunu kendi amaçları bakımından ele almış ve yeni reform düzenlemeleri için "bir araç" olarak kullanmıştır. Bu nedenle bütün resmi bildiri ve söylemlerde isyandan sadece "irticai olay" olarak söz edilmiş ve bu tutum İstiklal Mahkemesi yargılamalarında da sürdürülmüştür.

Şeyh Sait İsyanı'na karşı ve isyan olgusundan hareketle ülke çapında uygulanan baskı ve terör politikaları yoğun bir şekilde sürdürülmüştür. İsyanın ardından Terakki Perver Cumhuriyet Fırkası(TPCF) kapatılarak muhalefet; birçok gazete ve dergi kapatılarak basın susturulmuş ve Komünistler dahil birçok aydın İstiklal Mahkemeleri'nde yargılanmıştır. Ayrıca aynı günlerde Paşalar tasfiye edilerek M.Kemal, İ. İnönü ve F.Çakmak arasında bir Triumvira yönetimi oluşmuştur. Bu Triumvira uzun yıllar devlet yönetiminde etkisini sürdürmüştür.

İnönü, Mart 1927'de iki yılını dolduran Takrir-i Sükun Kanunu'nun iki yıl daha uzatılmasını isterken meclisteki konuşmasında, "İki yıl önce, karşısında bulunduğunuz olayların en önemlisi, Şeyh Sait ayaklanmasıyla beliren eylem değildi. Asıl tehlike, memleketin genel yaşantısında meydana gelen karışıklıktı" demiştir. Böylelikle İnönü, durumun bir isyandan da öte bir tehlike içerdiğini söyleyerek, hükümetin soruna amaç-araç ilişkisini ortaya koymuştur.

O dönemde gizli olarak hazırlanan ve uygulamaya konulan Doğu Islahat Planı'nda gerek isyanın niteliği ve gerekse olayların seyri konusunda farklı tespitler yapılmıştır. Ayrıca, İnönü yıllar sonra 1987 yılında yayınlanan Anılar'ında, "Şeyh Sait İsyanı'nın sebeplerini değerlendirirken dikkatli olmak gerektiği kanaatindeyim. Herhalde bunu bir milli hareket olarak kabul etmek lazımdır"[1] diyerek, hükümetin bu isyana karşı bilinçli bir politik tutum aldığını anlatmaya çalışmıştır.

Şeyh Sait İsyanı sırasında gelişen ve daha net olarak M.Kemal'in Nutuk'ta ortaya koyduğu resmi söylem, ve günümüze kadar devam eden Kemalist tarih ve politika anlayışı özetle; "devrimin olduğu yerde karşı devrimin de olacağı" ve "devrimin" kendisine karşı olan her türlü düşünce ve eylemi o zamanların deyimleriyle tenkil (cezalandırma) ve tedip (yola getirme) etmesinin kaçınılmaz olduğu şeklindedir. Bu, tarih, "devrim" ve politika anlayışı sonraki uzun dönemde ve günümüze kadar devam etmiş, ülkede gelişen tüm ulusal, sınıfsal, etnik ve kültürel temel-

1- İsmet İnönü, Hatıralar, s. 202, 2.Kitap Bilgi Yayınları, Ankara-1987

deki bütün hareketler aynı kefeye konularak irticai-mürteci-bölücü vb. olarak nitelenmiş ve yargılı veya yargısız infazlarla ezilmiştir. Bu uzun tarihsel süreçte, seferberliğin yerini Sıkıyönetim ve Olağanüstü Hal uygulamaları, Divan-ı Harp ve İstiklal Mahkemeleri'nin yerini Sıkıyönetim Askeri Mahkemeleri almış; asli görevi yurt savunması olan Türk ordusu M.Kemal'in deyimiyle "Cumhuriyetin kurmay"ı, demokrasiyi sık sık kesintilere uğratmıştır. (Bütün bunların sonucu olarak da cumhuriyet anayasalarda belirtildiği gibi hiçbir zaman, "demokratik, laik ve sosyal devlet" veya kimilerinin iddia ettiği gibi "demokratik bir cumhuriyet" olmamıştır.)

İsyan bastırıldıktan ve isyancılar cezalandırıldıktan sonra Başbakan İnönü, bölgede yapılacak reformlar için Çankırı Milletvekili Mustafa Abdülhalik Renda ile İçişleri Bakanı Cemil Ubaydın'ı görevlendirmiştir. Abdülhalik Renda'nın bölgede incelemeler yaptıktan sonra hazırladığı 14 Eylül 1925 tarihli rapor, 8 Eylül 1925 tarih ve 2536 sayılı kararname ile kurulan bir komisyon (İçişleri Bakanı Cemil Ubaydın, Adalet Bakanı Mahmut Esat, Çankırı Milletvekili Abdülhalik Renda ile Genelkurmay İkinci Başkanı Mirliva Kazım Paşa'dan oluşan) tarafından incelenerek bir Doğu Islahat Planı hazırlanmıştır. Bakanlar Kurulu'nun 24 Eylül 1925'de yürürlüğe koyduğu 28 maddelik Doğu Islahat Planı* esas olarak "özdeş toplum yaratma" amacıyla yürürlüğe konulmuştur.

Özdeş Toplum Yaratma Çalışmaları

Kemalist hareketin bu dönemde uygulamaya koyduğu Doğu Islahat Planı, İngilizlerden ve özellikle de Hindistan'daki uygulama modelinden etkilenilerek hazırlanmıştır. 500 yıllık batı sömürgeciliğinin en büyük temsilcisi konumundaki İngilizleri bile şaşırtacak düzeyde Türk ırkçılığına yönelen Kemalistler bu projeyle hızla "özdeş toplum" yaratma çalışmalarına başlamıştır.

Doğu Islahat Planı'nın devamı olarak ve bir bakıma da yaratıl-

(*)28 maddeden oluşan "Doğu Islahat Planı"nın geniş bir özeti yazının sonunda ek olarak sunulmuştur.

mak istenilen "yeni toplumsal yapı"ya yönelik olarak nüfus sayımı çalışmaları gündeme alınmıştır. Balkan ve 1. Dünya Savaşları ve Lozan Antlaşması'yla yapılan mübadele sonunda ülkenin sınırları içindeki nüfus hakkında detaylı bilgiye sahip olmadan yeni topluın düzenine geçilemezdi. Cumhuriyetin sınırları içinde yaşayanların gerçek sayısı bilinmiyor ve bu hükümet tarafından da merak ediliyordu. Bu nedenle uzun yıllardan beri yapılmayan bir nüfus sayımının 1927 yılında yapılması kararı alınmıştı.

Başbakan İnönü'nün 11 Mayıs 1926'da yayınladığı bildiride "ırk ve mensei-i din ve mezhep noktai nazarından suret-*i* tevziini (artış) anlamak için her mahallin bütün ahalisini usulü dairesinde tadada (sayma) mecburiyet hasıl olmuş"tur deniliyordu. Bu bağlamda yapılacak ilk nüfus sayımında "Türk vatanının her yerinde ne kadar Türk bulunduğu kati olarak" anlaşılacaktı.[2] Bu amaçla ve Doğu Islahat Planı'nın 7.maddesi uyarınca 28 Ekim 1927'de Cumhuriyet döneminin ilk Genel Nüfus Sayımı yapılmasına karar verilmişti.

Bu arada, Genel Nüfus Sayımı'ndan kısa bir önce, 15 Ekim 1927 tarihinde Cumhuriyet Halk Fırkası'nın 2. Kurultay'ı toplanmış ve bu Kurultay'da, 9 Eylül 1923'de kabul edilen partinin "Umumi Esaslar"ında bazı değişikliklere gidilmiştir. Buna göre, partinin "Umumi Esasları"nın 1.Maddesinde "CHF'nın Cumhuriyetçi, Halkçı, Milliyetçi siyasi bir cemiyet" olduğu belirtilerek bu madde ile "milliyetçilik" vurgusu ilk kez yapılmıştır.[3] Daha sonra, bu 3 ilkeye, 10 Mayıs 1931'de yapılan 3. Kurultay'da "Halkçılık, Laiklik ve İnkılapçılık" da eklenerek CHP'nin 6 Ok'u tamamlanmıştır. Umumi Esaslar'ın 3. Maddesinde "Fırka (Parti), devlet ve millet işlerinde din ile dünyayı birbirinden ayırmayı en önemli esaslardan sayar" denilerek, Laiklik anlayışı ilk kez bu şekilde açıkça belirtilmişti.[4] Partinin Umumi Esaslar'ının 5. maddesinde ise, "Vatandaşlar arasında en kuvvetli bağ, dil birliği, his

---

2- Fuat Dündar, Türkiye Nüfus Sayımlarında Azınlıklar, s. 36, Doz Yayınları -1999
3- Çetin Yetkin, Türkiye'de Tek Parti Yönetimi(1930-1945) s.92, Altın Kitaplar Yayınevi-1983
4- Age, s.93

birliği, fikir birliği olduğuna inanan Fırka, Türk dilini ve kültürünü hakkıyla yaymak ve geliştirmeyi esas kabul eder"[5] denilerek millet kavramı "dil, his ve fikir birliği" olarak tanımlanmıştı. Bu milliyetçilik anlayışı, 1931'de yapılan 3. Kurultay'da daha somut olarak "dil, ülkü ve kültür birliği" olarak tanımlanacak ve Türk milliyetçiliği için yeni bir dönem başlatılacaktı.

Cumhuriyet döneminin bu ilk Genel Nüfus Sayımı, genel olarak halkta "askerlik, vergi ve diğer mükellefiyetler" korkusu; azınlıklar üzerinde ise yeni "iskan politikalarına hazırlık olarak" değerlendirilerek ciddi kaygılar yaratmıştır. Hükümet bu tür kaygıları ortadan kaldırmak için "mümkün olan her vasıtaya başvurarak" propaganda yapmış ve sayımın "bir seferberlik halinde" yapılması için yoğun çaba göstermiştir. Sayım çahşmalarını bir "sivil seferberlik" olarak tanımlayan hükümet halkı "göreve çağırmış", Türk Ocakları ve benzeri kurumları da halkı aydınlatma çalışmaları yaparak hükümete yardımcı olmuştur.[6]

İstatistik Enstitüsü Başkan Yardımcısı Celal Aybar da, "Gayemiz tamamen ihsai (istatistik) malumat dercidir (toplanma)" demiş ve elde edilecek verilerin gizli tutulacağını ve istatistik dışında kullanılmayacağını, hatta sayım sonuçlarının "nüfus sicillerine bile verilmeyeceğini" ve "yalnız bugüne kadar kayıt edilmemiş olanlara hüviyet cüzdanı"[7] verileceğini söylemiştir. Sayım çalışmalarını destekleyerek hükümet yanlısı gazete ve yazarlar da propaganda yapmıştır. Cumhuriyet gazetesi yazarlarından S.Hami, "Biz Türkler bu mülkün sahibi olduğumuz halde kaç milyon vatandaştan mürekkeb olduğunu biz de bilmiyoruz" diyerek sayımın önemini anlatmıştır. Falih Rıfkı Atay'da "1927 sayımı tek bir şey gösteriyordu; 13.648.270 kişi bir cinsten, bir kandan ve bir mayadandı"[8] diyerek sayım sonuçlarını önemini vurgulamıştır.

1927 sayımında "göçebelerin yoğun olduğu Doğu ve Güneydoğu illerinde istenen düzeyde bir sayım yapılmamış" ve Enstitü

5- Age, s.93
6- Fuat Dündar, Türkiye Nüfus Sayımlarında Azınlıklar, s. 38-39, Doz Yayınları-1999
7- Age, s. 39-40
8- Age, s. 40

yetkileri tarafından bu bölgede sayım dışı kalmış nüfusun 400 bin civarında olduğu tahmin edilmiştir. Göçebe aşiretlerin yaşadığı bölgelerin nüfusu valilerin tahminlerine göre belirlenmişti. Ayrıca, Şeyh Sait isyanı'ndan sonra yapılan bu sayımda erkeklerin büyük bir kısmı arandığı ve kaçak durumunda olduğu için, bu bölgede erkek sayısı daha az çıkmıştı.[9]

Bu sayının sonuçları Avrupa devletlerinin toplam ülke nüfusu ve Türklerin sayısı üzerine öne sürdükleri iddialarını boşa çıkardığı iddia edilmiştir. Dahası gerek ülke nüfusunun tahminlerden fazla çıkması ve gerekse Türklerin büyük çoğunluk haline geldiğinin belirlenmesi sevinçle karşılanmıştır. Ancak, bu nüfusun kilometre kare başına düşen insan sayısının, yani nüfus yoğunluğunun komşu ülkelere göre düşük olması, Türkiye nüfusunun artırılmasına yol açmıştır. Fazla nüfus daha fazla asker demek olacağından, vatanın düşmanlara karşı daha güçlü savunması nüfusun artırılmasını gerektirmiştir. Böylelikle "Türk yurdunu gelecekte olası bir tehlikeden kurtarmak için, mümkün olan en kısa zamanda, olabildiğince artına esasına dayalı bir nüfus politikasının hayata geçirilmesi gerektiği" sonucuna varılmıştır.

Kısa sürede artması gereken nüfusun aynı zamanda "özdeş" olması gerektiği vurgulanmıştır. M. Kemal, "Feyyaz ve velut olan Türk milleti, mütemadi ve fenni takayüddat-ı sıhhiyeye mazhar olunca, Türk vatanını süratle dolduracak ve şenlendirecek (iskan edecek) kuvvette olduğuna kimsenin şüphesi yoktur" demiştir.[10] Nitekim Cumhuriyetin kuruluşundan 10 yıl sonra artan nüfus Cumhuriyetin onuncu yıl marşının mısralarına şöyle yansımıştı: "Çıktık açık alınla on yılda her savaştan; On yılda on beş milyon genç yarattık her yaştan. Başta bütün dünyanın saydığı Başkumandan; Demir ağlarla ördük Ana yurdu dört baştan. 10 yılda 15 milyon genç yarattık her yaştan".

Öte yandan, 28 Ekim 1927'de yapılan bu ilk nüfus sayımında nüfusun niteliklerinin açıklanması için daha bir yıl gerekirken, sayımdan hemen on gün sonra Devlet İstatistik Enstitüsü tarafın-

9- Age, s. 42-43
10- Age, s. 45

dan Türk olmayanların sayısının 2 milyondan az olduğu açıklanmıştır. Bu oranının memleket için sorun yaratmayacağı da belirtilerek Bulgaristan, Yunanistan ve Yugoslavya gibi ülkelerle karşılaştırmalar yapılmıştır.[11]

Bu arada komşu ülkelerden daha yoğun ve "özdeş bir nüfus" artışı yaratmak için iki yol seçilmiştir: Biri, doğum oranını artırmak. Diğeri de muhacir/göçmen getirip iskan etmek. Birincisi için nüfus artışı devlet eliyle teşvik edilmiştir. Bu bağlamda doğumu artırma ve kolaylaştırma için Sağlık Bakanlığı görevlendirilerek "çok çocuklu mutlu aile" tipi yaratılmış ve 1930 yılından itibaren 6 çocuktan fazla çocuğu olan ailelere madalya verilmiştir. İkincisi için de, Balkanlardan ve Türkistan'dan göçmenler getirilmiştir. Göçmenlerin yerleştirilmeleri nüfusun bölgesel ve etnik dağılımı dikkate alınarak yapılmış, nüfusun bölgesel uyumunu sağlamak için nüfus kaydırmaları (yoğun olan Batı illerinden İç ve Doğu Anadolu'ya) yapılmış ve ayrıca göçebeliğe son vermek için bazı zorlayıcı tedbirler alınmıştır.[12]

Bu sayımda Türkçe'den başka dillerin bazı bölgelerde yoğunlaştığı görülmüştür: Bu durumu kabul edilemez bir mozaik olduğu için "tek dil ve tek ulus yaratılması" çabalarına ağırlık verilmiştir. Ancak, "dili, kültürü, tarihi ayrı" kitlelerin varlığını sürdürmesinin ulusal bir birlik inşası için engel oluşturduğundan, süreç içinde bazı yeni politikalar uygulamaya konulmuştur. Bunlardan biri, sayımdan bir süre sonra 1928 yılında İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Talebe Cemiyeti tarafından başlatılan "Vatandaş Türkçe Konuş" kampanyasıdır. Bu kampanya ile Türkiye'de yaşayanların "Türküz" demesinin yeterli olmadığı, aynı zamanda "Türk gibi" konuşması gerektiği vurgulanarak Türkiye'de yaşayan herkes Türkçe konuşmaya zorlanmıştır. M.Kemal bu konuda şöyle demiştir: "Türk milletindenim diyen insan her şeyden evvel Türkçe konuşmalıdır. Türkçe konuşmayan bir insan Türk kültürüne, topluluğuna bağlılığını iddia ederse buna inanmak doğru olmaz".[13]

11- Age, s.45
12- Age, s. 45
13- Age, s. 50

Kasım 1928'de ise, Arap alfabesinin yerine Latin Alfabesi kabul edilmiş ve bu yeni alfabeyle Türkçe'nin yazı dili olarak da geliştirilmesine başlanılmıştır. Ancak Türkçe dışında konuşulan dil sayısının fazla olması yeni bir ideolojiye ihtiyaç doğurmuş ve "Güneş Dil Teorisi" ile "Türk Tarih Tezi" yaratılınıştır. Güneş Dil Teorisi, Orta Asya'da bir tek dilin, Türkçe'nin, konuşulduğu ve dolayısıyla Türkçe'nin bütün dillerin temelini oluşturduğu; bugünkü Anadolu Türkçe'sinin, Türkçe'nin özgün biçiminin bir devamı olduğu savına dayandırılmıştır. Böylelikle dil, ulusal bilinci harekete geçirmenin başka bir aracı olmuş ve Türk dilini araştırma için Türk Dil Kurumu kurulmuştur. Bu süreçte Ezanın Türkçe okunmasını emreden bir yasa da çıkarılarak dini ibadetin Türkçe yapılmasına başlanılmışnr.[14]

Benzer bir anlayışla yaratılan Türk Tarih Tezi de, Türklerin Orta Asya'dan çıkıp dünyanın farklı yerlerine uygarlığı yayarak göç ettikleri, Hititler ve Sümerler de dahil, Anadolu'daki bütün antik uygarlıkların Türk kökenli oldukları savına dayandırılmıştır. Bu yönde araştırmalar yapmak üzere Türk Tarih Kurumu kurularak "tarihsel mitler" yaratılınış, ders kitapları bu tez doğrultusunda yeniden yazılmış, halkı tarihleri ve "Türklükleri konusunda eğitmek üzere ülkenin her yanına "Halk Evleri" açılmıştır.[15]

Bütün bu nedenlerle 1930'lardan itibaren Kürtlerin Türk olduğunu kanıtlamak için yoğun çabalar harcanınış ve Kürtlerin, "bozuk bir Farsça konuşan ve Türkiye, İran ve Irak'ta yaşayan" bir topluluğun adı ve gerçekte "Dağ Türkleri" olduğu iddialarıyla çeşitli "bilimsel" safsatalar yaratılmıştır.[16] Başbakan İnönü 31 Ağustos 1930'da verdiği bir demeçte "Bu ülkede sadece Türk ulusu etnik ve ırksal hakları talep etme hakkına sahiptir. Başka hiç kimsenin böyle bir hakkı yoktur"[17] demiştir.

Dönemin Adalet Bakanı Mahmut Esat Bozkurt'ta Ege bölgesinde halka yaptığı bir konuşmada Türk olmayanların sadece

---

14- Kemal Kirişçi -Gareth M.Vınrow, Kürt Sorunu-Kökeni Ve Gelişimi- s. S. 107, Tarih Vakfı Yurt Yayınları -1997
15- Age, s.107-108
16- Age, s. 108
17- Milliyet Gazetesi, 31 Ağustos 1930, s. 3

Türklere köle olma hakları olduğundan söz etmişti. M.Esat Bozkurt şunları söylemişti: "Biz Türkiye denen, dünyanın en hür ülkesinde yaşıyoruz. Mensubunuzun inançlarından samimiyetle bahsetmesi için buradan daha müsait bir ortam bulamazdı. Onun için hislerimi saklamayacağım. Türk bu ülkenin yegane efendisi yegane sahibidir. Saf Türk soyundan olmayanların bu memlekette bir tek hakları vardır. Türklere hizmetçi olma hakkı, köle olma hakkı! Dost ve düşman ve hatta dağlar bu hakikati böyle bilsinler."[18] Bu egemen anlayış Onuncu Yıl Marşı'na şu dizelerle yansımıştır: "Türk'üz bütün başlardan üstün olan başlarız; Tarihten önce vardık, tarihten sonra varız"

Bu süreçte, Soyadı Yasası'yla da, Türkçe'den başka dillerde soyadı konulması yasaklanmıştır. 2 Temmuz 1934'de çıkarılan Soyadı Yasası'nın 3.maddesine göre, "aşiret ve yabancı ırk ve millet isimlerinin" soyadı olarak kullanılamayacağı ve soyadlarının Türk dilinden alınması gerektiği karara bağlanmıştır.[19]

Sonuç Yerine

Esas olarak Türk milliyetçiliğinin ırkçı ve şoven yaklaşımından kaynaklanan bu uygulamaların hiçbiri bize yabancı değil. Aradan geçen aradan geçen 82 yıllık bir zamana karşın hunların birçoğu hala geçerliliğini koruyor. Bu uygulamalar dün olduğu gibi bugün de, Kemalistlerden Ülkücülere, sosyal demokratlardan sosyal şoven solculara kadar birçok kesim tarafından savunuluyor. Bunlar hep bir ağızdan Cumhuriyetin onuncu yıl marşının nakaratı olan "Türk'üz Cumhuriyet'in göğsünüz tunç siperi, Türk'e durmak yaraşmaz, Türk önde Türk ileri" sözlerini tekrarlayıp duruyor.

Kemalizm şu ya da bu şekilde Türkiye'nin bütün siyasal akımları üzerindeki etkisini sürdürmüştür. Çünkü cumhuriyetin kuruluşu ile birlikte devletin resmi ideolojisi haline gelen Kemalizm, uzun yıllar "imtiyazsız, sınıfsız ve kaynaşmış bir millet"

18- Age, s. 3

19- Fuat Dundar, Türkiye Nüfus Sayımlarında Azınlıklar, s. 51, Doz Yayınları - 1999

ideolojisi olarak devletin ve toplumun çimentosu işlevini görmüştür. Aynı zamanda cumhuriyet ideolojisinin rafine edilmiş milli prensiplerini ifade eden Kemalizm, günümüze kadar ordunun "kollayıcılığı ve koruyuculuğu" ile resmi bir dokunulmazlığına sahip olmuştur.

Bu süreçte ordu da, Kemalist rejim tarafından olağanüstü düzeyde yüceltilmiş ve aynı zamanda halkın üzerinde bir baskı gücü olarak toplumsal ayrıcalığını korumuştur. Çünkü tüm cumhuriyet dönemi boyunca militarizm devlet ve toplum hayatında oldukça etkili olmuş ve cumhuriyet ideolojisi, siyasal ve sınıfsal karakteri nedeniyle sürekli olarak militarizmi geliştirmiş ve güçlendirmiştir. Egemen ulus ve devlet anlayışının tarihsel bir yansısı olan Kemalizm'in bu militarist karakteri de, Osmanlıdan devrahnan bürokratik ve militer geleneklerin ve Osmanlı İmparatorluğu'nun yerine ikame edilen Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin niteliğinden kaynaklanmıştır.

Ek: Doğu Islahat Planı

"1)Doğu vilayetlerinde mevcut Sıkıyönetim aşağıdaki programın uygulanmasının bitimine kadar sürdürülecektir. 2)Türkiye 5 umumi (genel) müfettişlik bölgesine bölünmüştür. 5.Umumi müfettişlik bölgesi aşağıdaki vilayetlerden oluşur: Hakkari, Van, Muş, Bitlis, Siirt, Genç, Diyarbekir, Mardin, Urfa, Siverek, Elaziz, Dersim, Malatya, Ergani. Beyazit vilayeti ile Pülümür, Kiğı ve Hınıs kazaları programın uygulanmasına kadar geçici olarak 5.müfettişlik emrinde bulunacaktır. 3)13 Şubat 1925 tarihine kadar haklarında adli takibat yapılıp da işleri sonuçlandırılamayan sanık ve kuşkuluların, özel hakları saklı kalmak şartıyla, davaları tadil edilecektir. 4)Tecili Takibat Kanunu; kabahat, cürüm ve cinayetleri kapsayacaktır. 5)Van şehri ve Midyat arasındaki hattın batısında, Ermenilerden boşalan araziye Türk göçmenleri yerleştirilecektir... Yugoslavya'dan gelmekte olan Türk ve Arnavutlar ile İran ve Kafkasya'dan gelecek göçmenlerin öncelikle Elaziz-Ergani-Diyarbekir; Elaziz-Palu-Kiğı; Palu-Muş arasındaki Murat Vadisi, Bingöl dağının doğu ve güneyi ve Hınıs, Murat vadileri, Muş ovası, Van Gölü havzası, Diyarbekir-Garzan-Bitlis

hatlarında iskan edilecek ve bunlardan başka Rize, Trahzon vilayetleriyle Erzurum vilayetinin kuzeydoğusu kazalarına yoğun olan halktan, onaylara alınarak ve göçmenlerin iskanı için getirilen olanaklardan yararlanarak Hınıs Çayı ve Murat vadisine ve Van Gölü"ün kuzey yöresine nakledilecektir... 1925 senesinde azami 50 bin nüfus sevk ve iskan edileceğine göre; toplum olarak 7 milyon liranın 1926 iskan bütçesine ilavesi gerekir... Aynı şekilde 10 senede Yugoslavya, Bulgaristan, Kafkasya ve Azerbaycan'dan 500 bin nüfusun getirilerek yukarıda belirtilen bölgeye yerleştirilmesi 1927'den itibaren her sene bütçeye en az beş milyon lira ödenek konması lazımdır. 6)Bu bölgede arazi yazımına Maliye Bakanlığı'nca öncelikle ve acilen başlanacaktır. 7)İçişleri Bakanlığı 1926 bütçesine konulmuş ödenekle öncelikle 5.Müfettişlik bölgesinde nüfus yazımı yapacaktır. 8)İsyana iştirak eden bölgelerindeki halka, isyandan doğan masrafın yüklenmesi uygundur. Bunun sağlanması için Maliye Bakanlığınca yüce meclise bir vergi kanunu teklifi yapılacaktır. 9)İsyanı teşvik ve idare etmiş olanlar ile bunların akraba ve yandaşları ve reislerden, hükümetin doğuda kalmalarını uygun görmediği kişiler aile ve yandaşlarıyla beraber batıda hükümetin göstereceği yörelere nakledilecektir. 10)Aşiret teşkilatının 10 yıl (tahminen on yıl) zarfında ortadan kaldırılması ve halkın doğrudan doğruya hükümetle temas ve hukukunun bir aracı olmaksızın hükümetçe korunması ve sağlanması konusu adım adım hayata geçirilecektir. 11)Bu bölgedeki tali memuriyetlere dahi Kürt memur tayin olunmamalıdır. Merkezden tayin edilen memurlar (jandarma dahil) için aşağıdaki kanun teklifine gerek vardır: a-sıkıyönetim bölgesinde merkez tayin edilen memurların (jandarma dahil) orda bulundukları sürece bürüt maaşlarının yüzde 75'i oranında zam alırlar; b-bu bölgede memurlar en az 3 sene hizmet ederler; c-bu bölgelerdeki ordu mensuplarına da , aile nüfus miktarını göre 1/5 er tayini oranında zam verilir. 12)Hakkari, Van vilayetlerinde bulunan 4 hudut taburlarıyla Van'da teşekkül edilen 9 taburun mevcutlarının sekiz yüzere çıkarılması için bütçeye ödenek ilave edilmelidir. 13)Silahlar toplanarak ve silah taşınması yasaklanarak ancak belgeye bağlı olarak taşınmasına izin verilecektir.

14)Aslen Türk olup Kürtlüğe mağlup olmaya başlayan aşağıdaki Malatya, Elaziz, Diyarıbekir, Bitlis, Van, Muş, Urfa, Ergani, Hozat, Erciş, Alcevaz, Ahlat, Palu, Çarsancak, Çemişkezek, Ovacık, Hüsnümansur (Adıyaman), Behisni, Arga (Arguvan), Hekimhan, Birecik, Çerınik vilayet ve kaza merkezlerinde hükümet ve belediye dairelerinde ve diğer kurumlarda okullarda çarşı ve pazarlarda Türkçe'den başka dil kullananlar hükümet ve belediye emirlerine muhalefet ve karşı çıkına suçu ile cezalandırılırlar. 15)Aslen Türk olup ve fakat Kürtleşmek üzere bulunan yerlerde ve Siirt, Mardin, Savur gibi halkı Arapça konuşan yörelerde Türk ocakları ve okul açılması ve özellikle her türlü fedakarlıkta bulanarak mükemmel kız okulları tesis ve kızların okullara ilgilerinin çeşitli biçimlerde sağlanması lazımdır. Özellikle Dersim, öncelikle ve acilen, yatılı okullar açılmak suretiyle Kürtlüğe karışmaktan bir an önce kurtarılmalıdır. 16)Dersimlilerin Dersim'den çıkmak isteyen kısımları Sivas'ın batısında gösterilecek bölgeye nakledilebilirler. 17)Fırat'ın batısındaki vilayetlerimizin bazı kısımlarında dağınık bir surette yerleşmiş olan Kürtlerin Kürtçe konuşmaları mutlaka yasaklanmalı ve kız okullarına önem verilerek kadınların Türkçe konuşmaları sağlanmalıdır. 18)Hükümet binaları ile jandarma karakolları ve askeri binalar ve dutu karakolları, yardım toplama kanununa uygun olarak hızla inşa edilecektir. 19)Bu bölgedeki tüm yolların inşaat programı umumi müfettişlik tarafından düzenlenir. 20)Doğu demiryollarının Erzincan'a; Sivas-Elaziz-Diyarıbekir; Elaziz-Çapakçur-Muş, Van Gölü'ne mümkün olduğu kadar az zamanda varmasını sağlamaya çalışmak lazımdır. 21)Tüm karakollar, savunmaya uygun inşa edilmekle beraber, telefon ve helyosta ile donanmalıdır. 22)Kaçakçılık, istihbarat, casusluk ve güvenlik açısından hudut komiserleri esaslı askeri değişikliklerden başka konular için müfettişten gereken emirleri alabilirler. 23)Kaçakçılığı mani olmak için Maliye Bakanlığı'nca alınacak otomobillerden birkaçının zırhlı otomobil olması ve bu otomobillerden gerektiği zaman hudut birliklerinin dahi yararlanması uygundur. 24)Şehir, kasaba ve nahiyeler subayların görevlerinin tümüyle polise verilmesi ve jandarmanın kıta halinde asayiş ve takibatla görevlendirilmesi

uygundur. 25)Bu bölgeye yabancı bir şahıs ve kurumun, hükümetin izni olmaksızın girmesine ve araştırma yapmasına müsaade edilmeyecektir. 26)Nüfus yazımı yapılan bölgelerde derhal askere almak teşkilatı yapılacaktır. Kuraya dahil olanlar bu bölge dışında askerlik hizmetini yapacaklardır. Bunların bir süre için silahlı olmayan hizmetlerde görevlendirilmesi uygun olur. 27)Bu bölgede hükümet, bütün idari bölümlerde halkın işini aracısız ve bizzat görmeli ve aracıları şiddetle red ve men etmelidir. 28)Müfettişlik bölgesindeki vilayet taksimatının değiştirilmesi ve ıslahı, genel teşkilatın kabul ve uygulanmasına kadar ertelenebilir."[20]

Aralık, 2005

20- M. Kalman, İngiliz ve Türk Belgelerinde Botan Direnişleri(1925-1938) s.51-57, Med Yayınları-1996

"Musul ve Kerkük" Gerçekte Kürt Sorunudur

Şaban İba

"Türklerin Güney Kürdistan kararlılığı bizim Irak'taki Kürt bölgelerine özerklik vereceğimiz inancına dayanmaktadır. Bu, Türk idaresine bırakılan bölgelerdeki Kürtlerin tepkisine yol açacak ve bunları özerklik istemeye zorlayacaktır." (4 Ekim 1923 tarihli İngiliz Gizli Belgesi)

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş sürecinde Türk Ulusal Hareketi'nin amaçlarını gerçekleştirmek için kendisine temel aldığı iki tarihi belge vardı. Bunlardan biri, 1. Dünya Savaşı'ndan yenik çıkan Osmanlı Devleti'nin savaşın galibi Müttefik Devletler adına davranan İngiltere ile 30 Ekim 1918 günü Limni adasının Mondros limanında imzaladığı Ateşkes Anlaşması'ydı. İkincisi de İstanbul'da son Osmanlı Millet Meclisi'nin 28 Ocak 1920 günü kabul ettiği Misak-ı Milli kararıydı. Mondros Ateşkesi, 1920'den başlayarak Büyük Millet Meclisi hükümetinin giriştiği eylemlerle ve yaptığı yeni bağıtlarla geçerliliğini yitirmiş ve 1922 yılında Mudanya Anlaşması ile son bulmuştu. Misak-ı Milli ilkeleri ise yeni devletin sınırlarının belirlenmesinde Lozan Antlaşması'na kadar etkili olmuştu.

4-11 Eylül 1919'da toplanan Sivas Kongresi'nde Misak-ı Milli ilkeleri tartışılırken M.Kemal ve arkadaşlarının göz önünde bulundurduğu olgulardan biri, Mondros Mütarekesi'nin çizdiği sı-

nırların tanınması, diğeri de ABD Başkanı W.Wilson'un 1. Dünya Savaşı'ndan sonra kurulacak barış sürecine temel olmak üzere ABD Kongresine sunduğu 14 İlke'sinin Türkiye ile ilgili onikinci maddesiydi. Söz konusu onikinci madde, "Osmanlı Imparatorluğu'nun Türk olan bölümlerinin sağlam egemenliği sürdürülmeli, buna karşılık, bugün Türk yönetimindeki öbür ulusal toplulukların, kuşku götürmeyen biçimde yaşam güvenliği ve özerkliği içinde gelişmesi sağlanmalıdır" diyordu.

Sivas Kongresi'nde yoğun bir şekilde Manda konusu tartışılarak ciddi bir saflaşma olmuş ve sonuçta Manda yandaşları ile Manda'ya karşı olanlar ABD Senatosu Başkanlığı'na bir mektup gönderilmesi konusunda bir uzlaşmaya varmıştı. Kongrede Mondros Ateşkesi için de "Vatanın sınırları Mondros Ateşkesi ile saptanmış kabul edilmektedir. Bu sınırlar içindeki bütün bölgeler bölünmez bir bütündür. Osmanlı topraklarının bütünlüğünü ve Hilafet ile Saltanatın güvenliğini sağlamak için ulusal güçlerin etkinliğinin ve ulusal egemenliğin üstünde kılınması ve Meclis-i Mebusan'ın derhal toplanması kararı alınmıştı. Misak-ı Milli ilkeleri, Erzurum ve Sivas Kongrelerinde alınan kararlara dayanan ve bir anlamda onların onayı anlamına gelen temel talepleri ifade ediyordu. Daha doğrusu Misak-ı Milli, Mondros Ateşkesi'nin çizdiği sınırları kabul ederek Sevr Barış Antlaşması'nın hükümlerine karşı bir alternatif, bir tür uzlaşma metni niteliğindeydi.

30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi yapıldığı günlerde Musul Vilayeti'nin bir bölümü Osmanlı toprakları içinde bulunuyordu. Ancak, Mondros Ateşkesi'nin "Müttefikler, güvenliklerini tehdit edecek bir durum ortaya çıkınca, herhangi bir stratejik yeri işgal hakkına sahip olacaklardır" şeklindeki 7. Maddesine dayanarak İngiltere bu bölgeyi 25 Kasım'da işgal etmişti. Böylelikle eski Osmanlı vilayeti olan Musul İngilizlerin denetimine geçmiş ve bu işgal Kürdistan'ın bölünmesinin ilk somut adımı olmuştu.

Gerek ortaya çıkışı ve gerekse boyutu bakımından Musul Sorunu gerçekte bir Kürt Sorunu olarak ele alınmasını gerektirmekteydi. Ancak, Misak-ı Milli sınırları içine alan Türk Ulusal Hareketi bu işi "Musul ve Kerkük Sorunu" olarak nitelemiş ve resmi düzlemde de "Türk Sorunu" şeklinde algılanmasını sağla-

mıştı. Kürdistan Hükümeti'nin kuruluşu ve sonraki gelişmeler bunun en önemli göstergesiydi. İngilizlerin önce desteklediklerini ve denetleyemeyeceklerini anladıktan sonra da vazgeçerek Irak'ta Araplardan oluşan bir Manda devleti kurmaya karar vermelerinin ardından Türk Ulusal Hareketi tarafından sorun yapılmaya başlanmıştı.

Mondros Ateşkesi'nden beri Musul'un bir Kürt sorunu olduğunun bilincinde olan Türk Ulusal Hareketi'nin bunu Türk sorunu haline getirmesine karşın, Sevr'de belirlenin Kürdistan'ın yeni bir bölünmesiyle belirlenen yeni sınırları dikkate alarak genelde Kürtlerin ve özel olarak da Türkmenlerin aleyhine olacak bir şekilde çözüm arayışına girişmişti. Bu bağlamda, Türk Ulusal Hareketi'nin kendi konumunu güçlendirme çabalarıyla örtüşen bu tutumun gerekçelerini M.Kemal'in meclisteki konuşmaları ve İnönü'nün Lozan'daki reflekslerinde görmek mümkündür.

Lozan'da Musul Sorunu

Musul sorunu Lozan Konferansı'nın 23 Ocak 1922 tarihindeki oturumunda görüşülmeye başlanmıştı. Lord Curzon bu oturumda yaptığı konuşmada Musul'daki etnik tablonun, "Araplar: 186 bin, Kürtler: 455 bin, Türkler 66 bin, Hıristiyanlar: 62 bin, Yahudiler: 17 bin" şeklinde olduğunu ve bu tabloda Türklerin 1/12 oranında bulunduğunu öne sürmüştü. Curzon Türklerin plebisit yapılması isteğinin ne Araplar ve ne de Kürtler tarafından istenmediğini, plebisitin karışıklığa yol alacağını ve bunun bir sınırın saptanması sağlamak için yapılamayacağını ve Musul konusundaki İngiliz tezinin buradaki petrolle bir ilişkisinin olmadığını öne sürmüştü, iki taraf arasında anlaşma olamayacaksa sonunun "en tarafsız ve en yetkili organ olarak" Milletler Cemiyeti'ne götürülmesi gerektiğini söylemişti.

Bu oturumda uzun bir konuşma yapan İnönü'nün Türk görüşü olarak etnik, siyasal, tarihi, coğrafi, iktisadi ve askeri gerekçeler öne sürmüştü: Etnik olarak, Musul Vilayeti'nde yerleşik nüfusun 503.000 kişiden oluştuğu ve bunun Kürtler: 263.000, Türkler: 146.000, Araplar: 43.000, Yezidiler: 18.000, Müslüman olmayanlar: 13.000. oluşturduğunu, ayrıca Yezidilerin Kürt olduğunu,

Kürtlerin de Turan kökenli Türklerle aynı soydan geldiği; siyasal olarak, Araplar azınlıkta olduğu için Musul'un Irak'a bağlanamayacağı, TBMM hükümetinin Türklerin olduğu kadar Kürtlerin de hükümeti olduğunu, Kürtlerin gerçek ve meşru temsilcileri, eşit haklarla Millet Meclisi'ne de girdiğini, Kürt halkı ve TBMM'deki temsilcileri, Musul Vilayeti'nde oturan kardeşlerinin Anayurttan ayrılmalarına engel olmaya kararlı olduklarını. Tarihi olarak; Onbirinci yüzyıldan beri Musul ve Bağdat'ın düzeyindeki bölgenin aralıksız Türklerin elinde olduğunu. Coğrafi ve iktisadi nedenler; Musul Vilayeti'nin Anadolu'nun bir parçası olduğu, Suriye ve Iran'ı birbirine bağlayan yolların kavşağında bulunduğunu, Akdeniz limanlarına bağlayan demiryolunun yapılmasıyla burasının Irak'tan çok daha sıkı biçimde Anadolu'ya bağlandığını. Askeri ve stratejik olarak; Irak'ın güvenliği bakımından en iyi güvencenin, Irak'ta iktidar kimin elinde olursa olsun, Türkiye'nin dostluğunu kazanmak ve sınırları içinde bir Türk ve Kürt ayrılıkçı hareketine yol açtırmamak olduğu, sınır sorunu adalet ve milliyetler ilkesine göre bir kez çözümlenince, Irak Devleti için en iyi ve güvenli komşunun Türkiye olacağı vb..

Bu argüman uzun yıllardan beri ve halen Türk ve Kürt birçok yazar tarafından, İnönü'nün bu "tarihi gerçekleri" İngilizlere ve müttefiklerine kabul ettiremediği ve Kürt sorununun destek bulamadığı vb. şeklinde kullanılmaktadır. Oysa bu konuşma bir bütün olarak ele alındığında, İnönü'nün diplomatik bir dille ve Türk görüşünü ayrıntı olarak anlatmak amacıyla yaptığı, ikili görüşmelerde ise farklı davrandığı ve bu görüşlerin Konferans delegasyonu tarafından da bilimsel verilere dayanmadığı için ciddiye alınmadığı, Lord Curzon'un bunları çürütmenin son derece kolay olduğunu açıkladığı vb. gerçekler görmezden gelinmektedir.

Musul sorunu konusunda Türk tezinin temel unsurları, Misak-ı Milli'nin belirlediği sınırlar içinde olması ile yukarıda özetlediğimiz etnik, iktisadi, tarihi ve siyasi nedenlerden kaynaklanıyordu. Ancak, o günlerde açıkça söylenmese de İngiliz gizli belgelerinde sözü edilen bir başka olgu daha vardı ki, bu da Kürt sorununun Türkiye'nin "iç ve dış güvenliği için tehdit" oluşturmasıydı. Çünkü, çoğunluğunu Kürtlerin oluşturduğu Musul Vilaye-

ti Irak'a bıraktırıldığında, Kürtler ileride özerklik kazanabilir ya da ayrı devlet kurma hakkına kavuşabilirlerdi. Bu da kuzeydeki Kürtleri etkileyerek aynı istekleri öne sürmelerine yol açabilirdi. Bu görüş meclisin gizli toplantısında ayrıntılarıyla tartışılmış ve ayrıca sonraki süreçte resmi ideoloji düzleminde bugüne kadar savunulmuştu. O günden bu yana, 80 yıl sonra bugün bile Türkiye'nin hala devam eden "ulusal bakış açısı" ile siyasal ve stratejik yönelimlerinin kökeninde bu anlayış yatmaktadır.

Nitekim, Irak Yüksek Komiserliği Vekilliği'nden Londra'ya Koloniler Bakanlığı Sekreterliği'ne gönderilen, FO 371/9006, 4 Ekim 1923 tarih ve Belge No: E 9846 sayılı belgede İngilizlerin değişen politikası şöyle anlatılmıştı: "Türklerin Güney Kürdistan kararlılığı bizim Irak'taki Kürt bölgelerine özerklik vereceğimiz inancına dayanmaktadır. Bu, Türk idaresine bırakılan bölgelerdeki Kürtlerin tepkisine yol açacak ve bunları özerklik istemeye zorlayacaktır. Geçen yıl ki gelişmelerin seyri, halen Şeyh Mahmut tarafından kontrol edilen Süleymaniye'nin hemen etrafındaki küçük bir alan hariç olmak üzere, Irak'taki diğer Kürt bölgeleri için bağımsızlık fikrini geçersiz kılmıştır. Rewanduz etrafındakiler dahil olmak üzere diğer bütün yerlerdeki Kürtlerin mümkün olan en az bir müdahaleye maruz kalacakları ve seçimlere katılacakları anlayışıyla Irak'la birleşmeyi kabul ettikleri bildirilmektedir. Eğer Türkiye'ye değişen bu koşullarda Sevr Antlaşması'nda yer alan Kürtlere özerklik fikrinden vazgeçtiğimizi ve anacının Musul tarafındaki sınıra kadar olan tüm Kürt bölgelerini Mezopotamya'da birleştirmek olduğunu resmi olarak taahhüt edersek, sınır görüşmelerinin önemli ölçüde rahatlayacağını düşünmekteyim."

Mecliste Gizli Görüşmeler

BMM'nin 27 Şubat 1923 günlü gizli toplantısında Lozan Konferansı'nın yeniden toplanması halinde hudutların tespiti için Türk delegasyonunun izleyeceği strateji konusu tartışılmıştı. Toplantının başında kürsüye gelen İnönü batıdaki diğer hudutlarla ilgili sorunların nasıl çözümleneceğini anlattıktan sonra, sözü yine Musul meselesine getirerek; "Şarkta Musul vilayeti için, Musul

vilayetinin hallini ve Türkiye'nin Irak ile olan hududunun, yani Musul vilayetinin hallini talik ettik. Bir sene zarfında İngiltere ile hal edilecektir. Mutabakat hasıl olmazsa Milletler Cemiyeti'ne müracaat edilecektir"diyerek bir sunuş yapmıştı. Bunun üzerine söz alan bazı milletvekilleri alınan kararın Musul'u elden çıkarmak anlamına geldiğini ve bununu da Misaki Milli ilkelerine aykırı olduğunu açıklamışlardı. Kürt milletvekilleri de Kürtlerin çoğunlukta olduğu bu bölgenin "Türkiye'nin bir parçası olduğunu" ve bu nedenle Musul'dan vazgeçilmemesi gerektiğini söylemişlerdi.

Milletvekillerinin eleştirilerin yanıtlayan Başbakan Hüseyin Rauf Bey'den sonra usul hakkında söz alan M.Kemal, "Misak-ı Milli şu hat, bu hat diye hiçbir vakitte hudut çizmemiştir. O hududu çizen şey milletin menfaati ve Heyeti Celile'nin (meclisin) isabeti nazarıdır... Fakat bugün Musul meseli halletmek istediğiniz vakit bu meselede karşınıza yalnız İngiliz değil, Fransız, İtalyan, Japon ve bütün dünyanın düşmanları vardır... Musul meselesini bugünden halledeceğiz, ordumuzu yürüteceğiz, bugün alacağız dersek bu mümkündür. Musul'u gayet kolaylıkla alabiliriz. Fakat Musul'u aldığımızı müteakip muharebenin hemen hitam bulacağına kani olamayız. Şüphesiz orada bir harp cephesi açmış olacağız" demişti.

Büyük Millet Meclisi 5 Mart 1923 tarihli gizli oturumunda Musul meselesinin tartışması devam etmiş ve bu oturumda İzmit Milletvekili Sırrı Bey'in uzun konuşması bazı Kürt milletvekillerinin şiddetli tepkilerine neden olmuştu. Sırrı Bey'in sözleri günümüze kadar süren resmi bakış açısının, daha o zamandan beri hükümetlere egemen olan ulusal anlayışı yansıtıyordu.

Sırrı Bey (İzmit) "İngilizler bu kıtayı yalnız bir menbaı varidat olarak istifade emeli ile ellerde bulundurmak istemiyorlar. İslam memleketlerinin ortasında ikinci bir itilaf menbaı ihdas etmek istiyorlar. Orada güya evsafı milliyeyi haiz bir Kürt hükümeti teşkil ettiğini gösterir göstermez, yarın komşumuz bulunan İran'ın tahtı idaresinde bulunan Kürtlerin buraya iltihakları için burada teşvikatta bulunacaklardır. Onu itmam ettikten sonra ve belki ondan evvel bizimle beraber çalışan ve bizimle beraber şimdi bu

uğurda evlatlarını feda eden Kürtlerin daha oraya iltihakına çalışacaklardır... İşte orada hem bizi zaafa düşürecek, hem Iran'ı zaafa düşürecek ve sonra o da kukladan ibaret bir hükümet vücuda gelecek" demişti.

Meclisin bu gizli toplantısının ikinci oturumunda Kürt milletvekillerinin en ateşlisi olan Bitlis Milletvekili Yusuf Ziya Bey söz alarak uzun bir konuşma yapmıştı. Şeyh Sait Isyanı'ndan önce asılarak idam edilen Yusuf Ziya'nın bakış açısını gösteren bu konuşması şöyleydi:

"Misak-ı Milli bir rapordur. O her gün, her vesile ile ağzımızdan düşmeyen, yine her gün her vesile ile kutsiyeti, teyit, ahkamının layetegayyer olduğu temin olunan ve yine her gün her vesile ile bir teminat senedi olarak gösterilen Misak-ı Milli bir rapordur. Bir beyanname, bir program değildir. Bu milletin, bu devletin hangi şerait dahilinde, hangi arazi üzerinde hangi hudutlar dahilinde yaşayabileceğini, bilakaydüşart hür ve müstakil olarak idamei hayat edebileceğini gösterir bir rapordur... Arkadaşlar temenni ederdim ki Musul Türkiye'nin bir cüz'i denilsin. Çünkü Türklerle Kürtlerle meskun Türkiye'nin bir parçasıdır. Nısfından fazlası Kürttür. Musul'un, Kürdün tarihinde bir kıymeti, bir ehemmiyeti vardır... Yusuf Ziya Bey (Devamla)-"Arkadaşlar benim bir imanım, kanaatim vardır. Bugünkü vaziyeti arziyeyi düveli itilafiye ve Avrupa devletleri öyle tespit etmişler ki Türk'le Kürt teşriki mesai ederek yaşamazlarsa, ikisi için akibet yoktur. Bugünkü vaziyet böyle geliyor. Arkadaşlar, vaziyeti içtimaiyemiz bunu gösteriyor.

Üçüncü oturumda kürsüye gelen Mustafa Kemal, "Heyeti Murahhasamız kendisine tevdi edilen vazifeyi tamamen ve pek mükemmel bir surette ifa etmiştir... Bazı arkadaşların imza ettiği bir takrir gördüm. Bu takrir esas itibariyle ve vukubulan maruzatıma tekabül etmektedir... Müzakerenin kifayetiyle arz ettiğim takririn kabulünü teklif ederim." diyerek tartışmaları bitirmeye çalışmıştı. Mustafa Kemal'in bu tavrına bazı milletvekilleri itiraz etmiş ve aralarında şiddetli tartışmalar geçmişti. Ancak, meclis başkanı Ali Fuat Paşa, milletvekillerinin itirazlarına karşın yeterlilik önergesini gündeme almış ve oylayarak tartışmaları bitir-

mişti. Daha sonra alınacak kararla ilgili olarak verilen önergelerin oylanmasına geçilmiş ve ilk olarak Saruhan Milletvekili Reşat Bey ve 128 Milletvekilinin imzaladığı önerge oylanarak kabul edilmişti.

Büyük Millet Meclisin'deki bu gizli görüşmelerden anlaşıldığına göre, hükümet Musul sorununu Lozan Antlaşması'ndan ayrılarak çözümlenmesine karar vermiş ve bunu Londra'da müttefiklere de bildirmiş, daha sonra da meclisten kendi görüşüne göre bir karar geçirtmişti. Meclisteki gizli görüşmeler sırasında ise, Musul sorunundan hareketle, Misak-ı Milli ve Kürt Sorunu'na ilişkin olarak önemli tartışmalar yapılmış ve Türk Ulusal Hareketi'nin o günkü bakış açısı ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştı. Mecliste alınan bu karardan sonra, 23 Nisan'dan itibaren Konferans görüşmelerine yeniden başlanmış ve Lozan Antlaşması 24 Temmuz 1923'de "Lozan Barış Antlaşması" adıyla imzalanmıştı. Lozan Antlaşması'nın 3.maddesinin 2.fıkrası Musul sorunuyla ilgili olarak şöyle düzenlenmişti:

"Türkiye ile Irak arasındaki sınır, işbu Antlaşmanın yürürlüğe girişinden başlayarak dokuz aylık bir süre içinde Türkiye ile İngiltere arasında dostça bir çözüm yoluyla saptanacaktır. Öngörülen süre içinde iki hükümet arasında bir anlaşmaya varılamazsa, anlaşmazlık Milletler Cemiyeti Meclisi'ne götürülecektir. Sınır çizgisi konusunda alınacak kararı beklerken, Türk ve İngiliz hükümetleri, kesin geleceği bu karara bağlı olan toprakların şimdiki durumunda herhangi bir değişiklik yapacak nitelikte hiç bir askeri yada başka bir harekette bulunmamayı karşılıklı olarak yükümlenirler."

Milletler Cemiyeti'nin Kararı

Tarafları dinleyen Milletler Cemiyeti Meclisi, 30 Eylül 1924'de Soruşturma Komisyonu kurulmasını kararlaştırmış ve bu komisyon sorunu hem İngiliz ve Türk hükümetleriyle, hem de Musul'da halk temsilcileriyle görüşmek ve yerinde incelemekle görevli olan Komisyon, Macaristan, Belçika ve İsveç temsilcilerinden oluşturulmuştu. 13 Kasım'da göreve başlayan Komisyon, önce Londra'da, 4 Ocak 1925'te Ankara'da temaslarda bulunduk-

tan sonra, 16 Ocak'ta Musul ve Bağdat'ta incelemeler yapmış ve 16 Temmuz 1925'de Milletler Cemiyeti Meclisi'ne raporunu sunmuştu. Komisyonun raporunda, coğrafi olarak "Brüksel hattı" sınır olarak kabul edilmiş, Musul Vilayeti'nde sayıları 500 bin olarak saptanan Kürtlerin çoğunluğu oluşturduğu benimsenmiş ve iktisadi olarak da bölgenin Irak'a bağlanması gerektiği sonucuna varılmıştı. Komisyon, Musul'un geleceği ne olursa olsun, bölgenin ihracat ve ithalatı bakımından yararlı olacağı nedeniyle Irak'la Türkiye arasında bir iktisadi bir anlaşma yapılması ile Irak'taki Manda yönetimi en geç 1928'de sona ereceğinden bu yönetimin 25 yıl uzatılmasını ve Musul'da Kürtlere yönetsel ve kültürel haklar verilmesini de şart koşmuştu. Türkiye'nin önerdiği "plebisitin ancak tarafların oybirliği ile olabileceğini" de belirten Komisyon raporunun 3 Eylül'de görüşülmesi sırasında, İngiltere Sömürgeler Bakanı Mr.Amery rapordaki görüşlere ve öne sürülen şartlara uyacağını açıklamıştı. Türkiye adına konuşan Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Bey ise, Komisyon raporunu eleştirmiş ve Türk görüşünü tekrarlayarak Irak'ta Manda yönetimini tanımadığını, Musul üzerindeki haklarından vazgeçmediğini, Lozan Antlaşmasının 3.maddesinin 2.fıkrasının Milletler Cemiyeti Meclisi'ne özel bir yetki tanunadığını ve tarafların olumlu oyu olmadan bağlayıcı karar alamayacağını söylemişti. Tevfik Rüştü Bey, İngiltere'nin tutumunu da "Kürtlerin ufak bir bölümünü elinde bulundurarak, bunları Kürt çoğunluğa sahip ülke (Türkiye) aleyhine... kullanmak" olduğunu belirtmişti.

Musul Vilayeti'nin tümünü Irak'a bırakan bu kararın oybirliği ile alındığı Konsey toplantısına Türkiye katılmamış ve Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü, Konsey başkanına yolladığı bir yazıda, "Konsey'in uzlaştırıcı rol oynaması gereken, bir devletin egemenlik haklarının sözkonusu olduğu bir sorunda, o devletin rızası alınmadan verilen bir kararın onun haklarını ortadan kaldırmayacağını" bildirmişti. Bununla birlikte Türkiye 1926 yılında İngiltere ile yeniden görüşmelere girişmiş ve bu sınır uyuşmazlığını kimi ödünler karşılığında, statükoyu kabul ederek sona erdirmişti.

Türkiye ile İngiltere/Irak Antlaşması

5 Haziran 1926 günü Ankara'da imzalanan bu Antlaşmanın tam adı, "Türkiye ile İngiltere ve Irak Arasında Türk-Irak Sınırı ve İyi Komşuluk İlişkileri Antlaşması'ydı. Bu Antlaşmanın Birinci Kesimi, sınırların tespitiyle ilgiliydi. Antlaşmaya Milletler Cemiyeti'nin 29 Ekim 1924 tarihinde kararlaştırmış olduğu ve "Brüksel Sınır Çizgisi" adıyla benimsenen sınır tanımını içeren bir metin ve bir harita eklenmişti. Böylelikle Antlaşmadaki sınırın kesinliği ve bozulmazlığı ilkesi belirtilmişti. Madde-4'de "Irak'a bırakılan topraklardaki halkın uyrukluğu sorunu Lozan Antlaşması'nın 30-36 maddelerine göre çözüme kavuşturacaktır. Bağıtlı Yüksek Taraflar Lozan Antlaşması'nın 31, 32 ve 34. Maddelerinde öngörülen 'seçme hakkının' bugünkü Antlaşmanın yürürlüğe konulduğu günden başlayarak iki ay süre için geçerli olabileceğini kararlaştırmışlardır" deniliyordu. Lozan Antlaşmasının bu maddeleri ise, "Türkiye'den ayrılan topraklarda yerleşmiş Türk uyrukları kendiliğinden ve yerel yasaların koşulları içinde bu toprakların geçtiği devletin uyruğu olacaklar"(madde-31); ancak, "iki yıllık süre içinde Türk uyrukluğunu seçmek hakkına sahip olacaklar"(madde-32); "iki yıllık süre içinde halkının çoğunluğu kendi soyundan olan devletlerden birinin uyrukluğunu, o devletin izni koşulu ile seçebilecekler"(madde-33); ve "seçme hakkını kullanan kişiler, 12 ay içinde konutlarını seçme haklarının lehine kullandıkları devlet topraklarına geçirecekler" (madde, 34); "önce oturdukları öteki devletin topraklarında sahip bulundukları taşınmaz mallarını elde tutmakta serbest olacaklardır" şeklindeydi. Bu uygulamadan Türk, Kürt ve Arap nüfusunun ne kadarının yararlandığı bilinmemekteydi. Ancak, Musul'da yapılacak bir plebisitte Kürt aşiretlerinin Türkiye'yi tercih edeceği beklentisinde olan Türk Hükümeti'nin 1925 Şeyh Sait İsyanı'ndaki tutumu düşünüldüğünde bu maddelerin neden konulduğu daha iyi anlaşılmaktadır. Genel Hükümleri içeren antlaşmanın Üçüncü Kesimi'nde ise, "Türkiye'nin 25 yıl süre ile Irak'ın petrol gelirlerinden % 10 pay alması hükme bağlanmıştı. Bununla ilgili madde şöyleydi:

"Madde 12: Her iki ülke arasında ortak çıkarlar alanını genişletmek amacıyla, Irak Hükümeti işbu antlaşmanın yürürlüğe konulması gününden başlayarak 25 yıl süre ile, aşağıda gösterilen gelirlerin % 10'nun Türkiye Hükümetine ödeyecektir. (a)14 Mart 1925 günlü Ayrıcalık Sözleşmesi'nin 10.maddesi uyarınca 'Turkish Petroleum' Kumpanyasından; (b)Yukarıda anılan Ayrıcalık Sözleşmesi'nin 6.maddesi uyarınca petrol ihraç edebilecek olan Ortaklıklardan ya da kişilerden; (c)Söz konusu Ayrıcalık Sözleşmesi'nin 33.maddesi uyarınca kurulabilecek yan ortaklıklardan."

Antlaşmaya ekli olan İngiltere ve Irak yetkili temsilcilerinin Türkiye Dışişleri Bakanı'na sundukları bir mektupta Türkiye'nin bu payını isterse 500.000 İngiliz sterlini nakit olarak alabileceği yazılmıştı.

Antlaşmanın Sonuçları

Görüldüğü gibi, bu Antlaşma geniş ölçüde İngiltere'nin istediği biçimde imzalanmıştı. Türkiye-Irak sınırı, Türkiye'nin lehine bazı küçük değişikliklerin ötesinde, esas olarak Milletler Cemiyeti'nin kararlaştırdığı çizgi kabul edilmişti. Bu sınırın kesin olduğu ve tarafların bunu değiştirmeye yönelik her türlü girişimden kaçınmaları da öngörülerek, Türkiye'nin ileride Irak'a karşı herhangi bir harekete girişmesinin önü alınmıştı. Türkiye Musul Türkleri için azınlık hakları elde etmek için de fazla bir çaba harcamamıştı. Çünkü, Türkiye bu konuda ısrar ettiği takdirde, İngiltere'nin de Lozan Antlaşmasında "Türkiye Kürtleri" için kabul ettiremediği "azınlık statüsünü" yeniden ortaya sürmesinden çekinmişti. Böylelikle, İngiltere ile Türkiye arasında imzalanan bu Antlaşmayla Misak-ı Milli'de tanımlanan "Musul ve Kerkük sorunu" uzun yıllar (Irak'ta BAAS Partisi'nin iktidara geldiği 1963 yılına kadar) Türkiye'nin gündeminden düşecekti.

Petrol Payından Vazgeçilmesi

Antlaşmanın 14.maddesinde öngörülen %10 petrol geliri payı, Türkiye'nin Musul'dan vazgeçmesinin bir karşılığı olarak öngörülmüştü. Türkiye, bugün düşünüldüğünde çok daha karlı oldu-

ğu için hiç kimsenin göz ardı edemeyeceği bu % 10'luk petrol payından vazgeçerek karşılığında 500.000 İngiliz sterlinini kabul etmişti. Hükümetin bu parayı neden aldığı sorusuna çok değişik yanıtlar verilmekle birlikte, bizce bunun iki temel nedeni vardı. Bunlardan biri, Kemalist hükümetin, Şeyh Sait İsyanı'ndan sonra yürürlüğe koyduğu "Doğu Islahat Planı" için öncelikle paraya ihtiyacının olmasıydı. İkincisi de Şeyh Sait İsyanı'nı bahane ederek "tek millet, tek parti ve tek şef diktatörlüğüne" yönelen Kemalistlerin yeni ekonomik atılımlara yönelmesiydi.

Doğu Islahat Planı'nda Kürtler için "uygulanacak asimile etme ve iskan programının olumlu sonuçlar verebilmesi Doğu demiryollarına çok önem verilmek ve mümkün olduğu kadar 10 senede Kayseri'den Erzincan'a ve Muş yoluyla Van Gölü sahiline ve Malatya'dan Diyarbekir'e demir yolunu ulaştırmaya çalışmak" şeklinde öngörülmüştü ki, bu yatırım büyük maddi kaynağı gerektiriyordu. Ayrıca Şeyh Sait İsyanı'nın bastırılması için büyük paralar harcanmış ve devlet bütçesi açık vermeye başlamıştı. Türk nüfusunun artırılması, Türk Dil ve Türk Tarih Tezleri'nin hayata geçirilmesi, Halkevleri, Halkodaları vb. çalışmalarla "dili, kültürü, tarihi aynı" özdeş toplum yaratma çabaları da devlet maliyesini zorluyordu. Nitekim Cumhuriyetin kuruluşunun 10.yıl Marşı'nda "Demirağlarla ördük yurdu dört baştan", "10 yılda 15 milyon genç yarattık her yaştan" mısraları aslında Doğu Islahat Planı için yapılan ekonomik atılımları anlatıyordu.

Kürtler, Irak ve Türkiye

Türkiye-Irak arasındaki ilişkiler daha sonraki süreçte Kürtlere karşı izlenen ortak politikalar da kendini göstermiştir. Uzun yıllar Türkiye, İran, Irak ve Suriye üniter yapıları tehlikeye sürüklendiği her anda Kürtlere karşı ortak tutum alınmıştır. Ta ki, İran'da İslam Devrimi, Irak'ta Saddam rejimi ve Türkiye'de PKK'nin ortaya çıkışına kadar bu üç devlet arasındaki işbirliği devam etmiştir. Son 20 yıllık süreçte ise, hem bölgede yer alan dört ülkede ve hem de Kürt örgütleri arasında köklü değişiklikler olmuş ve bu gelişmeler bölgedeki dengeleri tümüyle etkilemiştir.

Kısaca hatırlamak gerekirse; İran'da Şah'ın iktidarı yıkılmış ve

Humeyni dönemi başlamıştır. İran-Irak Savaşı'nın sonuçları her iki ülke için ağır ekonomik, sosyal ve siyasal sonuçlar yaratmıştır. Saddam Kuveyt'i işgal etmiş ve ardından Körfez Savaşı bütün bölge ülkelerini ve bu arada en çok da Türkiye'yi etkilemiştir. İran-Irak Savaşı sürecinde Suriye, hem Irak'tan ve hem de İran'dan uzaklaşmış, Lübnan'da etkisini sürdürmüş ve H.Esad'ın ölümü ile yeni bir dönemece girmiştir. Sovyetler Birliği'nin yıkılışı da Ortadoğu'daki dengeleri tümüyle değiştirmiştir. Son olarak Irak'ın işgaliyle oluşan sömürge yönetimi koşullarında kurulmaya çalışılan etnik, dinsel, kültürel özerk bölgeler ve Irak konfederasyonu oluşturulma çabaları, Kürtler için yeni ve tarihi imkanlar yaratmaya başlamıştır.

Bu son 20 yıllık süreç, dört ülkede birden ayrı örgüt ve mücadele anlayışlarını sürdüren Kürtler açısından da önemli değişiklikler yaratmıştır. Irak'ta KDP ve KYB'nin bölünmüşlüğüne, İran'da KDP'nin Humeyni döneminde eski gücünü koruyamamış olmasına karşın, Türkiye'de PKK bölgenin yeni ve en etkili gücü olarak gelişmiştir. KDP ve KYB'nin kendi bölgelerindeki etkinliklerine/yerelliklerine karşın, bu dönemde PKK dört ülkede birden varlığını koruyarak her parçada özgün bir konum yaratmıştır.

Irak Türkmenleri ve Türkiye

27 Ocak 1970'de General Hasan el-Bekr'in devlet başkanlığı döneminde iktidardaki BAAS Partisi Türkmenlere bazı kültürel haklar tanımıştı. Irak Devrim Komuta Konseyi, ilkokullarda Türkmence eğitimin yapılmasına, Türkmen yazar, şair ve edebiyatçılarına bir dernek altında toplanmasına, Türkmence gazete ve dergilerin yayınlanmasına, Kerkük televizyonunda Türkmence programların arttırmasına karara vermişti. Bu kültürel haklar bağlamında ilk yıllarda Musul ve Kerkük bölgesinde Türkçe eğitimi yapan 48 okul açılmış ve Türkmenler kültürel haklardan en geniş bir şekilde yararlanmıştı. Ancak Saddam Hüseyin döneminde Kürtlerle birlikte Türkmenler de çeşitli baskılara maruz kaldı ve kazanılmış hakları ellerinden alındı. Körfez savaşından sonra ise, Kuzey Irak'ta kurulan Kürt Özerk Bölgesi'nde Türkmenler yeniden daha demokratik bir ortama sahip oldu. Bu sü-

reçte Türkiye hükümeti de gerek PKK'ye karşı sınır ötesi harekatlarında ve gerekse Körfez Savaşı sonrasında oluşan güç dengeleri koşullarında Türkmenlerle yakın ilişkiler kurdu. Bu ilişkilerin asıl amacı Türkmenleri Türkiye'nin güdümüne sokarak yönlendirmeye çalışmaktı. Bu amaçla, Erbil'de bir Türkmen özel silahlı gücünün eğitimini ve donanımını sağladı. Bölgeye çok sayıda özel kuvvetler elamanı yerleştirdi ve çok yönlü bir Türkleştirme politikası izlemeye başladı.

Irak'ın işgalinden sonra da Türkmenler daha demokratik bir ortamda kurultaylarını yaparak gerçek temsilcilerini seçti. Türkiye'ye de gelen, fakat gerekli ilgiyi görmeyen Türkmen Cephesi'nin yeni yöneticiler yeni koşullarda Kürtlerle ve Araplarla kardeşçe yaşama kararlılığını sürdürmektedirler. Ancak, Türkiye bu kez de çeşitli yollardan etkili olduğu bazı Türkmen kesimlerini Kürtlere karşı kışkırtmaya başladı. Şimdilerde ise Türkiye Irak'ta kurulması düşünülen federasyona karşı tutumlar geliştirmekte ve Türkmenleri kendi politikalarına alet etmeye çalışmaktadır. Sonuç olarak, başta da söylediğimiz gibi Türkiye Kıbrıs benzeri bir durumu Musul ve Kerkük'te yaratma kararlılığını sürdürüyor.

Sonuç Yerine

Son yıllarda Türkiye'de egemen ulus ve devlet ilişkilerinin somut biçimlere büründüğü siyasal reflekslerden biri Kıbrıs ise, ikincisi de Musul ve Kerkük sorunu olmuştur. Yukarıda özetlemeye çalıştığımız gibi gerek ortaya çıkışı ve gerekse siyasal boyutu bakımından Musul ve Kerkük Sorunu gerçekte bir Kürt Sorunu'ydu. Bu sorun ilk kez Paris Barış Konferansı'nda Kürdistan'ın sınırlarının belirlenmesinde ve Sevr Antlaşması'yla Kürdistan'ın bölünmesi sırasında ortaya çıkmıştı. Bu nedenle Musul sorunu, Lozan Antlaşması görüşmelerinde tek anlaşmazlık konusu olmuş ve Konferans gündeminden ayrılarak/ertelenerek İngiltere ile BMM Hükümeti arasında özel müzakerelerle çözümlenmişti.

Şimdi Kıbrıs'a benzer bir durum Musul ve Kerkük'te Türkmenler üzerinden gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Kıbrıs'ta Dr.Küçük'e karşı Denktaş'ı destekleyerek uygulanan "bölme ve yönetme" politikası benzer bir biçimde Türkmenler üzerinde uy-

gulanmaya başlanmıştır. Körfez savaşıyla ortaya çıkan yeni konjonktürde Türkmenler bölünmüş ve bir kesimi Türkiye'ye bağlı bir topluluk haline getirilmiştir. Irak'ın işgali ve sömürge yönetimi koşullarından yararlanarak bir Türkmen özerk bölgesi kurulmaya çalışılmaktadır. Böylelikle gerek Kürtlere ve gerekse bölgedeki egemen ulus ve devletlere karşı Türkmen kozunu kullanılmakta ve ABD ile Kürtler üzerinde (ve özellikle PKK'nin tasfiyesi için) çeşitli pazarlıklar sürdürülmektedir.

Bu ve benzeri tutumlar Türkiye'nin yayılmacı politikalarının bir yansımasını, adı konmasa bile Misak-ı Milli sınırlarını da aşan Kemalizmden Enverizme doğru yeni bir yönelimini ifade ediyor. Artık Türkiye, Balkanlardan Kafkasya'ya, Ortadoğu'dan Orta Asya'ya kadar etnik ve kültürel tarihsel ayak izlerinin ve emperyal hayallerin peşinde koşuyor.

Kasım, 2004

Kürt Sorununda Liberal Çözümler

Ferhan Umruk

Wilson prensipleri 20. yüzyılın başında liberalizmin ulusal sorunlara ilişkin çözüm seçeneği olarak UKKTH'*yi tüm topluılaların önüne koydu. Bütün bir yirminci yüzyılı belirleyen ve sınıf mücadelelerinin niteliksel seyrine yön veren bu faktörün önemi görmezden gelinemez. Kuşkusuz bütün bu süreç son derece zorlu ve savaşlarla dolu pre-kapitalist imparatorlukların çöküşleri eşliğinde bir dizi ulusal kurtuluş savaşlarıyla bezelidir. Ancak temel niteliğinin burjuvazinin ulus devlet inşası paradigması doğrultusunda olduğunun altı çizilmelidir. Etnik ve dinsel farklı kimlikleri içerisinde barındıran hanedanlar dünyasından ulus devletlere dönüşümün burjuvazilerin hem eski rejimi yıkmak hem de sınırları belirlenmiş ve korunan pazara olan ihtiyaçlarını karşılayan niteliği belirleyicidir. 20. yüzyıl tarihinin bu belirleyici mücadelesini asgari-azami program ayrımıyla üstlenmiş olan 'tek ülkede sosyalizm' teorisinin hegemonyası altına giren Marksist hareketlerin de 'demokratik devrim' formülasyonuyla burjuvazilerin yerine getirmemiş oldukları aşamaların işçi sınıfının misyonu haline dönüştüğü tespitiyle hareket ederek yeni ulus devletleri inşa etmeleri bu çözümün burjuva karakterini değiştirmemiştir.

---

*Ulusların Kendi Kaderlerini Tayin Hakkı

Ulusal sorunlar 20. yüzyıla damgasını vurmakla beraber, 21. yüzyılda da etkisini sürdürmeye devam ediyor. Meksika' da Chiapas yerlileri, Avrupa'da Bask, Korsika, Ortadoğu'da Kürtler, Iran'da yeni kımıldamaya başlayan Azeriler ve Beluciler bu örnekler daha da çoğaltılabilir. 20. yüzyılla karşılaştırıldığında sorunun ağırlığı ortadan kalkmış bulunuyor. Ancak bunun böyle olması çözülmemiş olanın yarattığı ağır siyasi toplumsal sorunları ortadan kaldırmıyor. Özellikle de Ortadoğu coğrafyasının etnik iç savaş tehdidi ile karşılaşmasına yol açıyor. Bunun nedeni, Ortadoğu' da hüküm sürmekte olan ulus devletlerin ortak siyasi özelliklerinin despotik devletler olmasıdır. Bu durum sınıfsal mücadelede şiddeti başat kılarken aynı zamanda da farklı dinsel ve etnik kimliklerin zora dayalı asimilasyona ve buna bağlı olarak da şiddete maruz kalmalarına neden oluyor. Burada sosyal iktidara sahip olan burjuvazilerin, siyasi iktidarı devlet sınıflarına terk ettiği tıkanmış siyasi rejimler hüküm sürüyor. Böylesi bir sosyo-politik iklimin burjuvazilerin manevra alanlarını daraltması sonucunda onların ulusal sorunlar üzerindeki liberal çözümleri kısıtları olan öneriler olacaktır. Bu bakımdan bu coğrafyanın liberalleri kategorik olarak 'Ortadoğu Liberali' olmak zorundadır.

Türkiye de bölge ülkesi olmasından ötürü bölgenin sosyo-politik yelpazesinin içerisinde yer alıyor. Burjuvazinin siyasi iktidarsızlığı aşmak için AB ipine sarılmış olması, onun ancak dış dinamiğin yaratacağı destekle siyasi iktidara ulaşabileceğini ummasından kaynaklanıyor. Ancak bu beklentiler sosyal gerçeklikle her aşamada derin çelişkiler yaratmayı sürdürüyor. Burjuvazinin zihni dünyası da sonuçta varolan sosyo-politik iklimin belirlediği çeperin içinde kalmak zorundadır. Bu durum devlet sınıflarının siyasi hegemonyasının kırılmasının siyasi demokrasiye yol açacağını düşünenler açısından somut bir güç olduğunu düşündükleri sosyal iktidarın sahibi burjuvaziye yönelmelerine yol açmakta ve siyasi yelpazenin sağında veya solunda yer almış olsalar da liberal aydınları birleştiren ideolojik konumlanış yine onları solda olanlar da dahil olmak üzere kısıtlarını aşamamış burjuvazinin siyasi zeminine sürüklemektedir.

Bu sürüklenmenin ne sonuç yaratacağı da tahmin edilemez değildir. Devlet sınıflarının siyasi hegemonyasını kırma potansiyeline sahip olamayan burjuvazinin AB paradigmasını, 'tek yol' ilan etmek liberal aydının düsturu haline gelir. Onların sosyopolitik gerçeklikle mesafe açan düşünce tarzları, 'tek yol' a engel olacak her şeyin, hak, adalet, doğruluk, ve bunun gibi değerlerin de bastırılarak, ortadan kaldırılmasını gerektirir. Solun liberalleri için devlet sınıfları ile baş edememe inancı onları konformizme sürükleyerek mağdur olanı eşitlemeye ve onlarda hatalar aramaya yöneltir.

Yakın dönemde burjuvazinin iki kanadının TÜSİAD ve AKP medyasının ortaklaşa başlattıkları AB reformlarının Kürtlerin bütün haklarını sağladığı, artık ne isteniyor, içeriğindeki kampanya tam da bu zihniyetin bir ürünü olarak değerlendirilmelidir. Liberal yelpazenin tümünün üstlendiği bu kampanyanın dayandığı argümanlar gerçeklerle bağını kopartmış hayallerden ibaret olunca hiçbir etki de yaratamadı. Ne de olsa tarih bilinci günümüzde yalnızca üst sınıfların uhdesinde değil, artık ezilenler de tarih bilincine kavuşmuş bulunuyorlar. Bu topraklarda egemenlerin göstermelik reform aldatmacasının her defasında kıyımla sonuçlandığı toplumun bilincine kazınmış bulunuyor. Tanzimat reformları sözde kalmıştır ama, halkların kıyımı acı bir gerçek olarak tarihin sayfalarında yerini almıştır. Bugün de AB reformlarını geçmişin Tanzimat reformlarından ayırt eden niteliksel özgünlükten söz etmek mümkün görünmüyor. Liberallerin 'tek yol'u onları, istemiş olsalar da istememiş olsalar da resmi paradigmanın payandaları haline getiriyor. O zaman bir doğrunun anakronik anaforuna da kolayca sürüklenebiliyorlar, milliyetçiliğin her türlüsünü aynı kefeye koyup, ezenin de ezilenin de milliyetçiliğini eşitleyerek her ikisine de aynı mesafe de olduklarını ilan ediyorlar. Bu suretle ezilenin temel insan haklarından yoksunluğunun yarattığı derin sorunlar halı altına süpürülerek, onların milliyetçiliği sorgulanıyor.

Bu noktada liberallerin milliyetçiliğe karşı çıkışlarının sahte olduğunu iddia etmek mümkün değildir. Onlar gerçekten AB perspektifine bağlanarak yollarını çizmekte, çözümün oradan ge-

çeceğini düşünmektedirler. Bu yönelim, zaten, yerleşik milliyetçi zihniyetten kopmayı gerektirir. Onlar da bu çizgi de durmaya devam ediyorlar ama sorunun çözümünün egemen olanın paradigmasının değişimiyle alakalı olduğu gerçeği ve egemen olanın değişime uzak durması karşısında ezilenin gerçek değişime değil, göstermeliğe razı olarak AB yolunu açmasını istiyorlar. İşte bu gözlerin kararttığı bir eşiğe ulaşıldığını işaret ediyor. Bilindiği gibi tarih toplumsal mücadeleler tarafından belirlenir, bu nesnel olgunun yanından dolaşıp öznenin yani ezilenin siyasi önderliğinin etkisiz hale getirilerek sorunun çözüleceği yanılgısı onları çıkmaza sürüklemektedir. Burada bir daha hatırlatmak gerekir ki; yaşanan savaş sürecinde muhtemel bir Türk-Kürt etnik çatışmasının önündeki en temel engellerden biri Marksist gelenekten doğmuş olan Kürt siyasi önderliğidir. Faşistlerin doğrudan Kürtleri hedef alan ırkçı saldırıları yaptığı en olumsuz koşullarda bile onlar etnik düşmanlığa geçit vermeyen bir tutum almışlardır. Liberaller çözümü 'Abdullah Öcalansız' olarak formüle ettiler ve AB yoluna böyle gidilebileceğini Kürtlere anlattılar, peki bu yol gerçekten AB'ye mi gider? Yoksa, etnik bir savaşın önünü mü açar? İkincisinin gerçekleşme ihtimali çok daha fazla gözükmektedir. Bu bakımdan çözüm sanılan bir öneri, çözümsüzlüğün muhtemel kaynağı olabilir.

İşte 'Ortadoğu Liberali' olmanın kısıtları, çözüm yolu sanılan önerilerin bin kat daha çözümsüzlüğe yol açma tehlikesini yaratır. Milliyetçiliği, ulus devleti verili koşullara bağlı olarak sistem içinde aşmayı hedefleyen liberallerin ufku ancak şuraya kadar uzanıyor. "Sonuçta Kürtlerin özgür Türkiye'nin sadık ve memnun vatandaşları olmasıyla sorun çözüme ulaşabilir. Kürtlerin Türkiye'ye, Türkiye'nin temel değerlerine sadakat göstermesi..."[1]

Ne demeli toplumların tarihi onları bir gölge gibi takip etmeye devam ediyor. O anahtar sözcük olan 'sadakat' beyinlere kazınmış bir türlü silinemiyor. Dün bu sözcükle anılan 'milleti sadıka' olan Ermenilerdi, sonrası biliniyor , bugün 'Ortadoğu Libe-

1- Kürt Sorununu Yeniden Düşünmek, Mustafa Akyol, Doğan Kitap, sy. 18

rali' mizin Kürtlere önerisinin çapı ancak bu ölçüde olabilmekte. Çünkü onlar verili demokrasiyi ve ulus devleti aşabilecek bir ufka sahip degiller, onlar için ancak farklı kimliklerden biri hainı bir sadık olursa çözüm sağlanabilir. Onların zihni dünyası farklı etnik kimliklerin eşit yurttaşlar olabileceği devletin devlet olmadığı , doğrudan demokrasinin kurulabileceği yeni bir toplum tahayyülüne imkan tanımaz.

Haziran, 2006

Bir Rapor, Bir Bildiri ve Milliyetçilik Üzerine

Ali Dehri

Baharın gelişiyle birlikte, Kürtlere, devrimcilere ve demokratlara yönelik milliyetçi bir dalganın yükselişine tanık olduk. Milliyetçi dalganın yükselişi için elverişli toplumsal koşulların varlığı, kimse için sır değildir. İşsizliğin, sefaletin gün be gün arttığı, bunun sonuçlarının işçi ve emekçilerin sınıf mücadelesinin yükselişinde ifadesini bulamadığı koşullarda, biriken toplumsal hoşnutsuzluk ve öfkenin, kendisine başka kanallar arayıp bulması kaçınılmaz olmaktadır. Bu kanallar çoğu zaman, aynı sınıftan insanları karşı karşıya getirmektedir. Kendilerini ezen ve sömüren sınıflara karşı ortak mücadelede buluşamayan insanların büyük bölümünü etkisine alan egemen ulus milliyetçiliği, onları ezilenlere ve ezilenlerin menfaatlerini savunanlara karşı saldırıya hazır hale getirmektedir. Siyasal iktidar mücadelesinde güç kazanmak ve toplumsal destek sağlamak amacıyla, bu durumdan yarar umanlar, ellerindeki güç ve olanakları bu amaca uygun bir biçimde kullanmaktadırlar.

Son milliyetçi çıkışı oluşturan olaylar dizisinde, "Bayrağa Saygı" gösterilerinden, Trabzon ve Adapazarı'ndaki linç girişimlerine, Ermeni meselesinden Kıbrıs sorununa, Sütçüler kaymakamının kitap imha kararından, TSK'nın PKK ile ilgili açıklamalarına kadar, tümünün aynı çizgi üzerinde yer alarak, Türk milliyetçili-

ginin körüklenmesi yönünde etkide bulunduğu ortadadır. Mersin'deki Newroz mitinginden sonra, iki çocuğun Türk bayrağını yere atarak çiğnemesinin üzerinden iki gün geçtikten sonra, TSK'nın siyasal literatüre "sözde vatandaşlar" kavramını da hediye ettiği ve Kürtleri hedef alan açıklaması sonrası, yatışmaya yüz tutan olayın büyüyerek boyut kazanması, medyanın "üstün" gayretiyle dalga dalga genişlemesi, MHP'nin gösterilerde öne çıkması dikkat çekicidir. Bayrak olayının TSK'nın açıklamasıyla genişlemesi, bu olaydan siyasal iktidar mücadelesinde yararlanıldığını ortaya koymaktadır. Olayın başlangıcında çocuklara Türk bayrağını veren kişinin araştırılmaması da anlamlıdır. Olayların bir başka yönü, siyasal iktidar mücadelesinde, siyasal sahnede yer alan esas aktörlerden AKP ve Kürt Hareketi'nin saldırının dolaylı veya doğrudan hedefi oluşlarıdır. Doğrudan hedef olan Kürt Hareketi olmasına rağmen, asıl politik hasar, darbeyi saldırganlara ödün vererek atlatmaya çalışan AKP'de oluşmuştur. Özellikle, Orta Anadolu, Karadeniz ve İç Batı Anadolu'da MHP'den milliyetçi oyları devralan AKP, saldırıya maruz kalanları suçlayıp, saldırganları mazur göstererek işin içinden sıyrılmaya çalışmıştır. Bu tutumun siyasi çıkarları yönünden doğru olmadığını anlayıp, zayıf manevralarla durumunu kurtarmaya çalışması ise inandırıcı ve başarılı olamamıştır. Olayların nihai bilançosunda, AKP zararda kalırken, TSK, MHP, DYP ve diğer şoven milliyetçiler kazanç sağlamışlardır. Şovenizmi savunarak TSK'nin yedeğinde yer alan CHP ve milliyetçi "sol" için söylenecek fazla söz yoktur.

Milliyetçilik, Ulusal Eşitsizlik ve Baskıdan Yana Olmaktır

Olaylar sırasında, tartışılan kavramlardan birisi de milliyetçiliktir. Türk milliyetçiliğini gururla savunanlar, bunu Türk ulusuna mensup olmanın, hatta T.C.'ne yurttaşlık bağıyla bağlı olmanın doğal sonucu saymak gerektiğini savunmuşlardır. İlhan Selçuk daha da ileriye giderek, ümmetçiliğin gericilik ve sağcılık sayılması gerekirken , onun karşısında yer alan milliyetçiliğin ilericilik ve solculuk olarak nitelenmesi gerektiğini ileri sürmüştür.

Adet olduğu üzere, burada da egemen ulus milliyetçiliği, ezilen ulus milliyetçiliği ayrımı yapılmamış, milliyetçilik Türk milliyetçiliğine eşitlenerek solculuk ve ilericilik payesiyle yüceltilmiştir.

Burada, milliyetçiliğin yükselen kapitalizmin ürünü olduğunu ve özellikle başlangıçta ulus devletler halinde örgütlenme amacına, ulusal pazarı oluşturma ve birleştirme hedefine hizmet ettiğini, işçi sınıfının ise enternasyonalizmi bayrak edinmesi gereğini, proleter enternasyonalizminin işçi sınıfı ideolojisinin temel taşını oluşturduğunu belirterek, milliyetçiliğin anlamına geçelim.

Milliyetçiliği ele alırken, ezen ve ezilen ulus milliyetçilikleri arasında bir ayrım yapmak gerekirken, tüm milliyetçiliklerin ortak özellikleri de belirtilmelidir. Marksistler, tüm milliyetçiliklere karşı ideolojik yönden karşı çıkar ve mücadele ederken, politik yönden ezen ulus milliyetçiliğine bütünüyle karşı dururlar. Ezilen ulus milliyetçiliğine ise, üzerlerindeki ulusal baskı, eşitsizlik ve sömürüye karşı mücadele ettiği, bunları ortadan kaldırmaya yöneldiği ölçüde politik yönden destek olur; bunu aşan, uluslar arasında düşmanlık yaratmaya, kendi lehine eşitsizlikler talep etmeye dair yönlerine karşı çıkar, mücadele ederler.

Kısacası, ulusal baskıya, eşitsizliğe ve sömürüye karşı durmak, henüz milliyetçi olmak ve milliyetçiliği savunmak anlamına gelmez. Milliyetçi olmak, bunun ötesine geçerek, kendi ulusu lehine eşitsizlikleri savunmak demektir. Kendi ulusunu diğerlerinden üstün görmek, diğer uluslar veya ulusal azınlıklar aleyhine eşitsizlikleri, baskı ve sömürüyü savunmak demektir. Ulusal ayrıcalıkları kendi ulusu için bir hak olarak değerlendirmektir. Şayet, verili durumda bu ayrıcalıklara sahip olan, baskı ve eşitsizliği uygulayan ulusa ait bir milliyetçilik söz konusu ise, hem ideolojik hem de politik yönden karşı çıkılması gereken ezen ulus milliyetçiliği ile karşı karşıyayız demektir. Tersine, ulusal baskı ve eşitsizlikten acı çekerek kurtulmaya çalışırken, kendi ulusu için eşitsizlikler talep eden, başka uluslara olanakları ölçüsünde baskı uygulamaya çalışan veya baskı ve eşitsizlikler uygulamayı savunan milliyetçilik ise ezilen ulus milliyetçiliğidir. Ezilen ulus milliyetçiliğine karşı da ideolojik mücadele-

ezen ulus milliyetçiliğine karşı tali de olsa- yürütülürken , bu milliyetçiliğin, ulusal zulme baskıya ve eşitsizliğe yönelen yönü -bununla sınırlı kalmak kaydıyla- desteklenir , kendi ulusu lehine baskı ve eşitsizlik talebine karşı ise politik yönden karşı çıkılır. Ezilen ulus milliyetçiliğinin, dünya halklarının en büyük düşmanları olan emperyalistlerle işbirliği halinde olması durumunda ise, emperyalizmle işbirliği politikasına karşı mücadele edilirken, ulusal baskı, eşitsizlik ve zulme yönelik mücadele yönü kararlılıkla desteklenmelidir. Özellikle ezen ulus sosyalistlerine düşen görev budur.

Bir Rapor ve Bir Bildiri

Geçtiğimiz yılın son aylarında Başbakanlık İnsan Hakları Danışma Kurulu Raporu, Baskın Oran tarafından hazırlandı ve onaylanarak kamuoyuna açıklandı. Son olaylar üzerine, yükselen milliyetçilik ve demokratikleşme ile ilgili gelişmeler konusundaki duyulan kaygıları konu edinen 200 aydının imzaladığı bir bildiri yayınlandı. Her şeyden önce Rapor ve Bildiri'nin politik yönden olumlu ve gerekli olduğunu, bu yönden de desteklenmesi gerektiğini belirtmeliyiz. Ancak Rapor ve Bildiri'nin önemli yanlışları içerdiğini ve bu yönden hatalı anlayışların yerleşmesine zemin oluşturabileceklerini belirterek, konumuz yönünden önem taşıyan iki önemli hataya değinmek gereklidir. Bu arada AKP hükümetinin son olaylarla ilgili olumsuz tutumunu, Rapor konusunda da göstererek , Rapor'u yırtan faşistlere zemin hazırladığını, liberallerin kendisine boş umutlar bağladığı demokrasiyi savunma konusunda ne kadar ikiyüzlü ve tutarsız olduğunu, gerici yüzünü ortaya koyduğunu belirtelim.

Rapor, hakim Türk ulusuna sahip olduğu statünün ayrıcalığını tanırken, Türkler dışında kalan tüm etnik topluluklara "azınlık" kavramı içinde yer vererek, "Türkiyelilik" üst kimliği altında azınlık haklarıyla yetinmeleri gerektiğini savunmakta, dolayısıyla,varolan statünün çerçevesi içinde kalmayı kabul etmektedir. Oysa, ulusal sorunun çözümünde esas olan, uluslara ve dillere tam eşitliktir. Buradaki eşitlik ise, tarihsel gelişmenin ürünü olan ve ancak tarihsel gelişim sürecinde ortadan kalkması müm-

kün olabilecek olan fiili eşitsizlikle ilgili olmayıp, hak eşitliğidir. Ulusal hakların eşitliği alanına geldiğimizde ise, haklar yönünden farklılık gözetmemiz gereken ulusal toplulukları ayırt etmemiz gerekir. Ulus oluşturmayan etnik topluluklar olan ulusal azınlıklar ile, ulus oluşturan etnisitelerin hak eşitliği yönünden önemli bir farkı mevcuttur. Doğal olarak, ulusal azınlıkların, egemen ulusun yararlandığı statüyü kullanmaları mümkün değilken, ulus niteliğinde olanların kendi kaderlerini tayin hakkına sahip olmaları gerekir. Ancak bu hakkın varlığıyladır ki, egemen ulusun varolan hakkı dengelenmiş ve hak eşitliği gerçekleşmiş olur. Bu hakkın kullanılıp kullanılmaması veya bu hakkın kullanılması karşısındaki politik tutum (politik yönden uygun olup olmadığı ve buna bağlı propaganda) ayrı bir konudur, koşullarla ilgilidir. Ancak, bu hakkın tanınması ve savunulması ilkeseldir; yanlış bulunsa bile hakkın kullanılması halinde buna destek olarak engellere karşı durmak esastır. Rapor, sorunu ele alışıyla bu hakkı ebediyyen yadsımakta ve ezilen ulusların bu hakkı kazanmalarının kapısını kapamaktadır. Genel olarak, politik yönden olumlu bir rol oynamış olsa bile, Rapor, ulusal eşitlik ve özgürlüğün savunulması konusunda bir büyük eksiği içinde taşımakta, bu yönüyle ve bu ölçüde ulusal eşitsizliğe destek olmaktadır.

Son aydınlar bildirisinde ise Kürt ve Türk milliyetçiliğine birlikte karşı çıkılmaktadır. Yazının önceki bölümünde belirtildiği gibi, ezen ve ezilen ulus milliyetçiliğini politik yönden eşitleyerek karşı çıkmak, mücadele edilmesi gereken ve son dönemdeki tüm olumsuzluklarda baş rolü oynayan Türk milliyetçiliğine cepheden karşı durmakta gösterilen bir zaaf ve Kürt milliyetçiliğini zikrederek denge arama çabasıdır. Bu durum hedef alınması gereken Türk şoven milliyetçiliğine verilen bir tavizdir ve politik bir zayıflığa işaret etmektedir. Buna ragmen Bildiri'nin zamanında hazırlandığını ve politik yönden olumlu bir rol oynadığını tespit etmeliyiz.

Ulusal Onur ve Enternasyonalizm

Bir ulusa mensup olmanın, bir üstünlük veya aşağılanma nedeni sayılmaması doğal olanı kabul etmektir. Her hangi bir ulusun insanlığın evrensel kültürüne yaptığı olumlu katkılar önemlidir. O ulusun mensuplarına onur kazandıracak olan da budur. Sanatta, bilimde, felsefede, teknikte, sosyal mücadelelerde, siyasette, üretimde, mutfaktan giyime kültürün bütün diğer alanlarında insanlığın enternasyonal ortak hazinesine yaptığı katkılar bir ulusu onurlandırır. Başka ulusları, halkları ezmek, sömürmek, onlara baskı ve zulüm uygulamak, haksız savaşlar ve katliamlarla insanları ve onların yarattığı değerleri yıkmak, yok etmek ise aşağılık olandır; utanç vericidir. Her ulusun kendisini onurlandıran, yücelten şeylerle gurur duyması kadar, hatta daha fazla, kendi tarihinde yer alan, özünde kendisini aşağılayan haksızlıklara zorbalıklara karşı karşı çıkması, bunu açıkça tanıması ve mahkum etmesi gerekir. Başka ulusların davranış ve haksızlıklarını -tarihsel koşulları tespit dışında- bahane etmek yanlış ve zararlıdır. Ulusların dostluğuna, halkların kardeşliğine zarar verir. Son dönemde gündeme gelen Ermeni sorununda da ilkemiz bu olmalıdır.

Marksistler, ideolojik yönden her türlü milliyetçiliğin karşısında yer alır ve proleter enternasyonalizmini savunurlar. Bunun anlamı, önce işçi sınıfının kendi mücadelesini dünyadaki sınıf kardeşlerinin burjuvaziye ve her türden gericiliğe karşı mücadelesinin bir parçası olarak kavraması, dünya işçileri emekçileri ve ezilen halklarıyla çok yönlü destek ve dayanışmayı politik mücadelesinin temel önemde çizgisi olarak kabul etmesi ve uygulaması demektir. Sonra da bu anlayışa bağlı olarak, işçi sınıfının kendisini, dünya işçi sınıfının uluslararası ordusunun bir müfrezesi olarak kavraması, politik ve ekonomik alandaki sınıf örgütlerini bu anlayışla şekillendirmesi demektir.

Türkiye'de Kürt sorununun varlığı, sınıf mücadelesinin de perdelenmesine, önemli ölçüde gölgede kalmasına yol açmaktadır. Kürt sorununun çözümü, devlet içinde yer alan ve "derin devlet" olarak anılan gerici-faşist güç odaklarının tasfiyesiyle ya-

kından ilişkilidir. Kürt sorununun çözümü ve "derin devlet"in tasfiyesi, aynı zamanda demokratikleşmenin önündeki en önemli engellerin aşılması anlamını taşıyıp, sınıf mücadelesine de ivme kazandıracaktır. Ancak bu işin gerçekleşmesi de sınıf mücadelesi ile ilgilidir. Demokratikleşmeyi, sınıf mücadelesinden bağımsız kabul ederek, AB ve benzeri güçlere havale ederek başarıya ulaşılamaz. Dolayısıyla, yükselen milliyetçiliğe karşı mücadele sınıf mücadelesinden ayrılamaz ve sınıf mücadelesi aracılığıyla başarıya ulaşabilir. Mücadelenin öznesi olması gereken işçi ve emekçileri milliyetçi etkilerden kurtaracak olan da sınıf mücadelesinin kendisidir.

Mayıs, 2005

Avrupa Birliği ve Demokrasi Üzerine Tezler

Demir Küçükaydın

1) AB'ye katılmayı istemek, yeryüzünün imtiyazlısı zengin ülkeler arasına katılmayı istemektir. Yer yüzünden zengin ve yoksul farklılıklarını kaldırmayı amaçlamaz; zenginler arasına katılmayı, kendi gemisini kurtarmayı amaçlar. Bu nedenle sosyalistler bakımından savunulamaz.

2) Sosyalistler AB'ye girmeye, eğer girmenin mümkün olduğu var sayılırsa, demokratikleşme ve refah sağlamayacağı için değil, demokratikleşme ve refah sağlayabileceği, ama bu sadece Türkiye'deki insanların yeryüzünün imtiyazlıları arasına katılmasını sağlayabileceği için karşı çıkmalıdırlar. Yani sosyalist açısından sorun, AB'ye girmekten yana veya karşı olmak değil; Avrupalılığı yok etmek olarak tanımlanabilir. Sorunu AB'ye girmekten yana veya karşı olarak koymak, baştan yanlış koymaktır ve yanlış sorulara doğru cevaplar verilemez.

3) Dünya işçilerinin genel ve tarihsel çıkarı açısından ise sorun ancak, Avrupalılığın, yani yer yüzündeki zengin ve yoksul ülkeler ayrımının; geri ülkeler etrafına duvarlar örülerek kurulan yeni apartheit sisteminin, nasıl yok edileceği olabilir. Avrupalılığı yok etmenin somut programatik ifadesi, nasıl tanımlanırsa tanımlansın, ulusu, tıpkı din ve inanç gibi, bir kişisel tercih sorunu olarak ele almak ve onu tüm politik bağlamından çıkarmak;

ulusal olanla politik olanın çakışması ilkesini reddetmek; yani ulusal sınırları dolayısıyla devletleri yıkmak için savaşmaktır. Bu aynı zamanda dünyadaki Apartheit sistemine de bir cevaptır. Ancak böyle bir hedef dünyanın bütün lanetlilerini birleştirebilir.

4) Türkiye'nin sosyalistleri, ister "Emeğin Avrupası" gibi sloganlarla AB'ye girmekten yana olsunlar, ister onun bir "Emperyalist Blok" olduğunu söyleyerek ona karşı olsunlar, bu cevaplar onların sosyalist değil, sıradan milliyetçiler olduğunu gösterir. Milliyetçilik, ulusal olanla politik olanın çakışması ilkesini; burjuva uygarlığının bu ilkesini sorgulamamaktır.

5) Türkiye'de AB tartışmaları özünde AB'ye girip girmeme tartışması değil, Türkiye'deki siyasi ve sosyal sistem üzerine bir tartışmadır. Bu tartışmayı dünya çapında bir program tartışmasıyla karıştırmamak gerekir.

6) Ezilenler programsız, örgütsüz ve dolayısıyla güçsüz oldukları için refah ve demokrasi özlemlerini; burjuvazi korkak olduğu için siyasi iktidara gerçekten hakim olma özlemini, AB sloganın ardında ifade etmektedirler. Bu bakımdan, AB veya Kopenhag Kriterleri, demokratikleşme özlemlerinin ve programının bir ifadesi olduğu gibi; buna karşı çıkışlar da, Türkiye'ye egemen ordu, özel savaş aygıtı, mafya gibi domuz topu olmuş güçlerin çıkarlarını ve egemenliğini korumaya yöneliktir. Bu somut anlamı bakımından, sosyalistler, bu iki program ve güç arasındaki tartışmada ne AB karşıtlarının yanında yer alabilirler ne de tarafsız olabilirler, tarafsızlık fiilen demokrasi düşmanlarının işine yarar. Sosyalistler, Avrupa ardına gizlenmiş taleplerin somut anlamlarının en radikal biçimlerinin savunucusu olmalıdırlar.

7) Demokratikleşme tartışmasının AB üzerinden yapılması, demokratik muhalefetin her bakımdan burjuvazinin kontrolü altında olduğunun en tipik göstergesidir. Sosyalistler bu tartışmayı, gerçek anlamı üzerinden yapmak durumundadırlar. Onlar bu tartışmayı kölelerin dili olan Ezop'un Avrupacı dilinden kurtarıp, devrimci demokrasinin doğrudan diliyle ifade ederek, gerçek iktidarın devlet bürokrasisi ve genelkurmayın değil, halkın seçilmiş temsilcilerinin elinde olması; ulusun tanımından her türlü din, dil, etni, kültür ve tarihin dışlanması gibi, "Demokratik Bir Cum-

huriyet" olarak özetlenecek, mücadelesinin öncüsü olmalıdırlar.

8) Demokratik özlemlerin Avrupa'nın desteğini sağlamak için, AB aracılığıyla ifade edilmesi, Avrupa'nın Türkiye'nin Avrupa'ya girmesini istediği veya buna hazır olduğu gibi bir varsayıma dayanmaktadır. Bu varsayımın bir temeli olmadığından da, aslında demokratikleşme bakımından bir intihar politikası olmakta; demokrasi mücadelesini güçlendirecek yerde zayıflatmaktadır.

9) AB, bugünkü dünyanın verili koşullarda Türkiye'nin AB'ye girmesini istemez, bundan çıkarlı değildir. Dünya ölçüsündeki Amerika ve Avrupa rekabeti ve bu rekabette Türkiye'ye komşu ve Avrupa'nın müttefiği olan ülkeler ile (Rusya, İran ve Arap ülkeleri); AB'nin içindeki güç dengeleri (Doğu Avrupa'ya açılma ve Almanya'nın buna da bağlı artan etkisi; Türkiye'nin AB içinde ikinci bir İngiltere, yani Amerika'nın birlik içindeki dengesi olacağı gerçeği) buna el vermez. Öte yandan, AB dışında, büyük demokratik dönüşümler yapmış bir Türkiye de Avrupa'nın etkisinin sınırlanması anlamına geleceği için ve bu ülkenin girme istemlerine hayır demek daha zor olacağı için Avrupa Türkiye'nin demokratikleşmesinden de çıkarlı değildir. Bu bakımdan, kapısında sürünen, militarizmden demokratikleşme kırıntıları dilenen bir Türkiye, Avrupa için en ideal ülkedir. Bu bakımdan militarizm ile AB, farklı gerekçelerle de olsa, Türkiye'nin köklü devrimci demokratik dönüşümler geçirmesine karşı, çıkar ortaklığı içindedirler. Bu nedenle, demokratikleşme mücadelesini Avrupa bayrağıyla yürütmek, Türkiye'nin demokratikleşmesinden bir çıkarı olmayan bir güç hakkında sahte hayaller yaymak anlamına geldiği gibi, kesinlikle bir intihar politikası anlamına gelmektedir.

10) Ancak köklü bir demokratik devrim ve demokratik cumhuriyetin kuruluşu gerçekten bağımsız; bölgedeki emperyalist dayatmalara direnebilen ve bölge halklarının desteğini alabilen bir duruşu sağlayabilir. Bu takdirde de, demokratikleşme eğer kendini Türkiye veya bölge ile sınırladığı ve zengin ülkelerle onların kulübüne katılarak uzlaştığı takdirde, AB'ye katılmaktan, yani yeryüzünün imtiyazlıları arasına katılmaktan başka bir anlama gelmez. Ancak, emperyalist dayatmalara karşı direnişin di-

namikleri, onu daha radikalleşerek, tüm dünya çapında bir program geliştirmeye; yani Avrupalılığa karşı bir program geliştirmeye de zorlayabilir.

11) Ancak bunun olabilmesi için, sosyalistlerin, Avrupahlığı ortadan kaldırmaya yönelik programlarıyla, Türkiye'deki Demokratik Cumhuriyet mücadelesinin önüne geçmeleri gerekir. Türkiye'de olmayan tam da budur. Çünkü böyle bir güç yoktur. Sorunu böyle koyan hiç bir sosyalist parti, grup ya da çevre yoktur. Demokrasi mücadelesinin zayıflığının temel nedeni de budur.

12) Bugünkü dünyada, Avrupa'ya girmeyi değil de Avrupalılığı sorun eden, yer yüzünden apartheit sistemini kaldırmaya yönelik bir program veya idealin hiç bir gerçekçi ve pratik yanının olmadığı söyleyeceklerin dediklerinde doğruluk payı yok değildir. Bugünün dünyasında sosyalist olmak gerçekçi değil hayalci olmaktır. Ama unutmamalı ki ancak hayaller gerçek olabilir.

13) Gerçekçilerin hiçbir zaman anlamadığı ve anlayamayacağı da şudur: İdealler yıldızlara benzerler, onlara ulaşılamaz belki ama, bize yolumuzu gösterirler

Ekim, 2005

AB, Türkiye ve Sosyalistler

Ferhan Umruk

Avrupa Konseyi'nin 17 Aralık'ta aldığı Ekim 2005'te Türkiye'yle müzakerelere başlanması kararı, 2002 Kasımı'nda seçimleri kazanarak iktidara geçen AKP'nin AB'ye katılım doğrultusunda sürdürmüş olduğu politikanın sonuç vermiş olduğunu göstermektedir. Türkiye'nin AB'ye katılımının 2014 ertesine kalmış olması, karar metninde yer alan müzakerelerin başarısızlığı halinde güçlü ortaklığın sürdürülmesi, emeğin serbest dolaşımı ve tarım için kısıtlama tedbirleri türünden ifadeler, müzakereye başlanmış olmasının entegrasyonla sonuçlanmayabileceğini veya sonuçlansa bile Türkiye'nin birlik içinde kısıtlamalarla var olabileceğini özellikle işaret etmektedir. 17 Aralık öncesi zuhur eden gergin atmosferin ve süre giden pazarlıkların AB-Türkiye ilişkileri bakımından hangi boyutu içerdiğini tespit etmek gerekiyor. Birincisi Türkiye ekonomik bakımdan 1996 yılında girmiş olduğu Gümrük Birliği anlaşmasıyla AB ile entegrasyonu sağlamış bulunmaktadır, ikinci olarak Türkiye, NATO içinde AB ülkeleri ile bir arada olduğundan askeri bakımdan da AB ile bütünleşmiştir. Bütünleşmenin eksik kalan üçüncü ayağı siyasi entegrasyon 17 Aralıkla birlikte somut gündem maddesi haline gelmiş bulunmaktadır.

Türkiye bakımından gelinen bu aşamanın niteliksel karakteri-

ni belirleyici bu parametrelerin tespitini sarih olarak yapmadan hiçbir siyasal toplumsal özne, gelişen süreç karşısında doğru bir tutum alabilme şansına sahip olamaz. Geçmişten tevarüs eden siyasi reflekslerin bugünün sorunlarına yanıt üretemeyeceğinin artık farkına varmak gerekiyor.

Dün Gümrük Birliği'ne giriş sürecinde gümrük duvarlarının kalkmasıyla korumanın yok olacağı endişesiyle direniş sergileyen büyük sermaye bugün Avrupa sermayesiyle organik ilişkilerini sağlamlaştırdığından sürecin öncülüğünü yapmaktadır. Daha da önemlisi burjuvazinin bu önderliği işçi sınıfından küçük burjuvaziye, kırdan kent orta sınıflarına kadar toplumun bütün sınıf ve tabakalarının büyük çoğunluğunu etkisi altına almış bulunmaktadır.

AB ve Toplumsal Sınıflar

Toplumun üst sınıfları bakımından AB ile bütünleşmenin kendi sosyal varlıklarını sürdürmenin emniyet sübapı olarak değerlendirildiği her aşamada belirginleşiyor. Zira AB'ye tutunamayan Türkiye'nin "lanetli sınıfların" istilası altında olan Ortadoğu coğrafyasının içinden coğrafi olarak değil, ama siyasi olarak kendini çekemediğinde burjuvazinin sadece siyasi varlığı değil sosyal varlığı da tehdit altında olacaktır. Öte yandan toplumun alt sınıflarının burjuvazinin arkasında dizilişinin nedenleri üzerinde durmak gerekir. Kuşkusuz Kopenhag siyasi kriterlerinin Türkiye tarafından yerine getirilmesiyle toplumsal demokratik hakların ilerlemesi, darbe anayasasıyla şekillenmiş hukuki yapının otoriter baskıcı özelliğinin aşılma imkanlarını yaratıyor. Sürecin bu niteliği toplumun alt sınıf ve ezilen bütün kesimlerinin lehine bir atmosferin doğuşuna katkıda bulunuyor. Yerleşik otoriter rejimin bu sürece yanıtının olmadığını, süreci etkisizleştirecek mekanizmaları yeniden üretme çabası içerisinde olmayacağını düşünmek en yumuşak tabirle safdillik olur, örneğin her verilen hak yönetmeliklerle kuşa çevrilebiliyor. Görünür gerçeklik olarak AB'nin Türkiye'nin uygulamasını istediği siyasi kriterlerin alt sınıf ve ezilenler için yarattığı olumluluğun, sıra ekonominin yeniden yapılanması için getirilen neo-liberalizmin bir reçetesi ola-

rak nitelenebilecek Maastricht kriterleri söz konusu olduğunda, sosyal harcamaların kısılması, özelleştirmeler, tarımda sübvansiyonların kaldırılması ve piyasa ekonomisin önündeki tüm engellerin kaldırılması gibi şartların alt sınıfların refah düzeyinin düşürülmesine yol açacağı dikkate alındığında, olumluluktan söz etmenin imkanı yoktur. Ekonominin AB şartlarına uyumlaştırılması sürecinin alt sınıflar için görünür gelecekte yaşam seviyelerinin daha iyileşeceğine dair bir ışık görünmemektedir. Bütün bunlara karşın toplumun büyük çoğunluğunun AB'ye katılım yanlısı tutumunun gerekçesini, yalnızca burjuvazinin güçlü ideolojik propaganda yağmurundan ötürü aldatıldıkları ile açıklamak, kuşkusuz bunun da bir faktör olduğunun altını çizmekle beraber, en azından yetersiz olacaktır. Yetersizlik, farklılıkları taşınakla beraber bu kanıtları ortaklaşarak ifade eden ve AB karşıtlığı paydasında ortaklaşan solun, sosyalistlerin bu düzlemdeki propagandasının kitleler nezdinde karşılık bulamamasıyla ortaya çıkmaktadır. Böyle bir sonuçtan ötürü şaşırmamak gerekiyor, zira önceki ve bugünkü hükümetin işsizlik ve gelir dağılımındaki adaletsizliği derinleştiren ekonomi politikaların uygulanmasının temel nedeni AB'ye katılımın ön şartı olarak değil iç ve dış borç sarmalına sürüklenerek krize düşmüş Türkiye'nin IMF boyunduruğuna inahkum olmasından dolayıdır. Kısaca bugün IMF'nin dikte ettiği kemer sıkma, onların tabiriyle faiz dışı bütçe fazlalığı üzerine şekillenen ekonomik paketler, AB'ye katılım olsa da olmasa da ve borç kıskacına karşı radikal bir karşı duruş sergilenmedikçe, hangi düzen partisinin hükümeti olursa olsun uygulanacaktır. Kitlelerin sezgisi bu gerçekliği kavrıyor. Bu gerçekliği gözden kaçıran sosyalistler ise, emperyalizmin çıkarlarını temsil eden uluslararası tekellerin, finans spekülatörlerinin alacaklarını tahsille görevli IMF ve Dünya Bankası gibi kuruluşların borç sarmalı dolayısıyla ekonomileri teslim almalarının karşısında oluşturulacak politikalarda odaklaşacaklarına, milliyetçi, ulusalcı siyasi akımın odaklaştırdığı AB karşıtlığının payandası haline dönüşüyorlar. Oysa bugün artık ruhunu kapitalistlere satmamış dürüst iktisatçıların bile dile getirdiği dış ve iç borçları ödemeyi durdurarak ekonomik yıkımdan kurtulmanın mümkün olduğu-

na dair görüşler çok önceden sosyalistlerin, işçi örgütlerinin, kamu emekçileri sendikalarının önderliğinde büyük bir kampanyaya dönüştürülebilirdi. Sosyalistler bu görevi yerine getirmediği gibi günümüzde de yerli ve yabancı para babalarıyla hesaplaşmayı ve onları teşhir etmeyi sağlayacak anti-kapitalist içeriğe sahip bir kampanya onların ilgi alanından uzakta gözüküyor.

17 Aralık'ın Yarattığı Siyasi Kargaşa

Peki, gerçekliğin kendisinden uzaklaşarak, sınıf mücadelesinin penceresinden politika üretmekten vazgeçen sosyalist ne yapıyor? Toplumda yer etmiş güdüsel kanaatler üzerinden politika üretmeye kalkıyor, faşistin AB karşıtı 'Tek devlet, Tek millet' afişiyle, komünistin 'AB emperyalizmine geçit yok' afişi yan yana arzı endam ediyor. Kimi camilere koşup din üzerinden anti-emperyalizm inşa etmeyi öneriyor, kimi milliyetçi şoveniznıden kan almayı, AB emperyalizmine geçit yok sloganlarıyla gerçekleştirmeye kalkıyor, kimileri AB'ye katılan Türkiye'nin Avrasya'da savaş cehennemine sürükleneceğinin felaket tellallığını üstlenerek, her ne kadar toplumun azınlığını temsil etse de AB karşıtlığından pay almaya çalışıyor. Bu tuhaf yolları tercih eden sosyalistlerin sandıkları veya umdukları gibi kitleselleşmesi de mümkün değil aslında, her ulusalcılığı ve milliyetçiliği gıdıklayarak yaptıkları eylem aralarındaki fark artık silinmiş olmakla beraber, birincisinde nasyonal solun Kemalist fraksiyonlarının hanesine, ikincisinde MHP ve BBP gibi milliyetçiliğin gerçek sahiplerinin hanesine, dinciliği gıdıklayarak yaptıkları her eylemse siyasal İslam'ın hanesine yazılıyor.

Bütün bu manzara karşısında insan şunu tahayyül ediyor: Türkiye'yi hiç tanımayan birinin bu topraklara ayak basmasıyla birlikte siyasal durumla ilişkin sadece sosyalistlerin yazıp çizdiklerinden sınırlı olarak bilgilense o herhalde şöyle düşünecekti: "Türkiye AB emperyalizminin sömürgesi olma tehdidiyle karşı karşıyadır ve Türkiye sosyalistleri de bağımsız olan bu ülke için kıyasıya mücadele yürütüyorlar." Çünkü o bir sosyaliste sorduğu zaman alacağı cevap şu olacaktı: "AB bizi sömürmek için ortaklığa katmak istiyor, biz bunun için AB'ye karşı çıkıyoruz." O

bunun üzerine şu sonucu çıkaracak: "Demek ki Türkiye, kapitalizmin, uluslararası tekellerinin, finans spekülatörlerinin, siyasi, askeri, uluslararası kuruluşlarının yani, NATO'nun, IMF'nin, DTÖ'nün, gümrük birliklerinin, ABD üslerinin kapısından içeri adım atamadığı bir ülke, sosyalistler de bundan ötürü AB'yi emperyalist başat bir tehlike olarak saptamakta son derece haklılar." Böylesi bir kurgu belki durumu karikatürleştiriyor ancak sosyalistlerin sınıf mücadelesi misyonunu üstlenmeyi terk ederek mesafe almaları gereken ideolojiler üzerinden adını da koyalım fırsatçı politikalar inşa etmeye kalkınaları onları traji-komik yerlere sürüklüyor.

Gerçeklikten Uzaklaşmak

Sosyalistlerin bu duruma ilişkin gerçekle mesafe açarak geliştirdikleri tutumun temel nedeni siyasal mücadele zemininde reel bir güç olmaktan çıkmış olmalarıdır. Sosyalist hareket, iç ve dış politika alanında önerinelerini topluma bir seçenek olarak sunmaktan yoksun olduğu için düzen içi güçlerin çatışma odaklarından birinin payandası olmaya sürüklenmektedir. Bu tür durumların sosyalist hareket bakımından tarihsel ve güncel olarak yalnızca Türkiye'ye özgü olmadığı, başka toplumlarda da siyasi yelpazenin böyle şekillenebildiği bilinen bir gerçektir. Sosyalistler güncel siyasi durumda bulundukları yerin farkında değilmiş gibi davranmaya ve ezberlerini bozmadan tutum geliştirmeye devam ediyorlar, bu tutum devam ettikçe de sekterizm daha da kuvvet kazanıyor.

Sekterizmin sosyalistlerin niteliksel özelliği haline gelmesinden ötürü, sosyalistler reel müdahale gücüne sahip olmadıklarından düzen içi güç odaklarının mücadelesinde alacakları tutumu, somut durumda işçi sınıfının kazanımları bakımından belirlenmek yerine hala iki kutuplu dünyanın ideolojik-politik sakatlanmış anlayışıyla belirliyorlar. Sosyalistleri karakterize eden bu özelliğin sonuçları AB'ye ilişkin alınan tutumlarda berrak bir biçimde tezahür ediyor. AB yanlısı uluslararası burjuvaziyle bütünleşme eğilimindeki üst sınıf koalisyonuyla, esas olarak içe kapanık burjuvazinin ve askeri ve sivil bürokrasinin çıkarlarını

korumak üzere sürdürdükleri direniş koalisyonu arasındaki mücadelede sosyalistler Kemalist- Stalinist geleneğin ezberiyle hareket ederek, AB'ye direniş gösteren ulusalcı-otoriter zihniyeti sürdüren AB sürecine her yönüyle direnen üst sınıfların oluşturduğu koalisyona fiilen destek unsuru oluyorlar. Peki sosyalistlerin amacının bu olmadığı, aslında faşizan nitelikteki bu koalisyonun da karşısında oldukları bilinmiyor mu? Elbette bu böyledir. Ancak toplumsal siyaset alanındaki bölünme, sosyalistlerin, işçi sınıfının bir faktör olamadığı, üst sınıflar içi bir niteliğe sahip olduğunda, sosyalistin her eylemi düzen içi odaklardan birinin hanesine yazılacaktır. Artık açıkça ifade edelim; sınıf mücadelesinin somut hedeflerini yerine getirecek güce sahip olmadığından, bu gerçeğin örtülmesini düzen içi mücadelenin saflarında bulmaya çalışan sosyalistler, dağıttıkları her AB karşıtı bildiriyle, yaptıkları her AB karşıtı gösteriyle bilinçsiz de olsa ve amaçlarıyla hiç örtüşmese de, bugün sınıfsal çıkarlarını koruma amacıyla ulusalcılık maskesiyle faşizan–otoriter bir siyaset sergileyen, AB'ye uyum paketlerinde yer alan yasalardaki her türlü demokratikleşmeye karşı çıkan, Kürtlerin kimliğini inkar eden, eşit hak taleplerini reddeden, Kıbrıs'ta emperyal amaçlarla hareket edip şovenizmi körükleyen, azınlıklara karşı faşizan baskıyı sürdürüp, 6-7 Eylül vandalizmiyle hesaplaşmayı engelleyen, Ermeni meselesini inkar eden, bütün farklı kimlikleri Sünni-Türk kimliğinde zorla asimile etmeyi hedefleyen, Topal Osmanlardan, Yahya Kaptanlara, Çatlılara uzanan Susurluk cinayet şebekelerinin takipçisi, kontr-gerillacı gerici üst sınıflar odağının bulunduğu zemine güç katmış oluyorlar. Sosyalistlerin sürüklendiği bu durum kabul edilebilir olmaktan uzaktır. Türkiye'de işçi sınıfının, işsizlerin, yoksul köylülerin, kadınların, Kürtlerin, Alevilerin tüm ezilenlerin demokratik haklarının ilerletilmesi bakımından yenilgiye uğratılması gerekli olan odak her türlü haklara karşı direnen bu gerici-faşizan üst sınıf koalisyonudur.

Tarih Ufku Açabilir

Aslında uluslararası sınıf mücadelesi tarihi, bugün Türkiye sosyalistlerinin darlaştıkça, içine sürüklendiği sekterizmin ürettiği yeknesak politikalarla sınırlı kalınmadan zengin yaratıcı mücadele taktikleri ile mücehhezdir. Şu tek örnek dahi ne anlatılmaya çalışıldığına imkan verebilir; Ekim Devrimi öncesinde Kornilov önderliğindeki Çarlık ordularının Rusya'daki burjuva Kadet iktidarını yıkmak, Duma'yı feshetmek üzere yaptıkları saldırıya karşı Lenin önderliğindeki Bolşeviklerin saldırıyı püskürtme doğrultusunda tutum almaları, siyasi gericiliğin güç kazanma ihtimali karşısında tavırsız kalınamayacağı bakımından öğretici bir derstir. Rus devrimcileri bu tutumu alırken siyasi sorumluluğun gereklerini yerine getirmiş, o koşullarda burjuva meclisi savunmanın günahkarlık olduğunu akıllarına bile getirmemişlerdir.

Aynı şekilde Türkiye sosyalistleri bakımından paradoksal olmakla birlikte sorunun sözün ötesine geçip, somut bir karar anı haline dönüştüğünde retoriğin tam aksi tutumların alınabildiğinin çıplak örneği Kıbrıs'taki AB referandumudur. Değindiğimiz nedenlerle Türkiye'de AB karşıtlığını temel politikaları olarak belirleyen sosyalistler, Kıbrıs'ta AB referandumunda adeta Türkiye'deki çok partili otoriter(!) rejimin bir minyatürü olarak şekillenen KKTC rejiminin, adadaki Türk askeri karargahının denetimindeki Denktaş önderliğindeki siyasi cepheye karşı, AB'ye katılmayı savunan bu doğrultuda seferber olan sol muhalefete eleştirel de olsa doğru bir tavırla açık destek sunmuşlardır. Yalnızca bu gerçeği kanıtlamak maksadıyla bu duruma somut bir örnek olarak AB karşıtlığını temel politik hattı olarak belirleyen İşçi Mücadelesi'nin Kıbrıs bildirisinde yer alan ifadeleri aktaralım "Kıbrıs'ta, Rum ve Türk emekçiler sosyalist bir temelde birleşmedikçe, Kıbrıs bağımsızlığını tamamen kazanmadıkça gerçek bir çözümün olamayacağını vurgulamaya devam edeceğiz. Bununla birlikte gerçek bir sosyalist ve anti-emperyalist tutum ancak hem Denktaş hem de derin devlet tarafından desteklenen, Kıbrıs'ta halkın iradesine set çekmeye dönük girişimlere karşı mücadeleyle mümkündür. Türkiye'deki devrimci Marksistlerin en önemli

görevlerinden biri şovenist cepheye karşı enternasyonalizm temelinde mücadele etmektir. Bugün 'bırakın Kıbrıs halkı karar versin!' diyoruz. Kıbrıs halkının kararı ne olursa olsun bu kararın özgürce verilebilmesi için mücadele edeceğiz." Görüldüğü gibi sosyalistlerin büyük çoğunluğunun da olduğu gibi Türkiye'nin AB'ye katılma sürecine karşı temelden tutum geliştirirken yalnızca Türkiye'deki rejimin bir minyatürü olan büyük çoğunlukla AB'ye katılmayı arzulayan Kıbrıs Türk kesimi için halkın iradesine destek sunulabilmektedir. Eğer siyasi bir tutumun gerekçesi yalnızca halkın eğilimleri olarak değerlendirilirse, Türkiye'de anketlerle belirlenen sonuçlar dikkate alındığında toplumun yüzde 70-80'lere varan AB'ye katılım yönelimini ortada olduğuna göre, Kıbrıs halkına verilen desteğin askeri darbeler ve derin devletin şiddeti altında yıllardır ezilen Türkiye halkları içinde esirgenmemesi gerekmemekte midir? Birinci olarak bu tutumun dayanağı halkın kendi kaderini tayin hakkı ilkesiyse, örneğin Türkiye halklarının da AB'ye katılma iradesi bir kaderini tayin hakkı değil midir? Şunu kabul etmek gerekir ki; politikada, sosyalistlerin Kıbrıs örneğinde almış olduğu tutum gibi, zaman zaman yanlış gerekçelerle de doğru tutumlar alınabilir. Bunu şunun için ifade ediyorum, örneğin tam benzeşmese de azınlık hakları referanduma sunulsa çoğunluğu teşkil eden ulus kesimi bunu reddedebilir, böyle bir irade hiç de saygıya durmamızı gerektirmez bir başka yönden ele alırsak dünyayı felakete götüren Hitler faşizmini iktidara taşıyan Alman halkının büyük çoğunluğu olmamış mıdır? Halkın bu iradesine de saygı duymamızı isteyecek olan faşistlerden başka kimseyi mumla arasak bulamayacağımız kanaatindeyim. Meramımızı anlatabildiysek, halk mistifikasyonuyla siyasi tutumun belirlenmesinin daha bir dizi örnekle de açıklanabileceği gibi mümkün olmadığıdır.

Sekterizm mi, Marksizm mi?

Yerleşik kanaatlere karşı mücadeleyi her zaman üstlenmiş olan devrimcilerin siyasi tutumlarını belirleyecek temel ölçüt işçi sınıfının ve toplumun tüm ezilenlerinin kazanımlarını koruyacak ve ilerletecek ilkirlerdir. Devrimci Marksist tutum bunu gerekti-

rir. Bunun dışındaki ölçütler ilkeleri dogmatikleştirerek siyasi yönelimin belirleyicisi haline dönüştürür, bu noktada da artık sekterizmden veya kaba Marksizmden söz edilebilir. Tarihe bir kez daha dönersek Almanya da faşizmin yükselişini ve sonuçlarını değerlendiremeyen Alman Komünist Partisi'nin aymazlıkla Brüning önderliğindeki sosyal demokrat hükümete karşı 'sosyal faşizm' yakıştırmasıyla onların da Nazi partisinden farklı olmadıkları tezini yayarak 1931 de yapılan referandumda faşist partiyle birlikte aynı cephede yer alarak oy kullanmaktan sakınmaması; faşizmin önünü açan dönüm noktalarından biridir. "Ulusal Komünizme Karşı-Kızıl Referandum Dersleri"(Faşizme Karşı Mücadele-Leon Troçki, Bölüm 5, sayfa 99-121) makalesinde Troçki bu hatayı, Bolşeviklerin Kornilov ayaklanmasına karşı aldıkları tutumu hatırlatarak yaptığı tarihsel göndermeyle, şöyle eleştiriyordu: "Sosyal Devrimciler ve Menşeviklerden, denebilirse 'öç almak' amacıyla bunları karşı devrime karşı desteklemeyi 'reddedebileceklerini' düşünmek en büyük hata olurdu. Çünkü proletarya, daima, hedefine ulaşmak için gerekirse yalnız iki taraf arasında bocalayan küçük burjuvaziyi değil, büyük burjuvaziyi de destekleyecektir, ikincisi (bu nokta çok önemlidir) sorunun böyle alınması 'ahlak yaparak' konunun politik özüne gölge düşüren bir küçük burjuva çabası olacaktır."

Ayırt Edici Özgünlükler

Buraya kadar söylenenler AB'nin bir faktör olarak Türkiye'nin siyasal dengesinde ve mücadele halindeki reel siyasi aktörlerin konumlarının belirlenmesinde oynadığı rolü belirlemektedir. Türkiye'ye ilişkin olarak AB'yi kuran ve sonradan katılan ülkelerin hiçbirinde mevcut olmayan bir etkiyi göz ardı ederek süreci değerlendirmek mümkün değildir. Tamamen Türkiye'ye ilişkin özgünlük, rejimi askeri otoritenin denetimi altında olan Türkiye'nin şu ana kadar AB'ye kanlan hiçbir ülkede olmayan böylesi bir niteliksel özelliğe sahip olmasıdır. AB sürecinin rejimin otoriter karakterini hukuki formasyon bakımından her aşamada erozyona uğrattığı görünür bir gerçektir. Sürecin kendisi rejimin değişimini zorluyor. Peki bu Türkiye'ye özgün durum AB'nin bü-

tünsel demokrasi tasavvuru olarak değerlendirilmesini, insanlığın kurtuluş umudu olarak addedilmesini mi gerektirmektedir? Elbette böylesi bir iyimserlik en azından naiflikle maluldür. Neticede AB'yi oluşturan devletlerin hükümetleri burjuvazinin merkez komiteleri olma görevini sürdürüyorlar, tek bir örnek vermek gerekirse Hıristiyan demokratlardan, sosyal demokratlara ve Yeşillere kadar hükümetlerde yer alan siyasi liderlikler en yakın tarihte Balkanlarda oynadıkları rolle bile suç işlediler. Buna mukabil Türkiye'yi hukuki formasyonu bakımından demokratikleşmeye zorlayan AB parametresi söz konusu oluyorsa, bunun nedeni, hükümetlerin bütün strateji ve taktiklerini kapitalistlerinin karlarına göre belirlemek isteseler de, buna direnen bir kuvvetin mevcut olmasıdır, o da Avrupa işçi sınıfının zengin tarihsel mücadelesiyle elde ettikleri demokratik kazanımları koruyarak hükümetlerin siyasi hareket alanını kısıtlayabilme gücüdür. İşte Avrupa işçi sınıfı mücadele geleneğinin yarattığı değerlerin AB'nin iç ve dış politikasının belirlenmesinde bir faktör olduğunun tespiti, onunla ilişkiye geçen toplumların da siyasi yapılarında neden değişime zorlandıklarını açıklar. Böyle bir ilişki biçimi de kuşkusuz Türkiye örneğinde olduğu gibi toplumları ezerek biçimlendirme yöntemiyle karakterize olan otoriter rejimi zayıflatacağından emekçilerin ve tüm ezilenlerin yararına olmaktadır. Olan bitenin, yani AB-Türkiye ilişkisinin özgün niteliği dikkate alınmadan, toplumsal sınıf ve onları temsil eden siyasi aktörlerin geliştirmiş oldukları tutumların arka planları analiz edilmeden sonuç çıkarmak mümkün değildir. Bunlar yapılmadan da kuşkusuz sonuçlar çıkarılabilir ve tutum geliştirilebilir. Ancak böylesi bir durum şimdi görüldüğü gibi, sosyalistlerin ortaya koyduğu bildik ve şematik harcıalem yaklaşımların kimi doğruları içinde taşısa da boşluğa yapılan çağrılardan ibaret kalmasına veya bu çağrıların AB karşıtı otoriter rejim yanlılarının direnişine güç katmasına yol açmaktadır.

Öncelikli Çıkarsamalar

Bütün bunlardan çıkarılması gereken sonuçlar bakımından sıralanacak olanlar şunlardır;

Türkiye sosyalist hareketi siyasi alana müdahale edebilecek reel bir güç olmaktan yoksundur, bu gerçeğin açıkça tespit edilmesi ve eğer bir geleceğin inşasından söz ediliyorsa; bu gerçeğin bilincinde olarak ideolojik, politik, teorik çabaların derinleştirilmesi gerekir.

Değişen dünyayı kavrayabilmek, iki kutuplu dünyanın ideolojik birikimi üzerinden yol almanın artık mümkün olmadığının farkına varılabilmelidir. Dünya ekonomisinin, iletişiminin, teknolojinin ulaştığı boyut yerkürenin en ufak coğrafyasını dahi tüm dünyanın ilgi alanı haline getirmiş bulunuyor. Yeryüzünün egemeni olan uluslararası burjuvazi ve onun hükümetleri bütün politikalarını artık uluslararası perspektifle üretmekte ve bu gerçek üzerinden iktidarlarını konsolide etmektedirler. Bu bakımdan sosyalistler artık ulusal zeminde oluşturulacak politikalarla yetinemezler, bugün geçtiğimiz yüzyıldan çok daha geçerli hale gelen gerçek, sosyalizmin uluslararası karakteri ve onu taçlandıracak olan dünya devrimidir.

Sosyalistler dünyanın paylaşımında emperyalist odakların çatışmasında taraf olmazlar. Kendi kapitalistlerinin militarist yayılmacı politikalarına karşı dururlar. Kendisi de emperyalist nitelik ve arzulara sahip, ancak büyük emperyalist odakların hegemonyası altında olan Türkiye'nin bu niteliksel özelliğinde hiçbir değişiklik yaratmayacak olan AB'ye katılım karşısında kitle bilincinde ulusalcı-şoven gericiliği tahrik eden AB karşıtlığı kampanyasından uzak durmalı, bu kampanyayı sürdüren gerici üst sınıflar koalisyonunu geriletmenin işçi sınıfı ve ezilenlerin, haklarının ilerletilebilmesi bakımından başat görev olduğu belirlenmelidir.

Ulusal sosyalizm zihniyetinden kopuş sağlanıp, sosyalizmin uluslararası niteliği kavrandığında dünya kapitalizmini yenilgiye uğratmanın tek yolunun yeryüzünün kısmi coğrafi sınırları içinde kalarak değil, dünya sosyalizmiyle mümkün olduğu anlaşılacaktır. Bu bakımdan sınıf mücadelesinin Türkiye sınırları içeri-

sinde olmasıyla, Türkiye'nin AB'ye katılması ile oluşacak kıtasal bir coğrafyanın bir parçası olmak arasında fiili durum dışında dünya devrimi anlayışı bakımından hiçbir fark yoktur. Kısacası kuramsal olarak nasıl Türkiye devrimi, dünya devriminin bir parçasıysa, Avrupa devrimi de dünya devriminin bir parçasıdır.

Ocak, 2005

AB Karşısında Milliyetçi Kramplar

Ferhan Umruk

Toplumların geleceğine yönelik seçenekler karşısında alacakları tutumun belirlenmesinde siyasi aktörler tercihin şu veya bu yönde gerçekleşmesinde rol üstlenirler. Kuşkusuz farklı seçeneklerin bütün zenginliğiyle yeşerebilmesinin nedeni toplumların yekpare bir bütünlüğe sahip olmamasından kaynaklanıyor. Kapitalist toplum yapısı gereği sosyal sınıfları ve farklı çıkarlara sahip ara katmanları bağrında taşıyor. Bunun yanı sıra toplumsal yapının içerisinde yer alan farklı sosyo-kültürel kimlikler de daha da kuvvetli olarak günümüzde bir siyasi aktör haline geliyor.

Bugün Türkiye'de AB'ye katılım sürecine ilişkin siyasal bölünme ve bu bölünmede saf tutan siyasal aktörler temsil ettikleri sınıfların, tabakaların veya daha daraltılmış olarak da zümrelerin ve de sosyo-kültürel kimliklerin çıkarlarını mümkün olan her aracı kullanarak savunuyorlar. Sürecin inişli çıkışlı bir karaktere sahip olması ve sonucu ne olursa olsun Türkiye'nin geleceğinin şekillenmesinde temel bir parametre haline dönüştüğü konusunda ortak bir kanaat oluşmuş bulunuyor. Kanaatlerdeki ortaklığın bittiği yerde tam bu noktadır. Bundan sonra siyasi aktörler yani partiler, ordu-parti, sendikalar, kitle örgütleri farklı tutumları sergilemeye başlıyorlar. AB'nin temel parametreye dönüşmesi karşısında siyasi yelpazenin sağı ve solu da kendi içinde farklıla-

şarak iki kutbun unsurlarını oluşturup tuhaf koalisyonlar teşkil ediyorlar.

Bu kaotik durum karşısında sol politikanın, tuzaklara düşmeyip ayrıntıda boğulmadan bütünü kavraması gerekiyor. Örneğin ulusalcı sol-komünistle, milliyetçi sağ-faşisti ortaklaştıran bu uğursuz koalisyonun ucubeliğinin nedenlerini irdelemeden veya bu ortaklaşma yokmuş gibi davranarak bildiğini okumak olsa olsa dogmatizinin girdabına sürükler.

Aslında dünyada siyasal süreci belirleyen faktörler , SSCB'nin yıkılması, iki kutuplu dünyanın ve onun yarattığı Soğuk Savaş dengesinin yok oluşuyla birlikte bütünüyle değişmiş bulunuyor. Bugün artık ABD'nin hegemon olduğu ve diğer kapitalist devlet ve odakların ilişki ve çelişkilerinin uluslararası politikayı belirlediği bir dünya mevcut. Dolayısıyla sol politika geçmiş dönemin paradigmalarıyla bugünü kavrayabilecek imkana sahip değil. Bunu şunun için söylüyorum; örneğin dün dahi tartışmalı olan ulusal bağımsızlıkların kapitalizme darbe vurduğu anlayışı bugün bu bağlamda hiçbir anlam ifade etmemektedir. Zira dün başarıya ulaşan kurtuluş mücadeleleri için Sovyetler'in yarattığı alana dahil olarak anti-kapitalist bir tercih somutluğu söz konusuyken, günümüz için, UKKTH'nın meşruluğunu ayrı tuttuğumuzda, ki bu da sol bir talep değil demokratik bir haktır, artık kapitalizme bir darbe vurulduğundan bahsetmek mümkün gözükmemektedir. Günümüzün dünyasında her ulus-devlet kapitalist ekonominin rekabeti içinde kendi burjuvazisinin içerde ve dışarıda çıkarlarını korumak üzere misyon üstleniyor.

Daha somutlaşurmak için örneğin yakın dönemde Gürcistan'dan başlayarak, Ukrayna'ya oradan Kırgızistan'a uzanan Soros'un sivil toplum müdahaleleriyle ABD'nin Rusya'nın etkinliğini zayıflatma operasyonu başarıya ulaşmış bulunuyor. Sonuç olarak ortaya çıkan bu ulus-devletlerin kapitalist dünya rekabeti içinde Rus kapitalizminin etki alanından çıkıp ABD kapitalizminin etki alanına dahil olmalarıdır. Şöyle düşünelim, Rus kapitalizminin etkinlik kaybına neden olan bu sonuçlar karşısında bir Rus milliyetçisinin tepki duyması kaçınılmazdır, ancak, kendi kapitalistinin de yayılmacı çıkar peşinde koştuğunun bilincinde

olması gerektiğinden bir Rus devrimcisi gerçeği olduğu gibi açıklayacak, mücadelesini kendi burjuvazisine doğru yöneltecektir. Bunun tersine davranıp milliyetçilerle aynı düzlemde buluşursa o artık sosyal şovenist politikalara teslim olmuş demektir. Bu bakımdan sol politikayı ABD karşısında Çin, Rusya, İran ekseninde kapitalist bir blok oluşturmaya bulaştırmaya kalkanlar kendi burjuvalarıyla birleşip sosyal şovenizmi hortlatıyorlar.

Dünyada ortaya çıkan bu manzara büyük kapitalist devletlerin özellikle de enerji kaynaklarına sahip bölgelerdeki yaygın olarak otoriter rejimlerle yönetilen kapitalist çevre ülkeler üzerinde ki rekabetini gösteriyor. Soğuk savaş döneminin hayat verdiği halklarını köleleştirerek varlığını sürdüren bu tıkanmış diktatörlük rejimleri de dünya kapitalizminin ihtiyaçlarının dışına düştüğünden sarsılıyorlar. Bundan üzüntü mü duymak gerekiyor? Burada F. Engels' e kulak verelim:

"İngiltere'nin, Hindistan'da bir toplumsal devrimi yaratırken, ancak en iğrenç çıkarlara göre hareket ettiği ve bunları kabul ettirmede aptalca davrandığı doğrudur. Asıl sorun bu değildir. Sorun, insanoğlunun, Asya'nın toplumsal durumunda köklü bir devrim olmaksızın yazgısını tamamlayıp tamamlayamayacağıdır. Eğer tamamlayamayacaksa suçu ne olursa olsun, bu devrimi getirmekle İngiltere, tarihin bilinçsiz aleti olmuştur.

Öyleyse, eski bir dünyanın çöküşünün yarattığı korkunç (sayfa 595) manzara bize ne denli acı gelirse gelsin, tarih açısından Goethe ile birlikte şöyle haykırmaya hakkımız vardır:

> 'Daha büyük haz veriyor diye,
> Bu acı bizi yiyip bitirmeli midir?
> Timur yönetimi altında değil midir ki,
> Ruhlar ölçüsüzce telef edilmiştir?'
> (Goethe'nin Westöstlicher Divan, An Suleika'sından.)"

Londra, Cuma, 10 Haziran 1853

Günümüz dünyasını okuyabilmek için Marksist öğretinin kökenlerine ulaşmak gerekiyor. 1917'yle birlikte sosyalizmin in-

sanlığa somut bir seçenek sunduğu yükseliş dönemini geride bıraktık, artık bütün bu deneyimin derslerini irdeleyerek kapitalizmi yenilgiye uğratacak ideolojik, politik ve kuramsal donanıma ihtiyaç var. Bunun içindir ki her şeyden önce dünyanın kelimenin açık anlamıyla, rejimleri, politikaları farklı olmakla birlikte büyük veya küçük kapitalist devletlerden oluştuğunu kavramak gerekiyor. Bu bakımdan Engels'in işaret ettiği gibi, bugün Ortadoğu'da halklara zulmeden diktatörlüklerin hangi nedenle olursa olsun yıkılması karşında sosyalistlerin yas tutmasını kabullenmek mümkün değildir. Tarih eğer ilerlemelere gebe olabiliyorsa, çözümsüzlüğün aşılmasında zaman zaman dış dinamikler iç dinamiklerin önüne geçebilir. Roma İmparatorluğu'nu yıkan kuvvet ondan daha geri olan barbar akınlarıydı ama, yıkımdan sonra Avrupa geriye değil ileriye doğru sıçradı. Yine de iç dinamik mistifikasyonuna kapılmış olanlar varsa onlara şunu hatırlatmak gerekiyor. Kamboçya da iktidarı ele geçiren Pol Pot' un sosyalizmi iğdişleştirerek yarattığı rejimin ölüm makinesine dönüşmesi karşısında Vietnam kuvvetlerinin müdahalesiyle Kamboçya halkının zulümden kurtarılması tüm insanlığın beklentisini karşıladı. Her şeyden önce bu tür diktatörlüklerin silahlı ordu ve polis güçlerine dayanarak kendi halklarının iradelerini felç edebildiğini tespit etmek gerekiyor. Böylesi bir durumda baskı terör ve halkın örgütsüzleştirilmesi gerçekleştirildikten sonra iç dinamiklerin oynayacağı rol son derece sınırlanmış olmaktadır. İşte bugün de ABD "en iğrenç çıkarlara göre hareket" (Engels) edip dünyada enerji kaynaklarının üzerinde egemen olmaya yönelirken, kendi niyetlerinin ötesinde Ortadoğu'yu bloke eden diktatörlük rejimlerinin de sarsılmasına yol açmaktadır. Bölgede modern dünyaya ve onun değerlerine en yakın olan ve bugüne kadar bölge devletlerinin ortaklaşa olarak ezdiği Kürt halkının önünün açılmış olması, eğer Kürt önderlikleri bu imkanı doğru değerlendirirlerse, bölgenin diğer halklarının da kendi tiranlarından kurtulmalarının ve kadının aşağılandığı, her türlü ayrımcılığın üretildiği dinsel gericiliğin ideolojik hegemonyasından kurtulmalarının yolunu açabilirler.

İşte dünyada ve bölgedeki gelişmeler karşısında Türkiye'nin

politikasını Kürt halkının kurumsal bir statü kazanmasına odaklayan ve milliyetçi krampla bu süreci engellemeyi görev edinen cephe AB karşıtlığını da bu temel üzerinden inşa ediyor.Bir milliyetçi olarak Bülent Ecevit, Saddam'ı destekleyip bölgedeki statükoyu sürdürmek isterken bu güdülerle tavrını koyuyordu. Bir sosyalistin Saddam'ı desteklemesi ise pratik sonuçları itibarıyla, onun ya bilinçsiz olarak egemenlerin politikalarıyla örtüştüğünü gösterir ya da bugün bazılarında görüldüğü gibi sosyal şovenizme savrulduğunu ifade eder.

Sosyalistler bakımından temel sorunun saptanması gerekiyor, kuşkusuz zengin kapitalist dünya karşısında yoksul üçüncü dünya halklarının haklarını savunmak güncelliğini korumaktadır. Aına bu yolla, kendi burjuvanla, kendi diktatörünle, kendi militaristinle mücadele gereğinden uzaklaşarak bu görevi politikanın esası haline getirirsen düzen içi konformizme, majestelerinin muhalifliğine doğru ilerliyorsun demektir.

Bir sosyalistin önceliği kendi topraklarındaki gericilikle mücadele olmalıdır. Rejimin güncel politikasıyla örtüşmenin yarattığı icazetin imkanlarına kapılarak Amerika, Avrupa karşıtı gösterilerin örgütleyicisi olmaktansa, faşist gericiliğin Kürt'ü hedef alan linç kampanyasına karşı gösteri günün temel görevidir veya tumturaklı küresel barış kampanyasıyla ABD'ye karşı eylemlilikten-se, çatışmaların arttığı bugünlerde öncelikli olan bu topraklarda savaşı sürdürmek isteyen güçlere karşı durmaktır.

Kendi egemen güçleriyle mücadele görevini yerine getiren sosyalist dünyanın egemenleriyle mücadele meşruluğunu kazanır.

Kendi egemeni ile mücadele etmeyip başka ülkelerin egemenleriyle mücadele eden sosyalist artık sadece bir sosyal şoven denilmeyi hak eder.

Mayıs, 2005

yedinci bölüm

Aydınlar ve Sosyalizm

Pamuk'un Ağırlığı

Ali Dehri

2006 Nobel Edebiyat Ödülünü Orhan Pamuk'un kazanması, sürpriz olmadı. Orhan Pamuk, bu ödüle aday yazarlar arasında, son üç yıldır ön sıralarda yer alıyordu. En küçük, sıradan uluslararası başarılar karşısında büyük sevinçlere garkolan Türk insanı, bu önemli başarı karşısında büyük ölçüde sessiz kalırken, öfkelenenlerin sayısı, sevinenleri aştı. Bunun nedeni de, Orhan Pamuk'un liberal dünya görüşüne uygun biçimde, demokrasi ve özgürlükler alanında Batı standartlarını savunması, dolayısıyla siyasal muhalif kimliğinin öne çıkartılmasıydı. Hele, bir ropörtajında "bu ülkede bir milyon Ermeni ve otuzbin Kürt öldürüldü" sözlerini sarfetmesi, Türk milliyetçisi "hassasiyet"in kalelerinde nefretle karşılandı, fırtınalara yol açtı. Nobel ödülüyle aynı günde, Fransız Parlamentosu'nda Ermeni soykırımı yapılmadığını ifade edenlere hapis ve para cezası verilmesini öngören yasanın kabulü, Fransa'ya yönelen tepkilerin Orhan Pamuk'a da uzanmasının bahanesini oluşturdu. Fransız Parlamentosu'nun beşte birinden az milletvekilinin onayıyla geçen bu yasanın özgürlük karşıtı niteliğine, bütün demokratlarla birlikte Orhan Pamuk'un da karşı çıkması, sonucu değiştirmedi; kimileri talihsiz zamanlama hafifletici gerekçesine sığınsa da, Orhan Pamuk'un başına yıldırımlarını yağdırmaya devam ettiler.

Milliyetçilik Numunesi Tepkilerden Üçü

Orhan Pamuk'un ödülüne gösterilen sayısız milliyetçi tepki arasında, üç tanesi göze çarpınaktadır. Bunlardan ilki, uluslararasında kazanılan hemen her başarıyı kutlamada ön sırada yer alan Cumhurbaşkanı'nın, sessizliğe bürünmesiydi. Eurovision birincisi Sertap Erener'den, başarılı tüm sporculara kadar, onları kabul ederek kutlayan Ahmet Necdet Sezer, böylesine önemli bir ödülün kazanılması karşısında, en küçük bir tepki göstermiyor; böylece bu başarıyı sahiplenmeyerek, olumsuz tepkisini bu yolla dışa vuruyordu.

İkinci önemli tepki, Kemalist milliyetçiliğin kalesi Cumhuriyet Gazetesi'ne yön verenlerin tutumuydu. Kemalizinin ve dolayısıyla Batılılaşma ülküsünün bayraktarı bu gazetede, ödülün önemi "ama ve fakat"lı cümlelerle kabul edilirken, sonraki haftalarda çıkan "KitapEki"nin iki sayısında Orhan Pamuk'un ödülünden söz edilmiyordu.Cumhuriyet'in yazarlarının bir çoğu, ödülün politik niteliğine vurgu yaparak, ardında Türk düşmanlığının yattığını ima ediyordu.

Nihayet, Demirtaş Ceyhun'un ön sırada yer aldığı, yakın geçmişte bir bölümü diğerini siyasi hasım kabul eden 76 yazar ortak bir açıklamayla Orhan Pamuk'a verilen ödülün "rüşvet" niteliğinde olduğunu ilan ettiler. Her ne kadar, imzacı olarak adına yer verilenlerin bir bölümünün metni görmediği, hatta bazılarının haberinin olmadığı bu açıklamaya adının "yanlışlıkla" karıştığı ortaya çıksa da, bunlar dürüstlüğü zedeleyen davranışlardan değildi; açıklama sahipleri milliyetçi tepki gösterenlerin safındaki seçkin yerlerini aldılar.

Ödül ve Politika

Orhan Pamuk'un Nobel Ödülüne yapılan en önemli itiraz, bu ödülün politik niteliğidir. Bu itirazda bulunanların tamamına yakını, ne Nobele, ne de politik niteliği çok daha belirgin ödüllere karşı bayrak açmamış; dahası, bir bölümü bu türden ödülleri övünçle kabul etmiştir.Nobel'in, belli bir edebi yetkinliğe ulaşmış yazarlardan birisinin tercihi aşamasında, politik etkenlerin rol

oynadığı ortadadır. Pasternak'tan Russell'a, Soljenitsin'den Böll'e bir çok ödül, muhalif kişilğiyle öne çıkan yazarlara verilmiştir. Bu tespiti yapmak doğaldır,gereklidir. Ancak, buradan çıkarak Nobel'in önemsizleştirilmeye, Orhan Pamuk'un edebi yönden değersizleştirilmeye çalışılmasını edebi kaygılarla açıklamak mümkün değildir.Bu tam da,bu eleştiriyi yöneltenlerin eleştirdikleri yerde durduklarının, poltik tutum takındıklarının kanıtıdır.

Orhan Pamuk'u beğenmeyebilir, benimsediğiniz edebi kriterler, sahip olduğunuz dünya görüşü açısından yargılıyabilir ve buna uygun sonuçlara varabilirsiniz. Ancak, eserleri 45 dilde yayınlanmış, milyonlarca okuyucuya ulaşmış, eserlerinde yeni biçimleri geliştirmiş bir yazara verilen ödülün yazarlık yetenekleriyle ilgisi olmadığını, bütünüyle politik bir seçim olduğunu söyleyemezsiniz. Söylediğinizde, kendi çapınızı ortaya koymuş olursunuz; şovenizmin tutsağı oluşunuzu belgelersiniz.

Uluslararası Başarı Neden Milliyetçilerimize Nasip Olmuyor?

Türkiye'nin uluslararası alanda başarı kazanmış bütün neredeyse bütün yazarları, kendi ülkelerinde dışlanmış, bir çoğu vebalı muamelesi görmüştür. Nazım Hikmet, uzun yıllar hapislerde süründürülmüş, "vatan haini" olarak damgalanmış eserleri uzun süre yasaklanmış ve yurdundan uzakta ölmüştür. Aziz Nesin, yıllarca hapislerde yatmış, yakılmaya, linç edilmeye kalkışılmış, yasaklarla boğuşturulmuş, mahkeme kapılarında süründürülmüştür. Yaşar Kemal'e reva görülen, yine mahkemelerdir. Orhan Pamuk ile bu yazarların ortak yanı kapitalizme karşı olmak değildir. Ortak yan siyasi muhalif olmaktır. Türkiye'de siyasi muhalif olmak , egemen siyasetin dışında yer almak, dışlanmak için yeterlidir. Bütün bu yazarlar, yerelden yola çıkarak evrensel olana ulaşabildikleri ve bunu edebi yetkinlikle sunabildikleri için değerlidirler. Yılmaz Güney'de bunu kendi alanında başarabildiği için önemli ve uluslararası alanda başarılıdır. Devrimci kişiliğinde ona reva görülen de farklı olmamıştır.

Kenan Evren'in 12 Eylül'ün en karanlık günlerinde, "Aydınlar Dilekçesi"yle cesaretle öne çıkan Aziz Nesin önderliğindeki ay-

dınlar için "Ben ne yapayım böyle aydını" demesiyle, Orhan Pamuk için "aydın-yazar" sıfatıyla ortaya çıkıp söylenenler arasında özünde fark yoktur. Her ikisinde de siyasi rejim tarafından kabul görmeyen, egemen siyasal düşüncenin bazı yönlerine karşı duran aydınlara egemenlerin safından yöneltilen bir saldırı söz konusudur. Ahmet Kaya 'ya yönelik saldırı, bunun bir başka örneğidir. Şovenizmin çürütücü etkisi, bu insanların bilincini tutsak etmiştir.

Pamuk'un Nobeli Nereye Düştü?

Görünen odur ki, Nobel ödüllü Pamuk, olanca ağırlığıyla, sosyal etiketli olanlar dahil, her çeşitten şovenin üzerine düşerek büyük bir siyasi-psikolojik hasara yol açmıştır. Orhan Pamuk'la ilgili söylenenler, şovenizmin kanayan yarasının yol açtığı acının ifadeleri sayılmalıdır.

Bütün bunların yanında tespit edilmesi gereken acı gerçeğe de işaret etmeliyiz. Marksistler, enternasyonalist tutumlarıyla şovenizme en uzak durumdadırlar. Ancak, ülkenin ve dünyanın mevcut koşullarında siyasal yönden etkisizdirler. Şovenizmin azgın saldırısına karşı dururken, demokratik kazanımları savunurken, çoğu kez liberallerle aynı safta görünmektedirler. Kapitalist sistemi savunan liberallerle, onların en büyük ideolojik ve siyasi hasmı olmaları gereken Marksistlerin buluşması şüphesiz, geçici ve koşullara bağlı bir ittifaka karşılık gelmektedir. Bunda her hangi bir terslik yoktur. Asıl acıtıcı olan, Marksistlerin zayıf ve etkisiz oluşu nedeniyle, siyasal demokrasi alanında liberallerin öne çıkması ve Marksistlerin onlara yedeklenmesi görüntüsüdür. Kürt sorunundan, Ermeni sorununa dek, burjuva demokrasisi çerçevesi içinde yer alan bir dizi sorunda gerçekleşen budur. Orhan Pamuk'un Nobel Ödülü'yle ilgili olarak ortaya çıkan tablo da, bu durumun yeni bir örneğidir.

Şovenizme karşı ortak mücadele, Marksistler yönünden asıl olanın sınıf mücadelesini kapitalist sistemin yıkılması doğrultusunda ilerletmek olduğunu, ve demokrasi mücadelesini, sisteme karşı bir anlayışla yürütmek gerektiğini unutmamak kaydıyla anlam kazanır. Yoksa, Orhan Pamuk'un liberal dünya görüşüyle

aramıza sınır koyamamak , liberallerle geçici ittifakın yerine, onların mücadelesinin eklentisi olmamız sonucunu getirir. Günümüz koşullarında, sınıf mücadelesinin geri düzeyi, bu önemli gerçeği unutmamıza yol açmamalıdır.

Kasım, 2006

Türkiye'de Sosyal Demokrat Aydın Bugün Neyi İfade Ediyor?

Yıldırım Onat

"Sosyal demokrat" sıfatından kastımın ne CHP ne de DSP kadroları olduğunu ifade ederek söze başlamak isterim. O partilerin solla bir ilgisi yoktur. Bu sıfat, ancak ve ancak Avrupa-merkezci bir tanımla anlaşılabilir. Avrupa-merkezcilik terimi uzun bir süreden beri özellikle postmodernist çevrelerce bir tür suçlayıcı terim olarak ileri sürülmektedir. Dolayısıyla tabiri yerindeyse "el yakan" ve akademik çevrelerin etiketlenmekten ciddi olarak korktukları bir kavram olmuştur. Dikkatli bir biçimde kullanılırsa eğer, Avrupa-merkezcilik terimi bazı karmaşık görünen olgulara ışık tutabilir diye düşünüyorum.

Mesela karmaşık ve popüler olan konulardan birkaçı Türkiye'de solun kimliği, aydınlar ve sosyal demokratlık mefhumlarıdır. Türkiye'nin, küresel sistemin jeokültüründe nereye oturduğunu anlamanın yolu öncelikle Avrupa'nın, modern dünya-sisteminin oluşumunda oynadığı kritik rolü anlamaktan geçer. Yüzyıllar boyunca geleneksel kurumlar, merkezi imparatorlukların baskısı altında kaldığı için bir türlü yayılma becerisi gösterememiş olan kapitalizm ilk kez gerçek anlamda Avrupa kıtasında gelişme şansını yakalamıştır. Bu, iyi veya kötü diye değil, demonik olarak okunması gereken bir süreçtir. Burada önemli olan Avrupa'da bu sistemin dönemsel hegemon devletlerinin ortaya çıktığı

ve dünyanın geri kalanının, çeşitli derecelerde, bu hegemon devletlerin ve müttefiklerinin ideolojik, kültürel, ekonomik basıncı altında şekillenerek bu sisteme dahil olmuş olmalarıdır. Modernleşme denilen hikaye, hem reaksiyoner hem de barışçı yanları ihtiva eden "dahil olma" sürecinden başka bir şey değildir. Türkiye de bu basınç altında şekillenerek sisteme dahil olmuş bir ülkedir. Türkiye, kapitalist dünya-sistemine dahil olma sürecini en sancılı yaşayan İslam coğrafyasına ait bir ülkedir. İslam dünyasının modern dünya-sistemine eklemlenme sürecinin yarattığı ağır gerilimleri yaşamıştır ve yaşamaya devam etmektedir. Latin Amerika'nın, pekala güney Avrupa devletlerinin bir türevi olduğu söylenebilir. Peki Türkiye nereye ait? Türkiye, bugün ABD'li hükümet yanlısı sosyologların tarif ettiği Müslüman Ortadoğu sosyo-kültürel coğrafyasına aittir. Beğenmesek de realite budur. Türkiye'nin sistemik-tarihsel önemi, 1923'te askeri müdahale yoluyla ithal-ikameci bir kapitalist kalkınma yoluna adım adan ilk Müslüman ülke olmasıdır. Bu model daha sonra öteki Müslüman seküler-korporatist diktatörlükler tarafından hemen hemen aynen taklit edilmiştir. Bu meseleye daha önce bir internet sitesinde yayınlanmış olan "Türkiye'de Merkez-Çevre Formülasyonu Işığında Birincil Aktörlerin Değişimi ve Dönüşümü" adlı yazımda etraflıca değindim. Bugün Türkiye'de sosyal demokrasinin, ki bunun ancak ve ancak Avrupa-merkezci bir tanımla anlaşılabileceğine inanıyorum, marjinal bir olgu olduğunu düşünüyorum. Bildirilerle sürece müdahale etmeye çalışan aydınlar da genel olarak Avrupa-tipi sosyal demokrat görüşe sahip olan insanlardan oluşuyor. Onların toplumsal etkilerinin son derece zayıf olması zaten Türkiye'nin yukarda anahatlarıyla özetlemeye çalıştığım konumunun kanıtıdır.

80 yıllık hikaye, ortaya çıkara çıkara, birbirine son derece gerilimli ve sinik bir biçimde eklemlenmiş olan dört sosyolojiyi ve nasıl biteceği belli olmayan bir kulturkampfı ortaya çıkardı. Ekonomik gücü de olan bir askeri kast, ideolojik hegemonyası sarsılmış bir metropol burjuvazisi, ayakta durmaya çalışan bir İslamcı-Sünni hareket ve bütün bu karmaşa içinde çıkış yolu arayan Kürt hareketi... Tablo bu. Ortada bu tuhaf durumu aşabileceği varsayılan

tek bir politik süreç var, o da AB süreci. Aydınlar da bu sürece ivme kazandırmak için müdahalede bulunmuşlardı. Sosyal demokrat aydın, AB süreci yoluyla bütün sorunların çözüleceğine ve Türkiye'nin bir liberal-demokrat bir Avrupa devleti olacağına inanıyor. Adeta bu sosyolojik dönüşümün yasal düzenlemelerle gerçekleşeceğini düşünüyor. AB'nin Türkiye'de ideolojik olarak uyuşabileceği tek birincil aktör liberal metropol burjuvazisi ve onun hegemonyasındaki her tür sivil toplum kuruluşudur. Kalan üç aktör için de AB'nin direktifleri vardır. Diğer üç aktör bu direktiflere uymak zorundadır.

Askeri bürokrasiden başlayalım. Askeri bürokrasi siyasal ve ekonomik güce sahiptir, sistemik-tarihsel referansı 1930'ların korporatist kapitalizmi ile bugünün dünyasındaki korporatist rejim biçimleridir-mesela Çin gibi. AB, bu kurumun siyasal ve ekonomik gücünün ortadan kaldırılmasını istemektedir. İkinci aktör İslamcı-Sünni harekettir. Bu hareket, her ne kadar AB yanlısı ve demokrat görünse de sürekli denetim altında tutulması gereken, özellikle toplumsal muhafazakarlığa karşılık gelen değerlerinin törpülenmesi ve ehlileştirilmesi gereken bir sosyolojidir. Üçüncü hareket, Kürt hareketidir. Kürt hareketi aslında AB çizgisini benimsemiş bir harekettir. Bu tercihi AB tarafından görülmüş ve bir dereceye kadar selamlanmıştır da. Yalnız AB'nin Kürt hareketinden beklediği, hareketin Kongra-Gel ve Öcalan'dan kesin olarak kopmasıdır. Bu üç aktörün varlık nedenlerini ifade eden bütün bu beklentilere direneceği açıkken, AB kendi iç sorunlarına gömülmüşken ve ortada bu sosyolojileri yatay olarak kesecek YDH-ÖDP tipi kitlesel hareketler yokken ya da bu türden dinamikler iyice zayıflamışken, gerçekleri çarpıtmak neye yarar?

Sosyal demokrat aydın bu üç aktörden AB'nin yukardaki isteklerini yerine getirmesini istemektedir. Şimdi tabi, sosyal demokrat aydına göre bu "ciddi" işin de bir adabı var. Ne yapılacak o zaman? Sorumluluk basitçe öncelikle Kürt hareketine ve daha az ölçüde İslamcı hükümetimize yüklenecek sanki ortada ordunun etkisi yokmuş gibi davranılacak ve kamuoyu sivil toplum kuruluşlarıyla harekete geçirilecek. Öyle Orhan Pamuk'unki gibi tehlikeli tarzlar benimsenmeyecek, hatta bu tarz Ahmet İnsel ve Bas-

kın Oran'ın yaptığı gibi eleştirilecek. Bu arada Murat Belge, başbakanın 400 kişiyle karşılandığı Diyarbakır gezisinden önce yazdığı yazıda Kürt hareketinin zayıfladığından dem vuracak sonra da Sartre'dan bahsedecek.

Sosyal demokrat aydın yıllarca sivil toplum örgütlülüğünün erdemlerinden bahsetti, şimdi karşısında konferans engelleyen, dava açan, provokasyon yapan onlarca sivil toplum kuruluşu var. Siyasete bulaştı, ÖDP'yi oluşturdu, buna katıldı, demokrasi havarisi kesildi, Stalinist ethosun bu partide ortadan kalktığını müjdeledi seçmene, sonra parti içi tasfiyeler başladığında fiilen bu tasfiyeleri destekledi. Sosyal demokrat aydın insanlara dürüst davranmadı ki, insanlardan saygı beklesin. Buna hakkı olduğunu düşünmüyorum. O Aydınlanına devrinden kalan evrenselliği işaret eden bir sıfatın ardına sığınmaya kalktı, liberal burjuvazinin medya desteğine karşın, sonunda bunun da toplumun geneli nezdinde hiçbir şey ifade etmediğini acı bir biçimde gördü. Devir teslim töreninde bir general ordunun 'kerameti kendinden menkul aydınlardan' nefret ettiğini açıkladı. Kimsenin kılı kıpırdamadı bile. Bu ağır ithama sosyal demokrat aydın toplumda yankı bulacak hiçbir yanıt veremedi.

Ermeni konferansı polis koruması altında "seçkin konuklarla" yapılıyor, sonra bu başarı diye sunuluyor, 'tabular yıkıldı' deniyor. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı sosyal demokrat aydın onca "aşağıdan-yukarı", "katılımcı-demokrat" gibi fiyakalı sözcükle yaşıyor ama, fiiliyatta en büyük arzusu seçkinlere yönelik konformist siyaset yapmak. Böylece seçkinler ikna olduğunda onların denetimindekiler de ikna olacak ve herkes mutlu-mesut olacak. Tepeden inmeci bu yaklaşımı sosyal demokrat aydınlar mücadelelerinin temel parametresi yaptılar, bu tarzı bulundukları fildişi kulelerden siyasal pratiğe de yerleştirdiler. Son olarak AB sürecinde ortaya çıkan sorunlar kamuoyunda AB'ye dönük iyimser beklentileri de oldukça sarstı. Sosyal demokrat aydının toplumun genelinde prestiji ciddi bir şekilde azalmıştır. Ama bu durum, Türkiye koşullarında, enternasyonalizmin işini kolaylaştırmamaktadır.

Ekim, 2005